

29—30 mars

Debatter m. m.**Tisdagen den 29 mars**

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Löfgren ang. de nya sedlarnas format.....	5
herr Lothigius ang. kapitalförsörjningen för bl. a. sågverksindustrien	7
herr Hermansson ang. tillämpningen av valutaregleringen.....	12
Interpellation av herr Johansson i Skärstad ang. utbildning av lärar-	
vikarier.....	17
Meddelande om enkel fråga av fru Kristensson ang. arbetstillstånd	
för sjuksköterskor från de s. k. u-länderna.....	19

Onsdagen den 30 mars fm.

Utgifterna inom socialdepartementets verksamhetsområde (forts.): ..	
Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmiss-	
brukare m. m.	20
Bidrag till Länkrörelsen m. m.	28
Arbetskyddsstyrelsen: Avlöningar	42
Yrkesinspektionen: Avlöningar.....	46
Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets	
område.....	54
Medicinalstyrelsen: Avlöningar.....	57
Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården.....	58
Utredningar m. m. rörande luftföreningar.....	61
Statens arbetsklinik	64
Bidrag till vanförestalter m. m.	67
Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barna-	
vård.....	69
Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning.....	72

	Sid.
Utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde:	
Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.	74
Postverkets anslagsbehov.	79
Televerkets anslagsbehov.	81

Onsdagen den 30 mars em.

Utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (forts.):	
Statens järnvägars anslagsbehov.	103
Luftfartens markorganisation.	108
Rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m.	109
Successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag.	110
Avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.	113
Rätten för villaägare till avdrag vid beskattningen för ränta å lån. . .	120
Höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.	123
Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.	131
Obligatoriskt civiläktenskap.	147
Vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund.	162
Försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik.	164
Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.	169
Meddelande om enkel fråga av herr Johansson i Skärstad ang. åtgärder för att trygga fosterbarnens ställning.	182

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 30 mars fm.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 5, rörande utgifterna inom socialdepartementets verksamhetsområde (punkterna 28—161).	20
— nr 9, rörande utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (punkterna 1—3).	74

Onsdagen den 30 mars em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 9, rörande utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (punkterna 4—16).	103
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 18, om rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m.	109

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 36, ang. beredskapsstat för försvarsväsen-	
det.....	110
— nr 37, ang. stat för försvarets fastighetsfond.....	110
— nr 40, ang. omorganisation av utrikes- och utredningsavdelningen	
vid kommerskollegium.....	110
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 13, om successiv avveckling av	
dubbelbeskattningen av aktiebolag.....	110
— nr 14, om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till stu-	
derande samt för återbetalade studiemedel m. m.....	113
— nr 15, ang. rätten för villaägare till avdrag vid beskattningen för	
ränta å lån.....	120
— nr 16, om höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.	123
— nr 17, om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt	
skatteförmåga, m. m.....	131
— memorial nr 24, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut	
rörande arvs- och gåvobeskattningen.....	147
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 15, om obligatoriskt civiläktenskap	147
— nr 16, ang. vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund....	162
— nr 18, ang. försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik.....	164
— nr 19, ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud	
m. fl.....	169

Tisdagen den 29 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 22 och den 23 innevarande mars.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Hammarsten enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 26 innevarande mars—den 2 nästkommande april.

Herr Hammarsten beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 3

Svar på interpellation ang. de nya sedlarnas format

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Löfgren har interPELLERAT mig dels om min uppfattning om formatet på de nya sedlarna, dels om det finns möjlighet att tillgodose de synsvagas och de blindas intressen på annat sätt än genom dessa format, som han finner vara olämpliga ur allmänhetens synpunkt.

Enligt 72 § regeringsformen är rätten att utge sedlar uteslutande förbehållen riksbanken. Ansvaret för sedlarnas utformning ankommer därför helt och hållet på riksbanken. Kungl. Maj:t tar ingen annan befattning med frågan än att på framställning av riksbanksfullmäktige utfärda kungörelse, varigenom det tillkännages att sedlar av det av riksbanksfullmäktige godkända utseendet kommer att utlämnas från riksbanken. Eftersom riksbanken ju är ett riksdagens verk, ankommer det inte på mig

att göra något uttalande i de frågor som interpellanten tagit upp.

Vidare anförde:

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen. Att beskedet dröjt två månader får jag väl tolka så, att finansministern har sökt efter ett motiv att slippa ta ställning till det onekligen besvärliga problemet med de olika formaten på sedlarna.

Om vi nu måste konstatera att finansministern inte har anledning att göra något uttalande i de frågor jag tagit upp, så skulle jag väl kunna få fråga finansministern i hans egenskap av ledamot av Sveriges riksdag, vad han anser om dessa format. Ty allmänheten tycker nog att det är besvärligt att få så här många för de gamla portmonnäerna och plånböckerna olämpliga format. Och det värsta är att även om man väljer andra portmonnästorlekar, så blir det problem, om man inte skall hålla på och vika ihop sedlarna till ett minimum av deras egentliga storlek. — Jag tror också att det kommer att kosta statsverket rätt mycket pengar att kassera sjaskiga och trasiga sedlar. Vi ser redan nu att exempelvis femtiokronors-sedlarna är slitna och trasiga efter den hantering som de utsätts för på grund av formatet.

Nåväl — jag har i min interpellation försökt att se så objektivt som möjligt på saken, och jag har tagit hänsyn till de synpunkter som framförts, att man ändrat formaten för att tillgodose de blindas önskemål. Men vi kan nu ofta konstatera att de blinda inte är så glada över de nya formaten. Det har också

Svar på interpellation ang. de nya sedlarnas format

sagts att det funnits andra möjligheter att utforma sedlarna så att de blinda skulle kunna skilja dem från varandra.

Jag har exempelvis blivit underrättad om att det hade funnits möjligheter att göra perforeringar i sedlarna. Enligt de uppgifter jag fått förekommer detta i vissa länder, och de blinda kan härigenom känna skillnad mellan sedlar av olika valörer.

Man har också pekat på möjligheten att lägga in en tråd på ett speciellt ställe, varigenom sedelvalörerna skulle kunna åtskiljas oberoende av sedlarnas storlek och att i samma syfte ett hörn kunde avskäras på vissa sedelvalörer.

Enligt vad jag förstått har det brustit något i kontakten mellan dem som haft ansvaret för utformningen av sedlarna och de blinda. Därför tycker jag att det inte går att ta riktigt så lätt på denna fråga att man bara hänvisar till hänsynen till de blinda som orsak till att vi fått dessa mycket olämpliga format.

Jag förstår att finansministern inte är särskilt road av att gå in på alla dessa problem, om han kan skjuta skulden på riksbanken. Jag tror dock att allmänheten skulle ha ett ganska stort intresse av att få en ändring i utformningen av de nya sedlarna, innan dessa förorsakat alltför mycket obehag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Att interpellanten fått vänta i två månader på svaret har inte berott på något speciellt intellektuellt bryderi från min sida, utan förklaringen är helt enkelt den att arbetsbelastningen varit sådan att jag faktiskt skjutit något på denna fråga såsom varande inte absolut överhängande.

Vidare har jag inte haft för avsikt att »skjuta skulden på riksbanken» utan inskränker mig bara till att konstatera att detta är en riksbankens och inte en regeringens angelägenhet. Interpellanten har emellertid frågat mig i min

egenskap av ledamot av den svenska riksdagen vad jag anser om dessa nya sedlar, och jag skulle väl snarast känna mig smickrad över att han har intresse av att höra vad jag personligen tycker om de nya sedlarna.

Jag kan först peka på att anledningen till sedelbytet var att man från de blindas sida ville ha sedlar av olika storlek för att kunna skilja valörerna från varandra. Riksbanken förde förhandlingar med De blindas förening innan man bestämde sig för denna typ av sedlar. Enligt vad det meddelats mig uttalade De blindas förening, att det uteslutande var genom att variera storleken på sedlarna som man ansåg att en godtagbar lösning kunde åstadkommas. Detta uttalande har sedermera riksbanken följt.

Om jag skulle ytterligare gå interpellanten till mötes kan jag säga, att jag tycker att en del av dessa sedlar är trevliga medan andra är mindre trevliga. Just den sedel som interpellanten berörde tillhör dem som jag tycker vara mindre lyckade.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Eftersom jag varit med i diskussionen i De blindas förening om dessa sedlar och även deltagit vid uppvaletningen av riksbankens ordförande, f. d. statsrådet Sköld, i detta ärende, vill jag framhålla att det visats ett tillmötesgående vid prövningen av olika lösningar, vilket nästan varit större än man kunde ha väntat. Det kostar ganska mycket att lägga om sedelstorleken, men man tog hänsyn till de blindas intressen trots att detta var en kostsam väg.

Man experimenterade i detta sammanhang även med att lägga in en tråd i sedeln, men det visade sig att sedlarna efter någon tid blev så tummade att man inte kunde känna tråden.

Jag tycker att man skall vara tacksam för att förändringen av formaten vidtagits, och såvitt jag förstår har de blindas organisation blivit mera anlitad

Svar på interpellation ang. kapitalförsörjningen för bl. a. sågverksindustrien

i denna fråga än man någonsin hade kunnat vänta sig. Det obehag som vi andra får vidkännas tycker jag är litet i jämförelse med den fördel, som ligger i att de blinda kan skilja på sedelvalörena.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag tycks i detta sammanhang ha anledning att läsa upp ett par rader ur min interpellation. Där står det: »Skulle så vara att hänsynen till dessa människor ej kan tillgodoses på annat sätt än som nu skett, så skulle jag inte vilja ifrågasätta de nya sedeltypernas lämplighet.»

Jag tillhör inte dem som kan tala å de blindas vägnar på samma sätt som fru Eriksson, men jag ringde upp de blindas organisationer och frågade dem hur de ser på denna sak innan jag framställde min interpellation. Då fick jag till svar från det hållet av personer som jag ansåg vara omdömesgilla: »Visserligen har det varit en kontakt för ett par år sedan, och då framförde vi olika synpunkter och idéer för att skapa möjlighet att skilja mellan sedlarna, men sedan har vi inte hört någonting, förrän vi fick se sedlarna i praktiken.»

Under sådana förhållanden är det kanske att göra det litet enkelt, om fru Eriksson menar att man har tagit mycket stor hänsyn genom att göra nya sedlar med ändrat format. I verkligheten förhåller det sig så att man har skaffat nya sedelpressar, som kräver ett nytt förfarande för tryckningen. I samband med detta kunde man ge sedlarna vilket format som helst, såvitt jag förstår. Man har alltså inte bara tillgodosett de blindas framställning, som fru Eriksson talar om, utan man skulle helt enkelt ha nya sedlar. Jag har under min tidigare session i riksdagen varit med då de pressar köptes, med vilka sedlar skulle tryckas enligt ett helt nytt förfarande, och därför vet jag detta.

Finansministerns ord att den nya

50-lappen tillhör de minst trevliga innebär väl ett erkännande att den har ett format som är otrevligt och olämpligt. Jag har i min interpellation klart sagt ifrån att jag inte alls bedömer sedeln från utseendesynpunkt. Jag blandar mig inte i tvisterna om det konstnärliga utseendet, ty detta anser jag inte ha någon betydelse i detta sammanhang, utan jag talar om den praktiska användningen. Skulle det inte ha funnits någon möjlighet att tillgodose de blindas intressen på annat sätt än som nu har skett, har jag tydligt och klart uttalat min anslutning till att vi i så fall finge finna oss i obehagen. Här har emellertid från annat håll sagts att man kunde ha gjort på annat vis. Det är bara ett uttryck för detta som jag har velat framföra.

Jag skulle tro att vi inte har sagt sista ordet om sedlarnas storlek. Frågan kommer kanske tillbaka när vi får erfarenhet av hur stora obehag det blir i form av kassationer av sedlarna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. kapitalförsörjningen för bl. a. sågverksindustrien

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Lothigius har i en interpellation frågat mig om jag är beredd att lämna kammaren en redovisning för åtgärder som vidtagits eller kommer att vidtagas för att underlätta kapitalförsörjningen för bl. a. sågverksindustrien.

Några åtgärder för att underlätta kapitalförsörjningen för speciella näringsgrenar har inte förutsatts då riktlinjerna för den ekonomiska politiken drogs upp i statsverkspropositionen. De åtgärder som vidtagits för varvsindustrien sammanhänger med de speciella konkurrensförhållanden som föreligger för

Svar på interpellation ang. kapitalförsörjningen för bl. a. sågverksindustrien

denna näringsgren på exportkreditgivningens område. Den ekonomiska politiken har såsom framgår av årets finansplan inriktats på att genom begränsningar av ökningstakten på andra investeringsområden, framför allt bostäder och offentliga investeringar, skapa realt och finansiellt utrymme för en snabbare expansion av industriens investeringar. Detta mål avses således uppnås genom åtgärder som generellt underlättar industriens investeringsverksamhet. Några speciella aktioner för att underlätta kapitalförsörjningen just för sågverksindustrien har inte vidtagits och planeras inte heller.

Vidare anförde:

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på min interpellation. Jag hade naturligtvis väntat mig ett mer utförligt svar därför att jag vet att statsrådet Sträng här i riksdagen brukar behandla de ekonomiska frågorna på ett inträngande och målände sätt. Jag skulle inte ha besvärat vår upptagne finansminister om jag inte vetat att det problem som jag har fört fram är av mycket stor betydelse för många grenar av vårt näringsliv. Jag säger »många grenar» därför att jag själv har ganska klart för mig att några speciella aktioner enbart för sågverksindustrien — som finansministern påpekar — inte är möjliga.

Jag har tagit skogsindustrien, enkanterligen sågverksindustrien, såsom exempel därför att det är en gren, från vilken man kan dra vissa paralleller med andra näringsgrenar som i dag har ungefär samma svårigheter. Det är också av den anledningen som jag använt formuleringen »bl. a.». Utan att besitta några djupa nationalekonomiska kunskaper i ämnet har jag dock såsom en av mina uppgifter att följa denna speciella näringsgren.

Samlad är skogsindustrien vår näst största exportindustri. Den är mer omfattande och mer differentierad än någon annan näringsgren och berör indirekt hela vårt land. Sågverksindustrien har tyvärr ofta kommit i skuggan av massa- och pappersindustrierna. Ändå är det den förstnämnda som ger vårt skogsbruk det övervägande rånettot — om man nu i ett långsiktigt planerat skogsbruk över huvud taget kan tala om rånetto.

Man har många gånger uttalat viss pessimism beträffande sågverksindustriens utveckling, trots att den för 1964 och 1965 uppvisar de högsta produktionsiffror den någonsin haft. Dess produktion uppgick 1965 till 2,3 miljarder standard eller i kronor till 2,5 miljarder, d. v. s. en ökning under den senaste tioårsperioden med nära 70 procent. Exporten av sågverksvaror uppgick 1965 till 1 338 miljarder kronor. Vi har råvara mest lämplig för sågverksindustrien som medger en årlig ökning av tillverkningen med minst samma summa som den vår handelsbalans uppvisar i negativ riktning, 1,3 miljard.

Inom denna industri pågår för närvarande, och måste pågå, en kraftig strukturförändring, bl. a. i södra och mellersta Sverige. Det är inte så att man behöver bygga upp några mastodontverk. Den moderna tekniken har gjort det möjligt att skapa medelstora verk, där det åtgår 5—8 manstimmar per standard i stället för 15—20 manstimmar som de stora konventionella kustsågverken kräver. På grund av det höga kostnadsläge som vi har här i landet är det nödvändigt att snabbt följa den strukturförändring som är igångsatt. Detta dels för att upprätthålla vår ställning som det främsta sågverkslandet i Europa och dels för att ge räntabilitet åt vår skogsnäring, av vilken så många människor är beroende.

Vi har haft en synnerligen svår vinter som tillfälligt ökat kostnaderna för både skogsbruket och skogsindustrien, vilka

Svar på interpellation ang. kapitalförsörjningen för bl. a. sågverksindustrien

bundit större kapital i lager — pengar som inte kan hämtas igen förrän ett halvt eller ett helt år senare än vad som är vanligt.

Det är mot denna bakgrund som jag har dristat mig att fästa finansministerns uppmärksamhet på angelägenheten av att särskilt sågverksindustrien, både på kort sikt och på längre sikt, får sitt kapitalbehov tillgodosett. Om detta behov kan tillfredsställas ganska snabbt, skulle det ge utslag i förbättrade exportmöjligheter och mer konkurrensmässiga priser.

Visst är det ett positivt besked att de offentliga investeringarna skall begränsas i syfte att möjliggöra en snabbare expansion av industriens investeringar. Det är något som bl. a. vi inom högerpartiet har efterlyst ganska länge. Det vore dock, herr finansminister, intressant att få en konkret förklaring av vad som avses med detta; hur man tänker genomföra det och hur mycket som därigenom skulle kunna ställas till näringslivets förfogande. Jag har en känsla av att de uttalanden som på sista tiden gjorts från regeringens sida i dessa frågor mera varit svepande formuleringar, som det är svårt att finna någon täckning för när man kommer till sak.

Vilka möjligheter kommer affärsbankerna att få att bättre tillfredsställa näringslivets kreditbehov? Kan man lätta på bestämmelserna för försäkringsbolagens placeringar, vilka nu är utformade till förmån för bostadssektorn? Vilka övriga åtgärder kan vidtas för exempelvis den industrigren jag talar om? Den frågeställningen berör över huvud taget mindre och medelstora industrier.

Om man vill ge en industri ett handtag — en industri som i likhet med den jag talar om har stor betydelse som exportnäring och som står inför en stark strukturförändring — varför då inte tillgripa former för stödet som man tidigare använt, t. ex. medgivande av extra avskrivningar på inventarier?

Den moderna sågverksindustrien kommer inte att i någon större utsträckning belasta vår arbetsmarknad — det är ju en sådan belastning man är rädd för just nu. I denna industri är främst maskininvesteringarna av betydelse.

Herr talman! På lång sikt kommer vår skogsindustri att få allt större betydelse. Vår jordbruksminister har, delvis med rätta, bedrivit en ganska frenetisk jordbruksrationalisering. Men om man vill att mer och mer av jordbruket skall omvandlas till skogsbruk, fordras det att vi har en industri som kan tillvarata produktionen på ett ekonomiskt och konkurrenskraftigt sätt. Annars är det ju meningslöst att satsa på skogen. Vi har inte råd att som tyskarna använda skogen enbart eller i varje fall till större delen som underlag för fritidsverksamhet.

Enligt tidningsuppgifter gjorde handelsminister Lange i lördags följande uttalande: »Tillräckligt utrymme måste skapas på lånemarknaden för att företagen skall kunna finansiera sina framtidsplaner.» Vad menas med det? Inte kan det vara enbart det som finansministern framhållit i svaret på min interpellation.

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag talat ganska länge, men detta är ett viktigt område, som man bör få tid att belysa i denna kammare.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag är faktiskt inte beredd att ta upp någon längre ekonomisk debatt med interpellanten — han har i sin kommentar berört hela detta vida fält. Men för att inte helt lämna hans kommentarer obesvarade vill jag understryka vad som sägs i interpellationssvaret: Det har skett en avvägning i statsverkspropositionen, och vi anser att denna avvägning skall ge oss möjligheter att tillgodose den svenska industriens behov av kapital för den

Svar på interpellation ang. kapitalförsörjningen för bl. a. sågverksindustrien

investeringsexpansion, som man tror sig om att kunna genomföra under 1966 och som regeringen, bl. a. med hänsyn till våra bytesbalansförhållanden, vill understödja.

Jag vill erinra om att denna expansion av industriens investeringar började under fjolåret, och den tillgodosågs då i den utsträckning som industrien rimligen kunde begära. Affärsbankerna ökade sin utlåning till den svenska industrien med närmare en miljard kronor i förhållande till utlåningen 1964. Nu har vi räknat med en ytterligare expansion på industriinvesteringarnas område. Programmet är därför att de kommunala investeringarna dämpas ned till en ökningstakt på 7 å 8 procent från den tidigare ökningstakten 12 å 14 procent och att bostadsbyggandet, som det föreslås i statsverkspropositionen, volymmässigt får ligga praktiskt taget oförändrat.

Vi tror oss om att med denna återhållsamhet kunna tillgodose den expansion som industrien anser sig beredd att genomföra. Jag är ändå livligt medveten om att den svenska industrien har ett finansieringsproblem av stort format; självfinansieringen sjunker gradvis, t. ex. i förhållande till de sista fem åren på 1950-talet, som var en utomordentligt gynnsam period. Men det finns ju ändå också andra ting som kräver sina pengar, och det skulle förvåna mig om denna kammare och medkammaren är beredda att gå hårdare fram när det gäller bostadsbyggandets omfattning än vad som har föreslagits i propositionen eller om man är beredd att rekommendera en ännu hårdare relativ nedgång i de kommunala investeringarna.

Beträffande statens investeringar vill jag säga att de har en blygsam ökningstakt. Jag skulle gissa att statens investeringar under 1966 kommer att öka med cirka 3 procent men icke mer, bland annat på grund av de åtstramningar på den statliga fronten som enligt ett

utsänt cirkulär är avsedda att genomföras under sommarhalvåret 1966.

Jag sade nyss att jag är medveten om att industrien naturligtvis inte kan tillgodose sitt finansieringsbehov när det gäller vad den själv anser vara erforderliga investeringar. Man jag är inte övertygad om att det är sågverksindustrien som är längst ute i det djupa vattnet. Jag skulle snarare tro att det finns andra industrigrenar som sitter ännu sämre till än sågverksindustrien. Men man måste, som jag många gånger har understrukt, göra en avvägning — jag vill inte säga under knapphetens kalla stjärna, men man måste göra en avvägning mot bakgrunden av att önskemålen på alla håll ligger väsentligt över vad våra samlade resurser ger möjligheter till.

Vad jag har sagt tillgodoser inte interpellantens önskemål och överensstämmer kanske inte med hans synpunkter, men jag har med några få ord velat lämna en förklaring; eftersom han själv gärna ville ta upp dessa frågor ur en vidare aspekt ville jag lämna denna kommentar.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka för den komplettering finansministern har gjort.

Finansministern säger att det inte är sågverksindustrien som är längst ute i det djupa vattnet. Jag har den uppfattningen att just sågverksindustrien, genom den starka strukturförändring som pågår, behöver ett kraftigt stöd på kapitalsidan för att möta de kommande händelserna. Det är naturligtvis alldeles riktigt som finansministern säger, att man inom näringslivet inte är nöjd med den takt i vilken kapitalförsörjningen sker; den tillgodoser inte den expansion som är för handen.

Situationen är ju den att självförsörjningsmöjligheterna minskat år från år, och självfinansieringen är för liten på grund av den strukturförändring som pågår. Då måste alltså särskilda insat-

Svar på interpellation ang. kapitalförsörjningen för bl. a. sågverksindustrien

ser göras. Hur kan då affärsbankerna hjälpa till? Om jag är rätt underrättad skulle bankerna ha ett utlåningsnetto på cirka 2,5 miljarder, men man säger att det beloppet är alldeles för blygsamt och att det de facto betyder en åtstramning. Bankerna har likviditetskvoter som man säger är de sämsta sedan 1950-talet, och nu fordrar utvecklingen ett större engagemang. Det råder bristande samstämmighet mellan vad finansministern säger och vad riksbanken gör. Varför kan man inte sänka t. ex. likviditetskvoterna, som nu är för små; man använder för småbankerna 25 procent och för storbankerna 30 procent. Dessa pengar skulle i den situation som nu råder kunna komma exportindustrien till godo.

Det finns åtgärder, som både på kortare och längre sikt kan vara till hjälp; ett underlättande av självfinansieringen genom skattetekniska åtgärder, ett lös-släppande av investeringsfonderna m.m. År 1964 hade vi den extra avskrivningen på 10 procent på investeringarna, och den skulle väl kunna tillämpas även i nuvarande situation. Ökade möjligheter att föra över AP-fonderna mera direkt till industrien och bara låta återlåningsrätten gälla är ett annat hjälpmedel liksom ett snabbt realiserande av generösare företagsinteckningar. En utredning behandlar visserligen denna sistnämnda möjlighet, men även ett sådant system skulle kunna tillämpas. Exportindustrien bör också ges möjlighet till internationell finansiering.

Jag måste fråga, om det verkligen hos finansministern finns tillräcklig viljestyrka att vidtaga sådana åtgärder som gör det möjligt för exportindustrien att expandera och medverka till att klara av vår handelsbalans?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag kan tala å hela regeringens vägnar, om jag säger att den

viljan finns men inom ramen för vad en balanserad ekonomi orkar med. Det går inte att göra upp en önskelista om att släppa loss investeringsfonderna, minska likviditetskvoterna i bankerna eller att slussa över AP-fondernas medel till industrien. Allt sådant går att diskutera, om man har en utpräglad lågkonjunktur med arbetslöshet. Läget är ju det diametralt motsatta; vi har fortfarande inflationsspänningar av klar natur i samhällsekonomin. Prisstegringarna fortsätter därför att vi på alla områden har en aktivitet som ligger på toppen.

Om vi i ett sådant läge släpper loss investeringsfonderna mera generellt, eldar vi bara på än hårdare. Tar man sedan bankernas likviditet mera i anspråk än dessa har möjlighet till i dag, får detta precis samma effekt. Slussar man över pengarna i relativt större utsträckning från AP-fonderna till den industriella sektorn, måste naturligtvis bostadsbyggande och kommuninvesteringar underförsörjas i förhållande till det program som vi har lagt upp. Man löser inte problemet med de rekommendationer herr Lothigius gav. Man kan lösa det, om man är beredd att gå hårdare fram gentemot den kommunala investeringsexpansionen eller om man är beredd att reducera bostadsbyggandet.

Men det finns också ett naturligt sammanhang mellan den kommunala investeringsexpansionen, bostadsbyggandet och industriens investeringsexpansion. Så gott sig göra låter har vi försökt åstadkomma en avvägning mellan dessa faktorer, och jag bekänner att jag måste argumentera från den utgångspunkten, medan herr Lothigius mera ogenerat kan argumentera exklusivt utifrån industriens utgångspunkt. Därför talar vi kanhända litet över huvudet på varandra.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Finansministern sade

Svar på interpellation ang. tillämpningen av valutaregleringen

att det är fråga om en avvägning, och det är naturligtvis alldeles riktigt. Ur mina utgångspunkter talar avvägningen för närvarande till förmån för näringslivet. Vi har en dålig handelsbalans, och vi skall alltså skapa möjligheter att ge näringslivet förutsättningar att förbättra den. Då kommer också vissa offentliga investeringar i andra hand för att man så småningom skall kunna ge dessa offentliga investeringar större möjligheter att investera ytterligare genom industriens expansion och ökade inkomster. Det är min uppfattning i denna fråga, och jag tror också näringslivets i allmänhet.

Jag ber emellertid att få tacka finansministern för denna ytterligare konkretisering i anledning av min fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. tillämpningen av valutaregleringen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har interpellat mig om jag förbereder något initiativ för en strängare tillämpning av valutaregleringen. Mitt svar är nej. Skälen härför är följande.

Enligt valutalagen kan Kungl. Maj:t under vissa förutsättningar förordna om valutareglering för högst ett år i sänder och efter riksdagens godkännande. Kungl. Maj:t har i proposition nr 43 föreslagit fortsatt oförändrad valutareglering t. o. m. den 30 juni 1967. Valutaregleringens tillämpning handhas enligt valutalagen av riksbankens valutastyrelse, över vars beslut klagan kan föras hos fullmäktige i riksbanken. Jag får erinra om att valutastyrelsen varje år lämnar riksdagen en redogörelse för tillämpad praxis. Denna redogörelse, som bifogas riksbanksfullmäktiges till

bankoutskottet avgivna berättelse, publiceras i bankoutskottets memorial nr 1.

Det är naturligt att normerna för valutaregleringens tillämpning ändras när läget så kräver. Det är för att underlätta sådana ändringar som normerna till väsentlig del får utformas inom valutastyrelsen. Man får emellertid samtidigt beakta behovet av största möjliga jämnhet i tillämpningen. Vidare är att märka att valutaregleringen på väsentliga punkter är bunden genom att Sverige som medlem i internationella organisationer har förbundit sig att iakttå vissa normer.

Enligt OECD:s regler skall sålunda direkta investeringar vara fria, Sverige har biträtt dessa regler. Möjlighet att ingripa föreligger endast vid investeringar av rent finansiell karaktär för att vinna indirekt tillträde till ett annat lands penning- eller kapitalmarknad eller då en överföring skulle medföra en särskilt skadlig effekt för det berörda landets intressen. Det kan påpekas att svenska företags investeringar i utlandet i stor utsträckning motsvaras av utländska investeringar i Sverige; under 1960-talet har enligt tillståndsstatistiken de utländska investeringarna i vårt land motsvarat omkring tre fjärdedelar av våra investeringar i utlandet. Jag vill också nämna att svenska företag som nu gör investeringar i utlandet i allmänhet får förbinda sig att förvalta sitt utländska bolag på ett med svenska intressen förenligt sätt. Detta innebär bl. a. att vinstmedel, som ej erfordras för normal fondering, måste föras hem till Sverige om riksbanken ej medger annat.

I fråga om resevalutor gäller att resande till utlandet utan särskilt tillstånd får utföra högst 6 000 kronor. Riksbanken har möjlighet att om skäl föreligger medge högre belopp. Reglerna för resevalutor överensstämmer med våra förpliktelser i stadgan för Internationella valutafonden, som innebär förbud mot införande av restriktioner

Svar på interpellation ang. tillämpningen av valutaregleringen

beträffande löpande betalningar, däribland turistutgifter. Även gentemot OECD har Sverige förbundit sig tillåta betalningar för turiständamål.

Beträffande köp av sommarvillor och annan fast egendom i utlandet föreligger också vissa internationella bindningar. OECD:s regler föreskriver skyldighet för medlemsstaterna att låta sina invånare köpa fast egendom i utlandet. Sverige har godtagit denna med reservationen att värdet av fastigheter för rekreationsändamål ej får överstiga 75 000 kronor.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för att han svarat på min interpellation, även om svaret var negativt. Hans motiveringar härför var väsentligen formella. För det första anförde han att valutaregleringens tillämpning enligt valutalagen handhas av riksbankens valutastyrelse. Jag har tidigare vänt mig till riksbanksfullmäktige med en skrivelse och föreslagit en strängare tillämpning av valutaregleringen men fått ett avböjande svar och ville då höra finansministerns och regeringens mening. Jag har svårt att förstå att inte regeringen, om den vill det, kan göra en opinionsyttring om hur den anser att valutaregleringen bör tillämpas. Riksbankens valutastyrelse verkar ju inte i ett lufttomt rum.

I proposition nr 43, som finansministern hänvisade till, har finansministern uttalat sitt gillande av det sätt på vilket valutaregleringen under det senaste året tillämpats. Med samma rätt kan han givetvis uttala sitt ogillande om han vill göra det. Om herr Sträng gjorde det kunde vi sedan studera vad som händer.

För det andra anför finansministern att valutaregleringen på väsentliga punkter är bunden genom att Sverige som medlem i internationella organisationer förbundit sig att iaktta vissa reg-

ler. Enligt OECD:s regler skall sålunda direkta investeringar vara fria. Men där finns givetvis vissa marginaler inom vilka de valutavärdande myndigheterna kan handla. Formuleringarna i stadgan för OECD är mycket allmänna och tillåter, såvitt jag förstår, tolkningar som kan skilja sig rätt väsentligt från varandra. Något annat skulle också vara orimligt.

I valutastyrelsens berättelse för det senaste året, dagtecknad den 3 januari 1966, säges sålunda om utvecklingen under de senaste åren »att under den tid här ifrågavarande statistik omfattar en liberal praxis tillämpats från de svenska valutamyndigheternas sida beträffande såväl ingående som utgående direkta investeringar. Endast rent undantagsvis har ansökningar om tillstånd avslagits».

Om man har tillämpat en liberal praxis är det tydligen också möjligt att tillämpa en annan, strängare praxis. Om man rent undantagsvis kan avslå ansökningar om tillstånd finns tydligen också möjligheten att allmänt vara mer restriktiv. Det är härom jag har begärt att få höra finansministerns mening, men jag kan inte finna att jag har fått något svar i sak.

För det tredje anför finansministern att reglerna för resevalutor överensstämmer med våra förpliktelser i stadgan för Internationella valutafonden. Men det står inte i denna stadga hur stort belopp som får utföras utan särskilt tillstånd. Det kan mycket väl sättas lägre och har även tidigare varit lägre än 6 000 kronor. Inte heller bestämmer OECD:s regler att personer som vill flytta till Spanien och Schweiz för att komma undan våra skatter skall ha möjlighet att köpa fastigheter för 75 000 kronor.

Om själva sakfrågan är följande att framhålla. Finansministern tecknade i årets finansplan mycket värtaligt vårt lands svåra valutaläge. Detta var motiveringen för en politik av återhållsamhet i den fortsatta ökningen av de

Svar på interpellation ang. tillämpningen av valutaregleringen

offentliga utgifterna och för införande av skärpta skatter på vissa områden. Men om valutaproblemen är så viktiga — och det är vi överens om — är det svårt att förstå att man inte kan göra direkta ingripanden för att på vissa områden minska valutautflödet och därmed hjälpa till att återställa balansen.

Många människor i glesbygderna måste ha tillgång till bil för att uträtta sina ärenden av olika slag. Det har säkerligen väckt uppmärksamhet bland dem att samtidigt som deras kommunikationer och deras dagliga liv fördyras av hänsyn till valutaproblemen berättar tidningarna, exempelvis Aftonbladet den 23 februari i år, om hur andra svenska medborgare genom den liberala valutapolitiken kan investera stora summor i tomtmark i Spanien och göra s. k. strålande affärer helt skattefritt i markvärdestegring.

Det har också väckt uppmärksamhet bland löntagarna, särskilt bland låglönegrupperna, att samtidigt som de har mycket svårt att höja sina reallöner och samtidigt som återhållsamhet för deras del propageras, bl. a. med läget i fråga om utrikeshandeln och valutan som motivering, kan stora industrieföretag flytta hela sin verksamhet utomlands eller anlägga betydelsefulla filialföretag. Enligt en uppgift nyligen av bankdirektör Marc Wallenberg fanns redan för ett par år sedan 1 100 svenska dotterbolag i utlandet med 170 000 anställda, och antalet har de senaste åren ökat starkt.

Svenska företags investeringar i utlandet håller sig de flesta år avsevärt högre än utländska investeringar i Sverige. Men oavsett detta är det ju vårt land som nu har vissa valutabekymmer, och då finns det skäl för en strängare kontroll när det gäller kapitalexporten.

Det finns, herr talman, också utrikespolitiska skäl för att denna kontroll bör skärpas. Flera svenska företag har under den senaste tiden tagit upp produktion i eller flyttat hela eller avgörande

delar av sin verksamhet till Portugal. Särskilt gäller detta företag inom beklädnadsbranschen. Motiveringen är helt öppen att lönerna är lägre i Portugal, dvs. att företagets vinster blir högre. Stora svenska företag har även som bekant dotterbolag i Sydafrika, och handeln mellan Sverige och Sydafrika har ökat starkt. Investeringar av denna typ innebär inte bara en ohöljd exploatering av arbetskraft, som hålls nere genom barbariska raslagar eller andra odemokratiska förhållanden. De utgör också ett direkt stöd till apartheidregimen i Sydafrika och till den fascistiska och koloniala regimen i Portugal, som vägrar folken i Angola och Mosambique deras nationella frihet. De svenska företagen betraktas på många håll som Sveriges företrädare ute i världen. När nu en del kapitalistkretsar inte vill respektera vad den allmänna opinionen anser i dessa frågor, finns det allt skäl för myndigheterna att ingripa och förhindra att det svenska näringslivet ger stöd åt fascistiska och halvfasistiska regimer. Vår anslutning till OECD kan rimligen inte få vara ett hinder för en socialistisk utrikespolitik.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Interpellanten tyckte sig i svaret ha funnit närmast formella invändningar från min sida. Ja, jag har erinrat om det sakförhållandet att dessa frågor prövas av valutastyrelsen och inte av regeringen. Men det reella i mitt svar, som tydligen har förbigått interpellanten, består av hänvisningen till de internationella bindningarna, som sannerligen inte är några formalia. Dem är man helt enkelt hederlighets- och anständighetsmässigt bunden för, så länge man inte råkat ut för en katastrofsituation, då man har carte blanche för att släppa dessa bindningar. Det svenska valutaläget är emellertid inte sådant — även om det ter sig oroadande och måste förbättras balansmäs-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av valutaregleringen

sigt — att vi mot bakgrunden av vår valutaställning kan gå till OECD, till Internationella banken och säga: »Nu kan vi icke fullgöra de av oss åtagna förpliktelserna.» Om vi skulle göra detta måste vi befinna oss betydligt närmare, så att säga, nollstreckat rent valutamässigt.

Sedan kan man naturligtvis rent känslöbetonat och sympatimässigt anföra skäl mot att svenskar använder valutor för att resa på semester till Spanien eller för att resa till Schweiz och placera semesterpengar där. Men det ligger icke inom möjligheternas gräns att öronmärka olika nationer såsom sympatiska nationer, mindre sympatiska nationer eller osympatiska nationer, när svenska medborgare vill växla till sig valutor för att resa till det ena eller andra landet. Varken herr Hermansson eller jag kan få svenska medborgare att avstå från att resa exempelvis till Spanien, till Mallorca, Kanariöarna eller Solkusten, om de tycker att de vill använda sin semester på det sättet. Den enda möjligheten är i så fall att man förbjuder alla svenska medborgare att resa utomlands, och ett sådant förbud vill jag inte gärna ställa mig bakom. Jag föreställer mig att även herr Hermansson skulle dra sig för sådana drastiska ingrepp.

Jag kan inte just nu erinra mig Aftonbladets artikel om investeringar i semesterhus nere i dessa, av herr Hermansson återopade länder, men Sverige har ändå gjort vad man anständigtvis kan begära, eftersom vårt land har reserverat sig vid de internationella åtagandena och sagt ifrån att valutautförelsen är begränsad vid investering för rekreatiönsändamål, vilket inte är fallet i många andra länder.

Vidare kan man ju ha sin mer känslö eller sympatibetonade uppfattning om det riktiga i att svensk industri etablerar sig utomlands. Det är mig inte bekant, att det skulle pågå någon egentlig etableringsverksamhet i Sydafrika

eller Rhodesia från den svenska industriens sida. Jag föreställer mig också att situationen över huvud taget är alltför komplicerad för att företagen skulle vara benägna att bygga ut verksamheten där. Att svensk industri redan har en verksamhet i dessa länder är vi emellertid medvetna om.

Jag är inte heller beredd att utan vidare säga, att den omständigheten att man skulle förvägra ett svenskt företag att etablera sig utanför våra gränser skulle medföra, att företaget i stället byggde ut verksamheten inom Sverige. Onekligen har vi i dessa dagar bevis på att vissa industrigrupper har svårt att klara sig i Sverige, men de etablerar sig ändå inte i andra länder. Alternativet kan således även vara etablering utanför gränserna eller nedläggning. Jag tror att det är ett i många avseenden realistiskt alternativ, och när det ändå råder brist på arbetskraft i vårt land och nedläggningarna av företag drabbar yrkesgrupper som inte hör till de mer välbetalda, har vi ansett att man kanske bör försöka klara situationen genom intensifierad omskolningsverksamhet och andra samhällliga åtgärder i syfte att flytta över de anställda till bättre betalda yrken, där det än så länge frågas efter arbetskraft.

Detta är en synpunkt som inte heller bör bli bortglömd när man diskuterar dessa saker.

Herr Hermansson framhöll att även om regeringen inte själv sköter valutaställningen har den uttalat sitt gillande av valutastyrelsens sätt att handlägga dessa frågor. Ja, finansministern med regeringen bakom sig har inte haft någon anledning att klaga på valutastyrelsens och riksbankens sätt att sköta saken — det är den enkla förklaringen till mitt uttalande om gillande av den förda politiken.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag är helt på det klara med att Sverige gjort vissa åtaganden

Svar på interpellation ang. tillämpningen av valutaregleringen

i och med anslutningen till vissa internationella avtal, exempelvis i OECD och Internationella valutafonden. Orsaken till att jag kallade finansministerns svar formellt på dessa punkter var emellertid, att han använde några allmänna formuleringar, medan det här i hög grad är fråga om tillämpningen av avtalens allmänna regler. När det exempelvis står i konventionen angående Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, artikel 2, mom. d), att staterna skall »fortsätta sina strävanden att minska eller avskaffa hindren för utbyte av varor och tjänster samt för löpande betalningar samt att bibehålla och utsträcka frigörelsen av kapitalrörelser» — vilket vi alltså har förpliktat oss att göra — rör det sig om en mycket allmän formulering.

Det sker också, även om vi genom andra kompletterande avtal har förpliktat oss att tillåta direkta investeringar i utlandet, inom valutastyrelsen alltid en prövning av de ansökningar som kommer in om tillstånd att göra sådana investeringar. Företogs det inte någon sådan prövning, skulle det ju inte finnas anledning för valutastyrelsen att berätta att den ibland avslår inkomna ansökningar. Det måste alltså föreligga möjligheter att vara mera restriktiv vid prövningen av dessa ansökningar; jag kan inte finna annat, utifrån den praxis som valutastyrelsen berättar om. Och det är en sådan mera restriktiv prövning som jag tror skulle vara lämplig ur olika synpunkter.

När man hänvisar till reglerna i den Internationella valutafonden, vill jag påpeka att det inte heller där finns angivet hur stor summa en person utan särskild ansökan får medföra vid resa utomlands. Beloppet kan alltså växla, och därför har vi i vårt land möjlighet att själva bestämma hur vi vill tolka de regler som finns.

Min fråga gällde inte alls något förbud för svenska medborgare att resa utomlands eller någon dirigering av deras

resor. Det är förhållanden som vi inte kan bestämma om här i riksdagen, även om vi kan ha vissa synpunkter på dem. Min fråga gällde den kapitalexport som försiggår i olika former och de problem som den reser för vår valuta.

Jag vill erinra om att det inte bara är låglöneindustrien som anlägger dotterföretag utomlands. Även svenska höglöneindustrier använder i stor utsträckning den utvägen. Man kan alltså inte bara se detta som en anpassning till förändrad näringslivsstruktur, även om det momentet — det vill jag erkänna — också finns med vid de överväganden som företagen gör.

Jag tror därför att det vore angeläget att också på detta område vidta vissa åtgärder, ty även om vår valuta inte är nere i noll-läge, så är problemen ändå stora, och finansministern har själv mycket varmt talat för återhållsamhet på många områden just med anledning av utrikeshandels- och valuta-problemen. Det logiska borde då vara — och det är något som jag tror att en stor del av allmänheten anser riktigt — att man också tillämpar återhållsamhet och större restriktivitet i själva valutafrågorna. Ty där måste det finnas en möjlighet att spara, som kanske kan bidra till att lösa dessa svåra problem något snabbare än vad vi annars kan göra.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag vill bara påpeka en sak. De av herr Hermansson åberopade reglerna i de internationella åtagandena var inte vad jag närmast tänkte på, utan det var den särskilda kapitalliberaliseringsstadga som vi i likhet med en del andra länder har åtagit oss att följa. Denna stadga som förmodligen har undgått herr Hermanssons uppmärksamhet, är ytterst detaljerad och förpliktande, och den underkastar länderna årliga examinationer, om man så att säga försöker spela på marginalen.

Interpellation ang. utbildning av lärarvikarier

Begreppen är sålunda inte så tånjbara som jag tyckte mig utläsa ur herr Hermanssons inlägg, utan förhållandet är faktiskt det motsatta.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Det som finansministern nu anförde hindrar inte att valuta-styrelsen prövar varje sådan ansökan och att styrelsen vid den prövningen måste ha en viss marginal. Annars skulle ju prövningen vara helt meningslös.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 26 och 27, statsutskottets utlåtanden nr 4, 38, 39 och 41—43, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1, bevillningsutskottets betänkanden nr 18—21 och 25, bankoutskottets memorial och utlåtanden nr 14—22, första lagutskottets utlåtande nr 21, andra lagutskottets utlåtanden nr 30—33 och 35, tredje lagutskottets utlåtanden nr 23—26, jordbruksutskottets utlåtande och memorial nr 5 och 6 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 18.

§ 7

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde på förmiddagen gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Thylén*, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående åtgärder för att trygga fiske-rättsinnehavare mot skada genom vattenförorening, och

herr *Eriksson* i Bäckmora, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående åtgärder för upprätthållande av ett för Norrland nödvändigt jordbruk.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 8

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista uppföres dels sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1 närmast efter statsutskottets utlåtande nr 39, dels bevillningsutskottets betänkande nr 20 närmast efter bankoutskottets utlåtande nr 15.

Denna hemställan bifölls.

§ 9

Interpellation ang. utbildning av lärarvikarier

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Skärstad, (cp), som yttrade:

Herr talman! Det råder en allvarlig brist på lärare inom det svenska skolväsendet. Många för sin uppgift inte kvalificerade personer måste anlitas för att katedrarna skall fyllas. Att detta leder till menliga konsekvenser, när det gäller undervisningens effektivitet, är ställt utom varje tvivel. Det är givetvis angeläget, att lärarutbildningen planeras så att rådande brist kan elimineras.

Vikariatsproblemet blir speciellt besvärande i en bristsituation som den nu aktuella. Främst torde det vara sjuk- och havandeskapsvikariaten som ger anledning till oro. Det kan emellertid även erinras om de fall då ersättare skall ordnas åt lärare, som söker tjänstledighet någon termin för fortsatta studier. För att få tjänsterna besatta under den tid då den ordinarie innehavaren är borta, måste man alltför ofta anställa personer som inte tillnärmelsevis besitter erforderliga kvalifikationer. Inte sällan tvingas man, i varje fall på lägstadiet, låta sig nöja med ungdomar som blott kan åberopa realexamen som merit. Det är uppenbart, att kvaliteten på undervisningen under sådana omständigheter måste lämna mycket övrigt att önska.

Interpellation ang. utbildning av lärarvikarier

Det kan ifrågasättas om tillräckligt mycket gjorts för att komma till rätta med här åberopade problem. Med hänsyn till karaktären hos denna fråga och den stora vikt man måste tillmäta en snabb lösning av densamma torde det inte gå att lösa den inom ramen för den ordinarie lärarutbildningen. Man torde få lita till åtgärder av speciellt slag. Främst gäller det enligt min uppfattning att ge de personer, som ställer sig till förfogande som vikarier, pedagogisk utbildning. För ändamålet borde man anordna speciella kurser, och därvid skulle man kunna använda bl. a. etermedia. Det torde finnas anledning räkna med att t. ex. hemmafruar skulle vara intresserade av att genomgå kurser av här nämnt slag och sedan inträda som lärarvikarier.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få ställa följande fråga:

Har herr statsrådet observerat föreliggande svårigheter att anskaffa vikarier för lärare och är statsrådet i så fall beredd att medverka till anordnande av speciella kurser för blivande lärarvikarier?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Till bordläggning anmäldes andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckta motioner om studiesocialt stöd till vuxna studerande m. m.; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner om förläggande av idrottsinstruktörsutbildning till Kiruna,

nr 20, i anledning av väckt motion angående koncessionsgivningen för inrikes flygtrafik,

nr 21, i anledning av väckta motio-

ner angående utformningen av en allmän hälsokontroll,

nr 22, i anledning av väckt motion om abonnemang för offentliga myndigheter och organ på tidningar och tidskrifter, och

nr 23, i anledning av väckta motioner angående sysselsättning och arbetsvillkor för den äldre arbetskraften m. m.

§ 11

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 8, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

§ 12

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 77, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 a § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), m. m.,

nr 81, med förslag till förordning om tillstånd för brukande av svävare,

nr 82, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m., och

nr 83, med förslag till lag om ändrad lydelse av 37 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken.

Dessa propositioner bordlades.

§ 13

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 47, angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter och av sockernäringen, m. m., motionerna:

nr 811, av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, och

nr 812, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 49, med förslag till särskilda bokföringsregler i beskattningshänseende för vissa yrkesgrupper, m. m., motionen nr 813, av herr *Hedin m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, m. m., motionen nr 814, av herr *Holmberg m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 54, angående ökat statligt stöd till barnstugor, m. m., motionerna:

nr 815, av herr *Bohman m. fl.*,

nr 816, av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.*,

nr 817, av herr *Hedlund m. fl.*, och

nr 818, av fru *Svensson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 57, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningsskatt å vissa varor, motionen nr 819, av herrar *Larsson* i Umeå och *Löfgren*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till lag angående

ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., motionerna:

nr 820, av herr *Jansson m. fl.*,

nr 821, av herrar *Johansson* i Skärstad och *Svensson* i Vä,

nr 822, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*,

nr 823, av herrar *Nelander* och *Keijer*, och

nr 824, av fru *Ryding m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 14

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av fru *Kristensson* till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående arbetstillstånd för sjuksköterskor från de s. k. u-länderna.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.03.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 30 mars

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 24 innevarande mars.

§ 2

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr *Johansson* i Södertälje

enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 28 innevarande mars—den 2 nästkommande april.

Herr *Johansson* i Södertälje beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 3

Föredrogs var efter annan och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.

nr 77, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 a § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), m. m.,

nr 81, med förslag till förordning om tillstånd för brukande av svävare,

nr 82, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m., och

nr 83, med förslag till lag om ändrad lydelse av 37 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken.

§ 4

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionerna nr 811 och 812;

till bevillningsutskottet motionen nr 813;

till statsutskottet motionerna nr 814—818; samt

till bevillningsutskottet motionen nr 819.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 820, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåg anvisande av anslag, till statsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Härefter föredrogs var efter annan och hänvisades till lagutskott de å bordet vilande motionerna nr 821—823.

Slutligen föredrogs den å bordet vilande motionen nr 824, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m.; och hänvisades motionen, såvitt avsåg anvisande av anslag, till statsutskottet och i övrigt till lagutskott.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter andra lagutskottets utlåtande nr 34 och allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 19—23.

§ 6

Föredrogs den av herr *Johansson* i Skärstad vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående utbildning av lärarvikarier.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Utgifterna inom socialdepartementets verksamhetsområde (forts.)

Herr förste vice talmannen meddelade, att den från kammarens sammanträde på eftermiddagen den 25 innevarande mars uppskjutna överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas.

Punkterna 28—30

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 31***Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt C 19, s. 56—60) föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kr.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 90) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiklund*

Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.

m. fl. (II: 133), hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om åtgärder i syfte att effektivisera den öppna vården och anstaltsvården enligt lagen om nykterhetsvård, med särskild vikt vid förstärkning av de medicinska vårdresurserna, samt av nykterhetsnämndernas upplysningsverksamhet.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte till Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kr.;

II. att motionerna I: 90 och II: 133 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Harald Pettersson*, *Strandberg*, *Bohman*, *Larsson* i Hedenäset, *Nelander*, *Källstad*, *Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 90 och II: 133 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder syftande till en effektivisering av den öppna vården och anstaltsvården enligt lagen om nykterhetsvård, med särskild vikt lagd vid en förstärkning av de medicinska vårdresurserna, samt av nykterhetsnämndernas upplysningsverksamhet.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Det är ju mycket som är kontroversiellt då det gäller alkoholproblemet, med alla de speciella frågor som detta problem innefattar. Men om vikten av en tillräckligt omfattande, innehållsrik och meningsfylld vård av alkoholskadade brukar det råda ganska stor enighet.

Under förra veckan debatterade vi i denna kammare ungdomsvården, speciellt ungdomsvårdsskolornas brister. Man kan i vissa avseenden karakterisera nykterhetsvårdens institutioner på samma sätt som ungdomsvårdsskolornas. Personalen är otillräcklig, främst när det gäller den mera medicinskt och psykologiskt orienterade, och de sjukvårdande resurserna i övrigt likaså otillräckliga. Eftervården är också långt ifrån tillfredsställande, i vissa fall obefintlig. Vård i mera kvalificerad mening kan inte åstadkommas bara genom den i och för sig värdefulla omläggningen och upprustningen av arbetsdriften på senare år vid dessa vårdinstitutioner.

Socialministern har i år vidtagit en märklig åtgärd, som är värd all möjlig både uppmärksamhet och uppskattning. Han har nämligen, såsom vi alla kan läsa om i statsverkspropositionen, låtit redovisa vissa ytterst intressanta delresultat av den stora genomgång av nykterhetsvårdens klientel, vilken under namn av 1964 års nykterhetsvårdsundersökning verkställes inom socialdepartementet av kanslirådet Larnstedt och vilken att döma av de smakprov vi på detta sätt redan fått tycks ge ett mycket värdefullt och vägledande material. Annars brukar utredningsresultat som bekant hållas undan tills hela undersökningen är klar, men i detta fall lättar man alltså på förlåten redan före undersökningens färdigställande.

Det var, herr talman, studiet av denna delredovisning som kom oss att reagera på ungefär likartat sätt som jag tror socialministern gjort, nämligen så att vi lade dessa delresultat som grund för övervägandena av vad som behöver göras åt samhällets nykterhetsvård. Om detta inte var syftet med att lämna delredovisningen — som vi för övrigt hoppas skall bli en något vanligare ordning för framtiden vad gäller undersökningar av denna typ — hade denna redovisning redan nu varit utan mening.

Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.

Nykterhetsvårdsundersökningen omfattar dels en profilundersökning avseende nykterhetsvårdens klientel både inom öppen och institutionell vård, dels en undersökning rörande arbetsvolym och resurser hos nykterhetsnämnderna. Vi motionärer har, herr talman, fäst oss vid två förhållanden i de redovisade uppgifterna.

För det första har trots en personell upprustning av nykterhetsnämndernas verksamhet, som beträffande storleken givetvis växlat rätt mycket de olika kommunerna emellan, de s. k. hjälpåtgärderna snarast avtagit i frekvens i förhållande till totalantalet behandlade fall. Det var genom en utbyggnad av hjälpåtgärderna eller öppenvården som man skulle söka minska behovet av institutionell vård och effektivisera eftervården. Vad särskilt den senare beträffar vet vi hur mycket som fortfarande brister, framför allt då det gäller bostadsanskaffning, med talrika återfall och nya anstaltsvistelser såsom följd.

Det är känt att det långt ifrån genomgående blivit så som man tänkte sig år 1954, när nykterhetsvårdsreformen beslöts, nämligen att t. ex. en första fylleriförseelse eller annan nykterhetsanmärkning rätt undantagslöst skulle bilda utgångspunkt för utredning och vid behov även för psykologiskt och medicinskt lämpliga stöd- och hjälpåtgärder från nykterhetsnämndernas sida.

Inom t. ex. angränsande vårdområden — jag tänker på det område där jag själv är verksam, nämligen kriminalvården — och naturligtvis inom nykterhetsvårdens eget område träffar man därför liksom förr rätt ofta på personer belastade med ett betydande antal fylleriförseelser, kanske många tiotals och i en del t. o. m. hundratals, utan att rationella motåtgärder tydligen satts in förrän vederbörande löpt linan ut eller t. ex. någon stött på litet extra om behovet av åtgärder.

För det andra, herr talman, kan man

konstatera att behovet av anstaltsvård eller i varje fall frekvensen av tvångsåtgärder inte såsom det var tänkt avtar utan kvarstår relativt konstant. Dessa undersökningsresultat pekar hän mot det stora behovet av en effektivisering av nykterhetsnämndernas verksamhet för att man på den vägen åtminstone skall kunna bidra till att alkoholskadorna inte bara hålls tillbaka utan också minskar. Så sker ju inte nu.

Som ett minimum måste man därvid rikta in sig på att nämnderna i full utsträckning, såsom lagstiftaren tänkt sig, ägnar sig åt de redan kända fallen, t. ex. de av polisen med stöd av 10 § nykterhetsvårdslagen för fylleri rapporterade. Så sker i varje fall inte i flera stora befolkningsområden, där fyllefrekvensen är som störst, exempelvis i de större städerna. Därutöver borde nämnderna bli i stånd att arbeta mera uppsökande och ta upp aktivitet på eget initiativ i ett enskilt fall eller rörande förhållanden inom respektive kommuner, som från allmän nykterhets synpunkt är otillfredsställande. Detta sker i brist på personal för närvarande relativt sällan.

Givetvis måste sådana åtgärder redan på utredningsstadiet vidtagas med allt det psykologiska omdöme och all den finkänslighet, som sakens ofta ömtåliga beskaffenhet kräver. Dessutom måste vi nå fram till vad man hoppades också skulle ske rätt snart efter 1954 års reform, nämligen att vårdåtgärderna allmänt effektiviserades och fördjupades genom att bli allsidigare, främst genom ökat medicinskt inslag. Hela attityden gentemot dem som är föremål för vård eller behandling borde bli »riktigare» genom fullt praktiskt beaktande av även medicinska och psykologiska faktorer och mera konkreta socialvårdande insatser, t. ex. i fråga om bostads- och arbetsanskaffning. Bristen på resurser är dock alltför stor, bl. a. vad gäller polikliniks-service. I fråga om bostadsanskaffningsproblemet borde utbyggnad

Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.

den av inackorderingshemmen, som enligt vad erfarenheten visar är ett av de mera hoppningivande inslagen i nykterhetsvården, äga rum i snabbare tempo än vad som skett.

Till effektiviseringsbehovet hör också att söka bygga ut och förstärka nykterhetsnämndernas kontaktverksamhet utåt genom en kvalificerad information om deras egna erfarenheter och iakttagelser och även om deras arbetsuppgifter. Missuppfattningarna härom är nämligen ofta mycket stora och allmänt förekommande. Kontakt- och upplysningsverksamheten bör gälla inte bara allmänheten i stort utan t. ex. olika föreningar, särskilt bland ungdomen, bilskoleelever, husmödrar, företrädare för andra myndigheter, företag särskilt på personalvårdssidan o. s. v. Inte minst behöver informationen om innebörden av lagstiftningen på detta område och rörande t. ex. trafiknykterheten förstärkas, t. ex. till ungdomen rörande gällande krav för att få lämplighetsintyg för körkort.

Vikten av en effektivisering av nykterhetsvården blir för övrigt än större vartefter som den nya brottsbalkens särskilda påföljd — överlämnande för vård enligt nykterhetsvårdslagen — mer och mer börjar komma i tillämpning genom att man från domstolshåll och åklagarhåll finner det vara riktigare att en alkoholiserad lagöverträdare får specialvård via nykterhetsvården än att han ådöms vanligt frihetsstraff. Den utvecklingen kommer att ställa nykterhetsnämnderna inför ökade krav på kvalificerade insatser.

Detta gäller också, om den pågående fylleristrafutredningens förslag leder till positivt resultat. Om det blir så att gatufylleristen möts med vårdinsatser och sålunda fylleriet avkriminaliseras — mycket talar ju för det, bl. a. riksdagens ställningstagande till kravet på den utredning som nu pågår — kommer nykterhetsvårdens insatser att påkallas redan i samband med vederbörandes omhändertagande hos polisen, för

att han skall få erforderlig akutvård, utredning kunna verkställas och mera långsiktiga behandlingsåtgärder läggas upp.

Detta fordrar självfallet ökad kvalitet och ökad kapacitet hos nykterhetsnämnderna, särskilt personellt. Redan nu, herr talman, är man i rikspolisstyrelsen inriktad på en utveckling åt detta håll och inrättar sig därefter genom projektering av en helt ny typ av polisstationer, för Stockholms behov 3 stycken, utan att avvakta fylleriets avkriminalisering. Man förutsätter därvid uttryckligen att medverkan av nykterhetsvården direkt vid dessa stationer skall kunna erbjudas.

Både de presenterade delresultaten av 1964 års nykterhetsvårdsutredning liksom övriga på senare år gjorda iakttagelser, inte minst utvecklingen vad det gäller fylleriet i stort men särskilt ungdomsfylleriet, pekar åt samma håll, nämligen på behovet av en utredning av frågan om förstärkning av resurserna och ökning av kvaliteten hos samhällets nykterhetsvård, i synnerhet dess förebyggande verksamhet. Fylleriet i stort ökar. Ungdomsfylleriet — därmed avser jag unga under 21 år — ökade under förra året med inte mindre än 20 procent jämfört med 1964. Bland kvinnor var ökningen 8 procent.

De redan genom brottsbalken tillkomna nya uppgifterna för nykterhetsvården avseende lagöverträdare med alkoholproblem och de sannolika och omfattande uppgifter som hänger samman med en ny inställning till gatufylleristers behandling ökar bara behovet av en genomgång genom en statlig utredning av frågan om förstärkning av nykterhetsvården i stort.

Jag är, herr talman, väl medveten om att det kan finnas behov även av utredning av en annan och mera radikal beskaffenhet på detta område, men det ena behöver ju inte utesluta det andra, ty hur man än ser på dessa vårdproblem måste man väl ha lokalt för-

Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.

ändrade vårdorgan för verksamhetens bedrivande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den under punkt 31 i utlåtandet avgivna reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Nelander, Nilsson* i Lönsboda och *Westberg, fröken Elmén* samt herr *Berglund* (alla fp).

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Herr Wiklund har själv framhållit att även om det finns mycket kontroversiellt i bedömningen av nykterhetsvården är enigheten mycket stor i de frågor som vi nu har att ta ställning till. Den är lika stor på denna som på många andra punkter som vi har att behandla under femte huvudtiteln men på vilka vi ändå har fått reservationer. För mig är detta oförklarligt, men herr Wiklund har ju nu i ett långt anförande försökt förklara anledningen till den nu föreliggande reservationen. Jag har ännu inte upptäckt orsaken till den, ty såvitt jag förstår bedömer vi frågorna på samma sätt. Det som kan skilja oss åt är att reservanterna vill att riksdagen för Kungl. Maj:t skall tala om att det är angeläget att förstärka den öppna vården, vidga upplysningsverksamheten och öka det medicinska inslaget i nykterhetsvården. Vi i utskottsmajoriteten är medvetna om — och det är ju även reservanterna — att Kungl. Maj:t har denna inställning och har vidtagit åtgärder i den riktningen. Reservanternas önskemål är alltså att riksdagen skall ge till känna en mening som regeringen själv redan har. Det har utskottsmajoriteten ansett vara rätt onödigt.

Jag förutsätter att herr talmannen och kammarens ledamöter håller mig räkning för att jag inte försöker briljera med kunskaper som jag inte besitter genom att redovisa vad som gjorts i dessa frågor. Jag förutsätter att socialministern, om han finner det ange-

läget, kommer att för kammaren redovisa vad som hänt och vad som är på gång beträffande det medicinska inslaget i vården, den öppna vården och allt annat som reservanterna ansett sig böra plädera för i detta sammanhang.

Vi vet att 1964 års nykterhetsvårdsundersökning om några månader kommer att lägga fram sitt slutbetänkande, och därmed får vi en bred bas för bedömning av det fortsatta handlandet. Den utredningen bör alltså avvaktas.

Detta är de skäl jag har för att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Den nu pågående undersökningen angående nykterhetsvårdsklientelet är ju en orienterande undersökning; den utredningen har inte till uppgift att utforma förslag. Jag har redan sagt, att denna undersökning är värdefull — det omdömet bygger jag på de delresultat som redovisats, och jag förmodar att jag skall kunna vidhålla det omdömet när hela undersökningsresultatet har presenterats.

Men nu gäller frågan, hur det skall gå till att få nykterhetsvården förstärkt, förbättrad och effektiviserad. Vi ser det ena fallet efter det andra, där behandlingen inte satts in på ett rationellt sätt och blivit effektivt genomförd. Det är den frågan det nu gäller, och därvidlag har utskottsmajoriteten och reservanterna verkligen olika uppfattningar. Reservanterna vill konkretisera problemet genom att få till stånd en utredning, som skall syssla inte med en allmän genomgång och orientering kring problematiken utan skall mynna ut i konkreta förslag om vad som bör göras för att effektivisera nykterhetsvården. Därvidlag är det alltså en bestämd skillnad mellan vår ståndpunkt och utskottsmajoritetens; majoriteten menar att riksdagen kan nöja sig med att anslå de medel som föreslagits i statsverkspropositionen, under det att

Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.

vi anser att det bör tillsättas en utredning som skall utforma konkreta förslag till en effektivisering av nykterhetsvården.

Jag beklagar att socialministern, tydligen på grund av omröstning i första kammaren, var tvungen att avlägsna sig. Annars hade jag tänkt fråga honom, om det är hans avsikt att tillsätta en utredning när 1964 års nykterhetsvårdsundersökning är avslutad. Jag tycker att det vore ett naturligt fullföljande av den nu snart avslutade orienterande undersökningen.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Med risk att det jag har att säga kommer att förlänga debatten så mycket, att socialministern hinner tillbaka till kammaren... Jag ser nu att han redan hunnit hit, och jag har alltså inte på mitt samvete den förlängning av debatten som härigenom kan uppstå, en förlängning som jag naturligtvis i och för sig inte har något emot.

Om jag inte uttryckte mig illa, sade jag att 1964 års nykterhetsvårdsundersökning kommer att ge oss underlag för vår bedömning av det fortsatta handlandet. Det är ju samma sak som herr Wiklund säger. Jag har inte utgått ifrån att denna utredning skall framlägga detaljerade förslag.

Sedan har jag mycket svårt att förstå, att det förhållandet att man skriver självklara saker till Kungl. Maj:t innebär någonting konkret. I reservationen sägs ingenting om tjänster, ingenting om organisationen, ingenting om pengar. Reservanterna vill endast skriva till Kungl. Maj:t om att man skall öka den medicinska vården, öka den öppna vården och öka fritidsverksamheten. Men vi är alla på det klara med att Kungl. Maj:t är medveten om alla dessa behov och inriktad på att lösa dessa frågor.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Då herr Wiklund har

ställt en direkt fråga till mig beträffande hur den utredning som nu håller på att avslutas skall följas upp så vill jag svara, att det självklart kan komma att finnas skäl att tillsätta en kommitté, men på denna punkt vill jag för dagen inte binda mig. Jag avvaktar utredningens avslutning.

Herr Wiklund har redan betygat att de delresultat som har publicerats har varit av stort intresse, och det vill jag hålla med honom om. Jag är övertygad om att vi, när vi får slutsummeringarna, kommer att veta en hel del mer än tidigare, och detta får då bilda underlag för de överväganden som kan befinnas lämpliga och angelägna.

Herr talman! När jag ändå har ordet kanske jag får göra ytterligare ett tillägg. Reservanterna har i sin reservation pekat på angelägenheten av att det medicinska inslaget i nykterhetsvården förstärkes. Till detta vill jag säga att visst kan det vara av värde att göra påpekanden, men vi är sannerligen medvetna om de medicinska inslagens stora betydelse. Det är ju också efter de riktlinjerna vi arbetar.

Låt mig bara i korthet ge en redovisning. En utökning av antalet platser för sjukvård vid nykterhetsanstalterna har som bekant successivt skett.

För närvarande finns sjuk- och motagningsavdelningar vid samtliga statliga anstalter samt vid tio erkända anstalter med sammanlagt 318 platser. Under nästa år tillkommer ytterligare en sådan avdelning.

Under innevarande budgetår har tjänster för överläkare inrättats vid Ulleråker och Falbygdens sjukhus. Innehavarna av dessa överläkartjänster har att fullgöra den psykiatriska vården vid de statliga anstalterna Venngarn och Gudhem. Härigenom har man erhållit en för vården vid dessa anstalter mycket värdefull anknnytning till ett stort sjukhus. För psykiatrikervården vid den nya Örebroanstalten och Brotorp, vilka båda är avsedda för kvin-

Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.

nor, skall fr. o. m. den 1 juli 1966 svara en vid Mellringe sjukhus anställd läkare. I den mån tillgången på läkare medger det är det önskvärt att man försöker etablera liknande samarbete mellan andra anstalter och sjukhus, och det är självklart också vår strävan.

Jag vill tillägga att de vid flertalet vårdanstalter tjänstgörande rådgivande psykiatrikerna är anställda som läkare vid mentalsjukhus.

Den öppna vården är naturligtvis i detta sammanhang inte minst viktig. Även här har det medicinska inslaget ökat. Antalet alkoholpolikliniker i landet har ökat från ett 60-tal till ett 100-tal sedan 1960. Alla dessa polikliniker drivs under läkarmedverkan.

Oavsett reservationen, herr talman, kommer vi således i vårt arbete att i allra högsta grad sträva efter en utveckling i den riktning jag här har redogjort för.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Aspling för svaret på min fråga, om det kommer att bli någon utredning. Jag förstår att det för dagen inte går att ge ett klart besked på den punkten.

Jag tycker att statsrådets genomgång av hur det medicinska inslaget i nykterhetsvården ökat var värdefull men det går ju ändå inte att dölja att vi alltför har otillräckliga medicinska resurser på detta område.

Jag skulle vilja fråga statsrådet om hur det t. ex. är med alkoholkliniken på karolinska sjukhuset. Denna utnyttjas inte till full kapacitet beroende på att personal placerats i en del av sjukrummen. Jag förstår att det blir ännu mindre möjlighet att driva kliniken, om man flyttar bort personalen, men förhållandet kan ju inte på längre sikt vara tillfredsställande.

Till herr Bergman vill jag säga att det föreligger en viss skillnad mellan att så där i största allmänhet yrka på

ytterligare ökning av personalen och å andra sidan att genom en statlig utredning företa en noggrann genomgång av *hur* och *var* förstärkningarna skall sättas in. Det är där vi skiljer oss. Det går inte att fördölja att denna skillnad föreligger mellan utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattning.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att göra några allmänna reflexioner i nykterhetsvårdsfrågan. Eftersom jag är medlem av anstaltarnas gemensamma förbund och nykterhetsnämndernas gemensamma förbund, har jag genom omständigheternas makt kommit att dras in i denna diskussion.

Jag tror att man kan säga, att en väsentlig nydaning för närvarande håller på att ske inom nykterhetsvården i landet, vilket vi som sysslar inom nykterhetsvården bör notera med särskild tacksamhet och glädje. Ser man på anslagsökningarna för både den öppna och den slutna vården, kan man konstatera att dessa under de senare åren varit väsentliga. Den utredning, som kansli-rådet Larnstedt håller på med, kommer att ge oss ytterligare kunskaper att bygga vidare på. Liksom herr Wiklund tror jag att det är nödvändigt att den kartläggning, som den Larnstedtska utredningen har hand om, fortsättes och påbygges av en större utredning.

Det är alldeles nödvändigt att den medicinska vården starkare kommer in i bilden. Vi har fått rapporter från landet, inte minst från Kristinehamn, enligt vilka man har haft goda erfarenheter av sambandet mellan medicinsk vård och nykterhetsvård. Över huvud taget är det alldeles nödvändigt att man bättre än för närvarande bygger ut detta samband. Jag skulle i detta sammanhang vilja hoppas att medicinalstyrelsen och socialstyrelsen kommer att sammanlösas. Denna fråga är för närvarande

Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.

föremål för remissbehandling och jag hoppas att det slutar med en sådan sammanslagning, därför att på det sättet kan man knyta bl. a. nykterhetsvården till den medicinska vården på ett centralt och riktigt sätt.

Rådgivningsbyråer byggs vidare upp ute i landet. Det är någonting som växt fram under senare år och som måste fortsätta. Arbetsmarknadsstyrelsen har också förläggningar ute i landet för att skaffa arbete åt dem som har svårt att få arbete och även att få bostäder i den öppna marknaden.

I dagarna har presenterats en utredning av en arbetsgrupp inom nykterhetsvårdsförbundet med överläkare Curt Åmark som ledare. Den arbetsgruppen har sysslat med återfallsklientelet och jag tror att det finns anledning titta en hel del på den arbetsgruppens resultat. Det visar sig nämligen att många inom nykterhetsvården åker fram och tillbaka mellan anstalterna och att de när de kommer ut därifrån blir lämnade ganska mycket åt sig själva. Vi har enligt nykterhetsvårdslagen ingen möjlighet för närvarande att låta dessa människor stanna på en anstalt under mer än en mycket kort tid, och det är kanske nödvändigt med en lagändring så småningom. Detta är människor som inte klarar sig i det allmänna livet och vi måste ta hand om dem på något sätt. Till yttermera visso belastar de också nykterhetsnämnderna med mycket arbete.

I en rapport från en av landets större nykterhetsnämnder har man sagt att 75 procent av våra nykterhetsvårdares arbete läggs ned just för dessa människor. Den förebyggande verksamheten kommer i bakgrunden och får kanske nöja sig med resterande 25 procent.

Herr talman! Jag har bara velat göra några allmänna reflexioner. Jag konstaterar att det ändå händer mycket inom nykterhetsvårdens område. Den utveckling som pågår i positiv riktning måste fortsätta med all kraft därför att det

här gäller ett av samhällets stora problem, och vi får aldrig sluta att fundera över om det finns nya och bättre vägar att gå fram på.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets skrivning.

Herr BERGMAN(s):

Herr talman! Jag beklagar att jag inte hann begära ordet före herr Svensson i Kungälv. Jag vill bara till herr Wiklund säga att han har läst reservationen väldigt dåligt. Där står inte talat om något krav på utredning utan om krav på åtgärder.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Det framställs från vårt håll krav på utredning angående åtgärder till förstärkning av nykterhetsvården. Det är ungefär innebörden även i reservationen.

Till herr Svensson i Kungälv vill jag säga att även jag tycker att det är en utomordentligt värdefull undersökning som han refererat, men den undersökningen pekar också mot behovet av en allmän, noggrann genomgång av hur nykterhetsvården skall kunna förstärkas.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Det är väl bara på det sättet, herr Wiklund, att vi bör vänta på den kartläggning som kanslirådet Larnstedt håller på med. Först när den blir färdig har vi anledning att ta ställning till en fortsatt utredning, som också utskottets talesman, herr Bergman, påpekar.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till re-

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

ervationen 5); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Elmén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 31:o mom. II) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 102 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 32—36

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37**Bidrag till Länkrörelsen m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt C 25, s. 68 och 69) föreslagit riksdagen att till Bidrag till Länkrörelsen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 600 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels en inom andra kammaren av herr

Ullsten m. fl. väckt motion (II: 527), vari föreslagits att anslaget under Bidrag till Länkrörelsen m. m. uppräknades från 550 000 kr. till 650 000 kr. och att Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare försöksvis erhöle anslag ur denna post;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Hector m. fl.* väckt motion (II: 226), vari — såvitt nu var i fråga — föreslagits att riksdagen måtte besluta att anvisa ett anslag av 150 000 kr. till Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare.

Utskottet hemställde,

I. att motionen II: 226, såvitt nu var i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 527 till Bidrag till Länkrörelsen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 600 000 kr.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Edström, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset, *Nelander, Källstad, Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 527 till Bidrag till Länkrörelsen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 650 000 kr.;

b) av fröken *Ljungberg*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! »Det i motionen II: 527 berörda Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare har enligt vad utskottet erfarit till syfte att bl. a. verka för startande av en länkkorganisation för läkemedelsmissbrukare. I den mån så sker torde bidrag kunna utgå från förevarande anslag. Den i motionen II: 527

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

föreslagna höjningen av anslaget kan utskottet inte biträda utan avstyrker motionen.» Ja, så kortfattat och därtill i sak felaktigt avfärdar statsutskottets majoritet den motion vari begäres ett anslag på 50 000 kronor till Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare.

Jag är en av de tre ledamöter i denna kammare som har undertecknat den aktuella motionen. Den var vid sin tillkomst avsedd att bli en fyrpartimotion men blev av någon anledning endast en trepartimotion.

Jag sade att vad utskottet hade anfört i sak var felaktigt. Detta påstående grundar jag på det faktiska förhållandet att det inom det ifrågavarande förbundets ram existerar och arbetar en länkrörelse. Att så är fallet torde kammarens ledamöter nu vara medvetna om, eftersom varje ledamot per brev genom posten fått en redogörelse för denna fråga från vederbörande organisation.

Därtill anser jag det förvånande att statsutskottet i en så väsentlig fråga som denna, som berör samhällsproblem av utomordentlig räckvidd, så lättvindigt gått förbi det problem som det här är fråga om. Utskottets attityd pekar på ointresse och ligkiltighet inför ett allvarligt samhällsproblem. Jag tror mig emellertid ha fått förklaringen. I ett inslag i TV-aktuellt förra veckan angående denna fråga förklarade enligt vad som upplysts mig en av statsutskottets medlemmar, ordföranden i tredje avdelningen, som varit med om att avstyrka motionen, att han inte hade läst motionen och således inte var medveten om dess innehåll. Det är verkligen häpnadsväckande, att man inom det mäktiga och ärevördiga statsutskottet avstyrker en motion, utan att alla ledamöter ens har tagit reda på vad motionen innehåller.

Varför har denna organisation, Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare, egentligen kommit till? Jo, helt enkelt därför att det fanns ett stort

behov av att någonting gjordes i eu situation och inför en utveckling som ter sig skrämmande, nämligen narkotikamissbruket. Alltför länge har från samhällets sida visats passivitet, trots att tusentals människor årligen bryts ned på grund av detta missbruk. När sålunda ett antal personer har tagit initiativ till en verksamhet som redan på kort tid tycks ha visat sig ge resultat, frågar man sig, av vilken anledning vi inte här i riksdagen skall ge denna verksamhet vårt stöd, så att den kan fortsätta.

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare bildades i mars 1965, då en interimsstyrelse tillsattes. Medlemmarna i förbundet bestod av ett tjugotal föräldrar till unga missbrukare. Organisationen inriktade sig från början på att söka kontakt med flera missbrukare eller anhöriga till sådana, att föra in socialmedicinska synpunkter i debatten, att få i gång forskning på området, att intressera läkare att åta sig behandling av narkomanerna, att begränsa spridningen av narkomanien och att öppna myndigheternas och de sociala organens ögon för detta stora och alltmer brännande problem.

Detta Riksförbundets för hjälp åt läkemedelsmissbrukare program fick ett ganska kraftigt gensvar. Debatten kom i gång och till förbundet kom allt fler medlemmar, vilket gjorde att förbundet i juni 1965 kunde konstitueras. I styrelsen är bl. a. läkarna väl representerade. Förbundet bildades sålunda på grund av det tilltagande läkemedelsmissbruket och dess följder. Enligt de uppgifter, som jag har fått från förbundets ledning, har under den tid som gått sedan dess tillkomst och dess verksamhet blivit känd fler och fler av narkotikaoffren sökt sig till förbundet för att få hjälp.

På grund av det intresse för verksamheten och det behov som finns, då många anser sig inte kunna avvakta utredningar, har en länkrörelse igång-

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

satts inom förbundets ram. Till denna länkrörelse hade, när vi väckte motionen, vänt sig 600 personer, som begärt stöd, men cirka 500 hade måst avisas på grund av bristande resurser. Enligt uppgift står hundra personer i ständig kontakt med länkrörelsen, varav de flesta erhåller behandling. Cirka 10 procent av dessa har återanpassats till ett normalt liv — några hade exempelvis upptagit kvällsstudier. Det säger sig självt att en sådan verksamhet är kostsam. För att denna verksamhet skall kunna fortsätta, behöver den personella resurser, och för att sådana skall kunna ordnas behövs pengar.

Vi begär 50 000 kronor till förbundets verksamhet i vår motion. Detta avstyrker statsutskottet med den motivering som jag har nämnt. Det begärda beloppet, 50 000 kronor, bör jämföras med uppgiften av förbundet, att varje person, som är i tjugoårsåldern och som genom sin narkomani blir ett varaktigt socialfall, intill sin död kostar staten i genomsnitt 250 000 kronor. Kan vi med det belopp varom här är fråga, 50 000 kronor, rädda människoliv genom att ge det åt dem, som i dag frivilligt utan ersättning lägger ner ett stort arbete inom ett område som hör samhället till, hävdar jag, ärade ledamöter i statsutskottet som har avstyrkt denna motion, att frågeställningen inte är, om vi skall bevilja 50 000 kronor, utan om vi har råd att låta bli att ge detta anslag.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation nr 6 i statsutskottets utlåtande nr 5.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Det står, som herr Gustavsson i Alvesta påpekade, i ett brev som inför denna debatt har tillställts alla ledamöter i riksdagen, att varje person, som i 20-årsåldern drabbas av narkomani och av det skälet blir ett varaktigt socialfall kommer att kosta samhället i genomsnitt en kvarts miljon kronor. Enbart i stockholmstrakten

finns enligt uppgift ungefär 1 500 kända narkomanifall, och det finns anledning att utgå från att antalet okända är minst lika stort — kanske mycket större.

Det vi skall diskutera i anslutning till punkten 37 i statsutskottets utlåtande nr 5 är om det är samhällsekonomiskt försvarbart att satsa 50 000 kronor på den av Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare startade länkrörelsen — en organisation som i brist på insatser av samhället i dag praktiskt taget är den enda instans som kan erbjuda de människor som blivit narkomaniens offer någon möjlighet att få hjälp. Jag har inte redovisat dessa siffror därför att jag betraktar narkomaniproblemet som i första hand ett samhällsekonomiskt problem. Det är självfallet framför allt ett humanitärt, socialt och medicinskt problem, men jag nämnde siffrorna, därför att de kan vara ganska bra som illustration till hur små insatser man från socialdemokratiskt och högerhåll i statsutskottet varit beredd att säga nej till och hur enormt det problem är som skall lösas.

Det är, för att uttrycka saken litet tillspetsat, bara i bästa fall som en narkoman blir ett socialfall. Lika ofta, kanske oftare, blir vederbörande ett kriminalfall. Det ligger i sjukdomens karaktär. Missbruket leder till att de som blir beroende av narkotiska medel inte kan inordna sig i ett socialt liv, inte kan utföra ett arbete och alltså inte heller kan skaffa sig några inkomster. Men de måste skaffa sig de medel de är beroende av, och detta sker ofta på så sätt att de begår brott av olika slag för att få pengar. Ofta består brottet i att de själva deltar som mellanhand i den illegala narkotikahandeln. Detta innebär ju inte bara att de enskilda individerna blir offer för kriminalitet, utan man får en accelererande utveckling av narkotikamissbruket. Den som själv är offer för lasten måste hjälpa till att skapa förutsättningar för att fler människor hamnar i samma elände.

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

Det finns i dag vissa möjligheter för narkomaner att få klinisk vård, men problemet är inte bara att dessa möjligheter är mycket begränsade. I Stockholm finns en ganska nyligen uppsatt klinik, och det föreligger planer på en i Göteborg. Minst lika allvarligt är emellertid, att den behandling som än så länge endast ett fåtal kan få vid kliniker eller sjukhusen blir mer eller mindre värdelös, om narkomanerna omedelbart efter behandlingen kommer ut till sina gamla gäng — gäng där ingen vill hjälpa dem att sluta med missbruket, men där alla är beredda att hjälpa till för att de skall kunna fortsätta med det.

Det är för att göra ett försök att, tills vidare i liten skala, klara det problemet som Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare har startat sin länkrörelse. Som herr Gustavsson i Alvesta nämnde har enligt uppgifter från rörelsens ledning hittills omkring 600 människor vänt sig till rörelsen för att få hjälp. Uppgiften är gammal, och antalet är kanske större i dag. Av brist på ekonomiska och personella resurser har man tvingats avvisa 500 av dem, men 100 personer står emellertid i ständig kontakt med länkorganisationen. De får hjälp med att återanpassa sig. De har någon som förstår deras problem. De hjälpbehövandes anhöriga — som inte sällan är föräldrarna, eftersom de som drabbas av narkomanien i mycket hög grad är tonåringar — har någon som de kan tala med, någon som kan ge dem råd om de få möjligheter som finns till hjälp, någon som kan ge dem en gnutta hopp att någon någonstans ändå är beredd att hjälpa dem ur deras förtvivlade situation och att det finns andra vägar ur eländet än fängelsestraff, fortsatt missbruk och nya fängelsestraff.

Det är klart att en rörelse av denna karaktär kan ha sina brister. Den är ny. Den har inga gamla erfarenheter att bygga på. En förutsättning för att arbetet skall lyckas är att skapa förtroende

mellan missbrukaren och dem som är beredda att hjälpa honom eller henne, och det är en sak som alla med den minsta erfarenhet av t. ex. nykterhetsvård vet är en ohyggligt svår uppgift. Rörelsen har ännu så länge ganska få läkare som är beredda att satsa på detta arbete, och man måste för den kurativa verksamheten huvudsakligen lita till frivilliga krafter. Risker för bakslag är självfallet under dessa dåliga förutsättningar mycket stor.

Men det är inte bara en grupp idealister kring Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare som tror på länkrörelsen och är beredd att satsa på den. Medicinalstyrelsens chef har i det brev som jag inledningsvis nämnde om betonat vikten av att rörelsen ges möjligheter att fortsätta sin verksamhet. Han har alltså indirekt sagt att motionen bör bifallas. Även från polismyndigheterna och fångvården har man sökt kontakt med rörelsen, därför att man där har behov av att kunna hänvisa sina klienter till rörelsen när de kommer ut från anstalterna.

Jag tror jag vågar säga att alla instanser och enskilda som haft anledning syssla med narkomaniens problem i dag erkänner — trots att rörelsen på grund av alla de skäl jag här nämnt kan ha vissa brister — att rörelsen gör utomordentligt värdefulla insatser. Alla, utom statsutskottet, som över huvud taget inte har nämnt ett ord om verksamheten men som — och det är kanske det mest förbluffande — skriver rakt på sak att rörelsen inte existerar och anför detta som ett skäl för att inte tillstyrka något bidrag. Som herr Gustavsson i Alvesta citerade, skriver utskottet att Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare har till syfte »att bl. a. verka för startande av en länkorganisation för läkemedelsmissbrukare. I den mån så sker torde bidrag kunna utgå från förevarande anslag». Nämnade anslag är alltså det som är avsett för länkrörelsen inom nykterhetsvården. För den hän-

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

delse man fullföljer detta initiativ menar tydligen utskottet att det kan vara berett att satsa pengar.

Jag tycker att det är en skyldighet för utskottets talesman att lämna en redogörelse för vilka efterforskningar utskottet gjort innan man skrivit detta påstående i utlåtandet att rörelsen inte existerar, ett påstående som sedan använts som ett motiv för att avstyrka motionen.

Likaså vore det mycket intressant att få veta hur utskottets högermän och socialdemokrater har kunnat bedöma en verksamhet som man inte känner till. Ty som jag nyss betonade skriver utskottet att för den händelse att verksamheten startas, så skall den ha bidrag, d. v. s. man är beredd att tillstyrka bidrag för en verksamhet vars existens man i en tidigare mening säger sig inte känna till.

Till sist skulle jag också vilja ställa en fråga till socialministern. Ni uppges ha meddelat en socialdemokrat, som från början var tänkt som medmotionär i denna fråga, att det inte behövs någon motion eftersom saken kan ordnas på annat sätt. Jag fick självfallet inte denna information när jag väckte motionen — i annat fall hade jag kanske frågat socialministern tidigare. I dag kan jag inte tolka denna uppgift på annat sätt än att det inom socialdepartementet måste finnas planer, som var okända för oss när vi väckte motionen och som var okända för statsutskottet när det behandlade frågan men som jag hoppas att socialministern är beredd att avslöja nu.

Det vore faktiskt ganska rimligt om det funnes sådana planer. Narkomanien är en sjukdom med en rad allvarliga sociala följdverkningar, och det måste anses vara en samhällets uppgift att bekämpa den sjukdomen. Lika rimligt som det alltså borde vara att det finns planer på åtgärder inom socialdepartementet, lika orimligt vore det att tveka att ge ekonomiskt och moraliskt stöd åt en enskild organisation som i väntan på att samhället påtar sig sitt ansvar gör av

alla vitsordade insatser för att hjälpa de människor som har blivit narkomaniens offer.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Vid sidan av de insatser, som samhället gör i form av medicinsk och social vård, spelar utan tvivel de frivilliga organisationernas s. k. länkrörelser en mycket stor roll. Personligen har jag sett en hel del av deras verksamhet — jag har fått tillfälle att delvis följa den — och jag måste betyga min stora aktning för det arbete som där görs. Länkrörelserna har nämligen möjlighet att på ett helt annat uppsökande, personligt, individuellt hjälpande sätt komma åt de allra ömtåligaste punkterna, än vad samhällets ofta mera villkorsbundna och generella åtgärder kan göra.

Jag vill med detta, herr talman, stryka under att det inte finns någon som helst meningsskiljaktighet, som herr Ullsten vill göra gällande, mellan vad reservanterna och vad utskottets majoritet har sagt på denna punkt.

Jag vill också för min del deklarerat, att när jag fick den skrivelse från Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare, som vi väl alla här i riksdagen har fått, var jag mycket förvånad över att man där ansåg sig kunna säga att statsutskottet hade avstyrkt motionsyrkandet med den motiveringen att det inte fanns någon länkrörelse.

När vi diskuterade denna fråga mycket ingående i tredje avdelningen, fick vi klart för oss att vid sidan om det speciella utredningsarbete, som man nu gör i en särskild arbetsgrupp med bl. a. medicinalstyrelsen och denna förenings ordförande representerade, arbetar det förra året bildade Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare. Det arbetar på olika sätt, som vi har hört. Jag har fullt klart för mig att förbundet håller på att bygga upp en länkrörelse.

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

Redan i statsverkspropositionen har ju också departementschefen uttalat att han i år har velat öka anslaget Bidrag till Länkrörelsen samt genom en mindre omformulering — tilläggande av ett »m. m.» — öppna möjligheter att lämna bidrag till sammanslutningar av personer som varit läkemedelsmissbrukare.

Jag har den bestämda uppfattningen — det vill jag säga — att ifrågavarande rörelse skall få anslag under just denna punkt, Bidrag till Länkrörelsen m. m. Det är i den övertygelsen som jag har biträtt utskottsmajoritetens yttrande.

Däremot förefaller det mig utomordentligt svårt att i nuläget med bestämdhet kunna påstå, som exempelvis herr Ullsten nyss gjorde, att det är just 50 000 kronor till som förbundet skall ha. Varför inte, herr Ullsten, säga att det är 150 000 kronor till som behövs — detta anslag har ju förordats av herr Hector m. fl.? Jag är alldeles övertygad om att förbundet kommer att behöva både 50 000 kronor och mera efter hand, och jag vill uttala som ett starkt önskemål att departementschefen verkligen skall vara så generös som det ligger inom möjligheternas gräns att vara för att under punkten Bidrag till Länkrörelsen m. m. lämna hjälp till Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare. En deklaration från departementschefens sida därvidlag i dag skulle säkerligen vara välgörande.

Utskottet — som jag anser har skrivit helt i överensstämmelse med motionärernas intentioner att Riksförbundet skall få hjälp till sin länkrörelse under uppbyggnad — har vidare pekat på ännu en utväg efter vilken förbundet kan söka sig fram för att få bidrag. Jag kan inte finna annat än att det är uttryck för en mycket positiv skrivning.

Det förefaller mig, herr talman, som om det är rätt meningslöst att i denna debatt gradera intresset för den verksamhet det gäller, såsom en del talare gjort. För min egen del och som representant för högerpartiet tillbakavisar jag

bestämt herr Ullstens försök till gradering. Jag är inte övertygad om att alla högerledamöter i kammaren kommer att följa högerledamöterna av statsutskottet i deras förslag. Självfallet är man i sin fulla rätt att pröva frågan efter sitt förstånd, efter sitt samvete och efter sin förmåga att bedöma vad som kan vara riktigt på varje punkt. Men för min del yrkar jag, med den motivering jag givit, bifall till utskottets hemställan.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vågar självfallet inte vara övertygad om att flera högermän i denna kammare skall rösta för reservation nr 6 a. Däremot hoppas jag att flera högermän skall göra det. Jag tror också att så kommer att bli fallet, eftersom de till skillnad från vad fröken Ljungberg nyss hävdade upptäckt att det föreligger en skillnad mellan utskottsmajoritetens skrivning och reservationen.

Det vore också ganska orimligt om man skulle komma fram till samma ståndpunkt på grundval av så olikartade fakta som reservanterna och utskottsmajoritetens talesmän bygger på. Utskottsmajoritetens talesmän förnekar ju att den organisation som vi just nu diskuterar verkligen existerar. Och om man förnekar att den finns kan man rimligen inte samtidigt hävda att den bör ha anslag. Det vore ganska ansvarslost att bara ge en revers carte blanche på att organisationen bara den kommer i gång skall få bidrag.

RFHL:s verksamhet har redan kommit i gång. Inte bara jag utan en mängd experter känner till att den arbetar och hur den arbetar och har även funnit att den är värd att stödjas med samhällsliga medel. Det föreligger alltså en helt klar skillnad mellan reservanternas och utskottsmajoritetens utgångspunkter.

Men vad fröken Ljungberg uppenbarligen tänker på när hon hävdar att det inte finns någon skillnad är att utskottsmajoriteten menar att denna rörelse

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

skall få pengar om den kommer i gång, vilka medel skall utgå från anslaget under punkten Bidrag till Länkrörelsen m. m. Vad skulle då hända, om så skedde?

Länkrörelsen har själv ansett att den behöver 900 000 kronor för att kunna bedriva sin verksamhet. Socialstyrelsen har prutat ned detta anslag till 650 000 kronor, inte därför att man förnekar att Länkrörelsen skulle kunna på ett effektivt sätt använda dessa 900 000 kronor utan därför att man av ekonomiska skäl inte vill tillstyrka mer. Socialdepartementet har prutat ned socialstyrelsens förslag till 600 000 kronor. Om RFHL skulle få de 50 000 kronor, som tydligen även fröken Ljungberg anser att det bör ha, innebär detta att Länkrörelsen inte får någon ökning alls och, för den händelse att RFHL:s länkverksamhet skulle få mera än 50 000 kronor, att nykterhetsvårdens länkrörelse skulle få en minskning av sitt anslag.

Det är en ovanligt klumpig konstruktion som förordas i utskottsmajoritetens utlåtande. För det första därför att man avstyrker 50 000 kronor i ytterligare anslag till denna verksamhet, för det andra därför att man genom att knyta RFHL:s anslagsmöjligheter till ett anslag, som är avsett för annan verksamhet, skapar en motsättning mellan nykterhetsvårdens länkrörelse och den länkverksamhet som RFHL bedriver för läkemedelsmissbrukare.

Det föreligger i allra högsta grad en motsättning mellan utskottsmajoritet och reservanter. Jag hoppas som sagt, fröken Ljungberg, att många av era partivänner upptäcker detta och stödjer reservationen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Ljungberg var förvånad över att RFHL i den skrivelse, som det hade tillställt riksdagsledamöterna, givit uttryck för att man av utskottsmajoritetens skrivning kunde ut-

läsa att det inte skulle existera någon länkverksamhet för läkemedelsmissbrukare. Men, fröken Ljungberg, det är vad som står i utskottsmajoritetens skrivning. Om man läser innantill i denna framgår detta mycket klart.

Vidare uttalar fröken Ljungberg att bidrag bör kunna utgå. Men varför inte lämna klart besked om vilka bidrag som skall utgå och om vilken storleksordning dessa skall ha? Det hade varit intressant att i klartext få redogörelse för detta från utskottsmajoritetens talesmän.

Vidare framhåller fröken Ljungberg att man inte skall gradera intresset för den ena och för den andra frågan. Men, fröken Ljungberg, det föreligger både ett utlåtande från utskottsmajoriteten och en reservation på denna punkt, och när man läser dessa framstår det ganska klart att det finns en skillnad i uppfattningarna, och det är på grundval av detta som vi för denna debatt.

Fröken LJUNGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att herrar Ullsten och Gustavsson i Alvesta fortfarande läser utskottsmajoritetens utlåtande med skärvor i ögonen. Det konstateras nämligen i detta att det finns ett Riksförbund för hjälp åt läkemedelsmissbrukare och att man erfarit att detta *håller på att* starta en länkorganisation. Vi har också fått veta av den skrivelse som vi har erhållit att denna länkorganisation är under uppbyggnad. I sådant fall skall bidrag utgå från detta anslag. Jag kan inte förstå annat än att man läser utlåtandet så negativt som man möjligtvis kan göra.

Vad beträffar reservationen kan jag inte finna annat än att det enda som skiljer är en förmodan från reservanternas sida att den ökning av detta anslag till Länkrörelsen m. m., som departementschefen har föreslagit med 50 000 kronor, skulle vara alltför knappt tilltagen. Jag kan inte tycka att det är en särskilt stark motivering.

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

Herr HECTOR (k):

Herr talman! Ett narkomantillstånd lär kännetecknas av verklighetsflykt, omväxlande eller kombinerad med konstlad aktivitet. Det är märkligt att iakttas hur våra diskussioner och åtgärder i sociala frågor ofta uppvisar något av samma egendomliga symtom. Man skjuter från sig obehagliga sociala företeelser så länge det går, och när sedan verkligheten ändå tränger sig på slår man gärna kring sig som i blindo i ett slags konstlad aktivitet. Detta mönster går igen litet varstans. Vår behandling av narkomanien som samhällsproblem är bara ett exempel.

Länge har narkomanien existerat, men man har inte velat se den riktigt i ögonen. När man sedan nödgas vidtaga åtgärder kommer detta ofta att ske på måfå med alltför generell kriminalisering och alltför slentrianmässig vård. I stället hade man kunnat tänka sig en beredskap på ett tidigt stadium med sakligt studium av fenomenet och med snabba, effektiva motåtgärder, framför allt utan något sensationsmakeri. Detta har i stort sett inte skett. Stora skador måste då snabbt repareras för att man skall kunna hinna ifatt. De krafter som nu är inkopplade dignar under denna uppgift, ekonomiskt och personellt.

Båda de motioner i denna fråga det här gäller, nr 226 och nr 527 i denna kammar, föreslår stöd åt Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare med något olika belopp, det senare med 50 000 kronor, att utgå ur anslaget för bidrag till Länkrörelsen för alkoholskadade, det förra som särskilt anslag till Riksförbundet med 150 000 kronor.

Motion nr 226 hemställer dessutom om anslag på 150 000 kronor till medicinalstyrelsens föfogande för arvodering av läkare och övrig personal som behandlar narkotikamissbrukare samt ett förslagsanslag på 500 000 kronor till epidemiologiska undersökningar av narkotikamissbrukare i anslutning till den försöksverksamhet som bedrivs vid S:t

Eriks psykiatriska poliklinik och Långbro sjukhus.

Utskottets utlatande tycks präglas av en viss verklighetsflykt. Man pekar på uppräknningen med 50 000 av anslaget till Länkrörelsen för alkoholskadade och tänker sig att ur detta anslag bidrag borde kunna utgå även till de narkotikaskadades länkrörelse. Man hänvisar vidare till medicinalstyrelsens narkotikakommitté med dess rader av arbetsgrupper, varvid man förutsätter att inga större ekonomiska och personella bekymmer där är för handen.

Herr talman! Verkligheten ser *helt annorlunda ut*. Därför ber jag att på den punkt det nu gäller få yrka bifall till motionen II: 226. I andra hand yrkar jag bifall till reservation 6 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag ber att helt få instämma i det anförande som fröken Ljungberg tidigare har hållit. Såvitt jag kan finna överensstämmer vad hon har sagt helt med de synpunkter och den bedömning som jag har anlagt på frågan och som jag har funnit att även majoriteten i statsutskottet omfattar.

I detta läge är det väl omöjligt för oss att få herrar Gustavsson i Alvesta och Ullsten att ändra inställning, med det förakt de tycks hysa för statsutskottets behandling av denna fråga. De läser utlåtandet såsom en viss läser bibeln. De läser inte ens sina egna reservationer ordentligt, vilket är litet betänkligt. När man med så stort patos engagerar sig i en fråga bör man inte glömma att se efter vad det är man själv talar för. Det är klart att det är svårt att få balans i frågan, sedan det i en del tidningar och framför allt i TV och radio gjorts rätt många hysteriska utfall i debatten. Såvitt jag kan förstå skapar man inte — som många tycks tro — någon gynnsam grund för positiva insatser på detta område.

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

Får jag bara i största korthet till herrar Gustavsson och Ullsten säga att ni ur den formulering i statsutskottets utlåtande, som ni uppfattar såsom negativ, drar ut ett innehåll som vi inte har lagt i denna formulering. Frågan gäller vilken anslagsfördelning det skall bli efter den 1 juli 1966. Det rör sig alltså inte om dagens förhållanden utan om något som blir aktuellt efter nysnämnda tidpunkt. Uttalandet att Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare har till syfte att bl. a. »verka för startande av en länkorganisation för läkemedelsmissbrukare», är hämtat ur förbundets stadgar. Vi utgick ifrån att den text som stod där var giltig. Vad man menar med verksamhet som liknar länkrörelse eller länkorganisation eller allt vad som har diskuterats, är ju en strid om ord som är i hög grad ofruktbar. Det väsentliga i frågan är ju det som statsutskottet föreslår. Jag förstår att herrar Ullsten och Gustavsson har svårt att inse det, och de kanske inte tillåter mig att ha en positiv inställning till förslaget, men det kommer jag att ha ändå. Statsutskottet föreslår, på Kungl. Maj:ts förslag, att det skall öppnas möjligheter för länkverksamhet på detta område att få statsbidrag.

Det är detta vi yrkar bifall till. Det var bl. a. av det skälet som herr Svensson avstod från att motionera. Herrar Ullsten och Gustavsson har fel när de påstår att ett avslag på motionen skulle betyda att förbundet inte kommer att få anslag eller att ett bifall till reservationen innebär att Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare a priori kommer att få anslag, ty ni har i reservationen inte fullföljt motionens yrkande. Reservationen talar uteslutande om en anslagshöjning beträffande bidraget till Länkrörelsen. Något yrkande om specialdestination av anslaget föreligger inte i reservationen.

Det är kanske taktlöst att påpeka det för folk som borde kunna läsa innantill, men detta är fakta i denna sak.

Man borde kanske vara litet försiktigare, innan man tar så stora ord i sin mun.

Statsutskottet har dessutom anvisat två vägar, dels med anledning av herr Hectors motion, dels med anledning av att frågan berörs i flera andra punkter i detta utlåtande. Vi har i all anspråkslöshet sagt på en helt annan punkt, att narkotikamissbruket enligt utskottets mening är ett allvarligt problem som kräver stor uppmärksamhet från samhällets sida. Vi har visat vår positiva inställning till denna fråga dels genom att tillstyrka det Kungl. Maj:ts förslag, som öppnar möjligheter att ge pengar ur detta anslag, dels genom att anvisa en möjlighet att ge pengar till organisationen för dess övriga verksamhet över anslaget för Extra utgifter, ur vilket Kungl. Maj:t kan bevilja medel till organisationer av denna typ. Med utskottets skrivning har Kungl. Maj:t svårt att komma ifrån att lämna sådant anslag.

Om jag ville använda samma sätt att argumentera som herrar Ullsten och Gustavsson i Alvesta, skulle jag kunna säga, att det är utskottet som är verkligt positivt, medan herr Ullsten är negativ. Men det sätt att argumentera som herr Ullsten introducerat är ju i det närmaste litet genant, och jag vill alltså inte använda det.

Får jag sedan säga till herr Gustavsson i Alvesta, att det var väl ändå ett övertramp när herr Gustavsson, som ju annars såvitt jag vet är mycket sansad, omdömesgill och försiktig i sina uttalanden, i denna kammare fällde ett omdöme om en ledamot av riksdagen som är förhindrad att själv yttra sig i denna debatt. Herr Gustavsson sade att det hade upplysts honom, att herr Birger Andersson i TV-aktuellt sagt, att han inte läst en motion som han varit med om att avstyrka. Jag såg programmet. Jag förnekar, att jag uppfattade herr Anderssons svar på det sätt herr Gustavsson vill göra gällande att det formulerats. Detta är ett typiskt exem-

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

pel på den glidning i argumenteringen som förekommit på så många punkter i denna fråga. Herr Gustavsson får själv avgöra, om han finner det lämpligt att be herr Andersson om ursäkt. Här i kammaren bör vi nog inte försöka att ytterligare retuscherade den retuscherade intervjun med herr Andersson i dennes egenskap av ordförande i statsutskottets tredje avdelning. Han blev mycket upprörd när han fick höra, hur intervjun hade blivit redigerad. På en utsago i andra hand om denna »tvättade» intervju bygger herr Gustavsson sin värdering av herr Andersson. Herr Andersson har, såvitt jag uppfattade — jag såg programmet tillsammans med några kolleger inne i tidningsrummet — inte sagt att han inte läst motionen.

Jag tycker att det är mycket trist att det skall behöva föras en sådan här argumentering i en fråga, beträffande vilken det i dagens läge inte föreligger några svårigheter att skapa intresse för ett samhälleligt engagemang, bl. a. beroende på organisationens insats på opinionsbildningens område. Många åtgärder har vidtagits och det förekommer aktiviteter som vi hoppas skall bära frukt. Även i min hemstad, såg jag i en tidning, har man inrättat en specialmottagning för denna kategori sjuka människor. Det är klart att det är frestande att ett sådant här år argumentera på det sätt som herrar Gustavsson i Alvesta och Ullsten gjort och att utnyttja situationen på ett så spänningsfyllt område i samhället. Men jag tror att sakfrågan hade tjänat på en annan behandling.

Jag vill till slut, herr talman, bara konstatera att statsutskottet, som är klart positivt inställt, visat två vägar för att anslå medel åt organisationen för dess skiftande verksamhet. Det är för mig skäl nog att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman ondgjorde sig över att vi hade varit något respektlösa mot statsutskottets ärade ledamöter. Vad som har sagts i TV skall vi väl kunna få klarhet i, herr Bergman.

Reservationen hemställer ju om ett bifall till motionen; motionen och reservationen har alltså samma yrkande, herr Bergman. Herr Bergman påstod att det finns olika sätt att läsa bibeln — jag vet inte om herr Bergman syftade på herr Ullsten och mig eller på statsutskottets ledamöter.

Vi har föreslagit en uppräknings anslag till länkrörelsen, för att ge utrymme för ett anslag till den organisation det här gäller. Herr Bergman hänvisar till RFHL:s stadgar, men om man i stället hade satt tilltro till uppgifterna i motionen, kanhända saken hade blivit litet klarare.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan hålla med herr Bergman om att det är trist att en debatt kring ett så allvarligt, socialt problem som det vi nu behandlar skall få karaktären av munhuggning om vem som menar vad. Men förslagen är faktiskt ganska klara. Det föreslås i motionen — och såvitt jag vet är det första gången det görs — att man skall satsa en viss summa pengar på åtgärder som är direkt inriktade på att bekämpa narkomani. Statsutskottet säger nej till det förslaget och hänvisar till statsverkspropositionen, som föreslår ett mycket lägre anslag men där formuleringarna är så oklara att ingen kan utläsa om RFHL kommer att få något anslag eller inte.

Det finns en skillnad, herr Bergman, mellan utskottets förslag och reservationens. Herr Bergman började med att säga att det inte finns någon skillnad, men så småningom eldade han upp sig och kom fram till att det visserligen fanns en skillnad men så att säga åt det andra hållet: det var i själva ver-

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

ket utskottet som var mera positivt — dvs. de som hade velat ha ett lägre anslag för denna verksamhet skulle vara de mera positiva!

Jag har gång på gång ställt frågan: Varför påstår statsutskottet att Länkrörelsen inte existerar? Nu har vi äntligen fått svaret: Man har läst stadgarna, och där står det att organisationen har till uppgift att starta länkverksamhet. Det är självklart att detta står i de stadgar som antogs när organisationen började sin verksamhet och innan man hade genomfört de intentioner som organisationen kom till för.

Jag blev häromdagen uppringd av sekreteraren i den av medicinalstyrelsen tillsatta narkomanvårdskommittén. Han hade just läst statsutskottets utlåtande och var mycket förvånad över de formuleringar som där återfanns om Länkrörelsen. Han var mycket förvånad av det skälet, att han strax innan gjort en mycket lång föredragning för den som i sin tur skulle göra föredragningen i statsutskottet om vad RFHL var och om hur denna länkrörelse fungerade. Han hade vid det tillfället ganska utförligt redogjort för hur den fungerade och också berättat på vilket sätt han själv var engagerad i den och vilka synpunkter myndigheterna anlade på denna rörelse.

Trots detta kom alltså utskottet fram till att det inte finns någon sådan här rörelse. Det är onekligen en situation som tarvar en förklaring, herr Bergman, en förklaring av helt annat slag än den herr Bergman gav alldeles nyss.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ullstens senaste anförande utgör ju ett belägg för att vi i statsutskottets tredje avdelning inte har slarvat igenom frågan. Vi har försökt skaffa oss informationer på skilda vägar. Repliktiden och diskussionstiden i denna kammare tillåter inte att jag talar om allt jag har hört i denna fråga i tredje avdelningen. Och om jag skulle

göra det, så behövde vi ju inte ha något utskottsarbete. Men herr Ullsten har, som sagt, själv vitsordat att vi fått sådan information.

Att man kan bli förvånad när man läser statsutskottets utlåtande och att olika personer tolkar det olika är ju inte märkligt. Jag försökte att för herr Ullsten klargöra att det inte ligger någon negativ värdering i vår formulering, utan vi har citerat stadgarna. Jag ber herr Ullsten att ta detta för vad det är och inte försöka att lägga negativa värderingar i vår formulering. Den har inte den uppgift i sammanhanget som herr Ullsten vill göra gällande.

I förra debatten hade jag anledning säga att den som talade för reservationen inte hade läst reservationen, och han förnekade det. Efteråt fick jag veta att jag hade rätt, och det kan ju var och en konstatera genom att läsa handlingarna. Jag vill även när det gäller denna fråga erbjuda kammaren att studera handlingarna, d. v. s. motion nr 227 i denna kammare. Där står att anslaget skall uppräknas från 550 000 till 650 000 kronor och att »Riksföreningen för hjälp åt läkemedelsmissbrukare försöksvis erhåller anslag ur denna post».

I reservationen står »att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 527 till Bidrag till Länksrörelsen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 650 000 kronor».

Det är alltså där skillnaden ligger, herr Gustavsson i Alvesta. Läs på en gång till!

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att söka analysera motiveringarna, ty jag tolkar såväl utskottets som reservanternas motiveringar såsom positiva till själva sakfrågan. Därför anser jag att det inte minst ur Länkrörelsens synpunkt är olämpligt att göra någon större skillnad i fråga om inställningen till själva sakfrågan.

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

Anledningen till att jag har begärt ordet är klämman i utlåtandet. Reservationen innebär att vi till Länkrörelsen skulle ge 50 000 kronor mera, och eftersom alla vet att Länkrörelsen i vårt land utför ett utomordentligt betydelsefullt arbete för de spritmissbrukare som vi har, och eftersom vi som sysslar med hälso- och sjukvård har all respekt för detta arbete, är det naturligt att vi ser på samma sätt i fråga om uppbyggandet av en »länkrörelse» även när det gäller narkotikamissbruk.

Vi skall i detta sammanhang komma ihåg att även om staten ger anslag till Länkrörelsen, har landstingen ansett att dessa bör kompletteras. Detta är ett uttryck för att vi som har med sjukvård att göra är utomordentligt tacksamma för det uppoffrande personliga arbete som Länkrörelsen lägger ned på att hjälpa olyckliga, sjuka människor till rätta. Visst kan vi som sjukvårdshuvudmän göra en del, men det är angeläget att framhålla, att den vård vi kan ge på en del inrättningar måste kompletteras med personliga insatser. Jag har, herr talman, ett starkt intryck av att Länkrörelsen har utfört ett så betydelsefullt arbete, att inte ens det anslag man här har föreslagit är tillräckligt. Om man emellertid ger dessa ytterligare 50 000 kronor, visas därigenom måhända en mera aktiv vilja att stödja rörelsen.

Organisationen för hjälp åt de narkotikasjuka behöver stöd för att kunna bygga upp sin verksamhet så tidigt som möjligt. Här gäller det att försöka förebygga, hjälpa och ge stöd åt olyckliga människor, inte minst åt den ungdom som påverkas av de underliga individer som vill tjäna pengar på att bryta ned den både psykiskt såväl som fysiskt.

Herr talman! När jag yrkar bifall till reservationen är det inte för att jag vill beskylla någon för att inte ha en positiv inställning utan jag vill i stället ge uttryck åt att Länkrörelsen över huvud taget behöver stöd och hjälp. Den har gjort samhället ovärderliga tjänster.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! I sitt senaste anförande nämnde herr Bergman att i reservationen till föregående ärende finns inget utredningsyrkande. Det beror ju på hur man läser uttrycket »åtgärder för att få en förstärkt nykterhetsvård». Jag medger att detta uttryck är en smula oklart, och jag vill gärna ha sagt detta till herr Bergman i debatten.

Eftersom jag under många år i socialstyrelsen har fördelat länkanslaget, kanske jag har en speciell erfarenhet av hur detta anslag verkar. Ökningen av länkanslaget under årens lopp är inte främst betingad av penningvärdeförsämringen eller krav på höjd standard i fråga om det statliga stödet utan av att Länkrörelsen växer. Det är under nu löpande budgetår ytterligare 20 länkavdelningar för alkoholskadade som sökt statsbidrag av det anslag som står till förfogande. Under flera år gick socialdepartementet glädjande nog fram till riksdagen med större anslagsyrkanden än socialstyrelsen. I år är det tvärtom. Socialstyrelsens yrkande är på 100 000 kronor och socialdepartementets på 50 000 kronor.

Det är alltså det ökade behovet på grund av att nya länkavdelningar kommit till som lett socialstyrelsen till att begära en höjning i år för att klara de i fortsättningen ökade anspråken från den egentliga Länkrörelsen. Dess petita och anslagsberäkningar omfattar alltså inte den länkverksamhet som bedrivs bland läkemedelsmissbrukare. Socialstyrelsen begärde sålunda 100 000 kronor i ökning av anslaget enbart till Länkrörelsen för alkoholskadade. Socialdepartementet har tagit upp halva det höjningsyrkandet. Det faktum att denna särskilda länkrörelse för läkemedelsmissbrukare är så ny att man till och med gjort gällande att den inte existerar har tydligen inte föranlett departementet att säga nej i princip. Det är uppenbart att denna speciella länkrörelse existerar även för departementet och

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

för utskottsmajoriteten. Man har accepterat att det finns en länkrörelse av detta slag, och man är också villig ge pengar till den, men man vill inte beräkna särskilda pengar för ändamålet.

Jag vill berätta att den egentliga länkrörelsen nu låter höra av sig redan innan beslut är fattat i detta ärende. Det hörs därifrån en begynnande och rent av växande kritik mot att en annan sorts länkrörelse nu skall konkurrera om det anslag som under många år beviljats den egentliga länkrörelsen och som glädjande nog har ökat år från år. Det är alldeles rätt som det sagts att det inte finns någon specialdestination, men det skrivs ändå uttryckligen i propositionen, att man bör öppna en möjlighet till att ge stöd också åt Länkrörelsen för läkemedelsmissbrukare från detta anslag. Om man accepterar den möjligheten blir det självfallet ett trängre utrymme på anslaget, vilket måste gå ut över någon.

Jag kan inte finna annat än att i samma ögonblick som man öppnar möjligheten för Länkrörelsen för läkemedelsmissbrukare att få bidrag ur anslaget till länkrörelsen kommer det att bli mindre utrymme för stöd åt den vanliga länkrörelsen. Jag tror inte att någon vill att detta skall bli resultatet av vårt beslut i dag.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Herr Bergman försökte i sitt senaste inlägg ge kammaren den uppfattningen att motionen innehåller en sak och reservationen en annan. Det förhåller sig inte så, herr Bergman. I motionen sägs i klämman: »att anslaget under C 25 Bidrag till Länkrörelsen m. m. uppräknas från 550 000 kronor till 650 000 kronor och att Riksföreningen för hjälp åt läkemedelsmissbrukare försöksvis erhåller anslag ur denna post». Det innebär alltså en uppräkning av anslaget med 50 000 kronor utöver vad departementschefen har föreslagit.

I reservationen säges: »Utskottet bi-

träder därför den i motionen II: 527 föreslagna ökningen av anslagen med ytterligare 50 000 kr. utöver departementschefens förslag. Härigenom bereds möjlighet att försöksvis lämna bidrag till Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare för dess länkverksamhet bland f. d. läkemedelsmissbrukare. Med det anförda anser sig utskottet även ha besvarat motionen II: 226.» Därpå yrkas samma anslag som i motionen, 650 000 kronor.

Vad är det som skiljer här, herr Bergman?

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Detta är ju egentligen en löjlig diskussion. Jag skall inte fortsätta den. Om inte herr Gustavsson uppfattar skillnaden genom att läsa texten kan jag inte genom att tala om den förklara skillnaden för herr Gustavsson. Reservanterna sitter i statsutskottet och har hyfsat motionen. Man brukar inte bestämma specialdestinationer direkt till vissa föreningar. Det har man alltså strukit i reservationen. Det finns med i motiveringen, men det är klämman som är avgörande och inte motiveringen. Redan i utskottsutlåtandet öppnas möjligheten för anslag till en organisation av denna typ, men exakt vilken organisation har varken reservationen eller utskottsutlåtandet fastslagit. Det avgöres genom Kungl. Maj:ts prövning. Däri ligger skillnaden — men den kanske är litet för fin för att uppfattas i en så grov debatt som denna.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Diskussionen i dag har i hög grad kommit att röra sig om huruvida det redan finns eller inte finns en länkorganisation för läkemedelsmissbrukare. Jag vill då erinra om att regeringens har föreslagit att möjligheter skall öppnas för organisationer bestående av f. d. läkemedelsmissbrukare att

Bidrag till Länkrörelsen m. m.

få statsbidrag. Såvitt jag har förstått är detta också reservanternas önskan.

Redan i huvudtiteln fann vi det riktigt att nu föreslå en höjning av anslaget med 50 000 kronor och att öppna möjligheter att försöksvis under nästa budgetår lämna bidrag till sammanslutningar av personer som varit läkemedelsmissbrukare. Jag har under den debatt som hittills förts fått en känsla av att detta på något sätt har kommit bort. Regeringen har alltså tagit initiativet, och det togs naturligtvis redan under budgetförberedelserna i höstas. Jag vill därför slå fast att en länkrörelse för läkemedelsmissbrukare efter prövning skall kunna erhålla ett ekonomiskt stöd. Personligen tror jag, herr talman, att en dylik verksamhet är av värde då därigenom tidigare narkotikamissbrukare liksom inom Länkrörelsen kan bedriva en stödjande och aktiv verksamhet såväl inåt som utåt.

Frågan om ett stöd till Riksförbundet som sådant är ju en sak för sig. Som bekant stöds flera olika rikssammanslutningar med medel som utgår från särskilt riksstatsanslag. Vidare har under innevarande budgetår flera organisationer erhållit bidrag med tillsammans 50 000 kronor från reservationsanslaget till extra utgifter under femte huvudtiteln. Dessa organisationer är — jag vill gärna räkna upp dem — Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka, Handikapporganisationernas centralkommitté, Riksförbundet för cp-barn och Föreningen för de neurosedynskadade.

Jag har aldrig ställt mig negativ till en prövning av ett sådant anslag även till Riksförbundet, men självfallet måste en framställning vägas mot andra liknande anslagsäskanden från skilda organisationer. Någon framställning om ett sådant anslag till den nu aktuella organisationen har ännu inte inkommit till regeringen.

Herr Gustavsson i Alvesta sade i sitt första inlägg, att samhället har varit

passivt på detta område. Jag skulle till detta bara vilja säga, att frågan om narkotikamissbruket sannerligen har varit föremål för regeringens uppmärksamhet. Frågan är nu föremål för utredning genom den av medicinalstyrelsen tillsatta narkotikakommittén. Den har som bekant senare delats upp i en rad olika speciella kommittéer, vilka var för sig har att på sina olika områden framlägga förslag till åtgärder. Det finns sålunda en socialmedicinsk grupp, en vårdgrupp, en teknisk-diagnostisk grupp och en juridisk grupp. Huvudkommitténs ordförande är som bekant generaldirektören i medicinalstyrelsen Arthur Engel. I detta arbete deltar också Riksförbundet med en representant.

Herr talman! Jag har i denna kammarare vid ett par tillfällen redogjort för de åtgärder som har vidtagits på detta område. Jag skall därför inte i detta sammanhang gå närmare in på de insatser som hittills gjorts. Låt mig dock understryka, att vi fäster stort avseende vid kommitténs arbete, då den skall söka kartlägga narkotikamissbrukets omfattning, karaktär och verkningar i olika avseenden. Jag är medveten om att dessa uppgifter är omfattande och svårbenätrade, och jag har också framhållit, att regeringen är beredd att fortlöpande medverka till att åtgärder sätts in i kampen mot narkotikamissbruket. Ett exempel på detta, herr talman, är regeringens förslag att Länkrörelsen för f. d. läkemedelsmissbrukare skall kunna få ett statligt stöd.

Jag hade i december i fjol tillfälle att utveckla vissa synpunkter på hela detta problemkomplex och kunde då också, som jag tidigare nämnt, lämna en ganska utförlig redogörelse för vidtagna och planerade åtgärder. Jag fann även anledning framhålla hur angeläget och viktigt det är, att vi här söker finna riktiga vägar och metoder både för att stödja och hjälpa missbrukarna och självklart också för att förhindra uppkomsten av missbruk. De förebyggande åtgärderna

Arbetskyddsstyrelsen: Avlöningar

betraktar jag härvidlag som utomordentligt viktiga. På det internationella fältet måste man också, så långt möjligt, söka hindra spridningen av de preparat som i detta fall kan missbrukas.

Jag framhöll detta men gjorde också, herr talman, tillägget att, även om denna fråga i dag alldeles riktigt är föremål för stor uppmärksamhet, man inte heller får glömma, att det finns många andra grupper i samhället som har ett lika stort behov av vård och hjälp. Det sista har jag inte sagt därför att jag på något sätt underskattar narkotikaproblemet, vilket är komplicerat nog, och det finns inte heller några lättköpta lösningar inom räckhåll beträffande narkotikaproblemet i dess helhet.

Vi har här i timmar diskuterat en fråga som gäller stödet åt en organisation i Stockholm. Jag föreställer mig att detta Riksförbund också kan få avläggare ute i landet.

Här har regeringen ställt sig positiv till ett statligt stöd till en länorganisation som består av f. d. narkotikamissbrukare. Herr talman! Det är naturligtvis, som alltid i dylika frågor, lätt att äska mera pengar, men jag har i denna debatt velat klargöra, att vägar och möjligheter har öppnats för ett stöd, och detta har skett på regeringens initiativ.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 226 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6 a); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 37:0) mom. II) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 97 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 38—46

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 47***Arbetskyddsstyrelsen: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt E 1, s. 79—82) föreslagit riksdagen att dels be- myndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för arbetskyddsstyrelsen enligt vad departementschefen föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för arbetskyddsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67, dels ock till Arbetskyddsstyrelsen: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 3 035 000 kr.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Werner* och *Adolfsson* (I: 131) och den andra inom andra kammaren av herr *Lorentzon m. fl.* (II: 175), hade — såvitt nu var i fråga — föreslagits att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning av frågan om personell upprustning av arbetarskyddsverket.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för arbetarskyddsstyrelsen enligt vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

b) godkänna i utskottets hemställda intagen avlöningsstat för arbetarskyddsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

c) till Arbetarskyddsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 035 000 kr.;

II. att motionerna I: 131 och II: 175, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Olyckor på arbetsplatserna är den direkta orsaken till att 30 000 arbetare årligen tvingas att vara borta från sitt arbete. Dessa olyckor skapar många gånger obeskrivliga tragedier för de personer och familjer som drabbas, och de medför dessutom enorma förluster för samhället.

Detta sker i vårt land, där det råder brist på arbetskraft. Hit importeras årligen 10 000 utländska arbetare. De 30 000 arbetare som förloras för produktionen varje år är i de flesta fall kvalificerade arbetare, och deras frånvaro kan beräknas motsvara en årsproduktion värd ett par miljarder kronor. Mot denna skrämmande bakgrund är det oförklarligt att det inte satsas mer på arbetarskyddet. Även om inte ens det

Arbetarskyddsstyrelsen: Avlöningar

bästa tänkbara arbetarskydd kan helt förhindra olyckor på arbetsplatserna, är dock ett väl utvecklat och förebyggande arbetarskydd av oskattbart värde.

Som framgår av motionsparet I: 131 och II: 175 har vi föreslagit att frågan om arbetarskyddets personella upprustning närmare utredes samt att frågan om yrkesinspektionens organisatoriska uppbyggnad och centralisering under arbetarskyddsstyrelsen prövas.

Jag vill i detta sammanhang kommentera utskottets utlåtande till båda dessa frågor. Utskottet har nämligen helt enkelt valt att i båda fallen avfärda förslagen med ett par hänvisningar.

Utskottets resonemang till punkt 47, arbetarskyddsstyrelsen, innebär att eftersom styrelsen inte begärt personalförstärkning så behövs det ingen. Man frestas att ställa frågan: Har utskottet ingen aning om den omfattande opinion som finns inom fackföreningsrörelsen? Kraven från fackföreningsrörelsen på ökade resurser och effektivare insatser på detta område blir allt kraftigare.

I detta sammanhang vill jag referera till krav som framförts av bl. a. Sjöfolksförbundet, Fabriksarbetareförbundet, Fastighetsarbetareförbundet och inte minst vid Svenska metallindustriarbetareförbundets kongress förra året, där inte mindre än 17 motioner behandlade arbetarskyddsfrågor.

Allt är inte välbeställt, som det kan framgå av utskottets ställningstagande i dessa frågor. Nog tycker man att den av oss motionärer ställda frågan vore värd att prövas och att utskottet borde ha inhämtat åtminstone LO:s och något av de större fackförbundens mening. Utskottets socialdemokratiska ledamöter borde väl ändå tillmäta det nedlagda LO-organets på ledande plats gjorda bedömningar så mycket av vederhäftighet, att ett något allvarligare sätt att pröva förslagen i motionerna hade varit påkallat. I en ledare den 19 september i fjol säger Stockholms-Tidningen beträffande resurserna för silikosutred-

Arbetskyddsstyrelsen: Avlöningar

ningen, att dess genomförande ställer resurserna på inspektionsdistrikten tofaldigt på efterkälken. Vidare säger tidningen, att mot bakgrunden av antalet yrkesskador är det onekligen egendomligt att inte näringslivet och samhället satsar mera på det förebyggande skyddsarbetet. Irritationen över att det inte satsas mera på arbetskyddet och industrihälsovården från fackligt håll är fullt märkbar.

Motionsparets yrkande beträffande yrkesinspektionens organisation avfärdas av utskottet med en hänvisning till en i följd avslagen kommunistisk motion, som yrkade på att sprängämnesinspektionen skulle underställas arbetskyddsstyrelsen i stället för kommerskollegium. Utskottet anser det för sin del vara tillräckliga grunder att nu utan utredning eller remissförfarande avfärda ett förslag att överföra de befintliga tre specialinspektioner det här gäller till arbetskyddsstyrelsen.

Borde inte den omständigheten att i följd, då det gällde sprängämnesinspektionen, arbetskyddsstyrelsen helt delade vår mening, ha sagt utskottet att saken ändå kunde vara värd ett övervägande? Utskottets formulering under punkt 49, att utskottet »finner inte heller nu tillräckliga skäl föreliggande för någon riksdagens åtgärd beträffande specialinspektionernas organisatoriska förläggning», kan verkligen inte sägas vara grundat på en allsidig prövning. Någon sådan prövning redovisas inte från utskottet.

Vi har redan i motionen med exempel belyst det organisatoriskt irrationella i nuvarande organisation. Anmärkningsvärt är att tre specialinspektioner sorterar under annat centralt organ än arbetskyddsstyrelsen, nämligen kommerskollegium. Dessa tre är bergmästarämbetet, sprängämnesinspektionen och inspektionen av elektriska anläggningar — den senare uppdelad på två byråer, nämligen kommerskollegiums elektriska byrå och statens elektriska inspektion.

En rationell organisation kräver givetvis att samtliga inspektionsorgan blir underställda arbetskyddsstyrelsen.

Yrkesinspektionen åter är uppdelad på elva distrikt. Gränsdragningen mellan distrikten, både geografiskt och i industri- eller områdeshänseende, är behård. Detta kan belysas med ett par exempel.

Ett olycksfall inträffade i stockholmstrakten då elström gick igenom höljet på en handklinga eller s. k. motorsåg. Olyckshändelsen anmäldes till allmänna yrkesinspektionen i första distriktet. En på området kunnig man skickades till platsen, och efter undersökning lokaliserades felet. Från yrkesinspektionens första distrikt tillställdes el-inspektionen en rapport om olyckshändelsen. Rapporten föranledde el-inspektionen att utdela en admonition om att allmänna yrkesinspektionen inte skulle befatta sig med olycksfall föranledda av elström i förening med fel eller dåligt material.

Vid ett annat tillfälle gjordes en hänvändelse till el-inspektionen om utredning med anledning av inträffat dödsfall på grund av olycksfall, förorsakat av elström. Svaret blev att el-inspektionen inte under de närmaste 14 dagarna hade tid att göra en utredning. När det påpekades att arbetsplatsen inte kunde lämnas orörd under så lång tid hänvisades till polisen. Men självfallet förfogar inte polisen över sakkunniga på detta område.

Vid den bekanta tunnelolyckan i Stockholm i följd tillkallades allmänna yrkesinspektionen för omedelbar utryckning. Det blev också omedelbar utryckning — men egentligen var det endast bergmästarämbetet, med stationsort i Falun, som var berättigat att utföra inspektionen.

Utöver vad jag här framhållit gäller att såväl arbetskyddsverket som yrkesinspektionen är underbemannade. På byggsidan i Stockholm har man exempelvis endast en och en halv anställd,

varvid denna »halva» anställda är lånad från annan verksamhet. Vad beträffar läkare tillfördes yrkesinspektionens elva distrikt först i fjol medicinsk expertis. Dessa elva läkare tjänstgör emellertid endast sex timmar i veckan. Det är givetvis otillräckligt — ifrågavarande läkare borde vara heltidsanställda.

Det anförda visar enligt vår mening att en utredning bör tillsättas om en personell upprustning av arbetarskyddsverket och yrkesinspektionen samt om den senares organisatoriska uppbyggnad. Jag yrkar därför, herr talman, under punkt II bifall till motionerna I: 131 och II: 175, såvitt nu är i fråga. Till spörsmålet om yrkesinspektionen och dess organisatoriska uppbyggnad avser jag att återkomma under punkten 49 med särskilt yrkande.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Det ligger mycket i vad herr Lorentzon i sitt anförande nyss sade om arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. Vissa förstärkningar har gjorts under senare år — en del tjänster har tillkommit — men det beklagliga är att det är så svårt att få tjänsterna besatta. Yrkesinspektionsdistrikten är underbemannade, men tyvärr går det i flera fall inte att besätta tjänsterna. Det blir alltså fortsatt underbemanning genom att tjänsterna står vakanta.

Organisationen har ju varit föremål för utredning flera gånger — det är inte många år sedan den senaste organisationsutredningen lade fram sitt förslag. Vissa förstärkningar har också, som jag sade, gjorts. Utvecklingen går emellertid synnerligen snabbt, och även jag för min del är inne på linjen att man kanske i fortsättningen måste organisera efter andra principer än nu. Det kan alltså komma att krävas en ny utredning härvidlag.

Det kan förefalla mycket egendomligt, såsom nyss har framhållits, att en del av inspektionsverksamheten inom

Arbetarskyddsstyrelsen: Avlöningar

sprängämnesinspektionen, elinspektionen och bergmästarämbetet sorterar under kommerskollegium. Jag förmodar dock att detta från början är rent historiskt betingat.

Hela yrkesinspektionen har från början lydit under kommerskollegium och de tjänster, som omhänderhade inspektionsverksamheten var förenade med näringspolitiska uppdrag, som fortfarande har bibehållits. Så har t. ex. elinspektionen fortfarande koncessioner, som gäller starkströmsanläggningar och dylikt. Bergmästarämbetet har inmutning av gruvor och annat, som upptar rätt mycket av dess tid. Sådana frågor som koncessioner och liknande måste emellertid även ses från säkerhetssynpunkt, och detta är anledningen till att man kombinerat dessa tjänster, vilka sedan bibehållit sin karaktär och alljämt lyder under kommerskollegium.

Detta är alltså förklaringen till att förhållandena är sådana som de för närvarande är. Det kan dock hända att denna verksamhet framdeles, om det visar sig att inspektionsverksamheten upptar en allt större del av arbetet, kan samordnas inom arbetarskyddsstyrelsen.

Enligt den erfarenhet som jag har på detta område — och jag har haft en del att göra med inspektionsarbete — sker på många håll ett gott samarbete mellan el-inspektionen och yrkesinspektionen. Det är inte ovanligt att man vid inträffat olycksfall ringer upp yrkesinspektionen, som verkställer den första utredningen och lämnar anvisningar, varefter el-inspektionen inkopplas och anvisningarna samordnas.

Det har påvisats att prestigefrågor ibland hindrat samarbetet, men tyvärr är ju sådana företeelser synnerligen svåra att undvika i mänskliga sammanhang. De borde inte förekomma, men de finns tyvärr där ändå.

När det gäller indelningen i distrikt vill jag peka på att det många gånger händer att ett fall anmäls, som ligger alldeles utanför gränsen till vederbö-

Yrkesinspektionen: Avlöningar

rande distrikt, men att man ändå tar upp det och samarbetar för att hjälpen skall komma så snabbt som möjligt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse det positiva innehållet i fröken Elméns anförande. Jag hoppas givetvis, att utvecklingen på detta område, vilken går så snabbt, skall resultera i en utredning, och hade gärna sett att utskottets skrivning varit mera positiv än vad som nu är fallet.

Tillåt mig, herr talman, citera vad Stockholms-Tidningen skrev i dessa frågor så sent som den 12 november i fjol:

»Cirka tio miljoner satsar staten på arbetarskyddet via arbetsskyddsstyrelsen. Det är en löjligt låg siffra. Landets arbetsgivare betalar avsevärt mycket mer för åtgärder av olika slag på de större arbetsplatserna. Läger man sedan till vad fackföreningsrörelsen och försäkringsbolag offrar på kurser och arbetarskyddspropaganda så blir den statliga insatsen förhållandevis än mer obetydlig. — — — Det är ett fackligt krav som får allt större prioritet att arbetarskyddet får ökade resurser. De betydelsefullaste enskilda arbetsgivarna har — i de flesta fall kanske tack vare intensiv facklig påverkan — insett att även kraftiga investeringar i arbetarskydd lönar sig. De tycks på det området ha lämnat statsmakten långt bakom sig.»

Uttalanden som detta gör att jag hoppas att vi kommer att få en utredning i denna för vårt land så viktiga fråga.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag håller med om att det är oerhört viktigt med det rent förebyggande arbetet, och det är väl av denna anledning som arbetsgivarna satsar en hel del pengar i företagshälsovården och i sin upplysningsverksamhet i dessa frågor.

När det gäller den rent förebyggande verksamheten vill jag också erinra om att vi snart har att ta ställning till förslag om ett arbetsmedicinskt institut, och det är en utomordentlig åtgärd. Man har samordnat en hel del institutioner som redan finns, och dessa förstärks nu ytterligare. Detta institut kommer att utbilda personal — tekniker, industrisköterskor, industriläkare o. s. v. — vilket naturligtvis kommer att vara av oerhört stort värde för det förebyggande arbetet ute på arbetsplatserna.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 131 och II: 175 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 48

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 49

Yrkesinspektionen: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkt E 3, s. 83—89) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för yrkesinspektionen enligt vad departementschefen föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för yrkesinspektionen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67, dels ock till Yrkesinspektionen: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 5 891 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Yrkesinspektionen: Avlöningar

Dahlberg m. fl. (I: 73) och den andra inom andra kammaren av herr *Persson* i Tandö *m. fl.* (II: 114), i vilka — såvitt nu var i fråga — föreslagits att riksdagen måtte besluta att företa den omorganisation på fem inspektionsområden som arbetarskyddsstyrelsen förordat (alt. B) samt att godkänna den personalförstärkning som styrelsen föreslagit, vilket innebure att anslaget under punkten E 3 uppräknades med 435 000 kr. till 5 925 000 kr.;

dels ock de under punkten 47 nämnda likalydande motionerna I: 131 och II: 175, i vilka — såvitt nu var i fråga — föreslagits att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning av frågan om yrkesinspektionens organisatoriska uppbyggnad, innefattande centralisering av all specialinspektion under arbetarskyddsstyrelsen.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 73 och II: 114, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för yrkesinspektionen enligt vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

b) godkänna i utskottets hemställa intagen avlöningsstat för yrkesinspektionen att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

c) till Yrkesinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 5 891 000 kr.;

II. att motionerna I: 131 och II: 175, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Lassinantti*, som ansett att utskottet under I. bort hemställa,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 73 och II: 114, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för yrkesinspek-

tionen enligt vad i statsrådsprotokollet och av reservanten föreslagits;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för yrkesinspektionen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

c) till Yrkesinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 5 925 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! När det gäller arbetarskyddet för skogsarbetarna har jag personligen ett förflutet som påverkat mig så att jag nu står som reservant i fråga om skogsyrkesinspektionens framtida organisation.

År 1961, alltså för fem år sedan, belyste jag i en interpellation i denna kammare arbetarskyddets faktiska läge för skogsarbetarnas vidkommande. Förhållandena framstod då som i hög grad otillfredsställande. Redan före denna interpellation hade press, radio och TV riktat strålkastarljuset framför allt mot den låga standarden på förläggningarna. Den dåtida lagstiftningen tedde sig bristfällig.

I sitt svar lovade dåvarande socialministern att frågan skulle utredas. Denna utredning anförtröddes arbetarskyddsstyrelsen, som vid uppdragets genomförande samverkade med arbetsmarknadens parter på skogsbrukets område. Resultatet var, som en initierad skogsman sagt, en typisk samförståndsprodukt. Den viktigaste förändringen i fråga om förläggningarna var väl att de tidigare rådande särbestämmelserna upphörde att gälla. I stället trädde 9 § arbetarskyddslagen i kraft även på detta område.

Man har emellertid gått försiktigt fram vid tillämpningen av den nya lagen. Många menar att försiktigheten kanske varit alltför påtaglig. När det gäller personalrum vid avverkningsplatserna är man fortfarande på experi-

Yrkesinspektionen: Avlöningar

mentstadiet vid tillämpningen av den nya lagen, som trädde i kraft från och med den 1 januari 1964. Detta har väckt irritation på många håll, vilket framgått bl. a. av pressens referat av förhållandena på området. Personligen har jag den meningen att försiktigheten vid den nya lagens tillämpning kan ha bottnat i en viss hänsyn till arbetsgivarparten. Man tycks ha avvaktat ett mera stabilt läge inom detta näringsområde såsom lämplig tidpunkt för en mera låst nyordning än vad de nu av en våldsam rationalisering präglade förhållandena medger.

Den som följer med utvecklingen på detta område har måst varsebli att man även på arbetsgivarhåll numera är i hög grad oroad av vissa företeelser inom skogsbruket.

Det gäller främst olycksfallsfrekvensen. För ett par dagar sedan läste jag i en tidning att av 750 arbetare hos SCA sex går sjukskrivna året runt på grund av yrkesskador, vilket betyder stora förluster för både företag och anställda. Olyckornas antal, som under perioden 1950—1954 var i runt tal 12 000 per år, sjönk visserligen till ungefär 10 000 per år under perioden 1960—1964. Då man emellertid erinrar sig att antalet skogsarbetare minskade mycket kraftigt mellan dessa tidsperioder, finner man att olycksfallsprocenten har stigit betydligt per capita räknat. Antalet dödsfall till följd av olycksfall i skogsarbete var under förstnämnda period i medeltal tio per år och under den andra perioden det dubbla, d. v. s. tjugo, för att under 1965 stiga till inte mindre än fyrtio. Det är förvisso siffror som talar, siffror som väcker vemod, men det är främst siffror som manar till eftertanke och inbjuder till kamp mot en icke tolererbar verklighet.

Detta är bakgrunden till min reservation, i vilken jag helt anslutit mig till den uppfattning som herrar Persson i Tandö, Dahlberg m. fl. framfört i motioner i båda kamrarna. Det som skiljer

reservationen från utskottsmajoritetens hemställan är inte mycket, om man mäter skillnaden i reda pengar. På denna punkt rör det sig om 34 000 kronor. Under punkten 50 är skillnaden 112 000 kronor och under punkten 51 är den 50 000 kronor. Reservationen godtar på samtliga punkter de förslag som arbetarskyddsstyrelsen framfört i sina petita. Mot bakgrund av den nästan krisartade situation som råder inom arbetarskyddet i skogsbruket har jag som reservant lika litet som motionärerna ansett det försvarligt att pruta på arbetarskyddsstyrelsens äskanden. När jag understryker detta, innebär det inte att jag skulle underskatta den mycket betydande personella upprustning som socialministerns förslag på denna punkt avser. Departementschefens förslag är i hög grad ett ord i rättan tid.

Min allvarligaste invändning mot utskottsmajoritetens förslag gäller utformningen av skogsyrkesinspektionens framtida organisation. Arbetarskyddsstyrelsen har förordat alternativ B som går ut på att inspektionen indelas i fem distrikt med kontoren förlagda till Jönköping, Karlstad, Gävle, Härnösand och Umeå. Departementschefen har förordat alternativ A som utgår från att Stockholm och Umeå fortfarande skall vara stationsorter för inspektionen. Personalstyrkan blir densamma vid båda alternativen.

För departementschefens förslag talar onekligen den omständigheten att man får fortsätta verksamheten i en beprövad organisationsform samt att man får fler anställda i varje distrikt, vilket underlättar verksamheten med hänsyn till jourtjänst samt vikariat vid semestrar och sjukdom, varjämte denna organisationsform medger goda möjligheter till konferenser mellan tjänstemännen.

Alternativ B, som reservationen förordar, innebär förkortning av reseavstånden, och detta medför en förbättring av tillsynsmöjligheterna på arbetsplatserna. Hittills har det brustit just i detta

Yrkesinspektionen: Avlöningar

avseende, framför allt inom det södra området men även i det norra. Personalen har befunnit sig så långt från avverkningsplatserna att den i regel inte kunnat följa utvecklingen ute i terrängen, utan fått nöja sig med att på expeditionen studera kartan. Därigenom har, menar man, inspektionen i första hand blivit beroende av anmälningar som underlag för ingripanden på fältet. Arbetsbelastningen har omöjliggjort snabba utryckningar, varför t. o. m. en del skyddsombud resignerat och slutat att sända in rapporter om befintliga missförhållanden; den reella inspektionen hinner ändå aldrig verkställas innan avverkningen slutförts.

Där det inte finns åklagare, där finns det inte heller domare, säger ordspråket, och det tycks vara tillämpligt i detta fall. Man bör enligt min mening inte i någon större grad bygga på anmälningssystemet. Detta har något av antisaltsjобbadsanda över sig. I stället bör yrkesinspektionens tjänstemän ha möjligheter att ingripa av egen drift, först vägledande och upplysande och sedan, när så behövs, som handhavare av lagens bart huggande svärd.

På denna avgörande punkt är alternativ B att föredraga framför alternativ A, något som varit utslagsgivande för riksdagsstagande. Jag kan inte tänka mig annat än att detta alternativ, som är avgjort effektivast ur arbetstagarernas synpunkter, också är smidigare och mer sympatiskt ur arbetsgivarnas synpunkt. Jag förstår därför till fullo att Skogs- och Lantarbetsgivareföreningen ställt sig bakom alternativ B. Bakom detta alternativ står också LO, Svenska skogsarbetareförbundet, Svenska lantarbetareförbundet och skogsstyrelsen. Dessa remissinstanser representerar enligt min mening en imponerande sakkunskap på här ifrågasatt område.

Självfallet hade jag önskat att arbetarskyddsstyrelsen gått ytterligare ett steg vid utformandet av alternativ B och föreslagit en uppdelning av det

nordligaste distriktet med ytterligare en stationsort i Norrbottens län, förslagsvis i Luleå eller Gällivare. Men detta får väl bli nästa steg. Jag förstår att man genom den föreslagna organisationen velat bereda skogsyrkesinspektionens personal möjlighet att i tekniska frågor ha ett nära samarbete med allmänna yrkesinspektionens befattningshavare.

Den nya lagstiftning, som nu skall föras ut i livet, är i hög grad ett verk av arbetarskyddsstyrelsen, vars sakkunskap på detta område väl ingen ifrågasätter. Därför bör enligt min mening arbetarskyddsstyrelsens uppfattning väga mycket tungt även när man skall ta ställning till frågan om vilken organisation som är lämpligast för att få denna lagstiftning respekterad i det praktiska livet, inte bara till bokstaven utan fastmer till andan.

Skogsarbetets betydelse för vårt lands näringsliv är väl känd. På exportmarknaden utgör skogens produkter en mycket väsentlig faktor. Skogsarbetet upplever just nu en mycket hård rationalisering. Skogsarbetet och skogsarbetarna utgör på många håll fundamentet för en levande landsbygd. För att denna levande landsbygd skall kunna existera fordras det, att skogsarbetarna och alla övriga som arbetar i skogen, känner trivsel i sitt arbete. Därför bör förläggningsförhållandena och övriga arbetsförhållanden ordnas på ett tillfredsställande sätt. Inställningen att skogsarbetet och skogsarbetarna har något av en pariastämpel över sig håller dessbättre nu på att vika, även i skogsarbetarnas egna led. Mycket återstår emellertid ännu att göra innan man nått målet härvidlag. Det beslut som fattats här i dag måste bli en starkt pådrivande faktor i vår strävan att nå detta mål.

Herr talman! I statsutskottet kände jag mig ensam. Ja, jag är ensam, men jag är förvisso icke allena. Mina bundsförvanter när emellertid inte med sitt tal till denna kammare. Omröstningen kommer nu att visa om reservanten är en

Yrkesinspektionen: Avlöningar

ropandes röst i ödemarken eller om glesbygdernas folk kan räkna med ett mer allmänt stöd i sin vällovliga strävan att söka besitta jorden.

Herr talman! Med vad jag nu anfört yrkar jag bifall till den vid punkten fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Kärlander* och *Göransson*, fru *Thunvall*, herrar *Nilsson* i Östersund och *Lundmark*, fru *Jäderberg*, herr *Svanberg*, fru *Lindekvist*, herrar *Persson* i Tandö, *Carlsson* i Västerås, *Eskel*, *Andersson* i Storfors, *Eskilsson* och *Mossberg* (samtliga s) samt herrar *Öhvall* (fp), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Hector* (k), *Blomkvist* (s), *Berg* (s), *Henrikson* (s), *Grebäck* (cp), *Forsberg* (s) och *Gustavsson* i Ängelholm (s).

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag i tidigare anförande framfört hemställer jag att under punkt II i förevarande ärende få yrka bifall till motionen I: 131 och II: 175, såvitt nu är i fråga.

I konsekvens med denna min uppfattning om behovet av en personalupprustning av arbetarskyddet och yrkesinspektionen över huvud tager yrkar jag bifall till reservation 7 till punkt 49 av herr Lassinantti.

Fröken ELMEN (fp):

Herr talman! Det var intressant att höra herr Lassinanttis mycket engagerade anförande för att förstärka arbetarskyddet. Vi vill alla naturligtvis få ett så starkt arbetarskydd som möjligt. I och med att mekaniseringen på olika arbetsområden ökas, blir olycksfallen beklagligt nog ofta fler och svårare, därför att man inte är riktigt inne i arbetet eller inte alltid förstår riskerna.

Både i propositionen och reservationen föreslås en personalförstärkning. Herr Lassinantti säger att man många gånger förgäves kallar på skogsyrkesinspektionen. Detta beror ytterst på att den haft för liten personal — det har varit det avgörande. Antalet inspekte-

rande befattningshavare blir emellertid detsamma, antingen vi följer reservationen eller utskottsutlåtandet.

När nu departementschefen har gått emot arbetarskyddsstyrelsens förslag, har det säkerligen skett efter mycket noggrant övervägande och efter en jämförelse av vad bägge förslagen innebär. Det låter mycket bestickande när man säger att om personalkadern delas upp på fem distrikt, kommer den inspekterande befattningshavaren närmare arbetsplatserna och får alltså kortare resor. Men om vi ser på det förslag som gäller två distrikt och som alltså innebär ett större antal tjänstemän per distrikt, så finner vi att resorna ut över distriktet inte kommer att bli längre per inspektionsfall vid rutininspektionerna; man planerar nämligen en långresa så, att man har möjlighet att under vägen fullgöra inspektion efter inspektion. Av den anledningen kommer resorna per inspektionsfall i realiteten inte att bli längre i dessa större distrikt. Kanske kommer tjänstemännen att få ligga mera ute på längre resor än om de tjänstgör i mindre distrikt, där resorna blir kortare under färre dagar.

Vad resorna beträffar vinner man således inget på en uppdelning i flera distrikt.

Vad sedan beträffar bemanningen av expeditionerna är det av utomordentligt stor betydelse att varje distrikt får personal som är specialiserad på olika områden. Nya moment har tillkommit i hela skogsarbetet; jag tänker då på traktorerna med alla de olycksrisker som följer med dem, på motorsågarna med deras bullerrisker. Undan för undan kommer nya arbetsmoment och nya risker in i bilden. Här gäller att få specialutbildad personal, som kan fullgöra den förebyggande verksamheten vid inspektionerna: utreda, förklara, informera och upplysa. Om man har ett färre antal tjänstemän på distrikten, åstadkommes inte den önskvärda specialiseringen på de olika områdena.

Yrkesinspektionen: Avlöningar

När det gäller jourtjänst uppstår svårigheter om man endast har ett fåtal anställda. Det finns då ingen som är sakkunnig vid förfrågningar; då får bara den som sköter telefonvakten ge besked om när vederbörande kommer in. Vad som är av yttersta vikt är att man kan ha ständig jour ute på distriktet just med hänsyn till tillkallandet av inspekterande befattningshavare. Många gånger gäller en telefonpåringning att man vill ha en förklaring på det ena eller det andra, vilken under sådana förhållanden omedelbart går att lämna.

Jag tycker att man skall pröva den personalförstärkning som är densamma för båda förslagen, men jag tror att man vinner mera på att ha två distrikt i stället för fem. Det låter egendomligt, men när jag har sett hur man räknat i fråga om resorna och hur arbetsplatserna ligger till, måste jag säga mig att det blir en väl så intensiv inspektion om man gör en uppdelning på två distrikt.

I motionen talas vidare om att man skall ha ett samarbete med den vanliga yrkesinspektionen i distriktet. Det kommer man att ha i alla fall. Det ena är förlagt till Umeå, där man har ett samarbete med yrkesinspektionens distrikt, det andra kommer att ligga i Stockholm, där hela arbetarskyddsverket med alla dess specialister, kan rycka in och hjälpa till. Man har där även tillgång till yrkesinspektionens första distrikt.

I fråga om det norra distriktet talade herr Lassinantti om att man borde dela upp det i ytterligare ett distrikt. Det kan hända att detta för framtiden ter sig bäst, men efter vad jag förstått av diskussionerna om denna sak är det på sätt och vis lättare att göra inspektioner norr över, därför att det rör sig om större enheter. Man har större arbetsplatser att inspektera i jämförelse med söder över, där arbetsplatserna i allmänhet är mindre. Därigenom blir det kanske fler inspektioner.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Tvärälund (cp).

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag har ingen större lust att polemisera mot de meningar som fröken Elmén här såsom utskottets talesman framfört. Från mitt arbete i statsutskottet känner jag fröken Elméns varma intresse för de sociala frågorna, och jag är personligen djupt övertygad om att hon här har intagit den ställning som hon bäst anser gagna även de anställda inom skogsbruket.

Fröken Elméns sakkunskap och min egen kanske är av olika beskaffenhet beroende på att fröken Elmén möjligen har studerat dessa arbetarskyddsproblem så att säga mera från centrala horisonter, medan jag har fått min grundinställning till dessa problem som skogsarbetare på den tiden när arbetarskyddet var en alldeles obekant faktor, sedermera som ledamot av denna kammar och som talesman för skogsarbetarna vilka ju i många, många år brottats med dessa problem.

Jag har stor respekt för det arbete som utförts i departementet, och som jag sade i mitt föregående anförande vill jag gärna hålla departementschefen räkning för hans stora upprustning av de personella resurserna. Om man ser till verkligheten har det emellertid varit så att resorna ändå blivit väl långa. Jag kanske inte heller kan dela fröken Elméns uppfattning om att det är bra att tjänstemännen får planera en mängd resor på en gång. Då blir det ändå fråga om ett teoretiskt reseprogram, uppgjort på den centrala orten. När det gäller södra Sverige skulle expeditionen ligga i Stockholm, och det blir då för långt till arbetsplatserna och avverkningarna. Tjänstemännen får inga möjligheter att hålla sig underrättade om det faktiska händelseförloppet. Även om man förordar jourtjänst är det ändå så att man kan inte hålla den praktiska kontakten.

Jag betraktar detta problem ungefär

Yrkesinspektionen: Avlöningar

på samma sätt som problemet med läkare och poliser. Rent teoretiskt skulle alla läkare kunna centraliseras till Stockholm, men praktiskt skulle de ha stora svårigheter att göra uttryckningarna. På samma sätt är det med poliserna. Man skulle kunna centralisera dem till ett fåtal platser i landet och teoretiskt kunna bevisa att det blir inte längre restider, men det är här fråga om den levande kontakten, så att man i fingerspetsarna skall känna vad som sker ute på fältet. Med de bevekelsegrunderna har jag kommit till den uppfattningen att det är ganska avgörande faktorer som skiljer utskottsmajoriteten och reservationen.

Med det intresse som ådagalagts från socialdepartementets sida för dessa frågor utgår jag från att även denna debatt kommer att noteras när departementet planerar för framtiden på detta område. Skulle utskottsmajoriteten vinna i dag, betraktar jag det som olyckligt om man därigenom skulle i framtiden så att säga avföra från debatten de omständigheter som vi i motionen och reservationen har velat aktualisera på detta område.

Herr talman! Om reservationen vinner så kommer jag i konsekvens härmed att yrka bifall till min reservation under punkt 50 i utskottsutlåtandet, och under alla förhållanden kommer jag med samma motivering som jag här anfört att yrka bifall till min reservation under punkt 51.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! I sitt första anförande sade herr Lassinantti att man måste räkna med att tjänstemännen fullgör rutininspektioner för att i rent förebyggande syfte ta del av arbetet och kunna lämna råd och anvisningar o. s. v. Vad innebär det? Jo, att tjänstemännen alltid måste göra upp resplaner för att med vissa intervaller inspektera de olika arbetsplatserna. Och att teoretiskt göra upp en resplan för att besöka arbetsplatserna undan för undan kan lika väl

ske i ett större distrikt, där man på den längre resan alltså har arbetsplatserna utströdda efter resvägen.

Jag tror därför att det kan bli lika många och lika värdefulla inspektioner i de större som i de mindre distrikten. Jag har velat säga detta med anledning av att herr Lassinantti talade om att man bör bygga på rutininspektioner. Det anser jag också att man bör göra. Rutininspektioner måste finnas, om vi skall få ett effektivt arbetarskydd.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Endast några ord till fröken Elmén med anledning av hennes senaste anförande.

Vi tycks i sak vara överens. Båda eftersträvar vi en effektiv verksamhet på detta område. Jag har emellertid fortfarande den uppfattningen att om den stationsort, där tjänstemannen är placerad ligger på låt oss säga närmare 100 mils avstånd från de olika avverkningsplatserna kan tjänstemannen inte göra dessa hundramilaresor alltför ofta. Det medför att hans praktiska kontakter med fältet måste bli mera sporadiska än om han har stationsorten på närmare håll. Då blir också jourtjänsten effektiv. Som förhållandena nu är har faktiskt många skyddsombud resignerat. De uraktlåter att till yrkesinspektionen rapportera uppdagade bristfälligheter, emedan det dröjer alltför länge innan tjänstemannen från inspektionen kan komma till arbetsplatsen. Detta beror måhända just på det förhållandet att det är så långt från stationsorten att tjänstemannen måste vänta tills han får ett tillräckligt antal anmälningar, innan han slutligen beslutar att göra en resa till de olika arbetsplatserna.

Ett avgörande moment i min motive-ring är vidare att jag så mycket som möjligt vill komma ifrån angiverisystemet, som enligt min mening inte är av godo för förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, vilka dock sitter i samma båt.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag upprepar att anledningen till att inspektionerna har blivit så sällsynta är det ringa antalet tjänstemän. Jag vidhåller fortfarande att man måste se till att rutininspektionerna företas med tätare intervaller, och detta är väl också meningen med förslaget om ett ökat antal tjänstemän. Då kommer den omständigheten att stationsorten ligger avsidet inte att betyda så mycket. Tjänstemännen får göra längre resor, kanske på flera veckor, i stället för flera och kortare resor.

På grund av skrivningen i propositionen kan man väl förutsätta att departementschefen följer dessa frågor. Jag vill minnas att det står att man »nu» förordar en uppdelning på två distrikt.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag hade tänkt nöja mig med att instämma i fröken Elméns anförande, som jag tycker var utomordentligt initierat och riktigt.

I början hade jag samma uppfattning som herr Lassinantti, att de som är berörda av den verksamhet som vi nu diskuterar borde vara betjänta av en decentraliserad organisation. Sedan jag närmare satt mig in i förhållandena har jag emellertid kommit till den uppfattningen att skogsarbetarna och övriga som är berörda av denna skyddsverksamhet kommer att få en bättre kontroll genom en organisation på två distrikt.

Det blir inte fråga om några hundramilaresor — då kommer man långt upp i fjällen där ingen skog finns eller utanför rikets gränser. Den jourtjänst som fröken Elmén talade om blir bättre genom den organisation som utskottet föreslår. Man samlar resurserna på två platser. De resurser som finns skulle i annat fall enligt min uppfattning bli alltför försvagade och otillräckliga för den mycket kvalificerade skyddsverksamhet det här är fråga om. Det framtida skogsbruket kommer med all sannolikhet

Yrkesinspektionen: Avlöningar

likhet i mycket stor utsträckning att bestå av en mekaniserad verksamhet, där bullerskador, vibrationsskador och andra skador kan uppträda. Sådana inträngande undersökningar är jag övertygad om att det inte finns resurser för, om vi skulle decentralisera verksamheten på det sätt som herr Lassinantti föreslår i sin reservation.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Det gör mig ont att vara tvungen att gå emot centerpartiets lokaliseringspolitiska expert. Han brukar ju ofta, när han uppträder i denna kammarare, inte vara övertygad om att man skall centralisera all statlig verksamhet till Stockholm och angränsande orter.

Jag skall emellertid inte tvista om den snö som föll i fjol, men jag kan inte förstå herr Nilssons i Tvärålund resonemang, när han säger att en organisation med två stationsorter skulle ge bättre service åt skogsarbetarna inom det mekaniserade skogsbruket än en organisation med fem stationsorter. Om man genomför en organisation i överensstämmelse med reservationen, vinner man en viktig sak: det blir ett intimt samarbete mellan skogsyrkesinspektionen och den allmänna yrkesinspektionen på dessa stationsorter, och inom den allmänna yrkesinspektionen finns det just tillgång till teknisk expertis som skogsyrkesinspektionen kan rådfråga. Det är klart att man med ett hundramilsavstånd om man tar den enkla vägsträckan kan från Umeå komma utanför rikets gränser, men det är ju ändå ganska betydande avstånd från Stockholm till exempelvis södra Småland och Värmland.

Jag vill inte uppta kammarens tid mer med denna fråga. Jag tycker att våra argument har fått tala här och att kammarens ledamöter har all anledning att konstatera: I ären av en annan mening, gån i Herrens frid.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lassinantti begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 49:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Lassinantti.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 121 ja och 86 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 131 och II: 175 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 50

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 51

Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område

Kungl. Maj:t hade (punkt E 5, s. 90 och 91) föreslagit riksdagen att till Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 100 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels de under punkten 49 nämnda likalydande motionerna I: 73 och II: 114, i vilka — såvitt nu var i fråga — föreslagits att punkten E 5 Upplysningsverksamhet uppräknades med 50 000 kr. till 150 000 kr.;

dels ock en inom andra kammaren av fru *Ryding m. fl.* väckt motion (II: 159), vari hemställts att riksdagen måtte besluta att anslaget till Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område utginge med 150 000 kr. för budgetåret 1966/67.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 73 och II: 114 samt II: 159, de två förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, till Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 100 000 kr.

Reservation hade avgivits av herr *Lassinantti*, som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 73 och II: 114 samt II: 159, de två förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, till Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 150 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Fru RYDING (k):

Herr talman! Inte heller i år är utskottet berett att tillstyrka vår motion om en höjning av anslaget till undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område.

Föregående år då samma motion förelåg presterade dock utskottet en liten motivering för sitt avslag. Det framhölls både i debatten här i kammaren och skriftligen i utlåtandet, att man ansåg verksamheten värdefull, men att vår motion dock inte kunde tillstyrkas.

Detta anslag på 100 000 kronor har dock varit oförändrat sedan budgetåret 1959/60, och därför är det inte helt oförklarligt att jag tillåter mig tvivla på att utskottet finner verksamheten värdefull, trots att fröken Elmén, som är ledamot av statsutskottet, alldeles nyss förklarat att hon ansåg det förebyggande arbetet vara oerhört viktigt. Näväl, utskottet har inte i år skrivit något, men när ett anslag under så många budgetår förblivit oförändrat innebär det i realiteten, att möjligheterna för arbetarskyddsstyrelsen att bedriva denna verksamhet minskas.

Arbetarskyddsstyrelsen har framhållit, att det i dag råder ett ökat intresse för arbetarskydd över huvud taget. Dessutom tillkommer det att det nu finns så mycket nytt i dagens arbetsliv: maskiner, verktyg och material, att man i stället borde intensifiera den förebyggande verksamheten. Flera talare har också här tidigare berört vikten av de förebyggande åtgärderna i samband med arbetarskyddet.

Jag anser att arbetarskyddsstyrelsen i år äntligen skall få sina begärda 150 000 kronor för just denna verksamhet. Det är glädjande att vi i år på denna punkt har fått sällskap med herr Lassi-

nanti och alla dem som instämde i hans anförande tidigare i dag.

Herr talman! Jag ber att få instämma i herr Lassinanttis yrkande om bifall till reservation 9.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag är helt överens med fru Ryding om att upplysningsarbetet är av mycket stor vikt i det förebyggande arbetarskyddet, och det kan ju tyckas snålt att anslaget inte höjts i år. Men det är inte bara detta anslag som användes för upplysningsverksamhet. Sådan upplysning i arbetarskydd ingår automatiskt i all omskolningsverksamhet för alla dem som skolas om för nya arbetsplatser. Även i yrkesutbildningen ingår kurser i arbetarskydd. Likaså satsar arbetsmarknadens parter stora belopp i det förebyggande arbetet genom sin arbetarskyddsnämnd.

Herr Lorentzon sade tidigare att staten satsar för litet, men när arbetsgivarna ordnar kurser i arbetarskydd satsar de en hel del, och detsamma gäller olika arbetarskyddsföreningar och försäkringsbolag. Slutligen träder sedan staten in med sin medelsanvisning och hjälper till.

Det vore naturligtvis önskvärt att få högre anslag framdeles, men hittills har man dock kunnat klara kurserna vad jag förstår i tillräcklig och önskvärd utsträckning med alla de frivilliga anslag som utgår.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag tar till orda under denna punkt på grund av mina erfarenheter som ordförande i jordbrukets skyddspropaganda. Det är en sammanfattning av organisationer som är verkamma på jordbrukets arbetsmarknad. Lantarbetsgivareföreningen, Lantarbeta-

Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område

reförbundet, RLF, Lantbruksförbundet och en del berörda försäkringsbolag är med i organisationen. Dessutom har arbetarskyddsstyrelsen en representant i organisationens styrelse. Vi har ett mycket intimt och gott samarbete med arbetarskyddsstyrelsen, det vill jag gärna betona.

Vi har för vår verksamhet haft ett anslag på 17 500 kronor, och det har nu varit oförändrat i många år. De berörda organisationerna har från och med i år ökat sina anslag för att vi skall kunna intensifiera vår verksamhet, och jag tycker det är på tiden att även statsmakterna nu ökar sina anslag på detta utomordentligt viktiga område.

Vi bedriver verksamheten i form av kurser, förelagda till våra skolor, och försöker få kontakt med den uppväxande ungdomen. Vi bedriver även kursverksamhet med arbetsgivare och arbetstagare som deltagare. I vinter har vi haft sådana kurser i gång från Skåne i söder ända upp i Norrland.

Jordbruket är i dag en produktion på hjul, och olycksfallsriskerna ökar i takt med den ökade mekaniseringen. Det kan vi utläsa ur arbetarskyddsstyrelsens statistik, och jag måste säga att kurvan är olycksbådande. Det är, som jag sade, en produktion på hjul. Transmissioner, remskivor, slaghackor medför ökade risker över huvud taget. Som en följd därav behöver vi intensifiera upplysningsverksamheten i mycket hög grad. Jag tror att detta är en oerhört billig form för att nå de syften som också statsmakterna bör medverka till — ett bättre arbetarskydd. Det behövs oändligt mycket upplysning och propaganda i tidningar o. s. v. Glädjande nog kan vi konstatera en ökad förståelse både från arbetsgivarna och från arbetarparten för dessa frågor. Man är medveten om vikten av ett bättre arbetarskydd.

Jag kan som exempel nämna att ett driftavbrott i vårbruk eller skörd kan få katastrofala verkningar för såväl företagarna som de anställda. En modern

traktor med skördetröska representerar ett värde på 80 000—100 000 kronor. Det finns kanske på en gård en enda traktorskötare. Det är t. ex. oändligt lätt att få in en hand i en halmhack e. d., och då kan hela verksamheten på gården lamslås. Det behövs ökad upplysning, kontakt med maskinfirmer, konstruktörer o. s. v., och det finns oändligt mycket att göra på detta område.

Jag väddar till kammarens ledamöter att stödja herr Lassinanttis reservation på denna punkt. Det rör sig om att öka anslaget med 50 000 kronor. Jag tror att sällan har en anslagshöjning varit mera berättigad.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fru RYDING (k):

Herr talman! Fröken Elmén förstod att jag tyckte att det var snålt när man i år inte kunnat höja anslaget till den verksamhet som också hon anser vara värdefull. Som jag påpekade i mitt första anförande har detta anslag varit oförändrat sedan 1959/60, och då blir det många gånger snålare, eftersom man inte någon gång under denna långa tid har velat höja anslaget.

Jag vet att det också finns andra former för upplysningsverksamhet, men just denna form där man engagerar frivilliga organisationer, som herr Grebäck just lämnat exempel på, tycker jag bör stödjas och uppmuntras på allt sätt. Arbetarskyddsstyrelsen skriver i år att denna verksamhet utgör ett nödvändigt komplement till styrelsens och yrkesinspektionens arbete. Men samtidigt konstateras att man redan för innevarande budgetår har ett underskott — begärda bidrag överskrider anslaget med 20 000 kronor.

Jag ber ännu en gång att få yrka bifall till herr Lassinanttis reservation.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9);

och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lassinantti begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 51:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9) av herr Lassinantti.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Lassinantti begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 100 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 52

Medicinalstyrelsen: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkt F 1, s. 92—98) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för medicinalstyrelsen enligt vad departementschefen föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för medicinalstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67, dels ock till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 8 070 000 kr.

I en inom andra kammaren av herr Hector m. fl. väckt motion (II: 226)

Medicinalstyrelsen: Avlöningar

hade — såvitt nu var i fråga — hemstälts dels att ett anslag av 150 000 kr. ställdes till medicinalstyrelsens förfogande för arvodering av läkare och övrig personal som behandlade narkotikamissbrukare, dels ock att ett förslagsanslag av 500 000 kr. utanordnades för epidemiologiska undersökningar av narkotikamissbruket i anslutning till den försöksverksamhet som bedreves vid S:t Eriks psykiatriska poliklinik jämte Långbro sjukhus.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 226, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för medicinalstyrelsen enligt vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för medicinalstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

c) till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 8 070 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HECTOR (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 226 i den del motionen avser förevarande punkt.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionen II: 226 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 53—62

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 63**Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården**

Kungl. Maj:t hade (punkt F 12, s. 116—119) föreslagit riksdagen att till Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 1 800 000 kr.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 113) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 153), hade — såvitt nu var i fråga — hemställts att riksdagen måtte besluta att det statliga anslaget till rådet för sjukhusdriftens rationalisering (SJURA) höjdes från 1,8 till 3 milj. kr. budgetåret 1966/67 dels för att påskynda en speciell utredning om »modellsjukhuset», dels för att skapa ett centralt informationsregister, dels för att de utredningar som redan påbörjats måtte kunna snabbare genomföras.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:t:s förslag samt med avslag å motionerna I: 113 och II: 153, såvitt nu var i fråga, till Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 1 800 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Edström, Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset, *Nelander, Källstad, Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:t:s förslag samt med bifall till motionerna I: 113 och II: 153, såvitt nu var i fråga, till Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Vi har här i landet se-

dan många år tillbaka en besvärande vårdkris. Den innebär att vi på grund av brist på personal har stängda vårdavdelningar och som följd härav en kö av vårdbehövande som av olika anledningar vill ha vård på våra lasarett och sjukhus men inte kan få det.

Med anledning av denna situation motionerade folkpartiet vid 1962 års riksdag om tillsättandet av samordnade expertgrupper, som inom de medicinska och sociala vårdområdena skulle föreslå skyndsamma rationaliseringsåtgärder. En sådan här kris kan ju bemästras på olika sätt: dels genom ökning av personalen, dels genom rationalisering av arbetet — eller genom en kombination av dessa båda åtgärder.

En följd av folkpartiets yrkande torde ha varit — i varje fall blev det så — att vederbörande statsråd i december 1962 vid sidan av centrala sjukvårdsberedningens tillskapade ett råd för sjukvårdens rationalisering kallat SJURA. SJURA:s uppgifter är att följa den tekniska utvecklingen på sjukhusdriftens område, att ta initiativ till och främja forskning av betydelse för sjukhusdriften samt att verka för frivilligt samarbete mellan forskningsintressenter såväl bland statliga och kommunala myndigheter och institutioner som bland industriföretag och enskilda organisationer.

SJURA har nu inte verkat under mycket längre tid än två år, och man kan därför inte begära att några stora resultat av denna verksamhet ännu skall ha framkommit, men så mycket torde vi samtliga vara överens om att den verksamhet, vilken SJURA inlett och bedriver, är av den allra största betydelse för sjukhusdriftens rationalisering.

SJURA:s verksamhet upprätthålles genom anslag dels från statligt håll, dels från Svenska stadsförbundet och Svenska landstingsförbundet, vilka också satsar medel för att verksamheten skall fortgå. SJURA har i år begärt ett anslag på 6 miljoner kronor för att kunna fortsätta sitt arbete, av vilket 3 miljoner kronor skulle falla på statens del av

Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården

verksamheten. Hittills har SJURA fått 1 800 000 kronor från statsmakterna och resterande belopp upptill det nuvarande anslaget på 3 miljoner kronor har utgått från Svenska stadsförbundet och Svenska landstingsförbundet.

När man ser på den verksamhet som SJURA bedriver framstår det såsom uppenbart att det ännu återstår åtskilligt att göra. Verksamheten är uppdelad på nio expertgrupper, som var och en arbetar på sitt område inom sjukvårdens arbetsfält. Men dessutom har man alltmör, såsom jag nämnt, gått över till att utnyttja kontakterna med kommunala myndigheter och institutioner, industri-företag och andra enskilda organisationer.

Bland annat har SJURA på sistone påbörjat ett arbete för att undersöka möjligheterna att nedbringa väntetiderna vid våra lasarett och sjukhus. Ingen som har varit i kontakt med sjukvårdsarbete torde vara okunnig om att detta är ett område, där förhållandena i allra högsta grad besväras allmänheten och där det säkerligen finns åtskilligt att göra i rationaliseringsavseende utan att direkt ta sikte på en förstärkning av den tyvärr otillräckliga personalen.

Folkpartiet har vid årets riksdag väckt en motion, i vilken vi yrkar på att SJURA för att kunna fortsätta det arbete som det inlett och för att också kunna ta itu med nya uppgifter i och för rationalisering av sjukvårdsdriften skulle få ett till 3 miljoner förhöjt anslag.

Utskottet påpekar i sin behandling av frågan följande: »Departementschefen har erinrat om att i betänkandet om hälso- och socialvårdens centrala administration bl. a. föreslagits ändrad sammansättning av rådet och ändrad inriktning av rådets verksamhet samt har vidare anfört att förutsättningar inte torde föreligga att genomföra någon omorganisation under nästa budgetår».

Både departementschefen och utskottsmajoriteten säger alltså att for-

merna för SJURA:s verksamhet bör vara oförändrade i avvaktan på denna omorganisation. Även om man har den uppfattningen att det kanske finns anledning att också rationalisera SJURA:s verksamhetsformer är det därmed inte sagt, att man samtidigt i väntan på en sådan ändring behöver inskränka den verksamhet som SJURA har planerat bara därför att man om någon tid tänker förändra formerna för den.

Jag skulle i varje fall bestämt vilja yrka på att man skyndar på med den omorganisation av SJURA som är föreslagen, så att man får de organisationsformer för SJURA:s fortsatta arbete som man siktar till. Jag betonar än en gång att det i avvaktan på en sådan ändring, som tydligen ligger ganska långt fram i tiden, är en viktig uppgift att se till att SJURA inte bara får fortsätta den inledda verksamheten utan också bereds möjligheter att fullfölja de initiativ och påbörja de utredningar som har planerats. Det är väl ändå så angeläget att få någon hjälp till en förbättrad drift vid våra sjukhus och lasarett, att man inte bör säga nej till de undersökningar som har inlets av SJURA och de förslag till fortsatta rationaliseringsuppgifter som SJURA tänker ta itu med.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till den reservation som är fogad till punkten 63 i statsutskottets utlåtande nr 5 av herr Axel Andersson m. fl.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Som framgår av handlingarna är detta en fråga som vi har behandlat från praktiska utgångspunkter. Utskottets ställningstagande får inte uppfattas som något uttryck för en negativ inställning till värdet av forskning och utredningar på sjukvårdsområdet.

Utredningen om hälso- och socialvårdens administration har lagt fram ett förslag till ändrade former för denna verksamhet. Städer och landsting är de

Viss rationaliseringsverksamhet inom sjukvården

stora huvudmännen, medan staten i framtiden bara till viss del kommer att vara inkopplad på detta område. Det arbete som nu bedrivs i SJURA:s regi finansieras av både staten och respektive övriga huvudmän.

Förslaget om ökat anslag till SJURA remissbehandlades ju, och medfinansierarna ansåg att man inte borde öka anslaget av det skälet att SJURA inte skall påbörja ny verksamhet utan endast avsluta vad det håller på med. Den nya organisationen för utredning och forskning på detta område skall i stället få de resurser man anser vara nödvändiga när organisationsfrågan har kunnat lösas. Det är för att undvika konservering av en dålig arbetsform som utskottet framför detta förslag. Vi tyckte det var klokt att inte späda på med mer pengar utan i stället skynda på, så att man verkligen får en rationalisering även av rationaliseringsarbetet.

Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag är fullt på det klara med att man inte bör konservera en form av SJURA:s verksamhet som kanske inte är den lämpligaste, men jag har litet svårt att förstå att man redan efter två år skall behöva sätta denna verksamhet på sparlåga bara därför att man finner att formerna behöver ändras. SJURA har dock förklarat att de, om de får 6 miljoner — 3 miljoner från staten och resten från förbunden — är beredda att göra en kraftinsats för beloppet.

Det är självklart att vi här i riksdagen inte har någon möjlighet att direkt påverka Stadsförbundets och Landstingsförbundets handlande i detta fall, men vi kan väl ändå inte komma ifrån vårt eget ansvar. Har vi möjlighet att ge SJURA de medel som man för sin fortsatta verksamhet begär av staten, har vi i alla fall gjort vad på oss ankommer för att verksamheten skall kunna fortsättas.

Jag skulle, herr talman, vilja läsa upp vad departementschefen uttalat i 1965 års statsverksproposition beträffande SJURA:s verksamhet. Uttalandet ligger alltså bara ett år tillbaka i tiden.

»Jag räknar även med att SJURA på sitt arbetsprogram skall kunna ta upp spørsmålet om den rätta storleken för en vårdavdelning samt om dess funktioner och utformning, varigenom skulle kunna åstadkommas en samordning och en sammanfattning av allt det material som föreligger på detta område. Det gäller också att utreda arten och omfattningen av de administrativa arbetsuppgifter som nu utföres av vårdpersonal men som kan överföras på andra befattningshavare. Likaså bör närmare studeras hur dagsarbetskurvan vid vårdavdelningarna skall kunna utjämnas, eller med andra ord att söka reducera toppbelastningarna.

En annan viktig uppgift för SJURA, som bl. a. statutskottet vid förra årets riksdag särskilt underströk, är att utarbeta anvisningar och riktlinjer med syfte att nedbringa väntetiderna vid polikliniker och läkarmottagningar.»

Detta menar jag är mycket angelägna uppgifter, och eftersom departementschefen gjort detta uttalande så sent som 1965, bör man väl också låta SJURA fortsätta detta arbete och ge dem de medel härför som begärts. Ur ekonomisk synpunkt tror jag att det är mycket väl använda pengar.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Något halvår efter ifrågavarande uttalande av departementschefen framlades betänkandet, och det har ju förändrat bilden. Det är inte meningen att SJURA skall sättas på sparlåga — som herr Hamrin i Kalmar uttryckte det — utan SJURA får samma resurser som man hittills haft. Det är yrkandet att man skall elda på så mycket mer, vilket reservanterna vill, som vi vänder oss emot. SJURA bör som sagt få samma resurser som hittills.

Utredningar m. m. rörande luftföreningar

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag tror det är skäl att elda på litet mer i detta fall, ty det rör sig om en så pass angelägen uppgift, att man behöver ta de krafttag som SJURA begärt anslag till.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 10); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hamrin i Kalmar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 63:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 10) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hamrin i Kalmar begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 147 ja och 69 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 64

Utredningar m. m. rörande luftföreningar

Kungl. Maj:t hade (punkt F 17, s. 121—123) föreslagit riksdagen att till Ut-

redningar m. m. rörande luftföreningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.

I en av herr *Tobé m. fl.* inom andra kammaren väckt motion (II: 525) hade hemställts att riksdagen måtte besluta att anslaget Utredningar m. m. rörande luftföreningar fastställdes till 700 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 525 till Utredningar m. m. rörande luftföreningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Edström, Nelander, Källstad* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 525 till Utredningar m. m. rörande luftföreningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 700 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! I industridistriktet på kontinenten och i London har luftföreningar i samband med vissa väderlekstyper åstadkommit s. k. smog. Sjukdomssymptom har uppträtt och dödsfall har inträffat. Vid ett tillfälle konstaterades i den belgiska Maas-dalen 63 dödsfall i samband med smogbildning. I Sverige har vi också haft vissa ansatser till smogbildning. I samband med den djupa dimman över Stockholm den 16 november förra året ökade svaveldioxidhalten i luften till 4 à 5 gånger den vanliga. Då är fara å färde!

Under den allmänna motionstiden i år väcktes åtskilliga motioner i denna fråga. En av dem hamnade i statsutskottet, och det är den vi nu behandlar. Längre ned på dagens föredragnings-

Utredningar m. m. rörande luftföroreningar

lista står tre ärenden, som behandlats av tredje lagutskottet. Ett av dessa utlåtanden bygger på en folkpartimotion med förslag om lagstiftning angående obligatoriska avgasrenare på motorfordon. Frågan om avgasrenare har diskuterats på olika håll i världen. I en del stater i USA finns lagstiftning om obligatorisk användning av avgasrenare, och man överväger nu att införa sådan lagstiftning för hela USA fr. o. m. 1968. Saken har observerats av den svenska regeringen som gett Aktiebolaget Atomenergi i uppdrag att företa en utredning i denna fråga. Atomenergi har påbörjat denna forskning, men man räknar med att det kommer att ta minst fem år att komma till något resultat.

Ett annat av de tre utlåtanden jag nyss nämnde bygger på en kommunistmotion, vari det föreslås stiftande av en luftvårdslag. Motionen innehåller en hel del motiveringar för att man behöver ägna dessa frågor uppmärksamhet.

Det tredje utlåtandet bygger på en högermotion, som bl. a. handlar om luftföroreningar men som är en bred katalog över frågor som har med vattenvård, luftvård och naturvård att göra.

Alla dessa frågor får vi anledning att behandla senare på föredragningslistan, även om ärendena inte hinner komma upp vid dagens sammanträde.

Vi har ett statligt organ — luftvårdsnämnden — som har till uppgift att handha dessa frågor. Enligt ett principbeslut av riksdagen förra året skall luftvårdsnämnden den 1 juli 1967 uppgå i naturvårdsnämnden; därigenom kommer dessa frågor att handhas av det centrala naturvårdsorganet. Luftvårdsnämnden har i sina petita framhållit, att allmänhetens och även det allmännas anspråk på nämndens tjänster har ökat starkt. I Sverige vet vi ännu mycket litet om dessa saker. Nämnden anser att den har förpliktelser som det ledande centralorganet, och den vill ha resurser för att kunna fylla den uppgiften.

Departementschefen uttalar i proposi-

tionen många vackra ord om luftvårdsnämnden; han säger att man fram till sammanläggningen den 1 juli 1967 inte får tona ned arbetet utan att det skall fortgå och även intensifieras. Departementschefen föreslår att anslaget nästa år höjes till 500 000 kronor, »med hänsyn — — — till — — — nödvändigheten av en ytterligare utvidgning av nämndens verksamhet för att stoppa den pågående luftförsämringen». Beloppet innebär emellertid en reell prutning av det äskade anslaget med 715 000 kronor. Departementschefen prutar 60 procent av vad nämnden äskat i sina petita, trots att han har skrivit så positivt om luftvårdsnämndens uppgift.

Statsutskottet har inte ens gjort en välvillig skrivning denna gång; man konstaterar bara att man finner att departementschefens förslag är en lämplig avvägning, och därmed avser man väl då en avvägning med hänsyn till helt andra ändamål och inte med hänsyn till nämndens olika uppgifter.

Motion 525 i andra kammaren tar upp dessa frågor. Av vad som står i den vill jag bara nämna att denna prutning bl. a. betyder att det av de 802 000 kronor som nämnden har räknat ut att den behöver blir det 300 000 kvar för själva utredningsdelen. Men redan påbörjade utredningar beräknar nämnden skall kosta 350 000 kronor. För att fullfölja vad man har påbörjat fordras det alltså 50 000 kronor mer än som ryms inom departementschefens förslag. Det är naturligtvis besvärande för nämnden att arbeta under sådana förhållanden.

Det finns en del nya saker som nämnden skulle vilja ta upp och som det är nödvändigt att ta upp, bl. a. en kartläggning av vilka luftföroreningar vi har nu. Man måste ha en referens till nuläget för att kunna studera vad som händer under årens lopp i storstäderna, i närheten av industrier och i andra områden där detta är viktigt. Utan denna kartläggning famlar man i tomma luften när man vill komma till rätta med dessa

Utredningar m. m. rörande luftföroreningar

olägenheter. Den undersökningen kan man alltså inte ens påbörja.

I motionen har vi talat om att det finns mycket att ta igen innan vi kommer i nivå med utlandet. En hel del av nämndens arbete måste för resten ske på det sättet att man tar reda på vad som utträttats på andra håll. Men väderlekstyperna och förhållandena i övrigt är inte desamma i vårt land och i t. ex. industriområdena i USA, på kontinenten och i England. Vi måste alltså ha en egen forskning, vilket också är erkänt.

Vi har nu så många problem beträffande vår arbetsmiljö, vår bostadsmiljö och fritidsmiljö, att det är mycket viktigt att man på allvar tar itu med dessa saker. Man väntar sig också att det omkring 1967—1968 skall bli en lagstiftning om immissioner. Sedan några år arbetar på detta område en utredning vars betänkande snart lär komma i tryck. Man talar i många sammanhang om den och framhåller att det härvidlag behövs en lagstiftning, vilken också ganska snart torde komma. När man därvid i lag skall fastslå vilka olägenheter som är förbundna med olika utsläpp från industrier och från annat håll, blir det en verklig påfrestning på nämnden. Detta är också ett argument varför man bör ge nämnden erforderliga resurser.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation nr 11, som är fogad till denna punkt av herr Axel Andersson m. fl.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Om herr Tobé hade nöjt sig med en välvillig skrivning, hade det inte varit så svårt att presentera en sådan, men jag förmodar att herr Tobé var ute efter pengarna och inte efter en välvillig skrivning. Jag kan försäkra herr Tobé att det i statsutskottet inte föreligger några negativa intressen för dessa frågor, om jag så

får uttrycka mig. Jag har aldrig hört någon framföra några sådana. Vi anser dock att man i det läge vari vi nu befinner oss får nöja sig med de anslagsökningar som föreslagits av Kungl. Maj:t. De är dock inte så små. Det rör sig om en 40-procentig ökning under detta budgetår jämfört med det föregående, och jämför man med budgetåret dessförinnan, är det också en mycket kraftig ökning; 1964/1965 var summan 250 000 kronor och i det föreliggande förslaget uppgår den till 500 000 kronor.

Den undersökning om bilgaserna som herr Tobé talade om kommer att kosta ungefär 600 000 kronor. Det är alltså inte några småsummor som vi kostar på oss, även om jag har klart för mig att än mera pengar kan behövas för detta ändamål. När naturvård, vattenvård och luftvård den 1 juli 1967 samlas i ett verk, kan det kanske bli en bättre ordning med större effekt bakom det hela, och både herr Tobé och jag får väl knyta våra förhoppningar till att en sådan samordning av intressena praktiskt kommer till stånd. Man kommer då att kunna bedöma frågan ur helhetssynpunkt.

Detta har varit de skäl vi har haft för att inte tillstyrka motionen. Vi tycker att vad utskottet föreslår är rimligt med hänsyn till de kostnadsökningar vi haft och vad som är att förvänta.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Jag var självfallet inte ute efter att bara få en välvillig skrivning men det hade ju alltid varit något. Att uppräkningsen av anslaget varit ganska kraftig under de senaste två åren beror på att nämnden är knappt två år gammal och man kan inte ge ett anslag till en begynnande verksamhet förrän man vet vad nämnden skall hålla på med och har ordnat upp det

Statens arbetsklirik

hela. Nu finns det ett ordentligt arbetsprogram och det blir allvarligt nedprutat.

Herr Bergman sade att man väntar sig att efter den 1 juli 1967 skall det bli fart på det hela. Departementschefen har själv sagt att det inte skall bli någon nedtoning under mellantiden, utan att verksamheten skall gå för fullt. Dessutom är det, när man skall gå in i en enhet där det finns andra komponenter, bra att ha en viss volym med sig för att kunna göra sig gällande i konkurrens med allt annat som kommer att ingå i det stora naturvårdsorganet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 11); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 64:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 11) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 152 ja och 61 nej, varjämte 5 av

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 65—112

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 113***Statens arbetsklirik**

Kungl. Maj:t hade (punkt I 1, s. 231 och 232) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad stat för statens arbetsklirik, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67, dels ock till Statens arbetsklirik för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Nils-Eric Gustafsson* och *Eric Carlsson* (I: 74) och den andra inom andra kammaren av herrar *Elmstedt* och *Johansson* i Skärstad (II: 111), i vilka hemställts att riksdagen måtte godkänna stat för statens arbetsklirik i enlighet med det förslag som framlagts från styrelsen för arbetskliriken samt att till Statens arbetsklirik för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 935 000 kr.,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Lundström* (I: 128) och den andra inom andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Hedlund* (II: 177), i vilka — såvitt nu var i fråga — hemställts att riksdagen måtte till Statens arbetsklirik för budgetåret 1966/67 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 85 000 kr. förhöjt anslag av 935 000 kr. samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till en definitiv lösning av statens arbetskliriks svåra lokalförhållan-

Statens arbetsklirik

den, speciellt avseende inackorderingsmöjligheterna.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 74 och II: 111 samt I: 128 och II: 177, de båda sistnämnda såvitt avsåge medelsanvisningen till statens arbetsklirik,

a) godkänna i utskottets hemställan intagen stat för statens arbetsklirik, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

b) till Statens arbetsklirik för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kr.;

II. att motionerna I: 128 och II: 177, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Edström, Nils-Eric Gustafsson, Harald Petersson, Larsson* i Hedenäset, *Nelander, Källstad, Nilsson* i Tvärålund och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 74 och II: 111 samt I: 128 och II: 177, de båda sistnämnda såvitt avsåge medelsanvisningen till statens arbetsklirik,

a) godkänna i reservationen intagen stat för statens arbetsklirik, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

b) till Statens arbetsklirik för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 935 000 kr.;

II. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 128 och II: 177, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till en definitiv lösning av statens arbetskliriks lokalförhållanden, speciellt avseende inackorderingsmöjligheterna.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Punkt 113 gäller anslag till statens arbetsklirik. Under åren har det varit motioner på denna punkt undan för undan därför att kliniken har varit mycket dåligt försörjd när det gäller personal och framför allt också när det gäller förläggningen av eleverna. Statens arbetskliriks arbetsuppgifter innefattar arbetsprövning av handikappades arbetsförutsättningar, utbildning av rehabiliteringspersonal och forskning inom arbetsprövningens område. Detta är frågor som vi tid efter annan haft under diskussion när det gäller de handikappade, och vi är väl alla överens om att det är utomordentligt viktiga arbetsuppgifter som åligger arbetskliriken. Man räknar med att ungefär 2 000 personer per år behöver arbetsprövas och arbetstränas. Personalen är emellertid så liten att man endast kan räkna med att en tredjedel av behovet blir tillfredsställt. Vad som framför allt behövs är handledning för dem som skall bli arbetstränare och arbetsprövare, men personalresurserna räcker inte till för att utbilda denna personal. Därför föreslås i motionerna en höjning av anslaget utöver regeringens förslag med 85 000 kronor — en höjning som verkligen är välbehövlig.

Vad som också är i mycket dåligt skick är den förläggning där eleverna är inackorderade. Byggnaden är utomordentligt primitiv och dålig och dessa svårt handikappade ungdomar har sällan den utrustning i rum, sovrum etc. som skulle behövas. De har vidare ofta mycket långa avstånd till sina hem — en del kommer från Norrbotten och en del från sydligaste Sverige — men de får över lördag och söndag lämnas vind för våg, eftersom det inte finns någon husfar eller husmor som förestår elevförläggningen.

Vi anser att man inte kan vänta hur länge som helst på att få förläggningen förnyad och iståndsatt. Man räknar med att om åtta—tio år kunna få till

Statens arbetslinik

stånd ett nytt handikappcentrum och då skall förmodligen denna förläggning förnyas och förbättras. Motionärerna och reservanterna anser emellertid att man tidigare måste försöka ordna förhållandena, varför vi begär att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en definitiv lösning på dessa frågor snarast.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till denna punkt.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Vi har ansett att i nuvarande läge är den uppräknig av löneanslaget som Kungl. Maj:t föreslår skälig. Därmed får arbetsliniken möjlighet att tillgodose det mest trängande personalbehovet. Den uppräknig som Kungl. Maj:t har föreslagit bedömer vi sålunda som väl avvägd i dagens ekonomiska läge.

Beträffande lokalfrågan vill jag påpeka att en om- och tillbyggnad av själva kliniken nyligen har genomförts. Vad som är svårt att klara är förläggningen av dem som skall utsättas för arbetsprövning. De är för närvarande utplacerade på fem olika ställen. Man har hyst in dem där man haft möjligheter därtill. Anledningen är att det inte finns lämplig tomt i närheten av kliniken. Den frågan kan inte lösas genom att en statlig utredning tillsättes. Ja för-låt, fröken Elmén, jag kanske tog ett alltför högtidligt ord i min mun, men reservanterna vill ju att frågan skall bli föremål för en speciell utredning. Enligt vad vi har fått redovisat för oss inom avdelningen förhåller det sig så att ledningen för kliniken och för karolinska sjukhuset gemensamt strävar efter att finna lämplig mark för att kunna föra upp en sådan förläggning. Den dag den frågan är löst råder ingen tvekan om att resurserna kommer att ställas till förfogande. Men det är ingen mening i att belasta ytterligare personer med att forska häri, då de som redan

sysslar med frågorna är helt inställda på att försöka finna en vettig lösning på problemen.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag vet inte om herr Bergman anser att den personal som föreslås i propositionen är tillräcklig för att man skall kunna bygga ut denna arbetsprövning så, att det stora antal som väntar verkligen skall kunna bli arbetsprövade och kunna få den arbets-träning som de behöver. Vad utskottet föreslagit är vad vi ekonomiskt kan bära, menar herr Bergman. Jag anser emellertid att det i det långa loppet innebär en ekonomisk vinst att få handikappade människor i arbete. Ytterligare personalförstärkning innebär därför enligt min mening i realiteten inte en utgift, utan det blir en vinst av en sådan åtgärd.

Vad beträffar elevförläggningen begär man ingen särskild statlig utredning, utan endast att frågan utreds inom departementet för att få till stånd en lösning av frågan.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag hade litet bråttom förut. Om jag inte hade haft det, hade jag försökt klara ut, att det trots allt är en statlig utredning som den reservation fröken Elmén talar för går ut på — det skall ju inte vara en privat utredning. Man anhåller, som det står i reservationen, om utredning och förslag i frågan. Men det blir ånyo en tvist om ord, och det tycker vi är onödigt. De som är verksamma här är ju helt inriktade på att finna en lösning på frågan. Därför anser vi helt onödigt att tillsätta en ny utredning.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservatio-

nen 12); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Elmén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarens bifaller statsutskottets hemställan i punkten 113:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 12) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 147 ja och 72 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkterna 114—120

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 121

Bidrag till vanförestalter m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt I 9, s. 243—250) föreslagit riksdagen att till Bidrag till vanförestalter m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 12,6 milj. kr.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Elvy Olsson m. fl.* (I: 76) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gus-*

Bidrag till vanförestalter m. m.

lavsson i Alvesta och *Larsson* i Borrrby (II: 113), hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag om utvidgning av möjligheterna till fria resor för handikappade barn och ungdomar som vistades på institutioner i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte till Bidrag till vanförestalter m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 12 600 000 kr.;

II. att motionerna I: 76 och II: 113 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärälund, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 76 och II: 113 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag om utvidgning av möjligheterna till fria resor för handikappade som vistades på statliga institutioner.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Tvärälund (cp):

Herr talman! Genom riksdagens beslut i fjol erhöi handikappade möjlighet att besöka hemorten en gång per månad. Vissa möjligheter till fria resor för föräldrar eller annan vårdnadshavare till den institution där barnen vårdas finns också efter fjolårets beslut.

Ett stort antal handikappade befinner sig på skolor och institutioner för utbildning och behandling. Det är angeläget att de handikappade under den tid de vistas på dessa institutioner får möjlighet till kontakt med hemmet och föräldrarna. Föräldrakontakten är under de aktuella åren av mycket stort värde, och just handikappade torde ha ett mycket stort behov av kontakter med föräldrar och andra anhöriga —

Bidrag till vanförestalter m. m.

säkerligen större än vad andra ungdomar har.

Det är också angeläget att föräldrar och andra vårdnadshavare kan hålla kontakt med institutionen och med personer där som har hand om barnens vård och utbildning. Det är lika viktigt att sträva efter goda kontakter mellan föräldrar och vårdare på detta område som att inom det allmänna skolväsendet uppnå kontakt mellan hem och skola.

Vi anser att handikappade bör få två fria resor per månad för besök på hemorten, och föräldrar, annan vårdnadshavare eller närstående bör i samma utsträckning få fria resor för besök på institutionen i de fall då den handikappade inte utnyttjar möjligheten att åka hem.

Jag kan i detta sammanhang hänvisa till Hallands läns landsting. Elever på dess särskola har på landstingets bekostnad beretts möjlighet att under varje veckoslut besöka hemmet. Enligt vad jag erfarit har dessa hemkontakter haft ett mycket välgörande inflytande på barnen. När föräldrakontakterna inte bara inträffar sporadiskt blir de vad de bör vara och vad de handikappade har ett så stort behov av.

Herr talman! Jag ber att med detta få yrka bifall till reservation 14 vid punkten 121.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Denna fråga behandlade riksdagen förra året då dessa regler också blev fastställda. Samma motionsyrkande om två fria resor i månaden förelåg även då. Riksdagen avtog emellertid motionskravet. Nu har reglerna ännu inte gällt ett år, och vi tycker att man bör ha litet mer erfarenhet av denna verksamhet, innan man tar upp den till utredning och undersökning — den är i alla fall kraftigt utökad i jämförelse med vad den var före fjolårets beslut. Detta är skälet till varför vi ansett oss böra yrka avslag på motionen.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 14); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 121:o mom. II) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 14) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 153 ja och 35 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 122—124

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 125

Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård

Kungl. Maj:t hade (punkt J 3, s. 255—257) föreslagit riksdagen att till Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 10 200 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet haft följande motioner till behandling, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström m. fl.* (I: 172) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjövall m. fl.* (II: 232), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om medelsanvisning med 400 000 kr. för försöksverksamhet i Lund och Göteborg rörande hälsokontroll för vissa grupper av barn i fyraårsåldern;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Lilly Ohlsson m. fl.* (I: 285) och den andra inom andra kammaren av fru *Skantz m. fl.* (II: 234).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 172 och II: 232 till Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnavård för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 10 200 000 kr.;

II. att motionerna I: 285 och II: 234 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Edström*, *Harald Pettersson*, *Strandberg*, *Bohman*, *Nelander*, *Källstad* och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 172 och II: 232 till Bidrag till avlöningar m. m. inom före-

byggande mödra- och barnavård för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 10 600 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru *SJÖVALL* (s):

Herr talman! Under den punkt vi nu skall behandla har jag väckt en motion för att stödja den utredningsman som socialministern tillkallade i mars 1965, och jag har gjort det därför att socialministern i år inte har varit beredd att framlägga förslag om de två hälsundersökningar av barn som utredningsmannen föreslagit.

Båda de föreslagna undersökningarna, som sammantaget kräver ett anslag på 400 000 kronor, är till sin uppläggning vetenskapliga förundersökningar men av principiellt olika art. Den ena, som skulle göras i Lund, rör ett urval fyraåringar och den andra, förlagd till Göteborg, rör ett urval barn som befinner sig i riskzonen, d. v. s. sådana om vilka man vet att de sannolikt kan vara sjuka på grund av tidigare skador eller sjukdomar som drabbat dem.

Vi har ingen allmän hälsokontroll av barn, men antalet barn under sex år uppgick förra året till 764 000, och man räknar med att antalet 1970 är uppe i 890 000. Man kan inte göra en hälsundersökning på barn och gå igenom så stora grupper som det är fråga om utan att man först får dessa vetenskapliga förundersökningar. De är oberoende av de ytterligare utredningsförslag som kan komma från den tillsatte utredningsmannen, och de är alltså nödvändiga för den hälsundersökning, som förr eller senare måste bli en realitet. De är knutna till två av de pediatrika kliniker vi har, och de leds vid var och en av dessa kliniker av en professor.

Herr talman! Jag kan inte se annat än att det är en missriktad sparsamhet att inte bevilja anslag i år. Undersökningarna måste göras, och de måste med de kostnadsstegringar som sker bli dyrare om man måste göra dem senare.

Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnvård

Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Fröken **LJUNGBERG** (h):

Herr talman! Som reservant på denna punkt vill jag gärna instämma i allt vad huvudmotionären fru Sjövall här har sagt. I reservationen har vi ju tagit upp motionens intentioner. Vi har gjort det bl. a. av följande skäl. Frågan om en allmän hälsokontroll för barn har behandlats tidigare här i riksdagen. Departementschefen har t. ex. förra året tagit upp den i en särskild proposition, där han bl. a. aviserat att han har för avsikt att genom en undersökning förbereda genomförandet av en sådan hälsokontroll.

Denna undersökning — en enmansundersökning — blev färdig förra året. Den trycker starkt på förundersökningarnas betydelse. Vi reserverar kan inte se annat än att om man över huvud taget skall fortsätta att planera en hälsokontroll för alla barn i fyraårsåldern — i och för sig en mycket krävande och omfattande uppgift när den en gång skall verkställas — är också de föreslagna vetenskapliga förundersökningarna nödvändiga. Därför föreslår vi att dessa pengar skall ställas till förfogande för ändamålet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 15 vid punkt 125.

Herr **BERGMAN** (s):

Herr talman! När vi behandlade ärendet i statsutskottet var vi alla, liksom departementschefen, angelägna om att denna fråga om hälsokontroll för barn skulle bli klarlagd så att någon form av beslut kunde fattas. Den utredning som fröken Ljungberg talar om är ju inte avslutad. Den innehåller enligt de första direktiven åtta punkter, och bara fyra av dem hade utredningsmannen i uppdrag att behandla. Det kvarstår alltså fyra andra punkter, som skall bearbetas.

Vi har ingen anledning att betvivla att det är mycket värdefullt att dessa vetenskapliga utredningar i Göteborg och Lund kan komma till stånd. Men åtgärderna för att få till stånd en obligatorisk hälsokontroll är inte beroende av just dessa två undersökningar. De är ingen produkt av utredningen, utan någonting som utredningsmannen har kommit i kontakt med när han sysslat med frågorna. Verksamheten hade måhända kunnat finansieras även på andra vägar — vad vet jag. Men åtgärderna är sålunda inte utredningsprodukter i den mening som det kan synas när man granskar frågan.

Det är möjligt att det skall företagas utredningar av denna typ och av annan typ också, innan man kommer fram till det slutliga ställningstagandet. I det läge, vari frågan nu befinner sig, har vi emellertid funnit skäl i att inte biträda motionsyrkandet.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Fru **SJÖVALL** (s):

Herr talman! Jag tror att herr Bergman har fel på den punkten, att åtgärderna inte skulle vara en produkt av utredningen. Det är de, ty utredningsmannen har talat med och fått planläggningar av ifrågavarande professorer.

Dessutom är det — som jag tidigare framhöll — så stora grupper ute i samhället som berörs, att en hälsoundersökning direkt genomförd kan bli mycket dyr och mycket dålig. Det är därför utredningsmannen accepterat dessa två förundersökningar. De är färdigupplagda vetenskapligt, och det är mycket litet av andra praktiska förslag kring hälsokontroll som har med dessa rent vetenskapliga förundersökningar att göra.

Jag tror fortfarande att det rör sig om ett svepskäl för att skjuta på frågan.

Bidrag till avlöningar m. m. inom förebyggande mödra- och barnvård

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Det är inget svepskäl för att skjuta på frågan, utan vi har bedömt det som nödvändigt att få en belysning av hela frågan och även av de kvarvarande fyra av de åtta punkterna i de ursprungliga direktiven.

Och det är inte utredningsmannen som kommit fram till denna produkt. Fru Sjövall säger att utredningsmannen har talat med ifrågavarande professorer. Ja, det har han gjort, och vid de samtalen fick han förmodligen kontakt med tanken på denna uppläggning. I varje fall redovisar utredningsmannen detta i sitt betänkande, och det är ur den källan jag har hämtat min vishet på denna punkt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Bara några korta kommentarer till den reservation som diskuteras, herr talman!

Jag kanske först skall säga att utredningsmannens uppdrag inte omfattade något förslag av den art som motionärerna framfört. Det heter bl. a. i utredningsdirektiven:

»Det bör prövas, huruvida kompletteringar av nuvarande hälsokontrollåtgärder är möjliga och lämpliga med hänsyn till barnens ålder. Sådana kompletteringar bör anges. Särskilt bör uppmärksammas kontroll av verkställda ympningar av olika slag samt möjligheter och behov att, i den mån så ej skett, utföra ympningar i samband med hälsokontrollen.»

Jag skulle till detta vilja göra tillägg — saken har redan påpekats — att frågan om statsbidrag till vetenskaplig försöksverksamhet i Lund och Göteborg ju aktualiserats till följd av regeringens initiativ till en hälsokontroll av fyra-åringar. Vi har ansett att en sådan kontroll bör tillmätas ett betydande värde i både handikappförebyggande och allmänt hälsovårdande syfte. Jag tror också man kan säga att föräldrarnas

intresse av hälsokontroll av barnen är starkt och i stigande. Detsamma gäller om sjukvårdshuvudmännens intresse.

När man går att finna lösningar av denna otvivelaktigt viktiga och på sitt sätt också stora fråga skall två huvudproblem observeras. Det ena är kvantitativt. På barnavårdscentralerna finns ungefär hälften av fyraåringarna i dag inskrivna, och nu måste vi försöka nå också den andra hälften.

Detta är det första huvudproblemet. Det andra är kvalitativt. Hälsokontrollen bör så långt som möjligt förfinas och omfatta flera undersökningsmoment än för närvarande. Om detta tror jag, herr talman, att reservanterna och jag kan vara helt ense. Skillnaden gäller väl i vilken turordning vi skall gripa oss an dessa problem.

För min del tycker jag att det är ganska naturligt att först avsluta den förberedande undersökning, som vi startade i fjol. Innan denna är färdig — vilket jag räknar med skall vara fallet i höst — vill jag inte yttra mig lika bestämt som reservanterna om uppläggningen av de olika specialundersökningarna. Jag vill inte heller uttala någon definitiv mening om huruvida vi skall börja med att försöka nå 100 procent av 4-åringarna i stället för 50 procent av dem och först därefter förfina kontrollåtgärderna. Jag tycker dock att det ligger nära till hands att först försöka få in alla 4-åringar i den hälsokontroll, som samhället redan i dag bedriver. Vissa kompletteringar av själva kontrollåtgärderna är också önskvärda.

Men om man skall kunna ägna kanske dubbelt så mycket tid åt dubbelt så många 4-åringar som i dag är naturligtvis i allra högsta grad en resursfråga. I denna del är jag inte beredd att taga ställning innan den pågående undersökningen är slutförd.

Om vi, när vi i höst har undersökningen slutförd, kommer fram till att det är lämpligt att starta ytterligare undersökningar, har vi vissa möjligheter

Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning

att göra detta med användande av kommittéanslagen. Jag tror, herr talman, att utskottets skrivning i hög grad ligger i linje med den väg vi bör följa för att nå fram till en riktig lösning av denna viktiga fråga.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Jag tror att det är väsentligt att man från statsmakternas sida minns vad utredningsmannen påpekade och vad även statsrådet Aspeling nämnde, nämligen först och främst att ju äldre barnen blir desto mera sällan kommer de till den förebyggande barna- och hälsovården. Dessutom är dessa undersökningar upplagda i syfte att uppspåra sjukdomar, inte att hålla barnen friska, och är av sådan art att vi aldrig kan utrusta våra hälsovårdsstationer — och inte heller har gjort det på motsvarande andra områden — med den medicinska apparatur och den personal som krävs för att söka efter sjukdomar, vilket alltså provundersökningarna är avsedda för.

Jag tycker att detta snarast talar för att man gör provundersökningar, eftersom dessa kommer att kräva en sådan metodik och en sådan personal, som aldrig kan inrymmas inom de normala förebyggande barna- och hälsovårdsstationerna, vilket även utredningsmannen påpekat. Det är trots allt effektivitet och rationalisering som dessa vetenskapliga undersökningar är upplagda för att uppnå.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 15); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sjövall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 125:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 15) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Sjövall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 105 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 126 och 127

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 128***Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning**

Kungl. Maj:t hade (punkt J 6, s. 259 och 260) föreslagit riksdagen att till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 140 000 kr.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson* (I: 424) och den andra inom andra kammaren av herrar *Dahlgren* och *Gustafsson* i Stenkyrka (II: 504), hade hemställts att riksdagen

Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning

mätte till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen mätte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 424 och II: 504 till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 140 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Nils-Eric Gustafsson, Harald Pettersson, Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärälund, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen mätte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 424 och II: 504 till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Tvärälund (cp):

Herr talman! Riksdagen beslöt år 1960 att lämna bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning. Verksamheten har inte vuxit ut så fort som man hade anledning att tro. Under det senaste året har emellertid antalet byråer stigit från fem till tio. I Kronobergs län har nu en rådgivningsbyrå därutöver redan börjat i landstingets regi, och den 1 juli skall ytterligare två byråer igångsätta sin verksamhet. Det föreligger dessutom många förfrågningar hos socialstyrelsen om inrättande av familjerådgivningsbyråer. I inte mindre än nio andra landsting synes aktuella planer och beslut föreligga för tillskapande av familjerådgivningsbyråer. Denna verksamhet förefaller nu alltså att stå inför en förhållandevis snabb utveckling.

Anslaget till familjerådgivningsverksamheten har varit oförändrat 140 000 kronor de senaste två åren. Mot bak-

grunden av den utveckling som nu tycks vara på väg har vi reserverat ansett att socialstyrelsens äskande på 200 000 kronor är realistiskt.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation 16 under punkten 128.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Det är ett förslagsanslag som yrkandet här gäller. Ett bifall till reservationen innebär följaktligen inte att fler familjerådgivningsbyråer kommer att inrättas. Det är de instanser som inrättar sådana byråer som söker och får bidrag, och anslaget ökas rent automatiskt i den mån ansökningar framställs. Reserverna slår alltså ett slag i luften med sitt yrkande.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan under denna punkt.

Herr NILSSON i Tvärälund (cp):

Herr talman! Herr Bergman påstår att reservernas yrkande skulle vara ett slag i luften därför att det var fråga om ett förslagsanslag. Sådana anslag kan, som alla mycket väl vet, överskridas. Här är det dock fråga om en verksamhet som inom kort tid kan komma att fördubblas eller utökas ännu mer. Därför tycker jag det är befogat att säga att socialstyrelsens äskande i detta avseende är mera realistiskt än utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 16) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 129—160

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 161

Lades till handlingarna.

Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

§ 8

Utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1966/67 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 8, s. 219—223) lämnat en sammanfattande redogörelse för kommunikationsverkens investeringar, avseende postverkets, televerkets och statens järnvägars fonder samt luftfartsfonden och väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond. I redovisningen inginge även en ny kapitalfond för sjöfartsverket, varom Kungl. Maj:t framlagt förslag vid behandlingen av sjöfartsverkets anslag på driftbudgeten.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* (I: 291) och den andra inom andra kammaren av herr *Söderström m. fl.* (II: 363), i vilka hemställts att riksdagen måtte anvisa i motionerna angivna investeringsanslag, innebärande en minskning med dels ca 10 procent av den av departementschefen föreslagna totala medelsanvisningen, dels ytterligare 44 milj. kr. av det förordade anslaget under televerkets fond eller tillhoppa 145,4 milj. kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 291 och II: 363, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till kända vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Strandberg*, *Bohman* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 291 och II: 363, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till kända vad reservanterna anfört.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! I enlighet med riksbankens mycket hårda direktiv råder det för närvarande praktiskt taget totalt stopp i bankutlåningen, åtminstone såvitt gäller näringslivets investeringar, d. v. s. just de sektorer som finansministern i årets statsverksproposition säger — och detta med all rätt — att man borde särskilt främja. Det hjälper inte att kunna påvisa aldrig så lönsamma projekt. Inte heller hjälper det att man kan erbjuda »guldkantade» säkerheter. Lånesökandena får obönhörligen avslag därför att bankerna av riksbanken tvingas till hårdast möjliga restriktivitet.

Detta gäller inte bara näringslivet. De damer och herrar som eventuellt försöker låna pengar för att reperera en gammal villa eller för att överta en fastighet möts på precis samma sätt av avslag från bankens sida.

Samtidigt som sådana förhållanden råder ute i kreditmarknaden — och råder för det enskilda näringslivets del — begär Kungl. Maj:t inte bara att få över 1 000 miljoner att satsa på investeringar inom kommunikationsverken utan därutöver att få ett extra pålägg på 10 procent eller omkring 100 miljoner att disponera efter eget skön i händelse några konjunkturförändringar skulle inträda. Detta, ärade kammarledamöter, måste vara i högsta grad stötande för den enskilda företagsamhetens företrädare.

Nu invänder man: Ja, men dessa pengar ställs inte till respektive kom-

Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

ommunikationsverks förfogande direkt och omedelbart, utan de ligger bara i reserv hos regeringen, som skall pröva huruvida och i vilken utsträckning de får lov att användas.

Det borde rätteligen innebära ett betydande mått av förtroende för regeringens allmänna ekonomiska politik, om man nu beslutar att ge regeringen en sådan här extra fullmakt på 100 miljoner kronor. Jag är ledsen att behöva säga, herr talman, att det förtroendet för regeringens allmänna ekonomiska politik hyser inte jag. Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet kommer om en stund att med stor majoritet vinna voteringen i denna fråga. Må nu detta inte invägga honom och hans regering i några illusioner. Förtroendet för regeringens sätt att sköta svensk ekonomi är tämligen obefintligt, inte bara hos mig utan tyvärr också hos den stora allmänheten. Detta är och förblir grundorsaken till de nu föreliggande enorma svårigheterna att komma överens ute på arbetsmarknaden.

Till saken hör att man, som det nu ser ut, inte har någon anledning att tro att det skall bli någon allmän konjunkturförsämring eller någon arbetslöshet, som skulle göra det nödvändigt att sätta i gång med stora investeringar inom de olika kommunikationsverken. Tvärtom är arbetsmarknaden — och förblir det säkerligen — i högsta grad överhettad. Att det under tiden den 31 maj till 16 oktober — d. v. s. under den tid då riksdagen inte är samlad och alltså inte kan fatta beslut om eventuell tilläggsstat — skulle inträffa några speciella arbetslöshetsfaror, finns det inte den ringaste anledning att tro.

I proposition nr 80 begär Kungl. Maj:t en finansfullmakt på 600 miljoner kronor. Det är väl sannolikt att Kungl. Maj:t kommer att få den fullmakten. I så fall blir Kungl. Maj:t inte utan pengar. Kungl. Maj:t kommer att ha pengar om riksdagen inte skulle vara samlad, och om riksdagen är samlad har Kungl.

Maj:t möjlighet att begära ett tilläggsanslag. Jag anser därför att man kunde nöja sig utan det 10-procentiga tillägget.

Jag övergår därefter till att säga ett par ord om televerkets investeringar. Vi har på högerhåll inte påyrkat någon nedskärning av televerkets investeringsanslag. Vi har sagt att samma belopp som riksdagen förra året i enlighet med statsverkspropositionens förslag ställde till förfogande, d. v. s. 493 miljoner kronor — jag bortser alltså från det tillägg som sedermera gjordes — bör ställas till förfogande även i år.

I en bristsituation, i ett svårt ekonomiskt läge och i ett svårt budgetläge är vi alla överens om att en sträng hushållning är ofrånkomligen nödvändig. Skall man iaktta en sträng hushållning, borde det väl vara naturligt att man noggrant väjde angelägenhetsgraden hos olika ändamål mot varandra och i första hand försökte tillgodose behov som är eftersatta. Men i detta fall är det verkligen inte fråga om ett eftersatt område. Man skulle nästan kunna kalla det man får ta del av i statsverkspropositionen för en triumfmarsch. Det heter att antalet befintliga telefonapparater vid ingången av budgetåret 1964/65 utgjorde nära 3,5 miljoner. Belysande för utvecklingen är att medan ökningen från en till två miljoner apparater tog tolv år och ökningen från två till tre miljoner tog åtta år, så har på endast tre år nästan hälften av den fjärde miljonen avverkats.

Internationellt sett belägger Sverige i fråga om telefontäthet andra plats bland världens nationer, överträffad endast av Förenta staterna och närmast följd av Nya Zeeland, Kanada, Schweiz och Danmark. Av landets hushåll har 90 procent åtminstone ett huvudabonnemang.

Detta är alltså ett av de få områden där vi har det bra, där vi har det bättre än de flesta andra folk, och ett område som är bättre tillgodosett än praktiskt taget alla andra av den offentliga hus-

Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

hållningen berörda områden. Jag frågar mig: Kan det då vara nödvändigt att satsa ännu hårdare, sätta in ännu mer pengar än den halva miljard som vi ursprungligen beslöt oss för i fjol? Vi har på högerhåll ansett att en oförändrad investeringsram i den ekonomiska situation som nu föreligger är otillräcklig, eller om jag skall uttrycka det bättre, *måste få* räcka — vi har inte råd till mer. Vi är fullt på det klara med att invändningarna — som kommer om några minuter — blir att kön av inträdesökande abonnenter inte kan avverkas så snabbt som man skulle önska. Vi vill inte förneka att det är bekymmersamt. Vi vill inte heller förneka att det möjligen kan komma att tvinga telegrafverket att införa något slags turordning med förtur för angelägna fall, varvid »den andra telefonen» i den ordinarie bostaden eller telefonen i fritidsbostaden, får vänta. Det är inte särskilt roligt, men har man det besvärligt är man ju tvungen att någonstans hålla igen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1 av fröken Andersson m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Magnusson* i Borås och *Söderström* (båda h).

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! I år återkommer högerpartiet — det är en del av dess budgetalternativ — med förslag om sänkning med 10 procent av investeringsramarna för affärsverksfonderna och förrådsfonden. Det skulle betyda en minskning av den totala medelsanvisningen med tillhoppa 145,4 miljoner kronor. Då har jag inräknat de 44 miljoner med vilka man ytterligare minskat televerkets fond.

Med anledning av motionerna och reservanternas yrkande bör man kanske erinra om den gällande anslagsredovisningen, vilken främst innebär att de olika investeringsanslagen under varje kapitalfond sammanslås till i huvudsak ett kapitalanslag. I princip beslutade

vi vid 1962 års riksdag — och det har tillämpats sedan budgetåret 1963/64 — att på respektive kollektivanslag en viss marginal utöver ramen skulle finnas tillgänglig för att möjliggöra en av konjunkturmässiga eller andra skäl påkallad höjning av medelsförbrukningen under löpande budgetår. Statsutskottet har vid tidigare behandling av dessa frågor fastslagit att den gällande ordningen innebär avsevärda fördelar ur anslagstekniska synpunkter och är väl ägnad att tjäna det angivna syftet, nämligen att för de affärsdrivande verken och förrådsfonden skapa ökad frihet i investeringshänseende inom de ramar som fastställs av Kungl. Maj:t.

Vi finner inga skäl föreligga att nu frångå denna uppfattning. Att sänka televerkets fond med ytterligare 44 miljoner kronor, som reservanterna vill, skulle ur abonnent- och trafiksynpunkt heller inte vara tillrådligt. Den 1 juli uppgick den väntande abonnemangskön till cirka 47 000. Högermotionärerna säger bl. a. i sin motion: »Det nuvarande ekonomiska läget kräver en skärpt hushållning med statens medel. Därför torde en dämpning av öknings-takten framstå som angelägen.»

Vi har även en motion från några folkpartiledamöter, vari man yrkar att televerkets fond skulle ökas med inte mindre än 41,2 miljoner kronor. Regeringen har emellertid gjort en helhetsbedömning av det ekonomiska läget innan den föreslagit investeringsramarna för de statliga verken och då utgått från att affärsverken skall kunna driva och utveckla en ur hela samhällets synpunkt viktig verksamhet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 9, p. 1.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte alls blivit bemött av utskottets ärade talesman. Vad jag anmärker på är inte att man

Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

föreslår ett kollektivanslag, varigenom en viss smidighet skulle åstadkommas mellan de olika kommunikationsverken. Vad jag anmärkte på, men som inte hemöttes, var att man lagt på 10 procent utöver vad som skulle gå åt. Dessa 10 procent har lagts i Kungl. Maj:ts hand att besluta om. Då gäller det ju inte någon smidighet affärsverken emellan, utan då är det Kungl. Maj:t som beslutar. Man har alltså givit regeringen en fullmakt på 100 miljoner kronor, vilket jag inte anser bör ske i detta mycket beträngda läge. Riksdagen skall förbehålla sig att bestämma huruvida dessa 100 miljoner skall investeras eller inte.

Beträffande de 44 miljonerna till televerket kan jag säga att när Kungl. Maj:t förra året sade att man skulle ha 493 miljoner, tyckte herr Johansson i Norrköping att man skulle ha detta belopp, ty herr Johansson i Norrköping tycker alltid precis som Kungl. Maj:t.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara upplysa herr andre vice talmannen om att riksdagen har spikat en princip för dessa anslag, vilket är fullt riktigt. Om man sedan ur konjunkturmässiga och andra synpunkter anser att man bör ha ett påslag på 10 procent för att regeringen under budgetåret skall kunna använda även dessa pengar om så skulle behövas, är detta en klok åtgärd — framför allt ur affärssynpunkt. Vi skall ändå veta att de statliga affärsverken måste driva sin verksamhet något anorlunda än de enskilda när det gäller investeringar i dessa avseenden.

Vad beträffar det sista som herr andre vice talmannen sade om att jag förra året tänkte likadant som jag tänker i år, kan jag bara upplysa om att högern i år återkommer med nästan exakt samma reservation som förra året. Gramfonskivan är alltså ungefär densamma även från det hållet.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag är en av de nyss omtalade motionärer som begärt en ökning av detta anslag.

I utskottets skrivning om motionerna heter det att man finner en höjning av televerkets investeringsnivå angelägen och tillstyrker därför den av Kungl. Maj:t förordade medelsförbrukningen för nästa budgetår. Däremot kan utskottet inte biträda det yrkande om ökning av anslaget som vi gjort i motionerna I: 287 och II: 357. Detta yrkande är detsamma som telestyrelsen har gjort i sina petita.

I motionerna har vi försökt visa att det av departementschefen förordade investeringsbeloppet reellt sett är lägre än det som erhöles för innevarande budgetår. Att det volymmässigt blir mindre beror bl. a. på att vi har ett ökat specialanslag till förvaltningsbyggnad med 7 miljoner kronor, men framför allt beror det på fördyringen. Enbart det ökade kopparkopparpriset medför en väsentlig fördyring för televerket. Televerket förbrukar i runt tal 8 miljoner kg koppar per år. Om vi jämför priserna den 1 juli 1965 med priserna den 1 januari i år medför detta en ökning av kopparkostnaderna med 13 miljoner kronor räknat för helt budgetår. Vad har hänt sedan 1 januari? Jo, kopparkopparpriset har stigit med ytterligare kronor 1:60 per kg, innebärande att enbart den detaljen kostar televerket ytterligare 12 miljoner kronor. Det blir sammanlagt för helt budgetår 25 miljoner kronor i ökad förbrukning av koppar.

Följden av detta blir att den redan nu alltför stora kön av väntande abonnenter kommer att bli längre än den har varit, och ändå mycket längre skulle den givetvis bli om högerreservationen skulle bifallas. Tyvärr kommer krympningen av investeringsvolymen att drabba både nya och gamla abonnenter. Vi märker detta ständigt. Om vi skall ringa ett telefonsamtal till nå-

Investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

gon annan del av Stockholms stad möts vi mycket, mycket ofta av spärtrön, vilket bl. a. beror på att antalet förbindelser mellan olika stationer är för litet. Det beror också på att antalet organ på vissa stationer är för litet. På samma sätt är det om vi ringer ett automatiskt rikssamtal. Där är spärningen för närvarande onormalt hög beroende på att det även där saknas många förbindelser och att förmedlingsstationerna behöver ökas ut. Den ökade telefontheten medför också att reserverna i kabelnäten förbrukas och man måste investera i nya kablar för att kunna flytta abonnenter.

Läget i dag vid televerket är sådant, för att ta ytterligare ett exempel, att om en industri beställer ökning av en abonnentväxel är det inte säkert att man kan få den till önskad tidpunkt, utan den utökningen måste skjutas fram till ett senare budgetår därför att det inte finns investeringspengar tillgängliga för denna viktiga investering. Industrierna har kanske ökat ut och det har skett med statens goda minne, ibland också med statligt stöd, men de kan som sagt inte alltid få den nödvändiga telefonväxel de vill ha. Vi kan skaffa oss bilar, TV-apparater, tvättmaskiner och annat till den tidpunkt vi vill, men det är inte alls säkert att vi kan få telefoner. Detta beror i de flesta fall inte på televerket utan på att anslagen inte räcker till.

Utskottet säger i utlåtandet: »Med hänsyn till utgiftsutvecklingen inom verksamhetsområdet föreslås vidare höjningar per den 1 april 1966 av vissa telefonavgifter. En ökning avses sålunda skola ske av den vid automatisk lokal-, lands- och rikstrafik gällande markeringsavgiften med 1 öre, dvs. från 8 till 9 öre per samtalsmarkering.» Om utskottet hade tagit konsekvensen av detta yttrande skulle man ha förordat en höjning av investeringsanslaget.

Jag har, herr talman, intet yrkande mot ett enhälligt utskott.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Jag tror inte att man kan säga att man skall öka investeringsramen därför att kopparriset kan öka under budgetåret. Även tennpriset kan stiga, men det kan också förekomma prissänkningar under den kommande perioden. Det vet man inte, ty fluktuationerna på detta område är mycket kraftiga. Att detta emellertid kan vålla svårigheter för televerket är jag fullt medveten om.

Om man tänker på å ena sidan högers förslag om minskningar och å andra sidan herr Enskogs motion om stora anslagshöjningar tror jag att regeringen bedömt läget ganska bra, när den fastställt investeringsplanen för televerket.

Ytterligare en siffra anser jag bör nämnas. Sedan 1963/64 har investeringsvolymen för teleanläggningar ökat med inte mindre än 144 miljoner kronor. Den siffran visar att verket befinner sig i stark expansion.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr andre vice talmannen Casse begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

Postverkets anslagsbehov

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr andre vice talmannen Cassel begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 182 ja och 33 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Postverkets anslagsbehov

Kungl. Maj:t hade (punkt 1, s. 224—228) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1966/67 under postverkets fond anvisa i statsrådsprotokollet angivet investeringsanslag av 12 600 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 447) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 548), i vilka såvitt nu var i fråga hemställdes att riksdagen i samband med behandlingen av anslagen på kapitalbudgeten, sjätte huvudtiteln, måtte till Posthus m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 200 000 kr. minskat investeringsanslag av 12 400 000 kr.;

dels ock en inom andra kammaren av fru *Ryding m. fl.* väckt motion (II: 362).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 447 och II: 548, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Posthus m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 12 600 000 kr.;

II. att motionen II: 362 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrarna *Per Jacobsson*, *Eric Gustaf Petersson*, *Strandberg*, *Bohman*, *Nelander*, *Nordstrandh*, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 447 och II: 548, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Posthus m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 12 400 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! I postverkets investeringsprogram för nästa budgetår har räknats med ett anslag av 13,9 miljoner kronor. Departementschefen har ansett förbrukningen kunna begränsas till 13,5 miljoner kronor. Det är ett ganska måttligt investeringsprogram, vilket beror på att postverket dels senarelagt en del byggnadsföretag, dels numera i stor utsträckning hyr lokaler. Vi har exempel från Uppsala, där Uppsala bostadsstiftelse fick bygga ett posthus och sedan hade svårigheter att få låna pengar i postbanken för bygget! Det uppkommer alltså svårigheter på andra håll i stället. Postbanken i Stockholm har också hyrt sina lokaler och inte investerat själv, vilket kanske är litet egendomligt. Banker brukar ju kunna bygga utan att låna hos andra.

Av investeringsanslaget avser en med hänsyn till de andra stora beloppen tämligen liten summa, 200 000 kronor, förvärv av billinjer. Det för detta ändamål beräknade beloppet har varit oförändrat under de senaste åren. För budgetåret 1964/65 var samma belopp upptaget men förbrukades ej, för 1965/66 finns samma belopp upptaget men är ännu ej förbrukat, och för 1966/67 säger poststyrelsen att man inte kan be-

Postverkets anslagsbehov

döma, om det blir aktuellt att använda pengarna.

I nuvarande läge, då det är nödvändigt att vara restriktivt med anslag till olika ändamål, finns det väl ingen anledning att binda pengar i ett anslag beträffande vilket det är högst osannolikt att det kommer att tas i anspråk. Visserligen fastställer riksdagen här endast ramen för postverkets investeringar. Men som grund för ramen säger departementschefen och utskottet, att man räknar med dessa delsummor. Där är dessa 200 000 kronor med och inverkar naturligtvis på slutsummorna.

I motionerna I: 447 och II: 548 har man påpekat detta, och där görs gällande att investeringsanslaget borde sänkas med dessa 200 000 kronor. Den meningen har inte vunnit anslutning i utskottet men däremot i en reservation av herr Axel Andersson m. fl.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Vad beträffar denna reservation som går ut på att man skulle spara 200 000 kronor kan man väl sätta ett stort frågetecken för om ett bifall till den skulle innebära någon besparing.

Postverket har ju inte definitivt kunnat säga att det skall köpa billinjer, men jag skulle vilja ställa en fråga till herr Tobé: Hur många billinjer där det ingår bussar tror herr Tobé att postverket kan köpa för 200 000 kronor? Det skulle vara mycket intressant att få ett svar på denna fråga, emedan vi ju nägorlunda vet vad en buss kostar.

Jag kan nämna att postverkets ledning underrättat mig om att man för närvarande ligger i långt framskridna underhandlingar om inköp av vissa billinjer i Norrland, varför dessa 200 000 kronor säkert kommer att gå åt. Jag ber därför få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Utskottets ärade talesman kan väl inte mena att jag tror, att dessa 200 000 kronor skall sparas. Jag har sagt att man inte skall binda dem för ett ändamål som högst osannolikt kommer i fråga, om man får gå efter de uppgifter utskottet lämnat.

Att herr Johansson i Norrköping av postverkets styrelse under hand fått veta att det underhandlas om stora investeringar, varvid 200 000 kronor inte alls kommer att räcka till, tycker jag inte är ett argument att framföra i riksdagen. De fakta vi skall stödja vår argumentering på skall härröra från positionen och upplysningar av postverket till vår utskottsavdelning, och inte från underrättelser som herr Johansson får under hand. Dessutom, skall man tro på dessa underhandsmeddelanden, lär väl de 200 000 kronorna räcka ännu mindre för de ifrågavarande ändamålen än för de mindre omfattande förslag som jag för min del trodde det var fråga om.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Att under hand få uppgifter kan ju inte vara något fel. För att frågan skall bli allsidigt belyst kan man, som jag gjort, fråga verksledningen. Därvid har jag endast fått det svaret att underhandlingar pågår.

Att herr Tobé talar för reservationen finner jag inte så underligt, men det finns en annan person, som det är mera underligt att återfinna bland reservanterna, nämligen en person som har varit med att i poststyrelsen besluta om postverkets petita.

Jag fick inte svar på min fråga, men skulle vilja framhålla för herr Tobé att en buss i dag kostar mellan 100 000 och 150 000 kronor, och då kan det ju inte bli så särskilt mycket för 200 000 kronor vid köp av en billinje.

Härmed var överläggningen slutad.

Televerkets anslagsbehov

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Tobé begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Tobé begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 73 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Televerkets anslagsbehov

Kungl. Maj:t hade (punkt 1, s. 229—263) föreslagit riksdagen *dels* att för budgetåret 1966/67 under televerkets fond anvisa i statsrådsprotokollet angivna investeringsanslag av tillhoppa

616 500 000 kr., *dels ock* medge att telestyrelsen lämnades i statsrådsprotokollet angivna beställningsbemyndiganden.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nils-Eric Gustafsson* (I: 132) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl. (II: 179);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Stefanson* och *Nyman* (I: 287) och den andra inom andra kammaren av herr *Enskog* m. fl. (II: 357);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlén* m. fl. (I: 442) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* m. fl. (II: 551), i vilka föreslagits, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att snarast framlägga förslag dels till en sådan organisation av radio-TV, att vid sidan av Sveriges Radio kunde etableras konkurrerande, på reklaminkomster uppbyggda sändarföretag, och dels till de allmänna grunderna för sådan verksamhet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Strandberg* och *Sveningsson* (I: 116) och den andra inom andra kammaren av herrar *Bengtson* i Solna och *Oskarson* (II: 155), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i författningen om radiolicenser, att särskild licens inte erfordrades efter den 1 juli 1966 för innehav av bilradioapparat;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg* m. fl. (I: 179) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman* m. fl. (II: 237), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen måtte

med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag till ersättning för viss rundradioverksamhet för budgetåret

Televerkets anslagsbehov

1966/67 om 25,6 milj. kr. anslå 60 000 kr. för televerkets kostnader för fria ljudradiolicenser åt blinda ävensom uttala, att skolradioverksamheten samt den del av programverksamheten gentemot utlandet, som ej täcktes av särskilt anslag under tredje huvudtiteln, skulle täckas av licensmedel;

dels en inom andra kammaren av herr *Källstad* väckt motion (II: 214);

dels en inom andra kammaren av herrar *Mattsson* och *Antonsson* väckt motion (II: 487);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Eriksson* i Bäckmora väckt motion (II: 10).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 287 och II: 357, till Teleanläggningar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 589 000 000 kr.;

II. att riksdagen måtte

a) till Rundradioanläggningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 27 500 000 kr.;

b) medge att telestyrelsen lämnades de beställningsbemyndiganden departementschefen i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1966 föreslagit;

III. att motionerna I: 132 och II: 179 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 179 och II: 237, såvitt de avsåge avtal mellan Kungl. Maj:t och Sveriges Radio, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionerna I: 179 och II: 237, såvitt de avsåge sättet för bestridande av televerkets kostnader för fria ljudradiolicenser åt blinda ävensom skolradioverksamheten samt den del av programverksamheten gentemot utlandet, som ej täcktes av särskilt anslag under tredje huvudtiteln, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionerna I: 179 och II: 237, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl.

Maj:t rörande bl. a. ökad offentlig insyn i Sveriges Radios verksamhet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. att motionerna I: 116 och II: 155 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionen II: 487 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IX. att motionen II: 10 icke måtte av riksdagen bifallas;

X. att motionen II: 214 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XI. att motionerna I: 442 och II: 551 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) beträffande motionerna I: 179 och II: 237 av fröken *Andersson* samt herrar *Strandberg*, *Bohman* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet under V. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 179 och II: 237, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför rörande sättet för bestridande av televerkets kostnader för fria ljudradiolicenser åt blinda ävensom skolradioverksamheten samt den del av propagandaverksamheten gentemot utlandet, som ej täcktes av särskilt anslag under tredje huvudtiteln;

b) beträffande bilradiolicenserna av fröken *Andersson* samt herrar *Strandberg*, *Bohman* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet under VII. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 116 och II: 155, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i författningen om radiolicenser att särskild licens icke erfordrades efter den 1 juli 1966 för innehav av bilradioapparat;

c) beträffande motionerna I: 442 och II: 551 av herrar *Axel Andersson*, *Per Jacobsson*, *Eric Gustaf Peterson*, *Nelander*, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet under XI. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till mo-

Televerkets anslagsbehov

tionerna I: 442 och II: 551, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att snarast framlägga förslag dels till en sådan organisation av radio-TV, att vid sidan av Sveriges Radio kunde etableras konkurrerande, på reklaminkomster uppbyggda sändarföretag, och dels till de allmänna grunderna för sådan verksamhet;

d) av herrar *Strandberg, Bohman* och *Nordstrandh*, utan angivet yrkande.

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen angående punkten 3 må omfatta även tredje lagutskottets utlåtande nr 18, men yrkanden beträffande nämnda utlåtande framställes först sedan detsamma föredragits.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Vid denna punkt har fogats tre reservationer, som jag här skall behandla i allra största korthet.

Beträffande reservation 3 a), som handlar om ersättning för viss rundradioverksamhet, har jag inte mycket att tillägga. Yrkandet där är exakt detsamma som vi från vårt håll framställde förra året, nämligen att televerket skall ersättas för sina kostnader för radiolicenser åt blinda med 60 000 kronor, att propagandaverksamheten gentemot utlandet i huvudsak skall bekostas med anslag under tredje huvudtiteln, där den egentligen hör hemma — det är ingen besparing, det medger jag, det är bara en överföring — och slutligen att skolradion skall bekostas av licensmedel. Det finns ingen anledning att bryta ut skolradion från den övriga verksamhet som radion bedriver.

Reservation 3 b) rör avskaffande av bilradiolicensen. Olai Petri domarregler avslutas med ett litet tänkespråk av följande lydelse, som kammarens ledamöter bör lägga på minnet:

Orätt saköre gör ingen herre rik:
Men lag och rätt är Herrans pris.

Det kan synas egendomligt att tala om orätt saköre i detta sammanhang, men den avgift som här utkrävs är i högsta grad omoralisk. Den är omoralisk därför att den lär svenska folket att lämna oriktiga uppgifter, att skoja sig fram och att bedraga myndigheterna — ty det är fråga om bedrägeri. Och vi är väl alla överens om att det borde vara det sista man lär svenska folket.

I var och varannan bil som färdas på våra gator, torg och vägar finns det licenspliktiga apparater, men det är bara för dem som uppenbarligen är fast monterade eller som äges av speciellt laglydiga människor som några licenser betalas. Det är signifikativt att bara på det senaste året antalet licenser för radioapparater i bilar har sjunkit med 10 000. Ingen människa tror väl att antalet bilar med radioapparater har sjunkit med 10 000 — det har tvärtom ökat i mycket snabb takt.

Var och en som regelbundet medför en radioapparat i bilen — det må vara en transistorradio eller en apparat med fast anslutning till bilen — är skyldig att betala licens. Men det kan man inte kontrollera. Polisen står fullständigt maktlös. Förutsättningen för att licensplikt skall inträda är som sagt att apparaten *regelbundet* finns i bilen. Denna regelbundenhet kan inte polisen bevisa, om inte polisen vid upprepade tillfällen kontrollerar just samma bil och finner att samma radioapparat medföres i bilen dag efter dag, och detta låter sig av praktiska skäl inte göra.

Televerket har i många år enträget yrkat att det skall bli ett slut på den här trafiken, och från polisens sida säger man: »Vi kan inte övervaka detta, det är omöjligt. Vi vill inte ha det så.» Jag tror att tidpunkten nu är inne att göra rent hus med denna helt orimliga bestämmelse. Man kan säga att då bortfaller 12 miljoner av radions inkomster. Jag vet det, men det är just sådant orätt

Televerkets anslagsbehov

saköre som vi inte skall ha med. Man får försöka klara sig på annat sätt, och motionärerna har anvisat möjligheten att på sätt som televerket föreslagit, inte gå fullt så hårt fram när det gäller avskrivningarna.

Vad beträffar reservation 3 c), som rör den stora frågan om fri radio och television, skall jag inte ta upp någon tid med att tala om den. Talesmän från tredje lagutskottet kommer att föra fram våra synpunkter i detta avseende. Jag vill bara, eftersom det finns en blank reservation, tala om att vi på högerhåll har precis samma uppfattning som här redovisats från folkpartiets sida. Vi tycker precis som folkpartiet att det bör vara fri radio och fri television, och vi anser att detta är ett demokratiskt renlighetskrav som måste genomföras.

Eftersom vi har kommit till olika klämningar, har emellertid den ena motionen gått till tredje lagutskottet och den andra till statsutskottet. Vi från högerhåll kommer, när tredje lagutskottets utlåtande behandlas, att rösta för vår reservation, som innebär att frågan nu är mogen för beslut utan ytterligare utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de nämnda reservationerna.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Efter herr andre vice talmannens anförande kan jag uppträda så att säga i en dubbelroll.

Med anledning av hans bifallsyrkande till reservationerna 3 a) och 3 b) skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan på de båda punkterna. Inom utskottsmajoriteten har vi den meningen beträffande bilradiolicensen, att eftersom radioutredningens betänkande nu är under bearbetning i kommunikationsdepartementet, har det inte funnits anledning att i år ändra på bilradiolicensen. Vi har i stort sett samma uppfattning som den herr andre vice talmannen redovisat från olika instanser, att det är på tiden att slopa bilradiolicen-

sen. Men dels pågår bearbetningen av radioutredningens förslag, dels är det budgetår vi nu behandlar — såsom herr andre vice talmannen med aplomb underströk i sitt anförande — ekonomiskt rätt bekymmersamt. Därför är tidpunkten kanske inte den lämpliga att minska statsinkomsterna med den här slanten på 12 miljoner kronor; det är ju också ett bidrag till att klara statens affärer.

Jag yrkar alltså i denna del bifall till utskottets hemställan.

När det gäller skolradioverksamheten, som tagits upp i reservationen 3 a) hemställer jag likaledes om bifall till utskottets förslag. Även denna fråga kommer att prövas vid kommunikationsdepartementets behandling av radioutredningens betänkande, och därför finns det inte anledning att i år gå närmare in på frågan. Jag antar att det blir nästa år — men det vet herrarna på statssekreterarbänken bättre än jag — som vi får tillfälle att ta ställning till hela frågekomplexet. — Jag yrkar alltså i år bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Jag begärde emellertid närmast ordet för att framhålla — som också herr andre vice talmannen mycket riktigt gjorde — att vi inom högern och folkpartiet i princip har samma uppfattning rörande organisationen av TV och radio här i landet. Vi har den uppfattningen, att det inte längre går att bibehålla statsmonopolet på TV- och radiosändningar. Det är på tiden att en omprövning sker.

Många och starka samverkande skäl driver fram en ny lösning, och inför denna utveckling, som är av både ekonomiskt och opinionsmässigt slag, går det inte att bygga några dammar av snö om våren — det är i längden omöjligt att göra motstånd härvidlag.

Man behöver bara, som svenska folket också gör, resa utomlands och där se på TV och höra på radio, med möjlighet att ta in olika stationer alltefter smakriktning, för att få konstaterat att det är ett egendomligt system vi har här i Sverige med en enda huvudman för

Televerkets anslagsbehov

sändningarna i detta ofantligt viktiga opinions- och informationsmedium. Jag har vistats t. ex. i Schweiz rätt långa tider, ett land som är inte bara till ytvidden utan även till folkmängden betydligt mindre än vårt. Där kan man ta in dels olika schweiziska sändare, dels sändningar från grannländerna. Det finns alltså ett mycket fritt urval. Och det skulle aldrig falla schweizarna in att, som vi gör här i landet, inte bara vidmakthålla ett statsmonopolistiskt system utan också till den milda grad kriminalisera sändningar från fria sändare, att det är på väg att bli ett värre brott än något annat att driva sådana sändare.

Hela denna uppfattning att det skall vara statsmonopol på opinionsbildningen genom etern är förlegad och i längden omöjlig att fasthålla vid — jag upp-repar det. Tredje lagutskottet har i sitt utlåtande nr 18, som ju debatten under denna punkt omfattar, tillåtit sig det skickliga och intressanta greppet att återge stora delar av dåvarande statsrådet Skoglunds diktamen till statsrådsprotokollet med tilläggsdirektiv för radioutredningen.

Man behöver bara läsa detta utdrag — vilket jag gjorde på nytt i går kväll — för att inse att det är fråga om en röst ur ett dunkelt förflutet. Hela situationen har sedan dess helt förändrats. — Herr Skoglund slår avvärande med handen, och det visar bara att han inte följer med i den enorma utveckling som ägt och äger rum på detta område.

Låt mig peka på några fakta. I radioutredningen sade man sig — vilket jag tror att herr Cassel alldeles nyss snuddade vid — att vi så snart som möjligt på något sätt måste villfara önskemålen från den växande folkopinion, som anser att det behövs flera och bättre program. Vad gjorde då radioutredningen? Jo, den framlade ett förslag i detta syfte, men när detta kom ut på remiss visade det sig att hela den beräkning som man verkställt i syfte att finansiera en sådan förbättring av

programmen praktiskt taget över lag underkändes.

Det hårdaste underkännandet kom från den högsta sakkunskapen, nämligen ledningen för Sveriges Radio, som ansåg att detta var en ohållbar beräkning. Att finansiera enbart den utökning av programmen som radioutredningen uttalat önskvärdheten av skulle komma att kosta minst 300 kronor per licens och år.

Jag tror, herr talman, att det kommer att bli ganska svårt att övertyga vanliga svenska medborgare om att det för ett så pass litet omfattande program som radioutredningen presenterat och som har den kvalitet vi alla känner till — med en stor del av underhållningen bestående av gamla nedslitna långfilmer — kan vara värt att betala 300 kronor om året. Jag tror att redan detta krav, som man i längden inte kommer att kunna motstå, att vi måste få flera och bättre program både i TV och i radio kommer att tvinga fram en omprövning av metoderna att finansiera verksamheten. Denna fråga går i varje fall inte att lösa licensvägen.

Det andra avsnitt inom vilket nya krav växer fram gäller informationen. Därvidlag ser man att allmänheten på olika sätt, inte minst när det gäller de försök till fria sändningar som förekommit i vårt land, girigt — låt mig understryka detta — lyssnar på såväl dessa som utländska program för att få del av annan information än den som lämnas i Sverige Radio.

Det är givet att den svenska tittarkretsen, om denna erbjöds ett rikare register, härvidlag skulle finna detta mera förtroendeingivande. Det skulle innebära en bättre garanti för objektivitet och allsidighet än vad som är fallet nu, när allt serveras genom ett statsmonopolistiskt företag.

När det vidare gäller underhållningen, som är och bör vara en viktig sida av TV-verksamheten, har radioutredningen framfört en tanke, vilken i och

Televerkets anslagsbehov

för sig är alldeles riktig, nämligen att det är nödvändigt med konkurrens. Konkurrens är enda möjligheten, uttalar man, att få fram både mera mångsidiga och mera högkvalitativa program. Men eftersom radioutredningen enligt det statsrådsprotokoll, som låg till grund för utredningen, har blivit uttryckligen förbjuden att utreda något annat än ett monopolistiskt statligt sändarföretag, tvingas man att göra konstlade konstruktioner för att inom detta enda företag skapa artificiella konkurrensmöjligheter. Men detta är och förblir artificiellt; därmed får man ingen verklig konkurrens. Skall man ha konkurrens måste det finnas olika sändarmöjligheter i inbördes tävlan.

Herr talman! Jag skall nöja mig med denna uppräknning av olika motivkretsar, som kommer att pressa utvecklingen obönhörligen fram emot en annan lösning av själva principfrågan om TV- och radioverksamheten. Denna är för väsentlig i ett fritt land som Sverige och betyder för mycket för medborgarna för att vi i längden skall kunna vara tillfredsställda med ett system som vilar på statligt monopol. Här måste nya och fria krafter få bättre spelrum.

Då svarar man med viss rätt: »Detta är otänkbart. Tidningar kan startas i princip hur många som helst, och man kan agitera och informera som man vill utom på detta område, där de tekniska resurserna är givna och starkt begränsade. Vi har inte obegränsat antal TV-kanaler och radiovåglängder till vår disposition.»

Detta är fullkomligt riktigt, men det är också en skeninvändning. Den räcker ett stycke men inte så värst långt. Vi är utan vidare kapabla att införa två kanaler i TV, och det ligger inom möjligheternas gräns att i en relativt nära framtid även få en tredje TV-kanal, som kanske inte i första taget täcker hela landet men som ändå har en betydande räckvidd. Då är det utomordentligt viktigt att man i tid är på det

klara med hur man skall organisera sändningarna i dessa nya kanaler, framför allt i kanal 2, som ligger rätt nära i tiden.

Det är detta som vi från folkpartiets sida har begärt en utredning om. Vi har i motsats till högern sagt oss att tiden inte är mogen för en lagstiftning. Vi måste tänka igenom hur det hela skall organiseras, vi måste veta om det skall bli ett sändarföretag eller flera olika och hur dessa i så fall skall finansieras. För oss är kommersiell TV och radio inte huvudsaken, för oss är konkurrensen och allsidigheten det väsentliga. Eftersom vi av erfarenheterna från främmande länder vet att denna verksamhet hittills har kunnat finansieras enbart på kommersiell väg med reklam säger vi: Då får det bli så även hos oss. Vi kan icke i detta se någon verklig nackdel.

Varför skall det svenska näringslivet inte ha samma möjligheter att komma i kontakt med publiken som näringslivet i alla de länder där det finns en fri radio och TV med annonser? Är det något fel att man öppnar olika möjligheter? Konkurrens om annonser kan drabba tidningspressen — jag skall återkomma till detta — men i princip kan väl ingen anse att reklam är något oriktigt.

Då invänds det: »Det blir som i Amerika att man genom reklamen påverkar programverksamheten i subjektiv riktning och bryter sönder programmen med reklaminslag.» Jag skulle vilja hänvisa dem som gör denna invändning t. ex. till italiensk TV. Även på andra håll har man skickligt löst denna tekniska fråga. I England t. ex. har också den kommersiella reklamen i TV ordnats på ett helt annat sätt än i USA.

Det är inte mer stötande med reklam i TV ordnad på det sättet än vad det är när man sitter på en teater eller en biograf och i pauserna ser reklam för vissa firmor. Ingen har veterligen hittills tagit anstöt därav, ansett det vara

Televerkets anslagsbehov

stötande eller i något avseende illojalt. Denna reklam i TV kan också utan vidare ordnas.

Svårare är att lösa frågan om huvudmannskapet för de olika företag som skall sända reklam. Därvidlag tror jag att man får tänka sig olika utvägar. Själv har jag lekt med tanken — som för övrigt framfördes av Svenska Tidningsutgivareföreningen i ett remissyttrande — att de svenska tidningsutgivarna skulle kunna svara för en kanal i TV och i sin tur köpa program av olika programproducerande företag. Här finns många alternativ som alla verkar tilltalande och vilka man kan pröva. Vi som väckt denna motion menar emellertid att en undersökning och en utredning först bör verkställas. Vi anser inte att tiden är mogen att införa reklam i TV förrän man litet djupare tänkt igenom hur en sådan reklamverksamhet skulle utformas och organiseras.

Får jag sedan anföra några ord om konkurrensförhållandena på den begränsade reklammarknaden i ett mindre land som Sverige.

Särskilt under TV:s genombrotts-tid har annonser i TV verkat starkt konkurrerande med tidningsannonseringen. Det förtjänar emellertid observeras att sådan konkurrens i första hand har drabbat de hela landet omfattande annonserna i rikspresen, medan den rent lokala annonseringen förblivit praktiskt taget helt oberörd därav. Verkan av ifrågasvarande konkurrens har efter någon tid avtagit. Båda reklamformer-na har sin uppgift att fylla. I länder med fri TV och fri press sker denna uppdelning också på ett bättre avvägt och mera harmoniskt och ekonomiskt riktigare sätt — såsom fallet alltid blir i en fri ekonomi.

Jag kan, herr talman, såsom ett intressant exempel nämna att när ett sådant företag som General Motors i amerikansk TV började visa instruktioner om hur de som köpte GM-bilar skulle sköta dessa, inbesparade företaget så

stora belopp genom att icke behöva ge personlig service åt varje köpare, att man kunde företa en icke oväsentlig sänkning av försäljningspriset.

Vi skall inte glömma bort att sund och riktig reklam i mycket stor utsträckning innebär — och i fortsättningen ännu mer kommer att göra det — verkligt vederhäftigt konsumentupplysning. Det är i den riktningen som reklamens utveckling går.

Herr talman! Det finns så många skäl som talar för att man inte längre borde spjärna mot udden, utan företa en verklig undersökning av vilket system vi är bäst betjänta med. Här har hänvisats till den bekanta Pilkington-rapporten, som på sin tid framlades i England. Den som följer förhållandena i England på detta område måste säga att sedan det statliga och det fria TV-företaget under en följd av år arbetat sida vid sida, det fria företaget har fått större tittarfrekvens än det statliga, utan att företaget därför på något sätt kan anklagas för att ha missbrukat sin ställning.

När vi i våra kretsar diskuterat denna fråga, har vi ansett att tidpunkten borde vara inne om att företa en undersökning. Eftersom radioutredningens betänkande kommer att försenas vore det lämpligt att parallellt med radioutredningen undersöka möjligheterna att i en kanal 2 i TV pröva ett fritt system efter det mönster som man i utredningen kunde komma överens om.

På regeringssidan vill man inte ens tillmötesgå detta rimliga krav. Man har bitit sig fast vid den monopolistiska tanken, och det finns även andra som stöder detta monopolistiska system. Jag tror emellertid att det i längden icke blir möjligt att bibehålla ett sådant system i en fri nation. Det är då bättre, att vi går händelserna i förväg och utreder, vad vi bör göra för att ett fritt system skall bli så sunt och riktigt utformat som möjligt. Det är klart att det krävs en ganska omfattande reglering

Televerkets anslagsbehov

för att ett så viktigt medium som TV och radio icke skall missbrukas. Vi är alla ense om att något sådant missbruk inte får förekomma.

Det är denna tanke som ligger bakom reservationen 3 c), och med vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till denna reservation.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Herr Ståhl har talat för reservationen c) till punkt 3 i statsutskottets utlåtande nr 9. Låt mig vad denna reservation beträffar till en början få erinra om ett par saker. Jag skall försöka fatta mig kort; jag är medveten om att det blir fler inlägg under denna punkt.

Denna och liknande frågor har diskuterats i riksdagen vid ett flertal tillfällen. Redan för snart tjugo år sedan — om jag inte tar fel — diskuterade vi t. ex. frågan om reklam i radio. Den gången tog riksdagen avstånd från tanken på reklamsändningar. Därefter har dessa frågor varit uppe till behandling åren 1956, 1957, 1958, 1962, 1963, 1964 och 1965, alltså senast förra året. Särskilt ingående debatter kring dessa och liknande problem fördes 1956 och 1962. Att debatten 1956 blev så ingående berodde på att vi då hade att behandla en proposition angående principerna för TV-verksamheten. Denna proposition grundade sig på ett förslag från den s. k. televisionsutredningen, som hade arbetat under ledning av dåvarande andre vice talmannen Olsson och som enligt sina direktiv haft att bl. a. överväga, huruvida försäljning av programtid för reklam borde utnyttjas som inkomstkälla. Jag vill säga detta, eftersom det kanske finns någon i denna kammare som tror att den saken aldrig varit föremål för utredning. Utredningen avvisade tanken på reklamen som inkomstkälla; det gjorde också departementschefen i propositionen, och riksdagen följde hans förslag.

År 1962 — det har herr Ståhl varit

inne på — förde vi återigen en ingående diskussion om dessa problem då närmast med anledning av frågan om tilläggsdirektiv till radioutredningen, som enligt sina direktiv inte skulle ta upp dem.

Vid alla dessa tillfällen har riksdagen avslagit motioner med samma eller liknande syfte som det som återfinns i reservationen. Jag måste i polemik med herr Ståhl säga att jag inte kan finna några nya skäl för ett bifall till denna reservation. Såvitt jag förstår har inget ytterligare tillkommit åt mig sedan förra året då vi diskuterade dessa frågor med utgångspunkt från andra lagutskottets utlåtande.

De skäl herr Ståhl nu anfört är de gamla vanliga, bl. a. att man genom en stimulerande konkurrens skulle kunna få fram bättre program, alltså höja programkvaliteten, öka valfriheten o. s. v. Vi som är motståndare till förslaget tror inte på det. Det föreligger risk för att den där stimulerande konkurrensen blir en konkurrens »nedåt». En rekalmfinansierad TV t. ex. måste vid programutformningen ta största möjliga hänsyn till annonsörernas önskemål. Jag vet att herr Ståhl är medveten om att det bör skapas garantier mot ett sådant inflytande. Men kommer annonsörerna att vara intresserade av annonser som sänds i samband med program som bara når en liten tittarskara? Det är här kärnpunkten ligger.

Blir valfriheten större om reservationens förslag genomförs? Jag tror inte det, men jag erkänner att det ytligt sett förefaller så. Det blir nog snarare tvärtom, då konkurrerande företag söker att på bästa sändningstid sända likartade program. Vem vågar på bästa sändningstid sända något annat, låt säga ett program som riktar sig till en minoritet?

För en del år sedan skrev en tidning som representerar den amerikanska nöjesindustrin följande, som jag gärna vill citera eftersom jag tycker att

Televerkets anslagsbehov

det fångar hela problematiken: »En sak är säker: Under det att konkurrensen i det förflutna nästan alltid betydde ökat urval av varor och tjänster för konsumenterna, har den verkat på rakt motsatt sätt inom televisionen. Konkurrensen har resulterat i en begränsning både av omfånget och av variationsrikedomen i det program som erbjuds den allmänhet som är detta mediums konsument.»

Jag är medveten om att vi har olika uppfattningar på denna punkt och att det väl är svårt att övertyga den som är av annan mening. Det blir kanske möjligt att föra meningsfull och ändamålsenlig diskussion i samband med behandlingen av radioutredningens förslag, som nu är under prövning av Kungl. Maj:t. Vi får hoppas att propositionen med anledning av detta förslag skall komma relativt snart. Enligt vad kommunikationsministern i dag har meddelat i första kammaren är man i departementet inriktad på en proposition redan till hösten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp):

Herr talman! Jag vill göra några kommentarer till de reservationer som här föreligger.

Den första gäller frågan om huruvida i fortsättningen liksom hitintills vissa kostnader för radioföretaget skall bestridas med skattemedel eller om de skall betalas med licensmedel. Skolradiokostnaderna och licenserna för vissa handikappade liksom radiosändningarna till utlandet, d. v. s. vår utrikesinformation, betalas för närvarande med skattemedel. I reservation a) under punkt 3 vill man från högerhåll få till stånd en ändring i det avseendet, så att större delen av dessa ändamål skall bekostas med licensmedel. Jag vill anmäla en mot reservationen helt avvikande mening och anser att dessa ting också

i fortsättningen skall betalas med skattemedel.

I den mån som radion mera kommer att ägna sig åt vuxenutbildningen och över huvud taget åt undervisning bör man ha som riktlinje att dessa kostnader i den utsträckning som anses rimligt skall betalas av samma medel som utgår för annan undervisning här i landet. Det kan inte vara riktigt att de licensbetalare, som är radiolyssnare och TV-tittare i största allmänhet, härvidlag skall ha en större börda än de som inte är det.

I utskottets utlåtande på s. 12 heter det om detta ämne: »Då utskottet nu liksom tidigare finner denna ordning riktig» — d. v. s. ordningen att vissa ting här betalas med skattemedel — »bör någon ändring häri icke göras, i vart fall icke innan en prövning skett av radioutredningens förslag.» Jag tolkar detta uttryck »i vart fall» såsom icke innebärande något avsteg från den nuvarande grundprincipen, nämligen att dessa ting bestrides med skattemedel. Jag är också beredd att stödja tankar som lutar därtåt att i den mån radions utbildningsverksamhet utökas skall kostnaderna därför täckas av samma medel som användes för bekostandet av annan undervisning.

Vad beträffar reservationen angående bilradiolicensen skulle jag ur principiell synpunkt mycket väl kunna rösta för den. Jag kan i allt väsentligt ansluta mig till herr andre vice talmanens motiveringar och påståenden. Bilradiolicensen utgör en anomali. Men det hela är en budgetfråga, eftersom ett bifall till reservationen skulle innebära en betydande minskning av radioföretagets inkomster. Det är kanske inte för närvarande möjligt att stödja ett förslag om en sådan minskning, men för min del hoppas jag att man vid den beredning som pågår i departementet skall kunna dra ett streck över hela systemet med bilradiolicens och finna andra utvägar.

Televerkets anslagsbehov

När det gäller vad som här kallats den stora frågan, d. v. s. om vi skall ha ett s. k. fritt radiosystem jämsides med ett s. k. monopol, torde det vara känt för kammarens ledamöter att jag inte tror mycket på den s. k. friheten härvidlag. Ett sådant fritt företag som herr Ståhl talade om skulle i sin koncession omges med så många olika bestämmelser och begränsningar av verksamheten, att den s. k. friheten skulle väsentligt avvika från den frihet som ett välskött enskilt företag nu i praktiken har. Dessutom skulle de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för att med framgång kunna driva konkurrerande radio- och TV-företag i detta lilla land vara mycket begränsade.

Att driva ett s. k. konkurrerande radio- och TV-företag med annonsinkomster torde också bli rätt besvärligt, under förutsättning att man menar att detta andra företag skall vara så utbyggt att det skall tillfredsställa behovet i hela landet eller i varje fall ge valfrihet till största delen av svenska folket. Menar man att denna s. k. fria television i huvudsak skall begränsas till att förse vissa tätbebyggda delar av landet med ett extra program kanske det kan finnas vissa möjligheter, men i annat fall torde möjligheterna vara ganska begränsade.

Herr Ståhl talade om att vi behöver flera och bättre TV-program. Svenska folket trycker nog i allmänhet mera på den senare delen att man skall få bättre TV-program, och jag tror inte att man har så väldigt stora anspråk på att få så många fler program hur snabbt som helst. Om man står inför ett val ur ekonomiska och andra synpunkter mellan ett kvalitetsmässigt bättre program och ett kvantitetsmässigt större program så väljer nog svenska folket program som har en högre kvalitet. Nu bör dessa två alternativ i och för sig inte stå i strid mot varandra, men vi vet ju att vi har begränsade personella och ekonomiska resurser här i landet.

Sedan skulle jag ha önskat — och det tror jag att jag anfört vid något tillfälle — att den beredning som för närvarande pågår i departementet skulle ha fått formen av en beredning med bredare sammansättning. Eftersom radioutredningens förslag i många punkter är mycket diskutabelt, vilket också framgår av remissyttrandena, är det fråga om det inte hade varit klokt av regeringen att lägga hela denna fråga i en beredning av samma slag som beträffande skolfrågorna. Jag tror att man då skulle ha kunnat komma fram till en större samstämmighet om de slutliga lösningarna än vad man kanske kommer till nu, när beredningen skett enbart i departementet.

Jag vill bara understryka vikten av att man i den nu pågående beredningen verkligen bemödar sig om att försöka medverka till sådana former för radioföretaget att man kan få till stånd en inre tävlan mellan producenterna som stimulerar dem till att göra bästa möjliga program. Detta gäller i alla hänseenden. Det gäller både upplysnings- och underhållningsprogram och de program som kan kallas opinionsbildande.

Jag vill även starkt understryka att beredningen bör ägna uppmärksamhet åt den regionala utbyggnaden. I landets olika delar finns mycket underlag för goda radio- och televisionsprogram som nu inte kan uppsökas och göras någonting av på grund av bristande teknisk utrustning och också på grund av brister på det personella området, vilket medför att det för närvarande kanske föreligger en skevhet i programuppläggnen.

I de program vi kallar aktuella, kanske främst Aktuellt, ser man att utöver det man läser upp visas i bildrutan ganska många barnsligheter. Det beror på att möjligheterna att fånga upp kanske mera intressanta händelser och aktualiteter ute i landet för närvarande är begränsade. Man tycker väl då att man måste ha också bilder i Aktuellt

Televerkets anslagsbehov

och inte bara sitta och läsa rätt upp och ned. Därigenom blir det ibland ganska barnsliga saker. Den regionala utbyggnaden är sålunda en punkt som jag vill rekommendera att kommunikationsministern i sin beredning ägnar all möjlig uppmärksamhet.

Sedan kommer naturligtvis vuxenutbildningen i olika avseenden att få en oerhörd betydelse för vårt lands utbildningsstandard, och den verksamheten måste självfallet radioföretaget ägna all uppmärksamhet. Vidare vill jag understryka behovet av en riktigt upp- lagd konsumentupplysning där vårt radioföretag kan göra en mycket stor insats.

Jag vill slutligen säga några ord om en fråga som ofta beröres i diskussionen, nämligen underhållningsprogrammen. Det torde vara dessa som svenska folket fäster sig mest vid. I varje fall får man det intrycket när man hör på diskussionerna man och man emellan och när man läser tidningarnas recensioner, att det är de 35—37 procent av programmen som betecknas som underhållning som är de mest intressanta. Naturligtvis måste man ställa anspråken mycket högt för denna del av programverksamheten. Radioföretaget måste självfallet känna det mycket stora ansvar det har både i fråga om stilbildning och för allmän hyfs och hållning bland det svenska folket. Det är även här en fråga om personella resurser. Man måste ha författare, regissörer m. m. som vågar hålla på stil och hållning. De program som kan betecknas som ganska slappa får ofta från vissa kretsar »påhejningar», därför att de anses vara typen för vad moderna, fria människor tycker är intressant.

De som arbetade i folkrörelserna och med underhållningsverksamhet bland ungdom för 15—20 år sedan och lärde ungdomen att den s. k. »kalsongdramatiken» inte var något att odla eller som lärde ungdomen att språket och man- neren från drängstugorna inte var nå-

got att ta upp på scenerna blir ibland litet bekymrade över programtyper, som kommer ganska nära dessa ting och som numera tycks vara uppskattade främst av de s. k. intellektuella grupperna. Det är en återgång till en kultur som måste betecknas som ganska lågtstående.

Jag vill i samband härmed nämna att radionämnden just behandlar frågan om radioföretagets underhållningsprogram. Den har haft ett sammanträde och kommer att ha ytterligare ett eftersom denna fråga inte är av ringa betydelse. Även om herr Eriksson i Bäckmora tilldragit sig mycket stor uppmärksamhet bland svenska folket — vilket jag gratulerar honom till att ha lyckats med — har måhända hans sätt att angripa frågan någon gång inte varit så riktigt ur de synpunkter som man verkligen kan anlägga på densamma.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Innan debatten flyter vidare vill jag göra ett par korta repliker.

I anslutning till vad min vän herr Gustafsson i Kårby nyss sade vill jag först framhålla, att denna debatt naturligtvis inte får glida in på den programpolitik som ledningen för Sveriges Radio för. I kontraktet mellan staten och Sveriges Radio är Sveriges Radio tillförsäkrad frihet att själv sköta sin programpolitik. Jag skulle vilja understryka med all den kraft jag kan, att jag icke har riktat några anmärkningar mot Sveriges Radios programpolitik. Jag har tvärtom flera gånger haft anledning att i hög grad känna respekt för den fasthet, med vilken Sveriges Radio hävdar sin integritet gentemot de många påtryckningar från olika intressegrupper som företaget är utsatt för. Man gör misstag, man sänder program som både den ene och den andre — och även jag — kan vara djupt missbelättna med, men

Televerkets anslagsbehov

det är en sak för sig. Man hävdar sin integritet.

Herr Gustafsson i Kårby sade att det kommer att bli svårt för konkurrerande företag att med framgång driva en rundradioverksamhet här i landet och finansiera den genom reklam. Ja, men det är detta vi skulle få se, herr Gustafsson! Jag bara noterar att Kooperativa förbundet och den herr Gustafsson väl inte helt främmande organisationen Sveriges Lantbruksförbund befinner sig bland de stora grupper som icke har uppfattningen att det kommer att bli svårt. De har varit mycket intresserade av att TV och radio skulle organiseras på det sätt som jag här har antytt.

Med anledning av att herr Gustafsson i Kårby tydligen tror att man genom olika producentföretag inom ett enda bolag skulle kunna stimulera fram en levande konkurrens vill jag säga, att det enda exempel vi har på en sådan fruktbar konkurrens egentligen är de berömda skäggen som verkligen har haft ett eget producentföretag. Det gick emellertid veterligen med en dundrande fart i utförsbacken, tills det måste läggas ned. Det finns i varje fall här i landet ingen erfarenhet, herr Gustafsson i Kårby, som ger belägg för att hans tro på denna punkt är riktig.

Får jag sedan i anslutning till herr Blidfors' anförande bara säga att den omständigheten att riksdagen och regeringen har varit så förstockade att man inte har velat eller ens vågat utreda detta viktiga problem inte bevisar att systemet är omöjligt.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill hålla med herr Ståhl om att riksdagen inte skall besluta eller göra bindande uttalanden i programfrågor. Det är alldeles klart. Men riksdagen och riksdagsmännen har rätt att härvidlag uttala en mening utan att binda sig, lika väl som riksdagsmännen har rätt att uttala sig i tid-

ningar och annorstädes i sådana frågor. Det är mycket som vi diskuterar här i riksdagen som kan vara i någon mån vägledande för dem som har att arbeta med centrala frågor här i landet.

Vad beträffar den skillnad som finns i åsikterna om fria radio- och TV-företag anför herr Ståhl att Lantbruksförbundet har visat intresse för sådana företag. Jag erkänner att det finns vissa som har denna mening. Jag vet inte hur man resonerar i Lantbruksförbundet när man vill ha dessa reklamfinansierade företag. Man har tydligen stor tilltro till möjligheterna att hävda sig på annonsmarknaden, exempelvis på matfettområdet mot Unilever som har hur mycket pengar som helst för att göra reklam. Jag skulle vilja se vad jordbruket kan sätta emot i detta avseende och vad resultatet då blir. Som jordbrukare tycker jag, att Lantbruksförbundets ståndpunkt är dåligt överväntat. Men detta är inte en plats där vi har anledning att diskutera detta.

Vad beträffar de olika produktionsföretag som kan finnas menar också jag att radio- och TV-företaget skall använda fria företag på filmskapandets och andra områden för programproduktionen. Det gör man ju redan nu, men man kanske skulle kunna göra det i större utsträckning än man gör nu för att hjälpa dem. Att det lilla s.k. skäggföretaget gick över styr vet jag inte, om vi skall diskutera här i kammaren.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ståhl var förvånad över att vi inte vill vara med om att utreda dessa frågor. Men jag skulle vilja rikta en motfråga till herr Ståhl: Varför skall vi utreda, när vi inte delar den uppfattning som ligger till grund för utredningskravet?

Sedan måste jag faktiskt säga att när herr Ståhl förra året deltog i debatten i denna fråga, gjorde han ett uttalande,

Televerkets anslagsbehov

som jag uppriktigt sagt hade en viss förståelse för, fastän jag inte delade hans uppfattning. Den gången krävde nämligen herr Ståhl en *förutsättningslös* utredning, men det gör han inte nu. Jag skall be att få citera herr Ståhls uttalande förra året. Han sade då följande:

»För min del har jag intresse och behov av en förutsättningslös utredning som kan klargöra — därest någon ändring behöver företagas — hur den i så fall skall se ut. Hur skall man kunna komplettera den nuvarande typen av radio- och TV-sändningar med sändningar av eventuellt friare slag? Skall de finansieras kommersiellt, och hur kommer det i så fall att bli? En utredning skulle ge oss helt andra möjligheter att bedöma den saken än vi i dag har, och sedan kan vi ta ställning till vad vi vill acceptera eller inte.»

Detta var herr Ståhls uppfattning då, men därifrån till en målbunden utredning, som herr Ståhl i dag kräver, är steget ganska långt.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad herr Blidfors sade ber jag att få framhålla att det socialdemokratiska partiet, särskilt regeringen, över huvud taget har motsatt sig en utredning av någon annan form för TV- och radioverksamhet i Sverige än den statsmonopolistiska genom utfärdandet av tilläggsdirektiven till radioutredningen, vilka innebar att frågan om en fri radio och TV icke fick utredas.

Beträffande förutsättningslösheten vill jag säga, att, om en utredning av det slag vi yrkat skulle komma till resultatet, att det inte går att förena den nuvarande formen för TV- och radioverksamhet med ett fritt sändarföretag, det är självklart att man måste böja sig härför.

Från England har vi emellertid vid det här laget fått alldeles klara belägg

för att det går att förena detta. Vi vet också hur det statliga bolaget skall fungera. Då är det väl på sin plats att undersöka hur ett fritt företag vid sidan av det statliga skall arbeta och anpassas till systemet. Det är exakt detta, herr talman, som vi har begärt i vår motion.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår mycket väl att herr Ståhl vill försöka släta över motsatsförhållandet mellan hans uttalande förra året och klämmen i reservationen i år. Förra året gällde enligt herr Ståhls uttalanden en förutsättningslös utredning. I årets kläm står följande:

»... en parlamentarisk utredning med uppdrag att verkställa en sådan organisation av radio-TV, att vid sidan av Sveriges Radio kan etableras konkurrerande, på reklaminkomster uppbyggda sändarföretag, och dels till de allmänna grunderna för sådan verksamhet.»

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Under denna punkt har statsutskottet även behandlat en motion av mig angående inrättande av ett programråd, som skulle knytas till Sveriges Radios programverksamhet. Med denna motion har jag velat möjliggöra för de breda folklagren att få ett mera direkt inflytande på programsättningen och fördelningen av programtiden i TV.

För min del kan jag inte anse de nuvarande förhållandena tillfredsställande, eftersom det faktiskt ligger i ett fåtals händer att bestämma de program svenska folket skall få se. Vi får komma ihåg att vi här har att göra med ett monopolföretag där varje konkurrens är utesluten, och att svenska folket får finna sig i att acceptera de program som bjuds. Detta förhållande återspeglas i de många dåliga underhållningsprogrammen i TV, vilka enligt min

Televerkets anslagsbehov

mening i sin tur återspeglar brist på smak och omdöme hos TV-ledningen.

Enligt det avtal som gäller mellan svenska staten och Sveriges Radio-TV angående programverksamheten åligger det TV och radio »att skänka god förströelse och underhållning». Jag undrar hur många av kammarens ledamöter som är beredda att skriva under på att TV alltid har lyckats med den målsättningen. Jag tycker att man där kan tala om både bristande omdöme och smak i skilda sammanhang, när det har förekommit underhållningsprogram som både till innehåll och utformning har varit direkt olämpliga.

Man kan inte heller bortse ifrån den negativa påverkan i attityder och beteenden som exempelvis normlösa program kan ha. Här försöker föräldrar, hem och skola att bibringa ungdomarna en livsstil som står i samklang med samhällets normer och intentioner, och sedan får samma ungdomar uppleva programinslag i TV som direkt motverkar sådana syften och verkar i nedbrytande riktning. Baksidan av det problemet möter vi i ökat ungdomsfylleri, ökad ungdomsbrottslighet och förråande umgängesformer.

När jag har motionerat om ett programråd som skulle anknytas till televisionens programledning, är det ingalunda så, som statsutskottet skriver i sin motivering, att det skulle vara att införa någon sorts förhandsgranskning. Nej, det är inte fråga om censur utan om ett programråd som skulle bredda underlaget och diskutera riktlinjerna för programverksamheten. Rådets huvuduppgift skulle vara att utgöra ett forum, där olika samhällsgrupper fick tillfälle att framföra synpunkter och önskemål på programverksamheten. Ett sådant forum ser jag som något nödvändigt, bl. a. av det skälet att TV i sin programverksamhet vänder sig till den stora allmänheten, vilket gör det angeläget att företaget har bred förankring inom befolkningen.

I det mellan staten och radion upprättade avtalet som jag tidigare refererat till, finns också en passus där det står att »programmen skall till karaktär och innehåll vara ägnade att vidmakthålla och stärka allmänhetens intresse för radio och TV». På den punkten tror jag att åtminstone TV:s underhållningsavdelning har misslyckats i rätt många stycken. Om vi hade ett programråd med uppgift att förmedla olika meningsriktningar, synpunkter och önskemål i fråga om programmets sammansättning och utformning, vågar jag tro att vi också skulle få en programsättning som bättre svarade mot de önskemål som en stor majoritet av lyssnare och TV-tittare föredrar. En sådan anordning skulle också möjliggöra en bättre avvägning mellan kostnader och programkvalitet.

Utskottet har emellertid avstyrkt min motion, bl. a. under hänvisning till att en proposition på grundval av radioutredningens förslag kan väntas, där också radions och televisionens organisation kan komma att behandlas. Med hänsyn härtill skall jag avstå från att här ställa något yrkande om bifall till min motion. Men eftersom det i denna debatt har upplysts att kommunikationsministern i första kammaren meddelat att vi redan till hösten kan förvänta en proposition på grundval av radioutredningens förslag, skall jag passa på — när kommunikationsministern nu är närvarande i kammaren — att hemställa om att vi i den propositionen också får med någonting av vad radioutredningen har föreslagit beträffande tillskapandet av ett programråd. Jag har nämligen konstaterat att den stora radioutredningen har föreslagit just tillskapandet av ett programråd med ungefär de uppgifter som jag här har talat för och som jag har motionerat om.

Med hänsyn härtill, herr talman, och med den förhoppning jag uttalat avstår jag i varje fall för dagen från att yrka

bifall till motionen och avvaktar vad kommunikationsministern kommer att göra på denna punkt.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! År 1645 grundades Sveriges första tidning, »Ordinari post tijdender». Den lever alltjämt kvar under namnet »Post- och Inrikes Tidningar». I tämligen jämnt hundra år utgjorde »Ordinari post tijdender» i stort sett ensam den svenska pressen. Den var ett statligt monopolföretag. Det var så runt om i Europa under pressens första tid. På 1600- och 1700-talen fördes över huvud taget inte en så livlig debatt i allmänna frågor som i vår tid. En debatt förekom dock, och det saknades ingalunda motiveringar för att pressen skulle monopoliseras. Den skulle styras av furstar och myndigheter, ligga i överhetens händer. De motiveringarna erinrar i långa stycken om dem som 1966 framföres för monopoliserad radio och television. Det är samma ängslan för folkets förvillelse med otillförlitlig information, ansvarslös opinionsbildning och annat sådant.

Till tredje lagutskottets utlåtande nr 18 har fogats en reservation som yrkar på principbeslut om lagstiftning rörande fri etableringsrätt för radio och TV och därmed sammanhängande ändringar i opinionsrätten.

Det kan kanske tyckas egendomligt att i en så stor och komplicerad fråga föreslå principbeslut redan nu och inte nöja sig med ett utredningskrav. Jag tror att herr Blidfors för en stund sedan gav svaret på frågan varför man kan göra det, när han till herr Ståhl sade, att när man inte delar den uppfattning som ligger bakom ett utredningskrav, varför skall man då vara med om att utreda? I det yttrandet ligger väl — och jag tror det är alldeles riktigt — att det här mindre är fråga om bristande kunskap och bristande information om vad saken gäller, över huvud taget sådant som kan klaras med

Televerkets anslagsbehov

utredning, än helt enkelt politisk vilja och skiljaktiga uppfattningar i grundfrågan. Det är av det skälet som vi i reservationen yrkar på principbeslut nu och inte bara på en utredning. Vi menar också att det är fullt möjligt att fatta ett sådant beslut.

När England, som redan har nämnts vid flera tillfällen i denna debatt, fick sitt fria televisionsföretag, skedde det utan nämnvärd särskild utredning. Det fanns ett betydande utredningsmaterial, tillkommet snarast i det motsatta syftet att hindra fri television. Fakta var samlade, och det fanns betydande erfarenhet att bygga på. Det visade sig när det kom till kritan, att det gick ganska enkelt att få både förslag och beslut om en fri televisionskanal och ett fritt TV-företag. Vi menar att någonting liknande bör kunna ske i vårt land.

En anledning till yrkandet om principbeslut direkt är också att saken enligt vår mening brådskar. Jag tror att det är riktigt, som bl. a. herr Ståhl sade, att människor verkligen väntar och har anledning till en viss otålighet i denna fråga. Vi har sedan något år rätt allmänt investerat egna pengar i inköp av televisionsapparater, som är dyrare än de skulle behöva vara för det ändamål till vilket vi nu kan använda dem, nämligen för mottagning på en enda kanal. De är inrättade för två eller flera program. Vi har köpt dem och tillverkarna har tillhandahållit dem i tron, för att inte säga förvisningen, att vi snart skulle få användning för dem. Nu ser det ut som om åtminstone den första generationen tvåprogramsmottagare skulle hinna tjäna ut, innan de får fullt ut fylla sin uppgift.

Viktigare är naturligtvis ändå att den beskurna opinionsfrihet, som monopollet i etermedia innebär, enligt vår mening är en så allvarlig inskränkning i de demokratiska fri- och rättigheterna, att denna beskärning utan onödigt dröjsmål måste undanröjas. Vi menar

Televerkets anslagsbehov

också att regeringen inte ådagalagt någon särskild energi eller visat någon brådska för att få denna sak ur världen. Nu hör vi ryktesvis, och vi får det kanske bekräftat, att det måhända trots allt kommer en proposition mot slutet av året. Vi hade trott oss ha anledning att vänta propositionen redan under vårriksdagen, men det är ju alltid något om den kommer i höst.

Vi vet emellertid att det utredningsmaterial som ligger under propositionen är i väsentliga delar otjänligt. En ganska kraftig remissopinion har underkänt stora delar av radioutredningens betänkande, som här redan är sagt. Jag är för min del övertygad om att radioutredningens otjänlighet till stor del beror på att direktiven för utredningen på sin tid var för trånga. När man inte har haft rätt att utreda vad vi vet är kärnfrågor i sammanhanget, är det svårt att få fram vettiga och fullständiga lösningar.

Detta till frågan varför reservanterna i tredje lagutskottet förordar beslut nu och inte bara fört fram ett utredningskrav.

Så, herr talman, också några ord om varför vi förordar en fri televisionsverksamhet, fri etableringsrätt för radio och television och inte bara en utbyggnad med en eller flera nya kanaler inom det nuvarande monopolföretagets ram.

Det viktigaste är härvidlag utan tvivel att trygga informations- och opinionsfriheten. Jag tror det bör sägas att denna uppfattning inte grundar sig på någon särskild besvikelse över det nuvarande radioföretagets och dess tjänstemäns sätt att rykta sitt värv. Jag menar inte att Sveriges Radio och dess programtjänstemän missbrukar sitt opinions- och informationsmonopol. Tvärtom är det min mening att detta företag och dess tjänstemän på ett många gånger beundransvärt sätt går den mycket svåra balansgång man har att gå — det är bara det att det är en balansgång som

inte går att gå, utan det måste gå galet gång på gång.

Vad pressen beträffar vet vi — och det är väl en rätt allmän uppfattning — att pressens sanning är kollektiv: att det som tryggar en sann information och en mångsidig, allsidig opinionsbildning just är tidningarnas mångtalighet. Felaktig information står inte oemotsagd. Vi vet, att om en tidning i allvarligt sammanhang gör sig skyldig till felaktig information, anser övriga cirka 160 tidningar att det dagen därpå inte finns någon angelägnare uppgift än att tala om för svenska folket, att det den ifrågavarande tidningen skrev var fel. Någon annan form för sann information i massmedia än denna kollektiva sanning, där den ene korrigerar den andre, tror jag inte är möjlig. Därför är det nödvändigt, om vi vill trygga informations- och opinionsfriheten, att släppa fram fler företag — inte bara göra det möjligt för fler avdelningar inom samma företag att verka.

Det är också så till sist, herr talman, att vi är övertygade om att en radio- och televisionsverksamhet, där konkurrensen får spela, är den enda möjligheten att praktiskt lösa problemet med utbyggnaden av denna verksamhet. Siffror har redan nämnts. Vi ser framför oss ett försök att bygga ut den monopoliserade radio- och TV-verksamheten — alltjämt licensfinansierad — till kostnader som ter sig orimliga.

Vi menar att konkurrensen därvidlag skall verka på två sätt. Det är i och för sig inte svårt att göra radio- och TV-program billigt och därmed hålla kostnaden och licensavgiften nere, om man gör det genom att inom en tillmätt medelsram helt enkelt bjuda det program man orkar med, alltså låter kvaliteten anpassa sig till den i förväg fastställda medelsramen.

Det är å andra sidan naturligtvis alltid svårt att göra goda program, men kanske inte från denna speciella ekonomiska synpunkt om man kan låta kost-

Televerkets anslagsbehov

naderna stiga i takt med kvalitetsanspråken. Jag vet ingen annan mekanism än den fria konkurrensen, som kan framtvunga den ständiga nödvändiga vägningen mellan de två önskemålen god kvalitet och låga kostnader.

När det gäller att få fler, mer omfattande och även bättre program än de vi nu har och att hålla kostnadsmedvetandet levande, så att utgifterna kan hållas på en rimlig nivå, känner jag inte till någon annan väg än att låta konkurrensen spela.

Jag skall, herr talman, inte nu ställa något yrkande utan återkommer senare med detta.

Fru TORBRINK (s):

Herr talman! Detta är första gången som tredje lagutskottet får framträda på arenan då det gäller frågan om friheten i etern. Det sker i anledning av den omfångsmässigt stora motion, som högern väckt och som blivit hänvisad till tredje lagutskottets behandling. Motionen syftar till fri etableringsrätt av radio- och televisionsanläggningar. Utskottets behandling av motionen redovisas i utlåtandet nr 18.

Till utskottsmajoritetens utlåtande är fogad en reservation, för vilken herr Carlshamre nu har gjort sig till talesman. Han har gått längre tillbaka än tidigare talare genom att påminna om 1600-talets monopoliserade tidningspress, som utgjorde embryot till våra dagars fria press.

Högermotionen går ut på att vi nu i ett sammanhang skulle fatta ett principbeslut om etableringsrätten. Man anför i reservationerna att folk har köpt TV-apparater förberedda för två program och följaktligen varit inriktade på att ett andra TV-program skulle komma. Folk skulle ha känt sig missbelättna med att detta program inte kommit till stånd. Denna synpunkt har även herr Carlshamre nu framfört.

Jag tror inte att herr Carlshamres argument att folk köpt TV-apparater i

väntan på en fri etableringsrätt i etern, som skulle medföra att man kunde till ombyte även se på reklam-TV, behöver tillmätas någon större vikt. Nog kan vi önska mycket mera av det TV-program som vi har, men därifrån till att införa reklam-TV tycker jag att steget är mycket långt.

Den motion som väckts från folkpartihåll har varit något modestare, eftersom man i denna nöjt sig med att begära en allsidig utredning i denna fråga.

Herr Blidfors anförde faktiskt precis det som jag själv skulle ha sagt, nämligen att detta är en fråga vilken återkommit i många sammanhang och i vilken vi nu står så nära en lösning, att man kunde ha väntat något ytterligare. Det är också detta vi uttalar i utskottsmajoritetens utlåtande. Denna fråga har varit uppe till behandling vid 1956, 1957, 1958, 1962, 1963, 1964 och 1965 års riksdagar, och radioutredningens nu framlagda betänkande är under bearbetning i departementet.

Jag tror att det var herr Blidfors som nämnde att man redan till höstriksdagen väntar att få en proposition framlagd i detta ärende. Med hänvisning till pågående prövning i departementet av radioutredningens betänkande anser tredje lagutskottets majoritet i sitt utlåtande att denna fråga inte behöver avgöras så hastigt.

För att framföra några personliga synpunkter på denna fråga vill jag understryka, att jag inte tror att vi som konsumenter av TV-program är så särskilt betjänta av att få denna fria etableringsrätt. Högermotionärerna har också erkänt att man givetvis måste beskära friheten. I att-satserna har de vidare sagt, att man får lov att ha lagstiftning om en s. k. auktoriseringsnämnd. Den fullständiga friheten vill de alltså ändå inte få till stånd, och det skulle väl näppligen heller gå. Det är inte så lätt att balansera friheten i etern.

Den opinionsbildning som sker genom

Televerkets anslagsbehov

TV och radio anser nog en vanlig människa vara ganska nyanserad. Alla kommer till tals, och jag vet inte om de på något sätt är hämmade så att de inte vågar säga vad de tycker. Ser vi någon gång på TV, även om vi kanske inte har så många möjligheter att göra det, finner vi nog att samtliga åsikter kommer till uttryck.

Vad vi behöver är inte reklam för att vi skall köpa det här hårvattnet, de där korsetterna eller vad det gäller, utan det är konsumentupplysning. Det har också kunnat märkas att man i vår monopol-TV har börjat ägna dessa saker intresse, och det är vi konsumenter av alla nödvändighetsvaror mycket tacksamma för. Vi hoppas bara att denna verksamhet skall kunna fortsätta.

Beträffande de bättre program som vi skulle kunna få håller jag fullkomligt med herr Blidfors om att alla naturligtvis skulle tävla om att på bästa sändningstid få ut så mycket som möjligt av den reklam som de vill delge allmänheten, och detta skulle i sin tur betyda en övergång till lättare program. Vi skulle få en uppsjö av sådana vid samma tidpunkt, medan de tyngre programmen skulle sändas på tider som inte är så tittarmässigt begärliga.

Herr talman! Jag har inte något yrkande; det följer senare.

Herr CARLSHAMRE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först göra en liten precisering beträffande apparaterna som är förberedda eller anordnade för två program. Jag påstod inte att människor köper televisionsapparater för att de väntar på ett andra program. Jag konstaterade bara att apparaterna om något år kommer att visa sig ha varit onödigt dyra, därför att de varit inrättade för två program i förväntan på att ett andra program skulle komma. Hade vi vetat att det inte skulle bli något ytterligare program, kunde vi ju ha fått något billigare apparater.

Det finns, herr talman, ett argument i denna debatt som jag har mycket svårt att förstå. Fru Torbrink framförde det nyss, och jag har hört det tidigare, både i dag och annars. Det är slutsatsen att t. ex. högermotionärernas konstaterande att betydande inskränkningar av den fria etableringsrätten kommer att bli nödvändiga skulle vara en anledning till att över huvud taget inte medge någon fri etableringsrätt. Men, fru Torbrink, jag känner knappast något område där människorna i ett ordnat, civiliserat samhälle åtnjuter obegränsad frihet, men detta är väl ändå ingen anledning till att man inte skulle ha någon frihet alls.

Fru TORBRINK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår mycket väl, herr Carlshamre, att man inte kan ha obegränsad frihet, och det sade jag också. Efter alla de många ord, som sagts i denna motion och som gått ganska hårt åt friheten, bör man emellertid ha rätt att påpeka för högermotionärerna och reservanterna att de trots talet om frihet i etern ändå måste medge att också den på något sätt måste auktoriseras.

Beträffande inköp av TV-apparater står det tydligt i reservationen, att folk har köpt dyra TV-apparater med tanke på ett andra program. Det ville jag också erinra om.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Herr Blidfors har på ett utmärkt sätt utvecklat de skäl som varit vägledande för socialdemokraternas ställningstagande i utskottet. Endast på en punkt vill jag göra en liten kommentar, och det sker i anslutning till det anförande som herr Eriksson i Bäckmora nyss har hållit här i kammaren. Man kan då först konstatera att icke en enda röst i statsutskottet har höjts för den av herr Eriksson i Bäckmora väckta motionen om inrättande av ett programråd — ett programråd

Televerkets anslagsbehov

som trots allt skulle innebära en sådan form av förhandsgranskning som utskottet inte kan godta. Över alla parti-gränser har man varit helt överens om detta avståndstagande från motionen i fråga.

Förslaget att ett råd för förhandsgranskning av program borde knytas till radio och TV är nog välmenande i och för sig, men illa genomtänkt. Meningen är att det tilltänkta programrådet skulle rekryteras från olika folk-rörelser, religiösa, ideella, politiska och fackliga.

Om vi tänker oss att herr Eriksson, jag själv och ytterligare ett antal »tyckare» skulle sitta i ett sådant programråd, misstänker jag att ledamöterna inte skulle vända sig mot samma program. Smaken är ju så olika. Det som en representant inte bara skulle tolerera utan i högsta grad gilla, exempelvis underhållningsprogram av typen »Gula hund», skulle andra försöka att få helt förbjudna. Om alla skulle få sina synpunkter beaktade, återstode sannolikt inget annat än testbilden och möjligen väderleksrapporten.

Jag tror inte att herr Eriksson i Bäckmora, som i andra sammanhang verkar noggrann och sakkunnig, tänkt igenom denna fråga, ty förslaget att in-rätta ett programråd verkar orcalistiskt och vittnar om okunnighet. Vi i riksdagen bör inte leka med tanken att på detta område beskära friheten. Med den grundinställningen måste även smärre felsteg och s. k. övertramp tolereras. För övrigt påtalas ju sådana företeelser ständigt av en vaksam press, som visserligen ibland i sin kritik skjuter över målet men som genom sina recensioner av och kommentarer till de olika programmen ändå alltid spelar en mycket viktig roll.

På en punkt kan jag möjligen ge herr Eriksson rätt. Jag tycker liksom han att en del av det som visas i TV inte är av någon högre klass. Men vägen till bättre program går inte via skärpt

övervakning modell Bäckmora. Redan nu torde för övrigt producenten känna ett stort ansvar. Radionämnden spelar därvidlag en viktig roll med sin granskning i efterhand.

Att i en tid, kännetecknad av större tolerans och öppenhet på andra, närbesläktade områden, ta till pekpinna och varningsrop gentemot relativt oskyldiga underhållningsprogram i TV gör på mig ett skrämmande och småskuret intryck. Min personliga önskan — om nu den skall tillmätas någon betydelse — går egentligen stick i stäv mot herr Erikssons. Har herr Eriksson för övrigt någon gång protesterat mot andra program, i vilket det ofta förekommer grymheter? Skall vi exempelvis klippa bort alla våldsscener i äventyrs- och vildavästernfilmer? Det lär inte vara tillåtet då vi utifrån köper en färdig produkt. Man kan för övrigt fråga sig hur mycket som i så fall skulle bli kvar av sådana program.

Uppfattningen om vad som är smaklöst varierar som bekant. Jag har läst om att herr Eriksson i Bäckmora efter sina aktioner mot program, som han finner anstötliga, har fått instämmande brev, vilket förmodligen glatt honom. Men drag inte därav den slutsatsen att här ges uttryck för en bred allmänhets uppfattning!

Skall den samhällssatir som förekommer i de bästa underhållningsprogrammen vara tillåten? Kan exempelvis stora författares verk, som behandlar ytterst känsliga områden, framföras i obesku-ret skick? Eller får man, för att ta ett annat exempel, skoja med olika yrkesgrupper? Jag vill för min del obetingat svara ja på dessa frågor. Även om herr Eriksson i princip skulle instämma häri, blir konsekvensen av hans agerande i denna fråga ett ökat tvång och en ökad ofrihet.

Folkpartiets och högerns motioner och reservationer för en reklamfinansierad radio och TV skall i detta anförande endast bli föremål för en myc-

Televerkets anslagsbehov

ket kort kommentar. Spöklikt radas här upp alla de gamla paradargument, som riksdagen upprepade gånger avvisat. Det finns för dagen ingen anledning att mera ingående dryfta dessa frågor, som just nu är föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga till herr Lindahl, att vi inte talar om riktigt samma sak. Herr Lindahl talar om förhandsgranskning, och jag talar om ett programområd, med vilket TV:s programledning skulle diskutera riktlinjerna för programverksamheten. Jag har, herr Lindahl, aldrig ifrågasatt att det skulle gälla någon censur eller förhandsgranskning. Jag kan inte föreställa mig att detta skulle behöva bli en följd av att representanter för de stora folkrörelserna i vårt land får tillfälle att med programledningen för TV och radio diskutera lämplig program-sättning och lämplig programtid. Jag tror inte att det behöver innebära någon som helst risk för att det blir en censur, men jag tror att man vid en sådan diskussion om riktlinjerna för programverksamheten kanske kan komma överens om att vissa inslag i underhållningsprogram och andra program, inslag som kanske både herr Lindahl och jag underkänner, inte bör förekomma.

Jag skulle sedan vilja fästa herr Lindahls uppmärksamhet på en sak beträffande inslaget i läkarscenen i programmet Gula hund eller Fula hund — vilket namn herr Lindahl nu vill använda. Om herr Lindahl skulle ge sig ut på Stockholms gator och bara återge vad som sades i den scenen, är jag nästan övertygad om att herr Lindahl skulle bli tagen av polisen och kanske bli sinnesundersökt. Ty sådana uttalanden betecknas i lagen som tukt- och sedlighetssårande handling. Men om

man säger detta i TV inför miljoner tittare, då är det inte stötande. Men det är det däremot ute i det offentliga livet i övrigt. Vi har dock inte radio och TV för att de skall odla publiksmaken i samhällets soptunnor.

Herr LINDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att herr Eriksson i Bäckmora känner sig illa berörd när jag säger, att herr Erikssons förslag skulle medföra en förhandsgranskning och därmed en censur. Herr Eriksson tar avstånd härifrån, men det är inte så lätt, herr Eriksson, att komma ifrån detta. Jag skall tillåta mig att citera ur motion nr 10 i denna kammare, vilken herr Eriksson som ensam motionär har undertecknat. I motionen heter det: »Enligt den nuvarande ordningen ankommer det visserligen på radionämnden att utöva viss kontroll av programmen, men denna kontroll sker i efterhand och saknar därför större betydelse.» Jag tror verkligen att det finns fog för de påstående som jag tidigare framfört i debatten.

Herr Gustafsson i Kårby gratulerade för en stund sedan sin partivän herr Eriksson i Bäckmora till att denne hade lyckats väcka så stor uppmärksamhet med sitt agerande i denna fråga. Det var mycket snällt gjort av herr Gustafsson, men den uppfattningen delas ju inte av alla inom centerpartiet. Häromdagen läste jag Ung Center som på tal om herr Erikssons agerande i denna fråga skrev följande:

»Bäckmoras aktier har säkert stigit hos de allmänt kverulantkonservativa elementen i vårt samhälle. Hos den andra delen (och den är säkert större än vad man i allmänhet tror) — som med lugn och balans förstår att vissa heliga kor i vår tillvaro måste gisslas för att utvecklingen inte skall stanna i ett förtorkat skeende — är det annorlunda. Här förstärks intrycket av att centern är ett gammalmodigt parti med pensionerade åsikter.»

Televerkets anslagsbehov

Det är inte jag som har sagt detta, utan det är en herr Georg Karlsson som i en uppmärksammad artikel i Ung Center framfört detta påstående.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Lindahl, det är ingalunda så att jag på något sätt tagit avstånd från min motion. Det är fullkomligt riktigt som det står i motionen nämligen att radionämnden granskar programverksamheten men att den granskningen sker i efterhand. Vad är det för glädje med sådan granskning? Det är bara det jag har konstaterat i min motion, och det var herr Lindahl också inne på tidigare. Har det gått förbi herr Lindahl att radioutredningen också föreslagit ett programråd?

Det gläder mig att herr Lindahl också läser Ung Center; fortsätt med det herr Lindahl, den tidningen har förvisso många värdefulla synpunkter på politiken, även om den har fel när det gäller frågan om TV:s programverksamhet.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Samtidigt som högermotionen om lagstiftning om fri etableringsrätt och om en auktoriseringsnämnd behandlades i tredje lagutskottet diskuterades liknande frågor i statsutskottets fjärde avdelning. Där utvecklades liknande tankegångar som grund för utredning enligt en motion av herr Ståhl m. fl. Med anledning av de argument som framförts i motionen har jag anslutit mig till reservation 3 c i statsutskottets utlåtande nr 9, men jag kunde inte ansluta mig till högers yrkande i reservation till tredje lagutskottets utlåtande. För att markera att vi i stora drag sympatiserar med motiven till högermotionen har vi från folkpartihåll anmält en blank reservation till tredje lagutskottets utlåtande nr 18.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—IV

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. V

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr andra vice talmannen Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) mom. V) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 a) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr andre vice talmannen Cassel begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 181 ja och 37 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VI

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. VII

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Televerkets anslagsbehov

dels ock på bifall till reservationen 3 b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr andre vice talmannen Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) mom. VII) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 b) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr andre vice talmannen Cassel begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 170 ja och 43 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VIII—X

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. XI

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3 c); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) mom. XI) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 c) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 151 ja och 43 nej, varjämte 27 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående punkter i förevarande utlåtande samt övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 9

Herr TALMANNEN yttrade:

På föredragningslistan för morgondagens sammanträde, som tar sin början kl. 13.00, avses skola göras sådan omkastning att konstitutionsutskottets utlåtanden nr 26 och 27, statsutskottets utlåtanden nr 4, 38 och 39, sammansatta stats- och bankoutsutskottets utlåtande nr 1 och bankoutsutskottets memorial nr 22 i angiven ordning uppföres främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Kammarens sammanträde på fredag,

den 1 april, kommer att avslutas omkring kl. 16.30.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.06.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 30 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1966/67 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas.

Punkten 4

Statens Järnvägars anslagsbehov

Kungl. Maj:t hade (punkt 1, s. 264—285) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1966/67 under statens järnvägars fond anvisa i statsrådsprotokollet angivet investeringsanslag av 365 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 447) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 548), i vilka såvitt nu var i frå-

ga hemställts att riksdagen i samband med behandlingen av anslagen på kapitalbudgeten, sjätte huvudtiteln, måtte till Järnvägar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 6 000 000 kr. minskat investeringsanslag av 359 000 000 kr.;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping väckt motion (II: 52).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 447 och II: 548, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Järnvägar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 365 000 000 kr.;

II. att motionen II: 52 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrarna *Per Jacobsson*, *Eric Gustaf Petersson*, *Strandberg*, *Bohman*, *Nordstrandh*, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 447 och II: 548, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Järnvägar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 359 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Statens Järnvägars anslagsbehov

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! I statsverkspropositionen har statens järnvägar angivit sitt investeringsprogram till 398 miljoner kronor. Departementschefen har prutat något och kommit till 365 miljoner kronor. Där återfinner man de vanliga anslagstitlarna, bangårdar, broar, signal-säkerhetsanläggningar o. s. v. och som vanligt också ett anslag »Diverse och oförutsett». Åtgången på det anslaget var 1963/64 2,7 miljoner kronor. Under innevarande budgetår är anslaget upptaget till 6 miljoner kronor. I det nya förslaget är det upptaget till 12 miljoner kronor.

Anledningen till fördubblingen av anslaget är en framställning från järnvägsstyrelsen. Denna har i sina petita begärt att få disponera 6 miljoner kronor för nyteckning av aktier i statens järnvägars dotterbolag. Man säger att det är fråga om expanderande rörelser med ökad omsättning och att kapitalbehovet hittills i stort sett har kunnat klaras genom egna fonderingar och upplåning på kreditmarknaden. För några av bolagen — det sägs inte vilka det gäller — föreligger enligt järnvägsstyrelsen behov av att inom den närmaste tiden öka det egna kapitalet genom nyemission av aktier. Statens järnvägar säger sig inte kunna biträda ett sådant förslag utan att erforderliga medel anvisas av riksdagen, och det är naturligtvis riktigt. För helägda dotterbolag kan statens järnvägar ta upp behovet i sina petita men för de dotterbolag där det finns minoritetsintressen, måste enligt järnvägsstyrelsen offentliggörandet av ökning av aktiekapitalet förbehållas bolaget genom styrelsens förslag till bolagsstämman. Med den motiveringen begär man alltså ett anslag på 6 miljoner kronor. Järnvägsstyrelsen förutsätter att ingenting av beloppet får användas utan Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall. Departementschefen biträder järnvägsstyrelsens begäran.

I folkpartimotionerna I:447 och II:548 har föreslagits att diverseanslaget oförändrat tages upp till 6 miljoner kronor. Motionärerna anser att anslag för nyteckning av aktier, antingen det gäller helägda dotterbolag eller sådana dotterbolag som har minoritetsintressen, bör behandlas av riksdagen. Aktiebolagsformen är många gånger en smidig och affärsmässigt lämplig form för statlig verksamhet, men riksdagen som huvudman har stort intresse av att följa utvecklingen och bedöma orsakerna till det ökade kapitalbehovet. Detta bör hänga ihop med den upprustning av statens järnvägar som väl är alldeles nödvändig efter årets erfarenheter.

Ett bifall till propositionen skulle ge Kungl. Maj:ts fullmakt att, visserligen inom den angivna medelsramen, själv besluta om sådana kapitaltillskott efter förslag från järnvägsstyrelsen. För de helägda dotterbolagen föreligger ingen svårighet att ta upp dem i petita — det har järnvägsstyrelsen själv sagt — och hindret för övriga dotterbolag, de som har minoritetsintressen, att i förväg ange anslagsbehovet, förefaller vara väl formalistiskt. Om en nyemission erfordras torde styrelsen för bolaget inom ramen för en god framtidsplanering i regel ha diskuterat den frågan i så god tid att järnvägsstyrelsen kan ta upp den i sina petita. Erfarenheten har också visat att både angelägna och mindre angelägna anslagsbehov kan aktualiseras genom särskilda propositioner, om så bedömes vara erforderligt.

För övrigt bör man observera en liten ändring i propositionen beträffande vad som tagits upp under »Diverse och oförutsett». Enligt förra årets statsverksproposition var det för det första återanskaffning eller reparation av anläggningar som förstörts eller skadats genom olyckshändelser, för det andra oförutsedda arbeten och för det tredje anskaffning utanför investeringsprogrammet. Nu har man i årets beskrivning av diverseanslaget även tagit in

Statens Järnvägars anslagsbehov

under sista punkten efter anskaffning »eller investeringsbehov utöver investeringsprogrammet». Därigenom skulle detta anslagsbehov tillgodoses ur diverseposten. Men med hänsyn till att många andra och mindre viktiga detaljposter har tagits upp i investeringsprogrammet tycker man nog, att ett sådant här särskilt anslag som är alldeles nytt borde tas upp under en annan rubrik än diverse.

Motionärerna vill inte godkänna denna nya fullmakt åt regeringen. Riksdagen måste anses ha ett befogat intresse av att kunna följa bolagens utveckling.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 4 av herr Axel Andersson m. fl.

I detta anförande instämde herr Hamrin i Kalmar (fp).

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! I anslutning till behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 9 under punkten nr 4 har jag i motion nr 52 i denna kammare hemställt om en utredning och undersökning med bl. a. anlåtande av utländsk expertis beträffande den tekniska ändamålsenligheten och säkerheten i statens järnvägars trafikorganisation, främst i syfte att få till stånd åtgärder som effektivt kan motverka tåg förseningar.

Jag måste, herr talman, med beklagande konstatera, att min aktion om en opartisk kartläggning och utredning av orsakerna till SJ:s oförmåga att hjälpligt klara trafiken under vinterns påfrestningar endast tycks ha ägnats ett förstrött intresse från utskottets sida. En ljuspunkt i yttrandet är det kanske ändock att utskottet fastslagit, att en väsentlig orsak till förseningarna var oförutsedda komplikationer i samband med att nya ställverket togs i bruk. Jag är glad för att vi med detta fått fastslaget att det nya ställverket verkligen haft en betydande andel i orsakerna till trafikens sammanbrott. Den saken var

jag ganska övertygad om — men det väsentliga och verkligt intressanta i spørsmålet i detta sammanhang kvarstår alltjämt obesvarat, nämligen detta: Är ställverkets brisfälliga effektivitet vid intrimningen orsakat av händelser som man rimligen bort kunna förutse i SJ:s tekniska ledning? För ett land där ett av de viktigaste transportområdenas tekniska ledning synes räkna med ytterst små marginaler för den tekniska apparaturens driftsäkerhet är detta en väsentlig fråga. Den torftiga redovisning av fakta som förekommer ger ingen ledning till besvarandet av den frågan.

Utskottet vill vid sidan härav lägga skulden på väderleksförhållandena. När motionen skrevs, hade jag i blickfältet erfarenheter från vintriga länder i Europas mitt, där häftiga och långvariga vinterangrepp synes bli bemästrade utan katastrofala trafiksammanbrott. Jag har intrycket att vinterförseningar där närmast är undantag som bekräftar regeln. Sedan motionen skrevs har dessutom uppgifter framkommit som tyder på att våra nordiska grannländer också behärskar vintertrafiken bättre än vi.

Om dessa mina antaganden är riktiga — och mycket talar för att så är fallet — kan jag inte se att det finns andra möjligheter att få fram fakta än en utredning genom internationell och obunden sakkunskap. Denna uppfattning synes mig få ytterligare stöd av det faktum att statens järnvägar aktar sig för att ge något som helst skriftligt besked till utskottet om de åtgärder man lugnat utskottet med att vidta.

Herr talman! Låt mig bland alla de uppgifter om försenade tåg endast återge ett riktigt praktblomster. Pressen talade i vintras om ett antal godsvagnar med viktiga exportvaror från en norrländsk industri skulle skeppas från Göteborg men tappades bort på vägen dit och återfanns inte förrän åtskillig tid efter det att båten lämnat Göteborg. Under samma tid kunde man läsa sta-

Statens Järnvägars anslagsbehov

tens järnvägars annonser om att »allt talar för tåg». Det skulle onekligen vara intressant att få höra en förklaring i denna fråga, som statens järnvägar vill stå för.

Man kan också tänka sig att en order om en större militär övning vintertid lämpligen kunde förses med följande reservation: Vid snöstorm får inte statens järnvägar användas.

Jag har alltså uppfattningen att statens järnvägars våldsamma personalindragningar på linjerna genomförts med sådana resultat att de enskildas förluster på grund av onödiga förseningar borde kunna vägas mot statens järnvägars s. k. besparingar. Vinterns tågförseningar har varit av den art, att man nära nog frestas tala om sammanbrott i trafiken. Vi vet inte ett dugg om de försäkringar som statens järnvägar förefaller ha lämnat utskottet. Däremot vet vi att olika representanter för statens järnvägar lämnat mycket varierande förklaringar till förseningarna. Även om utskottet helt sluter upp bakom statens järnvägar tvivlar jag på att förtroendet till företaget kan återställas utan en ordentlig, obunden och opartisk utredning.

Herr talman! Jag skall inte lämna kammarens ledamöter ytterligare argument utan inskränka mig till att konstatera att motionen är avslagen, varför det bäst är föga att yrka bifall till den. Jag får väl, herr talman, tillfälle att återkomma — om möjligt när herr Gustavsson i Alvesta får sin interpellation med anledning av tågförseningar besvarad.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Beträffande herr Börjessons i Falköping inlägg med anledning av hans motion nr 52 om vinterns tågförseningar kan jag hålla med om att det kan vara riktigt att återkomma senare, när kommunikationsministern besvarar den interpellation som framställts av en annan av kammarens ledamöter.

Jag vill emellertid bemöta herr Börjesson eftersom han påstod att utskottet har ägnat denna fråga ett förstrött intresse. Vid föredragningen av representanter för järnvägsstyrelsen hade avdelningen en ingående överläggning om dessa frågor, och många frågor blev uppklarade.

Herr Börjesson i Falköping sade vidare att statens järnvägar inte har lämnat något skriftligt besked, men hade vi remitterat herr Börjessons motion är jag övertygad om att statens järnvägar också hade gjort en skriftlig promemoria rörande dessa problem.

Jag skall inte närmare gå in på vad herr Börjesson i Falköping sade om att en av orsakerna kunde vara de stora personalindragningarna, men jag har för mig att herr Börjesson var med i december 1963, när vi här i riksdagen antog de nya riktlinjerna för trafikpolitiken här i landet. Herr Börjesson kan ju gå tillbaka till propositionen och utskottsutlåtandet från 1963, så får han se vad vi skrev om statens järnvägars politik den gången.

Det anförda kan räcka, eftersom vi väl får anledning återkomma till dessa frågor vid annat tillfälle.

Beträffande den reservation som fogats till punkt 4 i statsutskottets förvarande utlåtande har herr Tobé redogjort både för statens järnvägars framställning och för motionen, och jag skall här bara citera några rader ur SJ:s skrivelse: »Hittills har dotterbolagens ökade kapitalbehov i stort sett kunnat fyllas dels genom bolagens egna fonderingar, dels genom en viss upplåning på den allmänna kreditmarknaden. För några av SJ:s dotterbolag föreligger emellertid behov att inom de närmaste åren öka det egna kapitalet genom nyemission av aktier.»

Man skriver i folkpartimotionen att anslagsposten bör strykas på grund av »den obestämda tidsperiod» som anges, men det ligger ju så till att budgetåret börjar 1 juli 1966 och sträcker sig fram

Statens Järnvägars anslagsbehov

till 30 juni 1967, och under den tiden kan det naturligtvis uppkomma behov för statens järnvägar att vidta denna åtgärd. När man sedan inte får göra det med mindre än Kungl. Maj:t lämnar sitt medgivande, har vi i utskottet liksom departementschefen funnit oss kunna tillstyrka statens järnvägars framställning om 6 miljoner kronor till nyteckning av aktier i dotterbolagen. Det är ju en mycket liten del av SJ:s investeringsbehov på 365 miljoner kronor.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Herr Johansson i Norrköping säger att detta ärende har föredragits i utskottet — och det tror jag visst att det har — men jag tycker det är ganska torftigt att utskottet inte har besvärat sig med att kommentera de frågor jag har aktualiserat i min motion, t. ex. hur den automatiska linjeblockeringen fungerar under ogynnsamma förhållanden, hur SJ:s snöberedskap på bangården i Stockholm är organiserad osv.

Sedan må det vara hänt att jag har varit med om att besluta om den personalindragning som här varit på tal, men om det var ett felaktigt beslut, så bör vi ju rätta till det — eller hur, herr Johansson?

Herr **JOHANSSON** i Norrköping (s):

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping säger att om det är något fel på transportpolitiken, så bör det rättas till, men då skall herr Börjesson återkomma när den frågan behandlas och inte dra in den nu. Herr Börjesson har ju ändå varit med om riksdagsbeslutet att statens järnvägar med all kraft skall rationalisera sin verksamhet för att få den lönsam.

Herr Börjesson säger att vi inte i detalj har gått in på motionen. Nej, herr Börjesson. I motionens kläm sågs det,

att man skall anlita utländsk expertis. Vi i utskottet tror faktiskt att statens järnvägar kommer att med egen expertis kunna klara dessa frågor i fortsättningen.

Herr **TOBÉ** (fp):

Herr talman! Jag bara konstaterar att herr Johansson i Norrköping inte hade något motiv för att man skulle ta upp detta som ett diverseanslag och inte få redovisning för riksdagen av hur dotterbolagen fungerar. Det var kärnpunkten i motionen och reservationen.

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Den gångna tidens erfarenheter talar väl tydligt och klart för att något måste göras. Allmänheten väntar att man gör någonting mot dessa evinnerliga tåg förseningar. Här har jag i motion föreslagit en utredning. Men oavsett detta tycker jag att man från utskottets sida kunde ha varit så vänlig att man åtminstone hade kommenterat någon av frågorna i min motion.

Herr **JOHANSSON** i Norrköping (s):

Herr talman! Jag ber faktiskt om ursäkt att jag återkommer.

Tror verkligen herr Börjesson i Falköping att statens järnvägar, efter den våldsamma kritik som de har fått i vinter från tidningar och den stora allmänheten, sitter med armarna i kors och inte gör någonting? Utan att ha fått uppgift från statens järnvägar kan jag nästan försäkra herr Börjesson att SJ med all kraft kommer att försöka göra vad som över huvud taget tekniskt och mänskligt är möjligt för att förhindra ett uppreparande av vad som förekommit i vinter, och det bör väl ändå herr Börjesson vara nöjd med.

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Också jag ber om ursäkt att jag återkommer. Jag har icke

sagt att SJ sitter med armarna i kors. Vid detta tillfälle vill jag för övrigt ge en eloge till alla anställda i statens järnvägar, ty de har sannerligen inte haft någon trevlig vinter med alla dessa tågförseningar och med vad därmed följer.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Tobé begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Tobé begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 63 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5

Luftfartens markorganisation

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Under denna punkt redovisas den preliminära överenskommelsen mellan representanter för kommunikationsdepartementet och Malmö stad rörande en flygplats för Malmöområdet. Jag skall inte gå in på själva avtalet, eftersom jag varit med om att godkänna det för Malmö stads räkning i stadsfullmäktige, men jag vill säga några ord om placeringen av flygfältet.

Det är heit naturligt att betydande olägenheter redovisas när platsen för ett fält för jettrafikflyg skall bestämmas och att många människor då säger att den och den platsen inte är lämplig. I detta fall har man också haft att ta hänsyn till att fältet skulle ligga nära Malmö och nära Lund, och man måste vidare klara sig undan alltför besvärande kontakter med de områden som berörs av andra flygfält, exempelvis Ljunghbyhed.

Sedan man stannat för en räjong på ungefär 2,5 mil från Malmö och Lund, där man skall försöka finna en plats för fältet, kommer man tyvärr in i ett område som hyser ett av de vackraste skogspartierna i närheten av Malmö, nämligen området mellan Yddingesjön och Fjällfotasjön. Jag har full förståelse för att man måste placera flygfältet någonstans där. Jag har inte heller velat opponera mig mot skrivningen i överenskommelsen, men jag vill bekräfta att representanter för Malmö stads drätselkammare, med anledning av den mycket starka oron för och kritiken mot att detta vackra skogsområde skulle skövlas, lovat att i kontakt med de statliga myndigheter, som kommer att bestämma den definitiva platsen för flygfältet, göra allt för att fältets placering skall förskjutas så pass mycket från Fjällfotasjön, att det mesta möjliga av skogsområdet skonas.

Jag har ansett det angeläget att redo-

Rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m.

visa den oro som man nere i Skåne känner över att det område som kommer i fråga i onödan skall komma att bli skadat. Jag vill därför uttala den bestämda förhoppningen att man även från statens sida kommer att visa förståelse för Malmö stads begäran att man vid flygfältets definitiva förläggande söker att i görligaste mån skona de vackra skogsområdena, även om detta skulle innebära att man får göra en något större uppoffring än man tidigare tänkt sig.

I detta anförande instämde herrar *Nelander* (fp), *Werner* (h) och *Rubin* (mbs).

Herr **STAHL** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 6—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16

Lades till handlingarna.

§ 2

Rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om rätt att fritt etablera radio- och televisionsanläggningar, m. m.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 231 i första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* samt nr 298 i andra kammaren av herr *Bohman m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag snarast måtte föreläggas riksdagen till *dels* lagstiftning om fri etableringsrätt av radio- och televisionsan-

läggningar och de med den fria etableringsrätten sammanhängande förändringarna inom opinionsrätten, *dels* lagstiftning om inrättande av en auktoriseringsnämnd i enlighet med de i motionen framförda riktlinjerna».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 231 och II: 298, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Carlshamre*, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag snarast möjligt till

dels lagstiftning om fri etableringsrätt för radio- och televisionsanläggningar samt om de med den fria etableringsrätten sammanhängande förändringarna i opinionsrätten,

dels lagstiftning om inrättande av en auktoriseringsnämnd i enlighet med de i motionerna I: 231 och II: 298 framförda riktlinjerna;

II. av herrar *Alexanderson*, *Akesson*, *Johansson* i Öckerö och *Tobé*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **KRÖNMARK** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation I av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Carlshamre*.

Fru **TORBRINK** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen gav propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan, *dels* ock på bifall till reservationen I); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Krönmark* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag

tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herrar Ebbe Ohlsson och Carlshamre.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Krönmark begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 160 ja och 34 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1966/67,

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67, samt

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av utrikes- och utredningsavdelningen vid kommerskollegium.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4

Successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 13, i anledning av väckta mo-

tioner om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 534 av herr *Sveningsson* och II: 654 av herr *Thylén m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att Kungl. Maj:t måtte överlämna motionerna till företagsskatteutredningen att tagas i beaktande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 534 av herr *Sveningsson* och II: 654 av herr *Thylén m. fl.* om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Yngve Nilsson*, *Gösta Jacobsson* och *Lothigius*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 534 av herr *Sveningsson* och II: 654 av herr *Thylén m. fl.* måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att motionerna måtte överlämnas till företagsskatteutredningen att tagas i beaktande vid fullgörandet av dess uppdrag;

2) av herrar *Stefanson*, *Lundström*, *Sundin*, *Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo*, *Eriksson* i Bäckmora och *Larsson* i Umeå, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Jag behöver inte annat än ganska kort ange vad denna fråga gäller. De flesta i kammaren känner väl till saken.

Ett aktiebolag får betala cirka 50 procent i skatt på sin vinst. Det belopp som sedan utdelas och som alltså är beskattat en gång beskattas på nytt hos den som får utdelningen på det kapital, som hon eller han satsat i företaget för att det skall kunna arbeta.

Successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag

Den beskattning som i andra led kommer i fråga är progressiv. Många gånger blir det följaktligen inte så mycket kvar, då staten tagit huvuddelen. Var och en förstår att man på detta sätt försvarar för riskvilligt kapital att göra en insats för vårt näringsliv, och det är det riskvilliga kapitalet, herr talman, som vi behöver aktivisera i dag för att åstadkomma en större och lönsammare produktion inom vårt näringsliv. Inte minst gäller detta vår exportindustri.

Det är ganska egendomligt att man är så rädd för att använda enkla, naturligt verkande medel, när resultatet indirekt kommer hela vårt folkhushåll till godo, t. ex. att eliminera den dubbelbeskattning av aktievinsten som uppstår genom lagens nuvarande konstruktion. Om de s. k. egenföretagen eller familjeföretagen skall kunna få en bättre kapitalförsörjning måste de ha möjlighet att anlita aktiekapitalmarknaden. Detta skulle bli möjligt om man undanröjde nuvarande missförhållanden.

Jag har en känsla av att vi inom oppositionen åtminstone är överens om att man då på ett naturligare och liberalare sätt skulle kunna möta företagens kapitalbehov i nuvarande situation. Högerpartiets reservation avser nu ingenting annat än att företagsskatteutredningen skall få ta upp detta spörsmål till behandling.

Utskottet skriver att det måste antas att företagsskatteutredningen gör det. Men varför nöja sig med ett antagande, varför inte göra en hemställan, när frågan är så väsentlig och så brådskande som den enligt vårt förmenande är?

Mot bakgrund av det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1 i bevillningsutskottets betänkande nr 13.

I detta anförande instämde herr *Nordgren* (h).

Herr **BRANDT** (s):

Herr talman! Man kan ju fråga sig vart den vinst går, som blir så hårt beskattad som herr Lothigius gör gällande.

Vanligtvis går den till aktieägarna, vilka trots skatten under de senare åren inte blivit alldeles lottlösa. Vad de möjligen förlorat på karusellen har de tagit igen på gungorna, oftast i form av aktievärdestegringar. I den mån bolagen plöjer ned vinsten — och det saknar de sannerligen inte möjligheter till med vår liberala företagsbeskattning — blir det ingen skatt alls för bolagens del. I expanderande företag finns det ju alltid avskrivningsobjekt som möjliggör ständiga fonderingar. Då blir visserligen aktieutdelningarna låga eller inga alls, men å andra sidan ökar värdet på aktierna och företagen kan arbeta med lägre räntekostnader eftersom deras upplåningsbehov minskar. Resultatet härav blir i realiteten en förmögenhetsökning för aktieägarna. Sedermera blir det kanske också fondemissioner.

Men om utdelningen blir ringa eller ingen alls kanske presumptiva aktie-tecknare inte vill satsa pengar i aktier, menar naturligtvis reservanterna. Vi har inte sett några tecken härtill. Utvecklingen har tvärtom varit sådan, att kravet på skatt på aktievinster blivit allt starkare, och vi får snart en proposition om sådan skatt.

Vidare får man väl inte heller underskatta den s. k. Annell-lagen, vars giltighetstid förlängts till 1970. Den motverkar dubbelbeskattningen och underlättar bolagens kapitalanskaffning. Det är närmast den motiveringen som motionärerna använder för sitt krav om dubbelbeskattningens avskaffande. Tack vare Annell-lagen får man nu göra avdrag med 4 procent av det vid beskattningsårets utgång för de nya aktierna inbetalade kapitalet.

Nog är det väl ändå en överloppsgärning att nu bifalla motionerna när vi har en företagsskatteutredning som sysslar med dessa problem. I direktiven till denna utredning förutsätts ju att det kan bli fråga om att bygga vidare på den provisoriska Annell-lagen. För familjebolagen, de s. k. svarta bolagen,

Successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag

d. v. s. bolag som inte i skäligen omfattning utdelar vinst till delägarna, utgör ju dubbelbeskattningen inte något större problem. Dessa företag har ju också möjligheter att utbetala vinstmedel i form av lön, och då får de göra fullt avdrag för vad som utbetalats.

Herr talman! Denna fråga har diskuterats under en rad år, och några nya argument kan varken jag eller reservanterna prestera. Jag skall därför nöja mig med det sagda. Om jag inte minns alldeles fel, var det en högerman som var finansminister när dubbelbeskattningen infördes. Jag tycker inte att det var något tokigt förslag han lade fram. Vi får väl se, om företagsskatteutredningen kan finna någon lösning som tillfredsställer reservanterna mer än de nuvarande förhållandena.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **LOTHIGIUS** (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad spelar det för roll att en högerman var finansminister när dubbelbeskattningen på sin tid infördes, om i vår tid denna dubbelbeskattning försvårar företagens kapitalförvärv och vi befinner oss i ett läge där vi bör försöka stimulera företagssamheten, i synnerhet exportindustrien, att på ett naturligt sätt ordna sin kapitalförvärv?

Annell-lagen är en väg, och på den vägen kan man naturligtvis vandra vidare. Vad vi i högerpartiet anmärkte mot är att bevillningsutskottet sagt, att det måste antas att företagsskatteutredningen under sitt fortsatta arbete kommer att ta ställning till den i motionen berörda frågan. Vi vill ha visshet i det avseendet, och det är därför vi föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa att denna fråga överlämnas till företagsskatteutredningen.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! Folkpartiet har i sin stora skattemotion, som kommer att be-

handlas senare under riksdagen, tagit upp frågorna om företagsbeskattningen. Vi har i denna motion bl. a. krävt en utvidgning och förlängning av den s. k. Annell-lagen. Men jag tror inte att vi så där utan vidare kan ansluta oss till tanken på att helt avveckla dubbelbeskattningen. En sådan åtgärd skulle få mycket vida statsfinansiella konsekvenser, och den skulle medföra en betydande höjning av skatterna för fysiska personer.

Man kan väl säga att det inte utan vidare är självklart att det skall ske en sådan omfördelning av skatten vilken skulle drabba fysiska personer.

Däremot är det, för att underlätta nyemissioner, angeläget att utvidga Annell-lagen, och på den punkten behöver vi inte alls *anta* att företagsskatteutredningen skall ta upp frågan, eftersom det uttryckligen i utredningens direktiv angivits att frågan om en utvidgning och förlängning av Annell-lagen skall behandlas av utredningen.

Jag vill tillägga att jag med anledning av detta kommer att avstå i en eventuell omröstning.

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp):

Herr talman! Med hänsyn till att företagsskatteutredningen skall ta upp de spörsmål som dessa motioner behandlar har vi från centerns sida inte avslutit oss till reservationen utan vill avvakta vad utredningen kommer att föreslå.

Under sådana förhållanden kommer vi att avstå från att rösta vid en votering i denna fråga.

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Från högermans sida har vi framfört önskemålet att utredningen definitivt skall ta upp den fråga det här gäller, och att man inte bara skall se över Annell-lagen utan dubbelbeskattningen över huvud taget. På den punkten är vi, vad jag kan förstå, överens med folkpartiet. Givetvis är vi ock-

så helt på det klara med att en ändring kan ha vissa konsekvenser för beskattningen och därmed för statens ekonomi. Men just därför har vi hemställt att utredningen definitivt skall ta upp denna fråga.

Vi har alltså inget skäl att ändra vårt yrkande utan står fast vid vår reservation.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lothigius begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Lothigius begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 33 nej, varjämte 42 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5

Avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 14, i anledning av väckta motioner om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 512 av herrar *Hilding* och *Nils Hansson* samt II: 630 av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Mundebo*, vari hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om dels förslag till riksdagen rörande avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande, dels utredning och förslag angående studiekostnadernas behandling i skattehänseende;

2) de likalydande motionerna I: 537 av herr *Wirtén m. fl.* och II: 635 av fru *Kristensson m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta om sådana ändringar av skatteförfattningarna, att avdrag för erlagda studiemedelsavgifter medgaves vid beskattningen fr. o. m. taxeringsåret 1966, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderlig lagtext; ävensom

3) motionen II: 623 av herr *Sjönell m. fl.*

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 512 av herrar *Hilding* och *Nils Hansson* samt II: 630 av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Mundebo*,

2) de likalydande motionerna I: 537 av herr *Wirtén m. fl.* och II: 635 av fru *Kristensson m. fl.*, ävensom

3) motionen II: 623 av herr *Sjönell m. fl.*,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Stefanson*, *Yngve Nils-*

Avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.

son, Lundström, Gösta Jacobsson, Gustafson i Göteborg, *Larsson* i Umeå och *Lothigius*, vilka ansett att utskottet under punkterna 1) och 2) bort hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 512 av herrar Hilding och Nils Hansson samt II: 630 av herrar Jönsson i Ingemarsgården och Mundebo, i vad motionerna avsåge frågan om studiekostnaders behandling i skattehänseende, ävensom de likalydande motionerna I: 537 av herr Wirtén m. fl. och II: 635 av fru Kristensson m. fl. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående studiekostnadernas behandling i skattehänseende;

2) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Lundström, Gösta Jacobsson, Sundin, Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo, Eriksson* i Bäckmora, *Larsson* i Umeå och *Lothigius*, vilka ansett att utskottet under punkten 1) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 512 av herrar Hilding och Nils Hansson samt II: 630 av herrar Jönsson i Ingemarsgården och Mundebo, i vad motionerna avsåge frågan om avdragsrätt för periodiskt understöd till studerande, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till riksdagen rörande avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Till bevillningsutskottets betänkande nr 14 är fogade två reservationer. Den första av dessa gäller frågan om studiekostnadernas behandling i skattehänseende, och här begär reservanterna att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om en utredning av frågan.

Denna fråga har varit uppe vid ett flertal tillfällen, men något resultat har inte uppnåtts. Jag vill påminna om att vid första tillfället, då studiehjälps-

utredningen blev beslutad och fick sina direktiv, ingick det i dessa direktiv att skattefrågan inte skulle tas upp. Särskilda utskottet berörde inte heller frågan, eftersom det beräknades att saken skulle komma upp i ett annat sammanhang.

Tiden har emellertid nu gått och vi närmar oss den tidpunkt då en avbetalning av de lån som studiehjälpen har skapat börjar bli aktuell.

Man kan säga att det i dag förekommer en helt annan typ av utbildning än tidigare. Förut räckte en utbildning livet ut; numera utgör den egentligen bara grunden. Med det föränderliga samhälle vi har måste det ske en ständig kompletteringsutbildning inom ett flertal yrken. En utbildning blir sällan numera riktigt färdig på en gång utan måste friskas upp tid efter annan. Intervallerna är då i en hel del fall inte särskilt långa.

Utskottets majoritet säger att den av principiella skäl inte kan acceptera skatteavdrag för kapitalavbetalning av skuld. Jag skulle vilja påstå att studierna bör jämföras med en investering i kunskaper som faktiskt förbrukas. En jämförelse mellan studieskuld och annan kapitalavbetalning är faktiskt inte invändningsfri, ty de skulder och kostnader som folk har för sina studier är ett kapital som de förbrukar under sin verksamma tid. Snarare kan man göra en jämförelse med en investering av annan karaktär, för vilken det enligt nuvarande skattelagstiftning får ske normala avskrivningar.

Det finns starka skäl som talar för att denna fråga blir utredd och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1.

I reservation nr 2 upptas en annan fråga, nämligen periodiskt understöd till utbildning. I det fallet begär reservanterna att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om förslag till en lagstiftning som medger att av-

Avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.

drag skall kunna göras för periodiskt understöd till studerande. Enligt nuvarande skattelagstiftning har man exempelvis rätt att lämna understöd till sysslösa ungdomar, men man har inte rätt att ge ett periodiskt understöd till ungdomar som studerar och därmed utför ett samhällsnyttigt arbete. Jag ifrågasätter logiken i detta resonemang.

Utskottsmajoriteten hänvisar till det statliga stödet. Jag skulle i det sammanhanget vilja säga att om studerande ungdomar får periodiskt understöd, för vilket skatteavdrag medgivits, kan det statliga bidraget minska. Det periodiska understödet måste ju tagas upp som inkomst för mottagaren, om det medges som avdragsgill utgift för givaren. Den studerande får också genom föräldrarnas oppoffringar större möjlighet att minska sina studieskulder, och det kan inte vara något samhällsintresse att uppmuntra folk att låna mera pengar än vad som är nödvändigt. Om de studerande genom inkomst av tillfälliga arbetsinsatser och stöd från hemmen inte behöver belasta kapitalmarknaden i onödan så tycker man att detta borde uppmuntras.

Att statliga lån och bidrag är viktiga förutsättningar för bedrivandet av studier råder det väl inga delade meningar om, men det bör inte vara något hinder att detta goda kompletteras med en rätt till skatteavdrag för periodiskt understöd till studerande. Det är en oppoffring för den som ger ett sådant stöd, men det blir en lättnad för staten vars utgifter blir mindre i form av lån och bidrag till de studerande. Man tycker att detta borde vara självklart, och med hänsyn till att det redan finns en form av periodiskt understöd enligt nuvarande skattelagstiftning borde den kunna utvidgas att även gälla de studerande. Dels genom de besparingar statskassan kan göra och dels genom den lättnad de studerande får på grund av att de inte ådrar sig skulder som de

senare behöver betala, bör detta vara ett samhällsintresse. Man kan bara uttrycka sin förvåning över att inte den linjen kunnat accepteras tidigare.

Med detta, herr talman, ber jag även att få yrka bifall till reservation 2 som är fogad till utskottets betänkande.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Det är riktigt som herr Larsson i Umeå säger att studiekostnadernas ställning i skattehänseende har varit föremål för diskussioner i riksdagen under många år, och lika riktigt är det att frågan tyvärr inte har fått någon tillfredsställande lösning. Jag tror att det finns skäl att något erinra sig det uttalande som departementschefen gjorde i propositionen som låg till grund för den studiesociala reformen, ett uttalande som riksdagen sedan ställde sig bakom. Han sade där att frågan om huruvida återbetalningar av studiemedel skall vara avdragsgilla vid beskattningen bör behandlas i samband med utformningen av det framtida skattesystemet. Detta är ett uttalande som i och för sig skulle ge anledning till vissa förhoppningar, men om man tittar på de direktiv som föreligger för pågående skatteutredningar finner man att ingen av dessa utredningar har något uppdrag att utreda frågan om studiekostnadernas ställning i skattehänseende.

När man i egenskap av motionär i denna fråga tittar på utskottets ställningstagande finns det väl anledning till vissa kommentarer. För det första säger utskottsmajoriteten att den studiesociala reformen varit så gynnsam att spørsmålet om studiekostnadernas ställning kommit i ett helt annat läge. I vilka avseenden skulle då denna reform vara så gynnsam? Man kan först och främst konstatera att studiekostnaderna i och för sig inte undergått någon förändring, bortsett från penningvärdeförsämringens inverkan, men för

Avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.

de personer som har längre studietid, alltså huvudsakligen studerande vid universitet och högskolor, innebär den av riksdagen beslutade studiemedelsreformen en försämring i förhållande till det system som rådde tidigare. Med det gamla systemet menar jag då stipendier, räntesubventioner och den 25-procentiga avskrivningsrätten. Det går att matematiskt direkt räkna ut att det nya systemet innebär en försämring i förhållande till det gamla.

Enligt min uppfattning är därför utskottets uttalande om att frågan kommit i ett nytt läge i varje fall inte någon motivering för att ta avstånd från ett förslag om en lättnad i skattehänseende beträffande studiekostnaderna.

I utskottsutlåtandet framhålles vidare att de regler som gäller för återbetalningarna »torde tillgodose rimliga anspråk på att återbetalningarna inte blir oskäligt betungande». Detta kan man säga i vissa fall, men vi måste komma ihåg att i säkert 95 % av fallen förutsättes att de lånade pengarna skall betalas tillbaka. De lindringar som genomförts i fråga om återbetalningarna kommer en ytterst liten del av de studerande till godo. I detta sammanhang finns också anledning att erinra sig att alla de kvinnor, som har kostat på sig dyrbara studier och som sedan har gift sig och blivit hemmafruar, naturligtvis också får finna sig i att betala tillbaka studiemedlen, såvida deras make inte har så låg inkomst att de av den anledningen kan bli befriade.

Sedan säges i utskottsutlåtandet — och det berörde även herr Larsson i Umeå — att avdrag inte bör medges för kapitalavbetalning på skuld. Herr Larsson framhöll att man kan betrakta studiekostnaderna som en investering i kunskaper. Men det finns en annan sak som bör redovisas i detta sammanhang. I de motiv som låg till grund för den studiesociala lagstiftningen uttalades att studiemedelsystemet rimli-

gen borde betraktas som ett slags försäkring. Jag citerar direkt ur studiesociala utredningens betänkande: »Han (den återbetalningsskyldige) blir därigenom på ett försäkringsliknande sätt garanterad att återbetalningsskyldigheten inte aktualiseras för honom i vidare mån än som kan anses rimligt med hänsyn till hans betalningsförmåga... På samma sätt som exempelvis de socialförsäkringsavgifter, som en person blir skyldig att erlagga på grund av sina inkomster i framtiden, inte kan betraktas som en skuld, är det enligt utredningens uppfattning främmande att anse återbetalningsskyldigheten som en skuld.»

Med ett sådant betraktelsesätt blir alltså studiemedelsavgifterna inte amorteringar utan snarast ett slags socialförsäkringsavgifter i efterhand. Det är också ganska betecknande att man i den vokabulär som användes i det studiesociala systemet varken talar om lån eller skuld utan om studiemedel och avgifter.

Jag skulle alltså sammanfattningsvis vilja konstatera att det nya systemet inte fått en gynnsam effekt för i varje fall de personer som ägnar sig åt längre studier och att det av den anledningen inte finns skäl att avslå en begäran om utredning i detta hänseende. Vidare är karaktären av detta studiesociala system sådan att studiemedlen mera är att betrakta som en försäkringsfråga och mindre som en vanlig skuldsättning.

Härtill kommer naturligtvis alla de skäl som tidigare har anförts, nämligen att skattekraften inte är lika stor hos personer med en lång utbildning som hos personer med samma inkomst men utan motsvarande utbildningskostnader. Särskilt motiverad ter sig nu likasom tidigare avdragsrätten för studiekostnader i ett skattesystem som tillåter vissa inkomsttagare att göra schablonavdrag för utgifter som de inte har

Avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.

och som tillgodoser rörelseidkares behov av uppmjukning av principen om beskattningsärets slutenhet.

Jag tycker inte heller att det sista krystade argument som utskottsmajoriteten anför, nämligen att en reform skulle kunna innebära risk för ett skat-tebortfall, behöver tagas på allvar. Strävar man efter en rättvisande beskattning får man finna sig i de kostnader som en sådan reform kan medföra.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen nr 1 som är fogad till detta utskottsbetänkande, men jag vill samtidigt säga att jag tror att i och för sig är denna fråga så grundligt utredd att någon ny utredning inte skulle vara befogad.

Dessutom vill jag instämma i vad herr Larsson i Umeå anført beträffande avdragsrätten för periodiskt understöd. Det är en gammal bekant och några nya argument i det ärendet finns inte att anföra.

Jag yrkar således bifall till de båda till utskottets betänkande fogade reservationerna.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag hoppas att kam-marens ledamöter är tacksamma, om jag inskränker mig till att hänvisa till allt som jag har sagt föregående år i denna fråga samtidigt som jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Herr Brandt är verkligen en överraskningarnas man. Jag trodde att han som vanligt skulle tala om allt han vet i fråga om studiekostnader. Jag borde naturligtvis följa hans exempel, men mitt inlägg skall inte bli så värst mycket längre.

Det var emellertid ett uttryck som jag fäste mig vid i utskottets skrivning -- jag tror att både herr Larsson i Umeå och fru Kristensson har berört det -- nämligen följande: »Enligt ut-

skottets mening skulle ett tillgodoseende av kravet på avdragsrätt för studiekostnader innebära ett genombrytande av den i svensk beskattningsrätt eljest upprätthållna principen att avdrag inte medges för kapitalavbetalning på skuld.»

Det sade utskottet förra året också, och jag trodde att vi hade klarat upp detta missförstånd en gång för alla. Det råder nämligen inte några delade meningar mellan oss och utskottsmajoriteten om att man inte skall få göra avdrag för kapitalavbetalning på skuld. Det enda avdrag för sådant sparande som är tillåtet är såsom herr Brandt vet, avdraget för försäkringspremier, vilket bl. a. har ett sparfrämjande syfte.

Om utskottet hade sagt, att avdrag för avbetalning på studieskulder inte är tillåtet, skulle jag ha förstätt det. Men nu kommer utskottet tillbaka med denna skrivning som jag tycker är felaktig. Det förslag som vi inom högern har fört fram under många år gäller nämligen avdrag för kostnader för en investering i utbildning, alltså precis på motsvarande sätt som företagarna har rätt att göra avdrag för sina kostnader för en investering.

Jag skall medge, herr Brandt -- det säger utskottet också -- att införandet av det studiesociala systemet har ändrat läget då det gäller själva storleken av det belopp som man skulle få dra av. Vi har ursprungligen föreslagit ett schablonbelopp på jag vill minnas 3 000 kronor per år, men om den studerande får 1 750 kronor i studiebidrag, bör man givetvis justera det belopp som skall vara avdragsgillt. Det studiesociala systemet har emellertid ingalunda undandröjt angelägenheten av att få till stånd ett ändrat system i fråga om avdragsrätten för studiekostnader -- det är detta vi vidhåller.

Jag hoppas att herr Brandt och kam-marens ledamöter inte tycker att jag nu har hållit på för länge.

Avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag skall bara be att få säga några ord i korthet beträffande frågan om periodiskt understöd till studerande. Det är svårt att låta bli att delta i debatten, när man har 20 års erfarenhet som taxeringsnämnsordförande och därigenom har fått en ganska god bild av vad som kan vara riktigt och rimligt.

Jag anser, kanske i motsats till andra som tidigare här talat, att man skall betrakta denna fråga ifrån deklarerandes synpunkt, alltså den som gör avdraget. Det gäller en skatterättsfråga och icke någon studiemedelsfråga.

Om man anser det — och det tycker jag är riktigt — faller hela resonemang-
et om att det studiesociala stödet skulle på något sätt ha ändrat frågeställningen. Jag begriper inte riktigt att utskottet kan använda det studiesociala stödet som ett argument i detta sammanhang. Innan vi hade det studiesociala stödet fick man ändå inte göra avdrag för detta periodiska understöd, herr Brandt. Det finns heller ingenting som säger, att detta avdrag för periodiskt understöd skulle medgivas endast om det utgår till någon som behöver det. Rent principiellt kan man ge periodiskt understöd till en miljonär, och ett sådant avdragsyrkande kan ingen taxeringsnämnd underlåta att bifalla.

Det var naturligtvis ett från många synpunkter efterföljansvärt exempel som herr Brandt lämnade genom att bara säga några få ord, men så enkelt skall han inte komma ifrån saken. Jag skall be att få fråga herr Brandt, varför man skall kunna få göra avdrag för periodiska understöd för allting, och till vilken person som helst, utom just när det gäller studerande. Man kan göra avdrag för periodiskt understöd till en person som vistas i Lund bara man kan bevisa att han inte gör någon nytta, utan går där och driver om dagarna. Skulle det emellertid komma fram att

han bevisar föreläsningar vid universitetet eller studerar i någon skola får det inte ske något avdrag. Herr Brandt skall svara mig, varför man inte skall få göra avdrag i sådana fall.

Man kan alltså göra avdrag för periodiskt understöd till person som är sysslolös eller som t. ex. vistas i utlandet. Om man känner en person i S:t Moritz eller Garmisch Partenkirchen kan man göra avdrag för ett understöd till honom på, låt mig säga 10 000 kronor. Sedan kan man åka ned och semestra för dessa pengar. Systemet tillämpas också — inte i bättre familjer men i sämre. Detta godkänner taxeringsnämnderna, men om man drar av för periodiskt understöd till en person som studerar och som gör ett nyttigt bruk av pengarna blir det avslag.

Jag ber, som sagt, herr Brandt att motivera varför det skall vara på detta sätt. Ingen vettig människa kan begripa det.

Om man nu skall dra in det studiesociala stödet i detta sammanhang, så talar väl detta närmast för motsatsen, nämligen att det snarare skulle få göras avdrag nu än tidigare. Det finns ju beträffande deklARATIONEN en regel som innebär, att utgifter för studier inte är avdragsgilla, och då kan man säga att när de studerande nu får studiesocialt stöd användes detta till studierna, medan det som de får hemifrån eller av någon annan person användes till levnadskostnaderna. Det finns alltså i stort sett större fog för att tillåta avdrag sedan det studiesociala stödet tillkommit.

Rent allmänt anser jag att avdrag för periodiskt understöd är tämligen tvivelaktiga utom i sådana fall då det utdömts ett underhållsbidrag av domstol till frånskild maka. I alla fall menar jag att dessa periodiska understöd är tvivelaktiga från taxeringssynpunkt, men så länge de finns kvar bör även de studerande komma i åtnjutande av dem.

Jag avvaktar med spänning herr Brandts svar på min fråga.

Avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber herr Sjöholm läsa, vad jag nästan varje år har sagt i denna fråga, och vidhåller för övrigt vad jag tidigare sade om diskussionen härom. Jag vill också tacka herr Sjöholm för alla argument emot de periodiska understöden — att man skulle förfara så som kommittén föreslagit och göra rent hord.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har nog läst det mesta av vad herr Brandt skrivit i denna fråga, men jag har aldrig funnit några motiveringar till varför det skall vara ett undantag just för de studerande. Och om herr Brandt har skrivit det så många gånger tidigare, kan han väl för en gångs skull muntligen tala om motiveringarna när jag nu frågar.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Får jag först säga att jag helt instämmer i syftet med herr Sjöholms anförande men vill tillägga att den taxeringsnämnd som godkänner ett avdrag för periodiskt understöd till person i utlandet under de förutsättningar som herr Sjöholm nämnde skulle göra sig skyldig till ett fel.

Det var emellertid inte för att säga detta som jag begärde ordet, herr talman, utan därför att herr Brandt som utskottets talesman avstod från argumentering med hänvisning till allt vad han sagt under tidigare år, utan att då observera att reservation nr 1 berör en fråga som aldrig tidigare varit uppe här i riksdagen. Den handlar nämligen om rätt till avdrag för studiemedelsavgifter, som är erlagda enligt det nya studiehjälpsystemet, vilken föreslås i motionerna I: 537 och II: 635. Detta är en nyhet, som alltså kommer in i reservation nr 1.

Fru Kristensson har här lämnat en utomordentligt övertygande argumentering varför de motiv som i detta avseen-

de anges i utskottsmajoritetens utlåtande inte håller — men skälen var väl så starka, att herr Brandt fann det lämpligt att inte argumentera emot.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkterna 1 och 2

Studiekostnaders behandling i skattehänseende

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Kristensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevilningsutskottets hemställan i punkterna 1) och 2) i utskottets betänkande nr 14, såvitt avser studiekostnaders behandling i skattehänseende, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning.

Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Kristensson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 133 ja och 70 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevilningsutskottets hemställan i punkterna 1) och 2) i utskottets betänkande nr 14, såvitt avser avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 99 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Rätten för villaägare till avdrag vid beskattningen för ränta å lån

Föredrogs bevilningsutskottets betänkande nr 15, i anledning av väckta motioner angående rätten för villaägare till avdrag vid beskattningen för ränta å lån.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Det har i debatten om bostäderna ofta talats om det s. k. bostadsfråset. Härmed avser man särskilt väl gynnade grupper, som åtnjuter speciella förmåner i bostadshänseende. Ingen grupp kan väl så klart inrangeras bland bostadsfråset som de vilka gynnas av beskattningsreglerna vid uppförande av lyxvillor. En mycket berättigad kritik, djupt förankrad bland våra medborgare i största allmänhet, har krävt att frågan om lyxvillornas beskattning tas upp till prövning och att förslag om rättvisare bedömning snarast framläggs. Låt mig ta ett par exempel direkt ur verkligheten för att illustrera frågan. Det är inga ytterlighetsfall för den typ av villor jag här talar om.

Det gäller ett par villor med en produktionskostnad på 400 000 kronor. I det ena fallet var den egna insatsen 162 000 kronor och lånet 238 000. Taxeringsvärdet var 340 000. Statlig och kommunal skatt vid en beskattningsbar inkomst av 70 000 kronor gav i detta fall en skattemässig bostadssubvention för beskattningsåret på 5 638 kronor.

I det andra fallet var produktionskostnaden densamma, d. v. s. 400 000 kronor, och taxeringsvärdet 340 000 kronor men den egna insatsen mindre, 111 000 kronor. Lånet blev följaktligen 289 000. Den statliga och kommunala skatten baserades också i detta fall på en inkomst av 70 000 kronor.

I sistnämnda fall blev den skattemässiga bostadssubventionen 8 190 kronor.

Med sådana exempel för ögonen måste man säga sig, att det står klart att

Rätten för villaägare till avdrag vid beskattningen för ränta å lån

dessa högst orättvisa beskattningsformer behöver ses över. Om det exempelvis sätts ett »tak» för avdrag av räntor kan en orimlig påverkan av bostadskostnaden undvikas. Maximeras avdraget till förslagsvis dubbla garantibeloppet, når man i stort sett åsyftad verkan. Givetvis kan frågan även i viss mån lösas genom ändring av progressiviteten i beskattningen.

Utskottet skriver att en utredning nu arbetar med frågan om bl. a. villabeskattningen och att det förväntas att ett förslag kan presenteras om några månader. Under sådana förhållanden yrkar jag bifall till utskottets hemställan men uttalar en förhoppning om att det skall bli ett bra förslag, som eliminerar detta synnerligen orättvisa beskattningsförfarande.

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! Tidskriften »Allt i hemmet» hade för en tid sedan en översikt av pågående villabyggen. Där lämnades uppgifter om kvadratmeter bostadsyta, totalkostnader, insatser m. m. Det var inte svårt att hitta lyxvillor i statistiken.

Jag fäste mig vid några uppgifter från områdena runt Stockholm. I Nacka byggs ett antal villor med bortåt 200 kvadratmeter bostadsyta och för priser mellan 350 000 och 380 000 kronor. Men Saltsjöbaden är värre; där byggs villor för en halv miljon kronor stycket. Tyvärr saknades uppgifter från Lidingö. Priserna på vanliga enfamiljshus i områdena runt Stockholm rör sig — enligt samma källa — mellan 140 000 och 170 000 kronor.

Vi har i vår skattemotion påtalat det orimliga i att man vid beskattningen får dra av räntekostnaderna oavsett hur mycket en villa kostar. Vi har inte i detta sammanhang ifrågasatt avdragsrätten för vanliga enfamiljshus, som vanliga arbetare och tjänstemän kan tänka sig. Men vi har ansett att avdragsrätten borde maximeras till ett visst lånebelopp — vad man betalar i ränta

utöver detta belopp borde inte få dras av.

Om en villaägare lånar 125 000 kronor och en annan 250 000 kronor, betyder det att den senare inte bara får göra dubbelt så stort avdrag utan vederbörande har säkerligen också en större inkomst och därmed högre marginalskatt, varför skattelindringen i verkligheten blir mer än dubbelt så stor.

Det nuvarande systemet med obegränsad avdragsrätt medför faktiskt att samhället — stat och kommun — och därmed andra skattebetalare får vara med och finansiera lyxvillabyggena. Det är groteskt.

Utskottet polemiserar inte mot motionerna. Det går givetvis inte heller att försvara den nuvarande ordningen. I stället för att tillstyrka bifall till motionerna förutsätter utskottet att villabeskattningsutredningen skall ta upp saken. Om så sker och ett positivt förslag framläggs har frågan givetvis i dag fallit framåt. Vi förutsätter att regeringen skyndsamt företager sig något på detta område.

En annan sida av frågan, som jag inte närmare skall gå in på i detta sammanhang, är att byggandet av lyxvillor lägger beslag på kapital, arbetskraft och material som skulle kunna användas för att bygga många fler bostäder till bostadslösa medborgare.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag skall bara säga några ord om detta. Jag trodde inte att det skulle bli någon debatt i detta ärende och att herrar Svenning och Karlsson skulle begära ordet. Tankegången i motionerna är nämligen något förvirrad. I skatteavseende får man ju göra avdrag för gåldräntor vilket slags skuld det än gäller.

Vi kommer här in på en parallell till det ärende, som nyss var uppe till behandling och som gällde att man skulle göra undantag för periodiskt understöd till studerande och detta av någon an-

Rätten för villaägare till avdrag vid beskattningen för ränta å lån

ledning, som ingen ville eller kunde redogöra för. Vi skall alltså nu göra ett undantag för en viss kategori, som önskar lägga ned mycket pengar på att bo bra och som kanske för detta avstår från mycket annat. Dessa människor lånar t. ex. inte pengar till utlandsresor för att sedan kunna göra avdrag för räntorna på dessa skulder.

Om man skulle låna pengar för att betala en stor spelskuld, herr Svenning, får man göra avdrag för den ränta som härvid uppkommer. Men man skulle inte få göra avdrag för räntekostnader på sin bostad, om denna är av något bättre beskaffenhet. Var man skall dra gränsen mellan lyxvillor och andra villor vet jag inte heller. Dessutom måste denna ränta verkligen betalas och den som får dessa pengar skall beskattas för dem. Pengarna undandras alltså inte beskattningen.

Det gladdde mig att utskottet i sitt utlåtande givit motionärerna en elegant undervisning med ett argument, som jag en gång använt i en tidningspolemik. När det gäller boendekostnader för innehavare av bostadsrättslägenhet erinrar utskottet om »att de — säkerligen åtskilliga — bostadsrättsinnehavare, som finansierat sin bostadsrättslägenhet med lånade medel, får dra av räntan på dessa». Detta är självklart.

Om en person som bor i en vanlig hyreslägenhet vill låna pengar i bank till 25 års hyreskostnader, får han göra avdrag för den uppkommande räntan. Det är bara det att han för det mesta inte behöver göra det. Men en person som bygger en villa måste oftast låna pengar och får därvid naturligtvis göra avdrag för uppkommande ränta. Det är ett självklart förhållande.

Det förekommer vidare en socialdemokratisk dubbelmoral på detta område, vilken är tämligen otillfredsställande och vilken innebär att man först höjer skattetrycket så att det blir synnerligen högt för människor med hög inkomst, och sedan säger att dessa inte

får göra några avdrag, eftersom de skulle vinna så mycket på detta. Det är verkligen ett underligt sätt att resonera. Om det är detta förhållande som sticker herr Svenning i ögonen, tycker jag att han skall verka för att man avskaffar progressiviteten. Om man nämligen har en mycket hög progressivitet, måste en person med högre inkomst tjäna mer på ett avdrag än en person som har lägre inkomst.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade naturligtvis inte förväntat något annat än denna inställning från herr Sjöholms sida. Men de exempel, som jag har anfört om hur man kan gynnas av nuvarande regler måste väl ändå vara uppseendeväckande. Jag tror att det inte är många som har samma uppfattning som herr Sjöholm, utan att man mot bakgrunden av de mångfaldiga upprörande exempel som förekommer på detta område är ganska angelägen om att saken blir undersökt. Glöm inte att dessa avdrag ligger i toppen av den progressiva skalan och därför blir dubbelt så vinstgivande. Jag är inte förvånad över den ståndpunkt herr Sjöholm intar, men jag hoppas i varje fall att riksdagen skall ha en annan uppfattning när den senare bedömer denna fråga.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag måste i detta sammanhang påtala en sak. Vi har i vårt land en bostadsbrist och en kapitalbrist, som ofta åberopas i olika sammanhang. Med hänsyn till detta måste jag säga att jag blev upprörd när jag i Aftonbladet onsdagen den 23 mars läste att landets dyraste och lyxigaste sommarstuga skall byggas i Falsterbo för 1,5 miljon kronor. Jag förutsätter givetvis att vederbörande miljonär som den »duktige» affärsman han är, när han skall bygga denna lyxvilla också kommer att utnyttja alla möjligheter att få subventioner från staten.

Höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

Herr talman! Det är upprörande att vi i nådens år 1966 med den bostadsbrist, som vi har, och med kännedom om att ungdomar och andra medborgare saknar bostad skall ge möjligheter för en del personer att bygga lyxvillor för flera hundra tusen kronor och fritidsstugor, som kan kosta upp till 1,5 miljon kronor.

Jag förutsätter att utredningen verkligen skall göra rent i detta sammanhang och samtidigt att myndigheterna ser till att sådana rent ut sagt rättskränkande och moraliskt knappt försvarbara förfaranden inte får fortsätta i gamla Sverige.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Enligt min uppfattning finns det i motionerna synpunkter som är värda beaktande. Jag håller med om att det förekommer fall där det kan anses att sådana som har byggt lyxvillor har gynnats av de nuvarande reglerna. Emellertid tror jag i likhet med herr Sjöholm, att det är mycket besvärligt att gå fram på den vägen att man inskränker rätten att göra avdrag för gäldranta, bl. a. därför att det är så utomordentligt svårt att kontrollera en sådan bestämmelse.

Däremot finns det en annan väg att gå. När man beskattar en- och tvåfamiljsfastigheter får ägarna, som vi alla vet, i sin deklaration räkna med en avkastning av endast 2 procent på taxeringsvärdet. Detta kan givetvis vara mycket befogat när det gäller egnahem av vanlig omfattning, men det kan allvarligt ifrågasättas om det kan vara motiverat att ge så fördelaktiga villkor — en sådan subvention som man får anse att det är — åt dem som bygger villor som kostar t. ex. tre kvarts till en miljon eller mera.

Jag är alltså positivt inställd till att det företas en utredning på detta område. De motionärer som har föreslagit en sådan har också redan blivit tillgodosedda, ty såvitt jag förstår kommer

villabeskattningsutredningen att lägga fram sitt resultat nu under våren.

Herr talman! Av detta skäl ansluter jag mig till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Jag delar helt den uppfattning som framförts här om att något borde göras åt beskattningen av de s. k. lyxvillorna.

Vi har ju gott om tid här i kammaren, så vi kan diskutera denna fråga hur länge som helst. Jag skall emellertid inskränka mig till att meddela att den utredning, som en del av herrarna önskar, är i full verksamhet och att förslag kommer att läggas fram under första halvåret 1966.

Jag hoppas att detta förslag skall tillfredsställa de rimliga anspråk man kan ha när det gäller beskattning av lyxvillor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7**Höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 16, i anledning av väckta motioner om höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 496 av herr *Bengtson* och II: 625 av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*;

2) de likalydande motionerna I: 505 av herrar *Dahlén* och *Sundin* samt II: 604 av herrar *Antonsson* och *Gustafsson* i Skellefteå, vari hemstälts,

a) att riksdagen måtte besluta att för gift kvinna med inkomst av eget arbete,

Höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

rörelse eller jordbruk förvärvsavdragets maximibelopp höjdes till 4 000 kr. att gälla i de fall där familjen hade hemmavarande barn under 16 år samt att denna ändring även skulle gälla för ensamstående barnförsörjare,

b) att motsvarande uppräknade förvärvsavdragen i övriga förekommande fall måtte vidtagas, och

c) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext;

3) de likalydande motionerna I: 522 av herr *Johan Olsson* och II: 636 av herr *Larsson* i Borrbym. fl., vari hemställt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag om rätt till avdrag i deklaration för mellanskillnaden mellan verklig kostnad för hemhjälp och den dagarsättning, inklusive tilläggsjukpenning, som husmor i allmän försäkring är berättigad till»; ävensom

4) motionen II: 633 av fru *Kristensson m. fl.*, vari hemställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte efter företagen utredning med beaktande av de i motionen anförda synpunkterna förelägga riksdagen förslag om sådan komplettering av gällande förvärvsavdrag, att föräldrar med minderåriga barn må kunna erhålla avdrag för styrkta nödiga kostnader för den av förvärvsarbetet föranledda barntillsynen».

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 496 av herr *Bengtson* och II: 625 av herr *Johansson* i Skärstad m. fl. om rätt till avdrag vid beskattningen för lön till hembiträde,

2) de likalydande motionerna I: 505 av herrar *Dahlén* och *Sundin* samt II: 604 av herrar *Antonsson* och *Gustafsson* i Skellefteå om höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen,

3) de likalydande motionerna I: 522 av herr *Johan Olsson* och II: 636 av herr *Larsson* i Borrbym. fl. om rätt till

avdrag vid beskattningen för hemhjälpskostnader, ävensom

4) motionen II: 633 av fru *Kristensson m. fl.* om avdrag vid beskattningen för barntillsynskostnader,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

beträffande höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen

1) av herrar *Elofsson*, *Lundström*, *Tistad*, *Vigelsbo*, *Eriksson* i Bäckmora, *Enskog* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att utskottet under punkten 2) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 505 av herrar *Dahlén* och *Sundin* samt II: 604 av herrar *Antonsson* och *Gustafsson* i Skellefteå måtte antaga i reservationen framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

beträffande rätt till avdrag vid beskattningen för hemhjälpskostnader

2) av herrar *Elofsson*, *Vigelsbo* och *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett att utskottet under punkten 3) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 522 av herr *Johan Olsson* och II: 636 av herr *Larsson* i Borrbym. fl. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande rätt till avdrag vid taxeringen för mellanskillnaden mellan verklig kostnad för hemhjälp och den dagarsättning, inklusive tilläggsjukpenning, som husmor i allmän försäkring vore berättigad till;

3) av herrar *Lundström*, *Tistad*, *Enskog* och *Larsson* i Umeå, utan angivet yrkande;

beträffande avdrag vid beskattningen för barntillsynskostnader

4) av herrar *Yngve Nilsson*, *Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås, vilka — under åberopande av innehållet i

Höjning av förvärvsavgiften vid beskattningen, m. m.

motionen II: 633 av fru Kristensson m. fl. samt under hänvisning till de likalydande motionerna I: 638 och II: 600, såvitt här var i fråga — ansett att utskottet under punkten 4) bort hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte efter företagen utredning förelägga riksdagen förslag om sådan komplettering av gällande bestämmelser om förvärvsavgift, att föräldrar med minderåriga barn måtte kunna erhålla avgift för styrkta nödiga kostnader för den av förvärvsarbetet föranledda barn-tillsynen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag skall först och främst be att få uttala min högaktning för herr Brandt. Han har ju försökt sanera denna bevillningsutskottsdebatt i kväll, och att den sedermera i alla fall har sparat ur kan inte han rå för.

Det rör sig nu om frågor som har behandlats här tidigare varje riksdag i både tio och femton år. Jag har emellertid en ny fråga, som representanter för vårt parti har tagit upp i motionerna 522 i första kammaren och 636 i andra kammaren. Motionerna avser det fall då försörjaren av en barnfamilj på grund av sitt förvärvsarbete under väsentlig del av veckan eller under ännu längre tid är borta från hemmet hela dygnet och den hemmavarande maken blir sjuk. Särskilt vid sådana sjukdomsfall som kräver sjukhusvård är det nödvändigt att en utomstående person träder till för att sköta hushållet och ta hand om barnen. Sjukpenningen för den make, som inte har förvärvsarbete utan helt ägnar sig åt skötseln av hem och barn är inklusive den frivilliga tilläggs-sjukpenningen maximerad till 12 kronor per dag plus eventuellt barntillägg. Härav tas 5 kronor i anspråk för sjukhusvistelsen. Lönen till en hemhjälp, som

skall finnas tillgänglig under största delen av dygnet, överstiger väsentligt den ersättning som utgår. Därför ökar försörjningsbördan avsevärt för den, vars familj drabbats av sjukdom. I synnerhet den som har låg inkomst kan då få stora svårigheter att klara upp situationen.

Kostnaden för hemhjälp är icke avgiftsgill vid taxeringen, men enligt vår uppfattning är det ett angeläget trygghetskrav att rätt till avgift kan medges för skillnaden mellan den verkliga kostnaden för hemhjälp och den dagessättning, inklusive frivillig tilläggs-sjukpenning, som en husmor enligt allmän försäkring är berättigad till.

Nu har utskottet hänvisat till att familjebeskattningen och därmed sammanhängande frågor är föremål för utredning inom familjeskatteberedningen och att denna bör kunna behandla även här förevarande spörsmål samt lägga fram förslag till slutgiltig lösning av frågan.

Jag vill emellertid, herr talman, ytterligare understryka vår uppfattning att det är nödvändigt att göra någonting nu och ber därför att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2 i bevillningsutskottets betänkande nr 16.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 16 behandlas bl. a. några motioner med yrkande om höjning av maximibeloppet för förvärvsavgift. Förslaget i motionsparet I: 505 och II: 604 syftar till en höjning från nu gällande högst 3 000 kronor till högst 4 000 kronor. Motivet till detta förslag är att det nuvarande förvärvsavgiften för många familjer inte är tillräckligt som kompensation för de extrakostnader som uppstår på grund av att hustrun har förvärvsarbete utanför hemmet.

Genom den höjning som föreslås i motionerna och som är densamma som påyrkas i reservationen nr 1 kan man förvänta att fler gifta kvinnor går ut på arbetsmarknaden. Bland dessa finns ju

Höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

fortfarande en arbetskraftsreserv som kan tillföras näringslivet.

Den föreslagna höjningen av förvärsavdraget kommer visserligen att medföra ett skattebortfall, men detta uppvägs av ett ökat skatteunderlag från de kvinnor som tack vare höjningen går ut på arbetsmarknaden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen nr 1.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Det är med viss bävan man tar till orda, ty det gäller faktiskt ett ärende som är en gammal bekant och i vilket några nya argument inte finns att tillföra debatten. Jag utgår emellertid ifrån att herr Brandt i detta liksom i tidigare ärenden inte finner anledning att förlänga debatten, och det gör att jag kanske kan tillåta mig att i alla fall framföra några synpunkter.

Inom högerpartiet har vi, som kammarens ledamöter är medvetna om, under lång tid tillmätt frågan om utformningen av förvärvsavdraget mycket stor betydelse. Vi kan tyvärr inte dela de båda andra borgerliga partiernas uppfattning, att man skulle kunna lösa frågan enbart genom att höja schablonavdraget till lämplig storlek. Vi tycker att det väsentliga är att schablonavdraget hålls på en rimlig nivå, så att inte alltför många får göra avdrag som inte motsvarar de verkliga kostnaderna, men att man kompletterar schablonavdraget med rätt till avdrag för kostnader som man visar att man verkligen haft.

Anledningen till att vi fäster så stor vikt vid denna konstruktion är att en sådan anordning skulle underlätta den valfrihet mellan olika tillsynsformer, som jag tror att vi alla anser bör eftersträvas. Jag tror inte att någon egentligen menar, att den kollektiva barnuppfostran är den idealiska lösningen. Alla är nog ense om att föräldrarna själva bör få bedöma vilken tillsynsform som är bäst. Det är då också naturligt, att de olika tillsynsformerna får konkur-

rera med varandra på lika villkor. Detta kan underlättas av den konstruktion av förvärvsavdraget som vi från högerpartiets sida har föreslagit.

Det är litet svårt att förstå, att många här i riksdagen accepterar ett stöd till daghemmen på omkring 6 000 kronor per barn och år och samtidigt anser att vi inte har råd att kosta på oss ett ordentligt avdrag för de tillsynskostnader som vederbörande kan styrka att de verkligen haft.

Inom högerpartiet har vi blivit satta litet på undantag; vi har inte fått någon representant i familjeskatteberedningen. Därför har vi funnit anledning att tillsätta en egen expertgrupp, som sysslat just med frågan om förvärvsavdragets utformning. Jag skall bespara kammarens ledamöter en närmare redogörelse för det förslag vi kommit fram till. Vi har i motionen klart skisserat den konstruktion vi tänkt oss. Vi anser att 16-årsgränsen inte rimligen bör fasthållas när det gäller detta komplement till schablonavdraget. Det torde vara tillräckligt med en lägre åldersgräns, eftersom tillsynskostnaderna rimligen bör avta ju äldre barnen blir. Likaså har vi påpekat det olämpliga i att avdraget är knutet enbart till kvinnans inkomst. Men den frågan är tekniskt svår att lösa, och vi har därför i motionen inte presenterat något förslag till en tillfredsställande utformning. Vi vänder oss också bestämt mot den maximering av schablonavdraget som uppstår därigenom, att man bara tillåter avdrag upp till en viss procent av inkomsten. Denna konstruktion gynnar de högre inkomsttagarna. Man synes utgå från att ju högre inkomst en person har, desto större avdrag bör han få göra för barntillsynen. Det är ju inte alls säkert att omkostnaderna är högre därför att inkomsterna är högre. Vi tycker alltså att man när det gäller detta komplement helt bör slopa denna procentregel och utgå från som självklart att inkomsten bör vara taket för avdraget.

Höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

Vi har i motionen också analyserat vilka tillsynsfunktioner avdraget skall täcka. Den saken skall jag inte närmare gå in på. Vi har emellertid ansett att man bör ha två maximiregler: dels ett avdrag för barn under 12 år, maximerat till 6 000 kronor, dels ett avdrag för barn under 7 år, maximerat till 10 000 kronor.

Det är viktigt — inte bara ur arbetsmarknadssynpunkt, herr Enskog — att vi får en tillfredsställande lösning av denna fråga. Det väsentliga är att avdraget underlättar för föräldrar i förvärvsarbete att få en god omvårdnad av barnen. Den dystra verkligheten i dag är att det finns många exempel på att föräldrar i en besvärlig ekonomisk situation när det gäller barntillsynen tvingas till nödlösningar, som många gånger är upprörande och borde motivera att vi eftersträfvade bättre anordningar.

Herr talman! Det skulle finnas anledning att gå in på vad utskottet säger med anledning av denna motion, men jag skall bara konstatera, att utskottet hänvisar till familjeskatteberedningen och till den familjepolitiska kommittén och säger att utskottet utgår ifrån att dessa båda utredningar sysslar med hithörande frågor och att dessa frågor förmodligen blir uppmärksammas där. Jag tycker att det vore rimligt att en motion som denna, som så ingående penetrerar denna fråga, åtminstone kunde ha hänvisats till familjeskatteberedningen för beaktande — det hade inte varit för mycket begärt.

Herr talman! Jag vill med detta endast yrka bifall till den till utskottets betänkande fogade reservationen nr 4 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Herr BJÖRKMÄN (h):

Herr talman! På denna punkt skall jag följa herr Brandts goda föredöme och nöja mig med att yrka bifall till reservation nr 4. Jag avvaktar med intresse om herr Allard nu i sin tur skall följa vårt goda föredöme.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Jag kan till att börja med instämma med fru Kristensson när hon sade att frågan om förvärvsavdragets utformning varit föremål för riksdagens behandling många gånger tidigare. Senast skedde det föregående år, då riksdagen beslutade att det s. k. kvotavdraget skulle höjas från 20 till 25 procent och att maximibeloppet skulle höjas från 2 000 till 3 000 kronor. De nya bestämmelserna, om vilka riksdagen alltså fattade beslut så sent som föregående år, skall för första gången tillämpas vid 1967 års taxering.

De skäl som nu anförts i motionerna för en höjning av förvärvsavdraget är i huvudsak desamma som anfördes föregående år, då den nämnda uppräknings skedde. Då några nya skäl inte har presenterats i motionerna anser utskottet att det saknas anledning att frångå det ställningstagande som riksdagen gjorde efter en ingående prövning så sent som förra året. Till detta kommer att familjeskattningen och de frågor som hör samman med den är föremål för utredning inom familjeskattningsberedningen. Utskottet anser därför att beredningens prövning och förslag beträffande familjeskattningen i dess helhet bör avvaktas innan ytterligare förändringar av förvärvsavdraget görs.

Det bör kanske också erinras om det skattebortfall som skulle bli följden av ett bifall till reservationerna. I reservationerna nr 2 och nr 4 begäres utredningar, och några beräkningar av hur stort skattebortfallet skulle bli på grund av de tänkta förändringarna har inte gjorts. Men så mycket är väl säkert att så genomgripande som högerförslaget är så skulle skattebortfallet vid ett genomförande av förslaget bli mycket betydande.

I reservation nr 1 framförs ett klart yrkande om ändrad lagstiftning, och på den punkten vore det lättare att beräkna hur stort skattebortfallet skulle

Höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

bli. Det beslut riksdagen fattade föregående år ger en antydan härom. Höjningen av kvotavdraget beräknades medföra ett skattebortfall för staten på 45 miljoner kronor och för kommunerna på 40 miljoner kronor. Det förslag som framförs i reservation nr 1 kommer, om det genomförs, säkerligen att medföra ett skattebortfall i närheten av dessa belopp. Detta är ytterligare ett skäl för bifall till utskottets förslag och avslag på reservationerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Först finns det anledning att tacka herr Allard för att han värdigats att bemöta vår argumentation i viss utsträckning. Den omständigheten att frågan varit föremål för behandling många gånger gör den inte mindre angelägen, vilket herr Allard kanske inte heller menade. Men jag vill erinra herr Allard om att utskottet självt i sitt betänkande dock angivit en motivering varför frågan skulle prövas. Utskottet säger nämligen överst på s. 8: » — — — under det att i andra fall avdraget åtminstone tidvis inte ger den skattskyldiga tillräcklig kompensation för de faktiska merkostnaderna på grund av förvärvsarbetet.» Här erkänner man alltså att den nuvarande schablonen i många fall inte täcker de faktiska kostnaderna.

Sedan kommer vi emellertid till den intressantaste av herr Allards motiveeringar. I fråga om högerförslaget sade herr Allard att detta är så genomgripande, att det skulle innebära ett väsentligt skattebortfall. Det finns därför kanske anledning att erinra herr Allard och kammarens övriga ledamöter om att det som vi yrkat inte är något annat än att man skall få göra avdrag för de kostnader som man faktiskt kan visa att man har haft. Är det inte rimligt att man skall få göra avdrag för sådana kostnader som man verkligen kan styr-

ka? Skulle det sedan visa sig att detta medför ett stort skattebortfall, utgör storleken av detta skattebortfall endast måttet på den orimlighet som den nuvarande beskattningen innebär. Vi skall väl ändå alla eftersträva att skatt skall utgå efter förmåga, detta må sedan kosta mer eller mindre. Ett rättvist skattesystem bör dock eftersträvas och detta gör sig med ännu större styrka gällande i ett läge då skattetrycket är så högt.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Bara ett par ord med anledning av herr Allards kostnadsberäkningar. Herr Allard sade att förslaget i folkpartireservationen skulle kosta någonting i närheten av det 40-tal miljoner som förra årets ändringar kostade staten. Jag kanske då får fästa uppmärksamheten på att förra årets beslut innebar att man höjde förvärvsavdraget för alla som hade ett sådant. Man höjde kvotavdraget från 20 till 25 procent. Detta medförde att alla, som hade förvärvsavdrag, fick en förbättring. Det var detta som kostade de verkliga pengarna.

Man genomförde dessutom en höjning av maximibeloppet från 2 000 till 3 000 kronor. Den föreliggande reservationen innebär bara förslag om att man höjer maximibeloppet ytterligare från 3 000 till 4 000 utan att göra någon som helst förändring i kvotavdraget. De siffror som kan komma i fråga är bara bråkdelar av dem som herr Allard nämnde. Mot detta kan sägas vad en av experterna på detta område har sagt, nämligen att de skatteinkomster, som tillföres statskassan genom att på det sättet flera kvinnor blir stimulerade att gå ut i förvärvsarbete, säkerligen uppväger det inkomstbortfall som kan komma till stånd om detta förslag genomföres.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg lovar kanske litet för mycket när han säger att ett bifall till reservatio-

Höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

nen skulle innebära ett skattebortfall som endast skulle vara en bråkdel av det som blev resultatet av det beslut om förändringar beträffande förvärvsavdraget som riksdagen fattade föregående år. Varken herr Gustafson eller jag har några exakta belopp att komma med, men jag tror att de belopp jag nämnde ligger betydligt närmare sanningen än den uppgift som herr Gustafson lämnade.

Högerförslaget innebär ett förvärvsavdrag så konstruerat, att för en familj med barn under sju år skall man få avdrag för kostnader upp till 10 000 kronor och för en familj med barn över sju år 6 000 kronor. Nu är maximibeloppet 3 000 kronor. Det är ganska naturligt att utskottet, inför ett så genomgripande förslag och med vetskap om att familjeskatteberedningen har denna fråga under övervägande och har för avsikt att komma med förslag beträffande familjebeskattningen i dess helhet, inte anser att man skall skriva till Kungl. Maj:t och begära en ny utredning med de utgångspunkter som finns i högerreservationens förslag. Högerpartiet är för övrigt ensam bland de borgerliga partierna att stå bakom denna reservation.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag förstod av herr Allards senaste inlägg att herr Allard var på det klara med den mycket stora skillnaden i kostnader mellan förra årets ändring och årets. Experterna har inte kunnat räkna ut hur stort belopp det är fråga om i år, men det kan inte vara ett belopp ens i närheten av det, inte hälften av det, möjligen en fjärdedel men också det antagligen för högt, och då är det inte motiverat, att komma med kostnadssiffror som ger ett felaktigt intryck.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Det är riktigt att vi i högerpartiet är ensamma om detta för-

slag, men det finns kanske anledning säga att vi ofta från början varit ensamma med många förslag men att vi sedan haft glädjen att kunna konstatera, att så småningom både folkpartiet och centerpartiet och t. o. m. regeringspartiet har accepterat våra ståndpunkter. Detta är alltså i och för sig inget avskräckande argument.

Herr Allard säger att siffrorna 10 000 och 6 000 låter orimliga i hans öron. Jag kan inte riktigt förstå det, därför att det gäller dock avdrag bara för styrkta omkostnader och inte för någonting annat, och herr Allard har ju ingenting emot att daghemsvården subventioneras från samhällets sida. När det gäller driftkostnaderna på daghemmen subventionerar samhället varje barn med inte mindre än 5 600 kronor per år, och räknar man in kapitalinvesteringarna kommer subventionen att ligga över 6 000 kronor. Läger man därtill förvärvsavdragen på högst 3 000 kronor som också dessa familjer har så blir det en subvention på sammanlagt 9 000 kronor. Det accepterar herr Allard men tycker att vår konstruktion är egendomlig.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Enskog begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 16, röstar

Höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Elofsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Enskog begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 138 ja och 71 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Vigelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 3) i utskottets betänkande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Elofsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av

kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Vigelsbo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 147 ja och 34 nej, varjämte 32 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 4

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Kristensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 4) i utskottets betänkande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Kristensson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 156 ja och 33 nej, varjämte 24 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 17, i anledning av väckta motioner om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 504 av herrar *Harry Carlsson* och *Erik Filip Petersson* samt II: 628 av herr *Jonsson m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning i syfte att undanta sådana folkpensionärer, vilkas huvudsakliga inkomst utgjordes av folkpension, från deklarationsplikt eller att genomföra en väsentlig förenkling av deklarationsförandet;

II) de likalydande motionerna I: 508 av herr *Enarsson* och II: 655 av fröken *Wetterström m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att för ålders- och invalidpensionär skulle utgå förhöjda ortsavdrag, nämligen med 4 000 kronor för ensam pensionär, med 6 400 kronor för makar, av vilka en vore pensionär, och med 8 000 kronor för makar som båda vore pensionärer, samt på grund härav antaga i motionerna framlagda förslag till

a) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) och

b) förordning om ändrad lydelse av 8 § och 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

III) de likalydande motionerna I: 510 av herr *Karl-Erik Eriksson* och II: 631 av herr *Jönsson* i *Ingemarsgården m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte

1) besluta sådan ändring av bestämmelserna rörande extra avdrag för nedsatt skatteförmåga att ifrågavarande avdrags maximibelopp höjes till 5 000 kr. i stället för nu gällande 4 500 kr.,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förbättrade regler för avtrappning av det extra avdraget i syfte att undgå eljest uppkommande hög marginalskatt vid avdragets övre gräns, samt

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära åtgärder för att vård av anhörig i eller utanför hemmet skall ge vidgad rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga»;

IV) motionen II: 23 av herrar *Sjöholm* och *Rubin*;

V) motionen II: 268 av herr *Johansson* i *Trollhättan m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning av möjligheterna att förebygga att pensionärer erhåller restskatt och om lämpliga åtgärder med anledning härav»;

VI) motionen II: 634 av fru *Kristensson* och fröken *Wetterström*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta ändring av och tillägg till gällande skatteförfattningar i enlighet med vad i motionen anfördes samt att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderlig lagtext; ävensom

VII) motionen II: 639 av herrar *Mattsson* och *Persson* i *Heden*.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 504 av herrar *Harry Carlsson* och *Erik Filip Petersson* samt II: 628 av herr *Jonsson m. fl.* om undantag från deklarationsplikt för folkpensionärer,

2) de likalydande motionerna I: 508 av herr *Enarsson* och II: 655 av fröken *Wetterström m. fl.* om höjda ortsavdrag för folkpensionärer,

3) de likalydande motionerna I: 510 av herr *Karl-Erik Eriksson* och II: 631 av herr *Jönsson* i *Ingemarsgården m. fl.* om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga,

4) motionen II: 23 av herrar *Sjöholm* och *Rubin* om en översyn av bestämmelserna om existensminimum,

5) motionen II: 268 av herr *Johansson* i *Trollhättan m. fl.* om åtgärder för att förhindra kvarstående skatt för pensionärer,

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

6) motionen II: 634 av fru Kristensson och fröken Wetterström om extra avdrag vid beskattningen av vissa hemmadöttrar, ävensom

7) motionen II: 639 av herrar Mattsson och Persson i Heden om rätt till avdrag vid beskattningen för kostnader i samband med vård av handikappat barn,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

*beträffande undantag från deklara-
tionsplikt för folkpensionärer*

1) av herrar *Elofsson, Lundström, Tistad* och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora och *Enskog*, vilka ansett att utskottet under punkten 1) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 504 av herrar *Harry Carlsson* och *Erik Filip Petersson* samt II: 628 av herr *Jonsson* m. fl. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning med syfte att undantaga sådana folkpensionärer från deklara-
tionsplikt, vilkas huvudsakliga inkomst utgjordes av folkpension, eller att genomföra en väsentlig förenkling av deklara-
tionsförfarandet i dessa fall;

*beträffande höjda ortsavdrag för folk-
pensionärer*

2) av herrar *Gösta Jacobsson, Ottosson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett att utskottet under punkten 2) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 508 av herr *Enarsson* och II: 655 av fröken *Wetterström* m. fl. måtte besluta, att för ålders- och invalidpensionär skulle utgå förhöjda ortsavdrag, nämligen med 4 000 kronor för ensam pensionär, med 6 400 kronor för makar, av vilka en vore pensionär, och med 8 000 kronor för makar, som båda vore pensionärer, samt på grund härav antaga de vid motionerna fogade förslagen till

a) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) och

b) förordning om ändrad lydelse av 8 § och 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

*beträffande lättnader i beskattningen
för personer med nedsatt skatteförmåga,
m. m.*

3) av herrar *Elofsson, Lundström, Tistad* och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora och *Enskog*, vilka ansett att utskottet under punkten 3) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 510 av herr *Karl-Erik Eriksson* och II: 631 av herr *Jönsson* i Ingemarsgården m. fl. i denna del måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om att vård av anhörig i eller utanför hemmet skulle ge vidgad rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga;

4) av herrar *Elofsson, Lundström, Tistad* och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora och *Enskog*, vilka ansett att utskottet under punkterna 3), 5) och 6) bort hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 510 av herr *Karl-Erik Eriksson* och II: 631 av herr *Jönsson* i Ingemarsgården m. fl. i denna del samt motionen II: 268 av herr *Johansson* i Trollhättan m. fl. och motionen II: 634 av fru *Kristensson* och fröken *Wetterström* måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till årets riksdag om åtgärder, som förhindrade alltför stora marginaleffekter, när folkpensionärernas sidoinkomster höjdes över en viss minimistorlek;

beträffande översyn av bestämmelserna om existensminimum

5) av herrar *Lundström, Tistad*, fru *Nettelbrandt* och herr *Enskog*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! I motionerna I: 508 och II: 655 har herr Enarsson och jag tillsammans med några partikamrater återkommit med en framställning om förhöjda ortsavdrag för ålders- och invalidpensionärer. I andra motioner som har samma syfte, nämligen att lätta skattebördan för dessa kategorier, vill man gå andra vägar för att få till stånd en ändring, t. ex. genom att höja maxibeloppet för extra avdrag för nedsatt skatteförmåga.

Alla är väl överens om att det från samhällets sida är angeläget, ja nödvändigt, att i största möjliga utsträckning tillvarata den arbetskraft som finns att tillgå, då ju bristen på arbetskraft i vårt land är ett bekymmersamt faktum. Det finns en inte obetydlig arbetskraftsreserv bland folkpensionärerna. För många av dessa som har hälsa och krafter i behåll ter sig sysslolöshet och isolering från arbetslivet skrämmande. Om emellertid skatterna stiger alltför mycket vid en relativt blygsam biinkomst, så att behållningen av extrainkomsten blir onormalt liten, kan inte gärna dessa människor stimuleras till att ta det arbete som erbjödes dem.

Jag och mina medmotionärer anser att en höjning av ortsavdraget till vad vi föreslagit, 4 000 kronor för ensam pensionär, 6 400 kronor för makar, varav den ena är pensionär, och 8 000 kronor för makar, som båda är pensionärer, skulle vara den bästa formen för skattelättnad. Ja, inte bara för skattelättnad, därför att om vårt förslag realiserades skulle det ju innebära att en folkpensionär kunde skaffa sig en högre biinkomst än för närvarande och ändå utan särskild prövning vara befriad från skatt.

Det extra avdrag som kan medges för nedsatt skatteförmåga höjdes visserligen 1964, och utskottet framhåller att de anvisningar, som riksskattenämnden utfärdat till ledning då extra avdrag skall bestämmas, syftar till att söka uppnå

största möjliga likformighet vid beskattningen. Det säger dessutom, att de nya anvisningar som man har att vänta kommer att bli betydligt liberalare.

Detta är naturligtvis förbättringar som i och för sig är bra, men utskottet understryker också att de tabeller som anvisningarna innehåller »endast är avsedda som hjälpmedel vid bestämmandet av avdragets storlek i det enskilda fallet». Därför blir det ändå alltid till sist så, att graden av generositet beror på den enskilda taxeringsnämndens bedömning inom ramen för de maximerade 4 500 kronorna. Ett ortsavdrag är däremot fixerat till ett visst belopp, och därmed vet också den skattskyldige på förhand vilken skattelättnad han har rätt till. Vi anser att detta är en avgjord fördel.

I sin motivering för avslag på motionen säger bevillningsutskottet, nu liksom tidigare, att utskottet inte finner det »sakligt motiverat att tillerkänna även folkpensionärer med höga inkomster ett väsentligt större ortsavdrag än som tillkommer andra skattskyldiga i motsvarande inkomstläge».

Herr talman! Dessa lyckligt lottade utgör i alla fall endast ett fåtal i förhållande till det stora flertalet som det här gäller och som kommer i en, som vi tycker, missgynnad ställning. Dessutom, från dessa få stora inkomsttagare får stat och kommun tillbaka avsevärda belopp i form av skatt på deras inkomster, även om ortsavdragen skulle bli höjda såsom vi önskar.

Det lär aldrig någonsin gå att uppnå fullständig rättvisa i vårt skattesystem. Därför vill jag gärna fråga, om det inte vore mera välbetänkt av samhället att genom höjda ortsavdrag till ålders- och invalidpensionärer stimulera till värdefulla arbetsinsatser som landet behöver och tjänar på, dels genom att dessa människor bidrar till ökad produktion och dels genom att stat och kommun tillföres större skatteintäkter samt kanske inte minst där-

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

för att samhället undgår att tidigare än vad många gånger kanske annars skulle bli fallet behöva omhänderta människor för vård vilka just genom känslan av att vara ställda vid sidan av arbetslivet åldras för tidigt och därmed utsetts för olika slag av åldrandets sjukdomar.

Herr talman! Med vad jag nu framhållit ber jag att få yrka bifall till reservationen 2 i bevillningsutskottets betänkande nr 17.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag ber att få instämna i vad fröken Wetterström här anför. Det borde vara en rimlig princip att den utgående folkpensionen inte blir föremål för beskattning. Den bör vara skattefri. En kommande generation folkpensionärer här i landet kan väl också göra anspråk på att folkpensionen skall vara skattefri, eftersom de avgifter som numera erlägges inte längre är avdragsgilla vid deklarationen, medan däremot de personer som i dag är folkpensionärer, på sin tid fick göra avdrag för dessa avgifter. Men vi borde alla kunna vara överens om att dagens folkpensionärer inte är särskilt gynnade. De får t. ex. inte någon ATP-pension. Det borde därför vara motiverat att gå litet försiktigare fram.

Utskottet hänvisar till att pensionärerna kan begära skattebefrielse på grund av nedsatt skatteförmåga, och utskottet erkänner att man av stats- och kommunalfinansiella skäl inte har kunnat följa med i höjningen av ortsavdragen på det sätt som borde ha skett. Därför måste man tillgripa bestämmelsen om rätt till nedsättning av skatten vid minskad skatteförmåga. Behovet av sådant avdrag är självklart för många av våra folkpensionärer som inte har någon annan inkomst eller mindre sådan. Genom vår konstruktion att höja ortsavdragen för pensionärerna skulle de slippa ifrån det omak som det onekligen innebär att de måste

begära att bli befriade från skatt med hänvisning till bestämmelsen om nedsatt skatteförmåga. Jag tycker man kan säga att det rent av är nedsättande för dem att behöva begära detta. Därför tror jag att vårt förslag från högerpartiet, att pensionärerna bör ha rätt till ett något högre ortsavdrag, är mycket väl motiverat, inte minst ur den synpunkten att gamla människor inte så sällan på grund av vacklande hälsa får dyrare levnadsomkostnader. Det är ytterligare ett motiv för skattebefrielse.

Herr talman! Jag ber att få instämna i fröken Wetterströms yrkande.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! I reservation 1 i utskottets betänkande, vilken rör undantagande från deklarationsplikt för folkpensionärer, har begärts att folkpensionärer skall slippa deklarerera eller också att åtgärder skall vidtagas för att väsentligt förenkla deklarationsförfarandet. Det finns enligt min mening många skäl som talar för en sådan ordning, och jag vill därför yrka bifall till den reservationen. Med hänsyn till att en av motionärerna kommer att ta till orda om den saken skall jag emellertid inte fresta kammarens tålmod med att närmare utveckla mina synpunkter på den frågan.

I stället skall jag något beröra reservationerna 3 och 4, som rör frågan om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga. I reservation 3 yrkas vidgad rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga vid vård av anhörig i eller utanför hemmet. Det är ju rimligt att de personer som på det sättet mycket aktivt bidrar till att klara vårdproblemen i landet får någon möjlighet till soulagering.

Vi skulle utan de mycket värdefulla insatser, som görs av dessa människor, få ett mycket större bristproblem på våra sjukhus och vårdinstitutioner av olika slag än vad vi har för närvarande. Även om det kan medges att det är en

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

något extraordinär ordning att man tar hänsyn till detta just vid beskattningen, är det berättigat att dessa människor inte blir behandlade så som ofta sker för närvarande. Sådana som vårddar anhöriga får till och med ofta skatta för fritt vivre och övriga mycket små förmåner som de har i anslutning till vården.

Reservation nr 4 tar upp det särskilda problemet om den mycket hårda margineffekt som drabbar folkpensionärerna när de skaffar sig en liten sidoinkomst. Vanligt folk tror mycket ofta att marginalskatt är något som drabbar bara högre inkomsttagare. Men här i huset vet vi ju att det inte är riktigt på det sättet, utan att marginalskatten tvärtom mycket ofta drabbar även normalinkomsttagare och mindre inkomsttagare. Detta är mycket allvarligt i ett läge då vi på alla sätt behöver öka vår arbetskraft. Men vad vi kanske i allmänhet inte tror är att marginalbeskattningen — eller rättare uttryckt marginalbelastningen — utgör ett väsentligt problem även för våra pensionärer. Jag har för ett antal år sedan som representant för folkpartiet vid ett tillfälle haft anledning att säga att marginalskatten i detta land för pensionärer till och med kunde vara högre än för miljonärer. Det är en orimlig situation, men den gäller även nu i flera fall. Jag skall be att få ta ett par exempel.

Om en pensionär med en ålderspension på 4 330 kronor skaffar sig en sidoinkomst på 2 400 kronor får han — om jag räknar med effekten på det kommunala bostadstillägget och olika inslag i beskattningen — efter skatt och efter vederbörliga avdrag kvar 7 071 kronor. När han sedan ökar sin inkomst därutöver med t. ex. 1 000 kronor, har han en marginalbelastning på den tusenlappen på 126 procent. Han får alltså inte kvar ens de 7 071 kronorna som han hade innan han förtjänade dessa 1 000 kronor. Vilka andra än pensionärer har egentligen en så hög marginalbelastning?

Denna person med en sidoinkomst på 3 400 kronor hade alltså kvar efter skatt 6 816 kronor. När han ytterligare ökar sin sidoinkomst till 3 550 kronor, har han en marginalbelastning på inte 126 procent längre men 116 procent, och även det är mycket nog. Han får alltså också då mindre pengar kvar när han tjänar mera.

Dessa exempel gällde ensamstående pensionärer. På socialdemokratiskt håll, där man vill konservera en dylik ordning för pensionärerna, har det också lämnats exempel, men det exemplet gäller hur det slår för en gift pensionär. Det avser en gift person som har 9 000 kronor i folkpension tillsammans med maken och 3 000 kronor i sidoinkomst. Just enligt det exemplet blir det faktiskt inte så horribla resultat som för de ensamstående jag nämnt. Men man skulle också när det gäller de gifta kunna gå vidare och se hur det slår för andra. Resultatet i det nyssnämnda fallet beror på att marginalbelastningen just där ännu inte har satt in med hela sin kraft.

Om vi antar att just de här gifta pensionärerna med 9 000 kronor plus 3 000 kronor i sidoinkomst ökar sidoinkomsten med 3 000 kronor — det blir en sidoinkomst på 6 000 kronor per år eller cirka 500 kronor i månaden, vilket ingalunda är en ovanlig inkomst för en pensionär — så finner vi att detta gifta par drabbas av en marginalbelastning på 81 procent. Det blir visserligen inte minus, men det är ändå en belastning som är helt orimlig.

Är det verkligen, herr talman, riktigt att hårdnackat bibehålla en sådan här ordning just för pensionärernas del? Moderna folkpensionärer är vaket folk. De följer med i press och i TV, de är väl medvetna om att arbetskraftsbristen är ett av vårt lands största problem, de vet att det är ett samhällsintresse att få så många armar som möjligt i produktionen — och så blir de själva behandlade på detta sätt, när de går ut för att göra sin insats.

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

För många pensionärer är det ytterligt stimulerande att ha en sysselsättning som gör dagarna mera meningsfyllda. Men det är naturligt att de reagerar med undran och med bitterhet, om deras merprestationer blir så dåligt lönade, att de t. o. m. får mindre pengar kvar därför att de arbetar mera. Det är väl i alla fall, som det heter på modern svenska, toppen av botten.

I reservationen 4 föreslås att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till årets riksdag om åtgärder, som förhindrar alltför stora marginaleffekter, när folkpensionärernas sidoinkomster höjs över en viss minimistorlek. Jag vill ställa frågan, om det inte är befogat med sådana åtgärder. Jag vädjar till kammarens ledamöter att allvarligt överväga, om de verkligen vill följa utskottsmajoritetens linje och så grovt diskriminera pensionärerna.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Endast ett par ord om en motion som fröken Wetterström och jag väckt och som behandlas i förevarande betänkande från bevillningsutskottet. Motionen gäller beskattningen av de s. k. hemmadöttrarna och de normer som skall tillämpas därvidlag.

Det finns för närvarande inga anvisningar utfärdade av riksskattenämnden beträffande hemmadöttrarnas ställning i skattehänseende. Men för en kategori hemmadöttrar kunde det vara anledning att, på samma sätt som man gör för folkpensionärer, utfärda anvisningar om avdrag på grund av nedsatt skatteförmåga. Det är de hemmadöttrar som vårdar folkpensionärer. Yrskandet i motionen går helt enkelt ut på att det vore naturligt att två personer, som tillsammans lever på inkomst, understigande dubbel folkpension, medges rätt till extra avdrag i likhet med vad som gäller

för den, vars enda inkomstkälla utgöres av folkpension.

Nu kan det invändas att detta inte skulle vara något praktiskt problem med hänsyn till att taxeringsnämnderna i regel inte torde beskatta denna kategori av människor. Men anledningen till att vi väckt vår motion är att vi har kännedom om vissa konkreta exempel, där hemmadöttrarna har beskattats inte bara för värdet av fritt vivre utan även för värdet av ett skönmäsigt bestämt belopp per år, som man antar att de erhållit i fickpengar, samt för den skatt och sjukförsäkrings- och folkpensionsavgift, som anförväntan antages ha betalt för hemmadottern.

Det är dessa exempel som gjort att i varje fall vi menar att detta är ett praktiskt problem, även om det inte är så stort, och att det därför kunde finnas anledning att föreslå att riksskattenämnden utfärdar anvisningar för att dessa personer skall få en lättnad i skattehänseende.

Det är inte heller så lätt för den enskilde, som kanske inte har förmåga eller möjligheter att tillvarataga sin ställning i skattehänseende på ett tillfredsställande sätt, att kunna klara ut sin situation, och det kan därför hända att vederbörande blir beskattad i ett läge där enligt allmän praxis i övrigt anledning till beskattning inte föreligger.

Fru Nettelbrandt gick i sitt anförande i viss mån in på detta problem och hon slutade med att yrka bifall till reservation nr 4. I denna reservation omnämns också i klämman motionen av fröken Wetterström och mig själv. Men när man läser innehållet i reservation nr 4 finner man ingenting som i sak anknyter just till de problem, som vi tagit upp, och därför kan jag faktiskt inte förstå det logiska sammanhanget i att man nämnt motionen i denna reservation.

Jag tycker mot denna bakgrund att det som utskottsmajoriteten uttalar i

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

anledning av motionen är betydligt mera positivt. Utskottsmajoriteten utgår från att dessa problem förmodligen inte existerar, men förutsätter »att riksskattenämnden har sin uppmärksamhet riktad på frågan och, om det anses erforderligt, utfärdar anvisningar till ledning för en enhetlig taxering».

Man kunde kanhända ha önskat att utskottsmajoriteten hade skrivit något mera preciserat på denna punkt, men, herr talman, jag anser för min del att det finns anledning att yrka bifall till utskottets hemställan i denna del.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! De flesta av de motioner som behandlas i detta betänkande har tidigare varit föremål för riksdagens behandling. Om det förekommit något undantag från denna regel, har detta inte inträffat under valår. Motionerna har dessutom det gemensamt att de berör avdragsfrågor. Dessa sju motioner avser höjda ortsavdrag, höjda belopp för nedsatt skatteförmåga, frågan om marginalsatser, hemmadöttrarnas problem m. m.

Jag skall inte vara så kärv i tonen som herr Brandt och hänvisa till vad som tidigare har uttalats i dessa ärenden. Jag skall i stället göra så — och jag hoppas att kammaren håller mig räkning för detta — att jag endast söker i någon mån kommentera de fyra reservationer, som föreligger, och åtminstone i första omgången utsluter de motioner vilka inte tagits upp i reservationerna.

Yrskandet i motion II:628 har förts fram i en reservation, där man anhåller om en utredning i syfte att befria pensionärerna från deklaraionsplikten. Vi delar inom utskottsmajoriteten i viss mån denna uppfattning. Vi uttalar »att det från förenklingssynpunkt skulle vara en avsevärd fördel». Men ett bifall till detta yrkande skulle innebära olika deklaraionspliktsgränser för skil-

da kategorier skattskyldiga, vilket vi knappast anser vara tillfredsställande.

Därtill kommer att frågan om införande av definitiv källskatt är föremål för utredning. Kan detta spörsmål få en godtagbar lösning, torde möjligheter förefinnas att förenkla deklaraionsförfarandet och befria ett ganska stort antal personer från deklaraionssskyldighet.

Högerns förslag om höjda ortsavdrag — 8 000 kronor för gifta pensionärer, 4 000 kronor för ogift och 6 400 kronor för ett par då endast den ene är folkpensionär — har som sagt även förts fram i en reservation.

Fröken Wetterström och herr Magnusson i Borås har nyss redovisat skälen för denna högermotion. De förmenar att det höjda ortsavdraget skulle stimulera pensionärerna till fortsatt förvärvsarbete. Det är troligt att det skulle locka en hel del pensionärer, men hur många det skulle kunna bli vet väl ingen av oss än.

Utskottet har ändå inte ansett sig kunna biträda förslaget, och högern är alltså ensam om sin reservation. Vi menar att de nuvarande reglerna för beskattning av pensionärer ger relativt goda möjligheter för taxeringsnämnderna att beakta pensionärernas situation. Till detta kommer det schablonmässiga avdrag för kommunalskatt vid statlig beskattning som tillämpas första gången nästa år. Vi anser det vidare inte vara i överensstämmelse med likformighet i beskattningen att tillerkänna en viss kategori väsentligt högre ortsavdrag än andra, oavsett hur hög vederbörandes inkomst är.

Fröken Wetterström gjorde gällande att de nuvarande reglerna rörande extra avdrag för nedsatt skatteförmåga inte vore tillfredsställande. Hon erinrade om att de hade fastställts år 1964 och förväntade att det skulle bli nya regler. Om fröken Wetterström inte känner till förhållandet, kan jag upplysa om att nya regler är utarbetade av

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

riksskattenämnden och skall tillämpas vid innevarande års taxering.

Herr Magnusson i Borås har även en fundering. Han menar att det är på något sätt nedsättande för pensionärerna att begära extra avdrag, något som de skulle kunna undvika om högerns motion i detta avsnitt bifalles. Även herr Magnusson har läst läxan dåligt, ty pensionärer behöver inte göra framställning om extra avdrag. Det är klart och tydligt utsagt i anvisningarna, så på den punkten har herr Magnusson tagit fel.

I reservation 3 hemställes att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära förslag om att vård av anhörig i eller utom hemmet skulle ge rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga; det var detta förslag som fru Kristensson berörde. Utskottet erinrar om att den, som vårdar en person i sitt hem och därför erhåller en relativt blygsam ersättning, är berättigad till avdrag för de faktiska kostnaderna för inkomster nas förvärvande samt till ortsavdrag jämte eventuellt avdrag för nedsatt skatteförmåga, om skäl därtill finnes.

Ersättning för vård av person, som inte tillhör vårdarens familj utgår väl i regel som kontanta bidrag. Vårdgivaren har då möjlighet att i deklarationen dra av sina kostnader. Att utöver detta tillskapa speciella regler för nedsatt skatteförmåga hos personer som mer eller mindre yrkesmässigt ägnar sig åt vård av åldringar och sjuka, anser utskottet inte vara lämpligt. Andra åtgärder bör från samhällets sida vidtas för att ge dem skälig ekonomisk ersättning för deras vårdinsats.

I den sista reservationen i utlåtandet har man tagit upp praktiskt taget alla de funderingar som inte har fått plats i de tre föregående reservationerna, med undantag för motionerna 23 och 639 i denna kammare.

Herr Johansson i Trollhättan har i motion framställt ett yrkande om åtgärder till förebyggande av att pensio-

närer får restskatt. Till det vill utskottet erinra om att fr. o. m. den 1 januari 1966 nya bestämmelser tillämpas för beräkning av skatteavdrag vid pensionsutbetalningar. Detta innebär att preliminär A-skatt skall bestämmas till belopp som ligger så nära den slutliga skatten som möjligt. Härvid skall hänsyn tas till det avdrag för nedsatt skatteförmåga, som kan påräknas vid taxeringen. Det är dock givet att, om vederbörande har inkomster vid sidan av pensionen, framställning om ökat skatteavdrag måste göras.

Genom dessa ändrade bestämmelser om skatteavdrag för pensionärer har utskottet ansett motionsyrkandet i huvudsak vara tillgodosett.

Ett annat yrkande som berörs i den sista reservationen är frågan om att höja den övre gränsen för existensminimum från 4 500 till 5 000 kronor. Till detta vill jag endast erinra om att beloppet för existensminimum så sent som 1964 höjdes med 50 procent. Vidare må erinras om de nya bestämmelser som riksdagen har beslutat angående avdrag för kommunalskatt vid taxering till statlig skatt och som vi förmenar bör bli av stort värde.

Beträffande hemmadöttrarnas situation i beskattningshänseende vill jag framhålla att, i den mån ett direkt anställningsförhållande inte föreligger, torde förmånen av fritt vivre samt fickpengar icke utgöra skattepliktig intäkt vid taxeringen. Uppbär vårdaren andra inkomster, blir dessa givetvis beskattade.

Utskottet förutsätter även — som fru Kristensson här har påpekat — att riksskattenämnden har sin uppmärksamhet riktad på frågan och utfärdar de anvisningar som kan vara erforderliga.

Man har, kanske inte så mycket i utskottet som här i kammaren, försökt att göra ett ganska stort nummer av pensionärernas situation. Det är väl fru Nettelbrandt som i huvudsak stått för det. Jag vill då för det första erinra

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

om vad jag nyss har sagt, nämligen att riksskattenämndens nya anvisningar måste bidra till att i någon mån minska den marginals katt, som fru Nettelbrandt talade om. Jag skall härvidlag som argument inte använda utskottets skrivning, utan några rader ur reservationen, där det heter: »Genom de nya anvisningar beträffande extra avdrag för väsentligen nedsatt skatteförmåga för folkpensionärer som utarbetats av riksskattenämnden synes vissa av de frågor som aktualiseras i motionerna ha kommit i något gynnsammare läge. Det gäller t. ex. frågan om extra avdrag för merkostnader till följd av sjukdom. Icke oväsentliga förbättringar beträffande avtrappningen av det extra avdraget synes dessutom ha skett i vissa inkomstlägen.»

Det är inte utskottsmajoriteten som skrivit detta, utan det är reservanterna.

Låt mig till sist, herr talman, få påpeka, att visserligen kan man laborera med marginals katten och säga, att den verkar så och så. Men är det inte minst lika viktigt att fråga sig: Hur verkar beskattningen för medborgarna i allmänhet? Riksskattenämnden rekommenderar i sina nya anvisningar extra avdrag för ensamstående med inkomster upp till 13 000 kronor och för gifta med inkomster upp till 18 700 kronor. Ställer man dessa siffror i relation till vad jordbrukarna i allmänhet tjänar och till vad arbetare inom låglöneindustrierna tjänar — t. ex. arbetare inom textilindustrien, träindustrien, den kemiska industrien — kan man väl ändå inte påstå att situationen är så förtvivalad som flera av talesmännen för reservanterna sökt göra gällande.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Anders-

son i Essvik tycks ha totalt missuppfattat mig på en punkt, vill jag gärna göra ett tillrättaläggande. Herr Andersson i Essvik påstod, att jag kritiserat de nuvarande reglerna för de extra avdragen och att jag inte skulle ha reda på att liberalare regler är att vänta. Jag återgav tvärtom utskottets eget påpekande, att dessa extra avdrag höjdes 1964. Jag hänvisade också till riksskattenämndens anvisningar och jag erinrade om att vi hade att vänta nya, generösare anvisningar. Däremot sade jag att jag anser — och den uppfattningen vidhåller jag bestämt — att ett extra avdrag är underlägset ett ortsavdrag, eftersom det ligger i taxeringsnämndens skön att avgöra avdragets storlek intill ett visst maximibelopp, medan däremot ett ortsavdrag är fixerat.

Herr Andersson i Essvik framhöll vidare schablonavdraget såsom en förbättring för folkpensionärerna. Jag nämnde ingenting om den saken i mitt första anförande, men jag vill nu säga, att visst är schablonavdraget för kommunalskatten en fördel. Men det avdraget får ju endast göras vid taxering till statlig inkomstskatt, och den förmånen tillkommer därför inte folkpensionärer i allmänhet eftersom dessa inte i det inkomstläge de befinner sig i drabbas av progressiviteten utan är mera beroende av lindringar i kommunalskatten.

Jag tror inte man som herr Andersson i Essvik bör säga — det var visst inte riktat speciellt mot mig utan mot oss alla som i detta avseende för folkpensionärernas talan — att vi gör ett för stort nummer av denna fråga. Jag tycker i stället att vi alla borde inse, att de allra flesta av de människor det här gäller under hela sitt liv haft låga inkomster. När de på sin ålders dag försöker skaffa sig en extra inkomst, något som vi ur många synpunkter bör unna dem och som är till fördel även för samhället, så bör vi försöka underlätta för dem att skaffa denna inkomst.

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Essvik har försökt undervisa oss här och sagt att vi skall läsa på läxan bättre. Jag vet mycket väl att herr Andersson har en utomordentligt stor erfarenhet av det praktiska taxeringsarbetet, och jag har mycket stor respekt för hans kunskande, men nu råkar det vara på det sättet att jag mycket väl känner till att den som bara har folkpension inte behöver begära avdrag för nedsatt skatteförmåga. Om herr Andersson tillåter att jag använder samma debattmetod som han själv gör så vill jag säga, att om herr Andersson hörde upp och lyssnade på vad det är vi talar om så skulle han inte ha fällt det där yttrandet. Vad är det för ena vi har talat om? Det är inte om dem som har uteslutande folkpension, utan om de människor som vid sidan om folkpensionen även har andra inkomster. Det är de som måste lämna påpekande härom i sina deklarationer.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Essvik sade att vi i reservation nr 4 tagit upp de frågor som inte har gått att få in i de övriga reservationerna. Jag tycker att det är att bagatellisera hela den viktiga fråga som tas upp i reservation nr 4.

Herr Andersson i Essvik sade också att man har försökt göra ett stort nummer av pensionärernas situation. Det är ett cyniskt betraktelsesätt som inte är särskilt klädsamt för den fine och försynte person som herr Andersson i Essvik dock är. Det hade varit av stort värde om vi i stället hade kunnat få en belysning från herr Anderssons sida av hur han ser på just de fall som jag relaterade.

Det är klart att man kan läsa innantill i reservationen, och jag vill inte alls bestrida vad som har sagts i den —

självfallet inte; jag har själv skrivit under den. Det är riktigt som där sägs att vissa av de frågor som aktualiserats i motionen har kommit i ett något gynnsammare läge, men det visar ju bara hur ännu mycket sämre det var ställt i fråga om dessa ting tidigare, när det även efter dessa förbättringar kan se ut såsom jag relaterade tidigare.

Herr talman! Jag ber att få sluta med att tillägga ett yrkande om bifall till reservationerna 3 och 4.

Herr ANDERSSON i Essvik (s) kort genmäle:

Herr talman! Som svar på fru Nettelbrandts fråga skulle jag vilja säga — jag trodde jag hade klarat av detta i mitt förra anförande — att jag gör jämförelser mellan olika inkomstgrupper. Jag anförde nyss exemplet att en pensionärsfamilj med en inkomst på upp till 16 000 kronor enligt riksskattenämndens anvisningar har rätt till avdrag. Jag ställde detta mot t. ex. industriarbetare och jordbrukare med inkomster på mellan 10 000 och 12 000 kronor. Med detta för ögonen kan jag inte finna något skäl att nu medverka till en ändring av riksskattenämndens anvisningar.

Jag kan ytterligare exemplifiera detta: Ett gift par som har 14 000 kronor i inkomst av pension och extra arbeten får enligt riksskattenämndens senaste anvisningar 3 600 kronor i extra avdrag. Det får inte industriens folk och det får inte de övriga låglönegrupperna. En ensamstående person med folkpension och en extra inkomst tillsammans uppgående till 11 000 kronor får enligt riksskattenämndens rekommendationer och anvisningar 1 500 kronor i extra avdrag. Det får inga andra ungarlar i de inkomstklasserna. Med dessa förhållanden för ögonen kan man inte påstå att tiden är inne att riva upp fältet — åtminstone inte innan detta system fått praktiseras.

Till herr Magnusson i Borås vill jag

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

säga att jag är ledsen om jag på något sätt råkade sära honom. Det var inte alls min mening. Men faktum kvarstår att folkpensionärer inte särskilt behöver notera på sin deklaration om de vill ha extra avdrag. De får ett avdrag om den extra inkomsten uppgår till hälften eller till stor del av den ordinarie inkomsten.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Essvik har uppehållit sig vid riksskattenämndens anvisningar, och i dessa finns det onekligen många glädjande inslag. Till ett av dessa kanske jag skulle vilja räkna att anvisningarna tillkommit på ett sådant sätt att herr Andersson i Essvik inte haft möjlighet att motarbeta deras tillkomst. Så hade kanske varit fallet om denna fråga också varit uppe i riksdagen.

Herr Andersson i Essvik bortser från en väsentlig fråga när han tar sina exempel från olika inkomstlägen och hur det slår för industriarbetare av olika typer. Vad jag här tagit upp är det allvarliga i marginalskatteproblematiken. Just genom att man ökar sin arbetsinsats och sin inkomst med mycket blygsamma belopp har man, när sluteffekten är klar, i realiteten minskat sin inkomst. Det är detta som är det allvarliga. Men jag konstaterar att herr Andersson i Essvik tydligen tycker att en sådan ordning är riktig, även om den inte — det vill jag medge — slår på samma sätt över hela linjen. Dessa effekter är koncentrerade till vissa av inkomstlägena, men jag är angelägen om att betona att det ingalunda gäller några särskilt höga inkomsttagare utan tvärtom framför allt de mindre inkomsttagarna.

Till slut skulle jag vilja ställa en fråga till herr Andersson i Essvik: Om under detta år eller kanske något annat år regeringen lägger fram ett förslag till lösning av dessa frågor, kommer då herr

Andersson i Essvik att motarbeta även det förslaget?

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skall alls inte säga att situationen för pensionärerna är förtvivlad eller att de är diskriminerade, ty det vet alla att de inte är. Snarare har de en favoriserad ställning i skattehänseende i jämförelse med andra inkomsttagare. Det är emellertid roligt att höra ett så starkt engagemang för skattelättnader för de små inkomsttagarna. Jag skulle önska skattelättnader i mycket högre utsträckning över hela fältet för de små inkomsttagarna.

Det är emellertid en speciell fråga jag skulle vilja säga några ord om. Den har behandlats i en motion som bemötts av herr Andersson i Essvik, det gäller frågan om möjlighet för pensionärer som bara har pensionen och sitt kommunala bostadstillägg att bli befriade från skatt.

Herr Andersson i Essvik säger att de automatiskt blir befriade, men, herr Andersson i Essvik, det blir de faktiskt inte; åtminstone inte i Stockholm. Och pensionären förstår inte alltid att han kan anhålla om skattebefrielse för nedsatt skatteförmåga. Det går massor av sådana ärenden till prövningsnämnden och ökar på arbetet. Om reglerna kan vara generösare undrar jag om man inte på något sätt kunde markera detta tydligare. När det enligt regler blir skattebefrielse för pensionärer som förtjänar 18 000 kronor, måste en stackars pensionär som bara har sin pension och ett kommunalt bostadstillägg kunna slippa skatt. Det finns många missnöjda pensionärer.

Med hänsyn härtill har jag, trots att jag inte förstår så mycket av detta som herr Andersson i Essvik, vågat tro att man fick tyda reservation 1 så, att den inte avser bara att deklaraationsplikten skulle bortfalla utan även eventuellt för-enklas. Det skulle göras lättare för pensionärerna att få den rätt de har att be-

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

frias från skatt, när de endast har folkpension, och få vissa avdrag, även när de tjänar något däröver.

Även om det verkar okunnigt tänker jag därför yrka bifall till reservation nr 1. Jag får ständigt påstötningar från pensionärer i Stockholms stad som icke blir befriade från skatt trots att de bara har folkpension. Här i kammaren sitter folk som är med i prövningsnämnden och kan vittna om att dessa ärenden förekommer ofta. Många går naturligtvis inte vidare till prövningsnämnden. Det gäller människor som är ovana att hantera papper och som fått anlita utomstående för att skriva sin enkla deklARATION och som absolut inte förstår att göra ytterligare en anhållan för att bli befriad från skatten. De känner sig illa behandlade. Att låta dem betala skatt ger inga pengar till staten och det är orättvist.

Med en förhoppning om att regeringen på ett enkelt sätt skall kunna göra en översyn av dessa frågor och åtminstone undanröja den anledning till missnöje som påtalats yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Herr JONSSON (fp):

Herr talman! Som här tidigare har sagts av andra talare behandlas i detta utskottsutlåtande även en motion som jag jämte några medmotionärer väckt i denna kammare, nämligen motion 628, vari vi anhåller om en »utredning i syfte att undantaga sådana folkpensionärer, vilkas huvudsakliga inkomst utgöres av folkpension, från deklaraTionsplikt eller att genomföra en väsentlig förändring av deklaraTionsförfarandet».

Det har sagts av herr Andersson i Essvik och jag har också den uppfattningen, att en folkpensionär som endast har pension och ett oreducerat bostadstillägg ej behöver erlægga någon skatt. Efter ortsavdrag, schablonavdrag och det extra avdrag vilket i regel medges återstår för dessa folkpensionärer ingen

skattepliktig inkomst. Hela deklaraTionsförfarandet kan därför te sig tämligen onödigt för pensionärerna. Därtill kommer också det administrativa arbetet för taxeringsmyndigheterna med att sortera och granska dessa deklaraTioner vilka inte leder till några skatteinkomster för samhället.

Det har tidigare också sagts att vi inte har någon utpräglad känsla för eller intresse av att fylla i blanketter, och den årliga deklaraTionen är för många en liten prøvosten. För äldre människor, för pensionärer innebär det också många gånger bekymmer, och de måste, som fru Eriksson nämnde, anlita hjälp för att klara sina deklaraTioner. Man kanske får söka upp en deklaraTionsbyrå eller få tag på någon person som kan hjälpa en. Och det medför kostnader som kan förefalla tämligen onödiga.

I sin skrivning instämmer utskottet på sätt och vis i motionens syfte. Utskottet säger nämligen: »Utskottet kan avsluta sig till motionärernas uppfattning att det från förenklingssynpunkt skulle vara en avsevärd fördel, om man kunde befria personer med inkomster motsvarande i huvudsak existensminimum från deklaraTionsplikt.» Men utskottet säger samtidigt att det skulle förutsätta att man hade olika deklaraTionspliktsgränser för skilda kategorier skattskyldiga. Det föreligger deklaraTionsplikt vid en inkomst på 2 400 kronor, och man menar att det skulle bli svårt att särskilja denna grupp deklaraTanter.

För folkpensionärer med endast inkomst av folkpension föreligger emellertid ingen skatteplikt sedan avdragen gjorts. De skulle därför ur deklaraTions synpunkt kunna behandlas som en särskild grupp, och deklaraTionsförfarandet kunna förenklas för dem. Man kan tänka sig en enkel rapportskyldighet till taxeringsmyndigheten från försäkringskassan, som uppger vilka som har endast folkpension och bostadstillägg. Ett sådant förfarande skulle medföra

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

förenklingar även för taxeringsmyndigheterna.

I vår motion har vi sagt, att om man inte helt kan befria vederbörande från deklarationsplikt borde man dock kunna förenkla förfarandet, möjligen genom att de fick använda en betydligt enklare blankett. En folkpensionär kanske endast skulle behöva fylla i namn och adress och intyga att han inte har någon annan inkomst än den som folkpensionen ger honom.

Denna fråga berör en ganska stor grupp — enligt en uppgift som jag fick i fjol skulle det röra sig om mellan 530 000 och 540 000 personer. Det synes alltså föreligga skäl för bifall till de yrkanden som framställts dels i motionerna I: 504 och II: 628, dels i reservationen nr 1 att riksdagen måtte »anhålla om utredning med syfte att undanta sådana folkpensionärer från deklarationsplikt, vilkas huvudsakliga inkomst utgöres av folkpension, eller att genomföra en väsentlig förenkling av deklarationsförfarandet i dessa fall».

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation liksom till reservationerna nr 3 och 4.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Först kanske jag får säga några ord på herr Anderssons i Essvik vägnar, om han tillåter det — jag skall inte säga någonting som han inte själv skulle ha kunnat säga — som svar till fru Eriksson i Stockholm. Det förhåller sig bevisligen så att personer som endast har folkpension skall befrias, oavsett om de har anhållit om befrielse eller ej. Det skulle förvåna mig om taxeringsordförandena i Stockholm skulle vara av sämre kvalitet än på andra håll. Det finns inte något fog för ett sådant antagande. Det är visserligen svårt att få taxeringsordförande, men det beror på att det höga skattetrycket gör att det inte lönar sig att ta sådana uppdrag. Det är dock en annan sak. Dessa folkpensionärer skall emellertid som sagt

befrias och de blir säkerligen också regelmässigt befriade.

Riksdagen beslöt i höstas att införa ett förenklat förfarande i fråga om uppenbara feltaxeringar. Om en taxeringsordförande slarvar skall ärendet inte behöva gå till prövningsnämnden. Det är mänskligt att det i något enstaka fall kan begås ett fel. Eftersom en taxeringsordförande behandlar flera tusen deklamationer kan han naturligtvis hoppa över någon deklamation av detta slag, men att han skulle regelmässigt göra det tror jag inte på.

Jag begärde inte ordet för att säga detta utan för att tala om existensminimum. Jag och Bertil Rubin i denna kammar har väckt en motion som går ut på att man skall höja existensminimum i det enskilda fallet. Vi är nämligen av den meningen att i ett välfärdssamhälle som vårt bör man kunna leva även på existensminimum. Vi tycker inte att det är oriktigt, att man mäter den materiella standarden i ett land efter vad man ger de sämst ställda. För existensminimum gäller mycket låga siffror: för en ensamstående 92 kronor i veckan, för makar 129 kronor i ortsgrupp 3. Det är belopp som ingen kan leva på, det behöver man inte diskutera.

Utskottsbehandlingen av denna motion har blivit något överraskande och överraskande på ett glädjande sätt. Här är det bl. a. fråga om införsel som utmätningssmannen företar för utfående av underhållsbidrag, skatter och böter. Hittills har det varit så, att utmätningssmannen visserligen inte varit direkt bunden av dessa belopp för existensminimum, men i alla läroböcker och handledningar som gäller exekutionsväsendet har det sagts, att man bör så nära som möjligt hålla sig till dessa belopp; det bör inte bli några större avvikelser.

Nu säger emellertid utskottet, att här kan man göra ungefär som man vill, man är helt obunden av dessa belopp för existensminimum och kan i prin-

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

cip medge vilka existensminima som helst. Jag tror att det kommer att i mycket hög grad glädja landets utmättningsmän och göra dem något överraskade. Överraskningen försvinner väl så småningom, men belåtenheten blir säkerligen kvar därför att det löser detta problem, om utmättningsmannen får ta särskild hänsyn och medge människor i denna belågenhet ett existensminimum som det verkligen går att leva på. Då är ju problemet löst och då är motionärerna högeligen belåtna.

När jag ändå har ordet, skall jag säga något om reservation nr 4 som gäller folkpensionärernas sidoinkomster. Härvidlag skall jag inte tala på herr Anderssons i Essvik vägnar utan kanske i stället mot honom.

Detta är verkligen ett problem. Pensionärer som har en sidoinkomst får ofta en ganska stor skatt och de får den i regel i form av kvarskatt på en gång. Nu blir det visserligen bättre även i detta avseende — jag vet det, herr Andersson — genom att man nu drar av preliminärskatt. Men skatten kommer de inte ifrån, och skatten känns, även om den dragits preliminärt. Jag tror, såsom fru Nettelbrandt har påpekat här, att det är bra för dessa människors välbefinnande att de tar ett arbete. Dessutom gör de en värdefull insats i produktionen. Under sådana förhållanden borde vi kunna vara litet generösa mot dem som dock redan har gjort ett helt livs arbete.

Herr Andersson i Essvik säger att man inte kan ha olika bestämmelser för olika kategorier. Det är ju ganska förbryllande. Vi har i tidigare skatteärenden här i kväll talat om att man har speciella bestämmelser för kategorien studerande när det gäller periodiskt understöd och man har velat sätta villaägarna i stryckklass — de skulle inte få göra avdrag för räntor. Det går alltså att tala om kategorier när det gäller att klämma åt skattebetalarna. Men när det är fråga om att medge en lättnad för

en viss kategori, då går det inte. Det är sådant som kallas för den obotfärdiges förhinder.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet att både herr Sjöholm och herr Andersson i Essvik kan detta mycket bättre än jag. Men även om det fungerar i Essvik och i Hälsingborg, fungerar det inte i Stockholm, utan här råder faktiskt de förhållanden som jag har påtalat.

Jag är mycket väl medveten om att reservation nr 1 innebär något mer än jag vill ha sagt, men jag kan inte finna något annat sätt att i någon mån vara oppositionell än att i reservation nr 1 även intolka en möjlighet att få förhållandena som jag pekat på närmare undersökta för att åstadkomma en förenkling. Jag har inte farit med osanning i min skildring av stockholmsförhållandena utan så bedrövligt är det — kanske är det så i Hälsingborg också . . .

Herr ANDERSSON i Essvik (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag med anledning av det sista herr Sjöholm yttrade framhålla, att jag helt förstår det problem som uppstår när pensionärerna kommer ut i arbete och skall betala dels för den inkomst de förtjänar och dels för en del av den pension, som de tidigare inte behövt betala skatt för. Det är för att i någon mån komma till rätta med ifrågakvarande problem som vi har detta avdrag för just folkpensionärerna.

Herr Sjöholm, jag har aldrig sagt, att man inte kan tala om kategorier i vissa fall. Redan den omständigheten att jag medverkat till tillkomsten av detta extra avdrag för folkpensionärer innebär ju ett kategoritänkande, inte sant? Följaktligen faller den anklagelse herr Sjöholm riktade mot mig på denna punkt på sin egen orimlighet.

Herr talman! Låt mig till sist säga,

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

att jag i långa stycken delar den uppfattning som kommer till uttryck i herr Sjöholms motion — man kan ju vara snäll även inför en stundande påskhelg. Jag är medveten om att man håller ganska hårt på dessa normer och vet också att en av anledningarna till en ändring av normalbeloppen är, att hyran överstiger vad som ansetts skäligt, nämligen 1 620 kronor. Om man betalar mer i hyra kan man få en höjning av normalbeloppet — annars är det ganska svårt.

Med detta som utgångspunkt tycker jag att motionen har blivit felremitterad, ty det gäller egentligen inte en skattefråga, men detta är ju något som varken herr Sjöholm eller jag har svaret för.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Liksom herr Andersson i Essvik tror jag att motionen blev felremitterad, men det spelar ingen roll, eftersom den har blivit bifallen på en snabbare väg än någon vågat hoppas.

Fru Eriksson i Stockholm, det är verkligen ledsamt detta med taxeringsordförandena i Stockholm, men man kan inte lagstiftningsvägen göra dem bättre skickade för sina uppdrag. Det finns redan bestämmelser som säger hur de skall förfara. Det gäller att lära sig dessa, och jag tillåter mig tro att de flesta verkligen gör det också. Att det härvidlag skulle vara stor skillnad mellan Hälsingborg, Landskrona och Stockholm tror jag inte.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga denna långa debatt. Jag kan beträffande dessa frågor i allt väsentligt instämma i fru Nettelbrandts anförande.

Jag ber därmed att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 3 och 4.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets betänkande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Elofsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 78 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 173 ja och 35 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3, såvitt avser skatteavdrag för vård av anhörig

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 3) i utskottets betänkande nr 17, såvitt avser skatteavdrag för vård av anhörig, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Elofsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 76 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3 i övrigt samt punkterna 5 och 6

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 3) i övrigt samt punkterna 5) och 6) i utskottets betänkande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Elofsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid

Obligatoriskt civiläktenskap

rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 126 ja och 84 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkterna 4 och 7

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9

Föredrogs och lades till handlingarna bevilningsutskottets memorial nr 24, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 11 i anledning av väckta motioner rörande arvs- och gåvobeskattningen.

§ 10

Obligatoriskt civiläktenskap

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om obligatoriskt civiläktenskap.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 564 i första kammaren av fröken *Mattson* och herr *Paul Jansson* samt nr 684 i andra kammaren av herr *Carlsson* i Tyresö *m. fl.* I motionerna, vilka var likalydande, anhölls att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att en utredning tillsattes med uppgift att inkomma med förslag om obligatoriskt civiläktenskap.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 564 och II: 684, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Mattson*, fröken *Bergegren*, fru *Lindekvist* och herr *Jönsson* i Malmö, vilka ansett och utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 564 och II: 684, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att en utredning tillsattes med uppgift

att inkomma med förslag om obligatoriskt civiläktenskap.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Frågan om obligatoriskt civiläktenskap, vilken tagits upp i det motionspar, som behandlas i förevarande utlåtande nr 15 från första lagutskottet, är väl inget nytt uppslag för dem som varit ledamöter av riksdagen några år. Men vi som är ganska nya här har främst genom pressen fått del av de synpunkter som framförts och de kommentarer som gjorts. Det har framgått att kamrarnas bedömning i stor utsträckning varit vägled av ett par synpunkter som enligt mitt förmenande inte ligger i linje med motionernas syfte.

Först och främst har de, som yrkat på ett bibehållande av nuvarande former för äktenskaps ingående, anført religionen som ett av de bärande motiven för att nuvarande bestämmelser skall vara kvar. Vidare har det sagts att valfriheten redan finns — man kan gifta sig antingen borgerligt eller kyrkligt. Ett tredje argument som varit föremål för debatt är den statistik som visar att mer än 90 procent av dem som skall gifta sig väljer kyrklig vigsel framför borgerlig.

Visst har dessa argument tyngd, men jag kan trots detta inte acceptera dem när det gäller denna fråga — frågan om de juridiska konsekvenserna av att gifta sig, frågan om inför vem äktenskapslöftena skall avges. Från det vi föds till dess att vi dör regleras alla våra gärningar genom lagar och förordningar som instiftas av civila myndigheter; det gäller även de förhållanden som förekommer inom äktenskapsram. Därför har det för oss motionärer framstått som naturligt, att när två människor tänker förena sina öden, så bör löftena avges inför personer som har att ta ställning till och

Obligatoriskt civiläktenskap

döma i saken, om tvist uppstår inom familjen.

Dissenterlagskommittén behandlade i sitt betänkande år 1949 även frågan om obligatoriskt civiläktenskap. Vid remissbehandlingen anförde bl. a. juridiska fakulteten vid Uppsala universitet att det principiellt riktiga vore att helt skilja det civilrättsliga äktenskapet från det kyrkliga, så att det förra tillerkändes civilrättsliga verkningar men det kyrkliga äktenskapets rättsverkningar finge bero av varje samfunds inre rätt. Det borgerliga äktenskaps ingående borde enligt fakultetens mening göras till en registreringsakt av rent civil natur utan kyrklig eller religiös inverkan.

Det synes mig, herr talman, vara naturligt att i ett samhälle, som ständigt utvecklas och förändras, samhällets representanter är registrerande instans. Kanske bör även den synpunkten föras in i debatten, att det skall vara samhällets uppgift att ge information till de människor som har för avsikt att ingå äktenskap, så att de får konsekvenserna klagjordade för sig, får veta vad ett äktenskap innebär. Vad ger vi i dag de unga människorna med på vägen till deras nya hem? Talar vi om vilka rättigheter och skyldigheter de har mot varandra? Har de fått reda på vad som händer, om ena parten vill bryta sig ur ett äktenskap, och hur det i så fall blir med barnen?

Man skulle kunna ställa många andra frågor, som inte på något sätt beröres vid dagens vigselakt eller i samband med äktenskapets ingående utan som först anmäler sig efter en tids äktenskap när problemen börjar komma. Jag tror att dessa frågeställningar måste inskräpas och klargöras på ett sådant sätt, att de ger så stora förutsättningar som möjligt för att de äktenskap som ingås skall kunna hållas vid liv.

Det brukar talas om att den högtidliga stämning och den religiösa ceremoni, som inramar en kyrklig vigsel för-

stärker känslan för äktenskapets rätta innebörd. Jag kan inte dela denna uppfattning, eftersom jag tror att den moderna människan har helt andra värderingar när det gäller ett äktenskaps sammanhållande. Jag har naturligtvis ingen anledning att helt bortse från religionens betydelse för många människor, men jag anser inte att tron har något att skaffa med de regler och lagar som gäller gentemot samhället.

Herr talman! Mycket mer vore att säga i denna fråga, men jag skall nöja mig med det anförda. Jag vill till slut endast framhålla att det måste ligga i lagstiftarnas eget intresse att tillse att människorna får den service som så väl behövs på detta område. Denna service bör i första hand lämnas av samhället, inte på det gamla auktoritära sättet, som tidigare förekom, utan så att det ger den enskilda människan största möjliga frihet och trygghet på detta område.

Jag ber att få tillstyrka den till första lagutskottets utlåtande fogade reservationen med hemställan om att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i denna fråga.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Den fråga som behandlas i föreliggande utlåtande från första lagutskottet är en gammal bekant för detta utskott. Senast år 1963 hade utskottet samma fråga uppe till behandling och den avstyrktes då av utskottet, bl. a. under hänvisning till att den kyrkliga vigseln uppenbarligen hade en stark förankring. Däremot ansåg utskottet då liksom nu, att det borde föreliggande valfrihet mellan den kyrkliga och den borgerliga vigseln, och utskottet förordade att ett ökat antal borgerliga vigselförrättare skulle utses och att man skulle skaffa värdigare lokaler för borgerlig vigsel.

Obligatoriskt civiläktenskap

Vad som har hänt sedan dess är att familjerättskommittén framlagt ett betänkande, som varit föremål för remissbehandling och som för närvarande är beroende av Kungl. Maj:ts prövning.

Reservanterna skriver att det är »principiellt oriktigt att de civila myndigheterna, som ensamt har avgörandet beträffande samtliga övriga rättsliga förhållanden kring äktenskapet, icke har samma ställning beträffande vigselakten». Jag kan inte hålla med om detta resonemang. De kyrkliga vigselförrättarna är också civila vigselförrättare och har därvidlag samma dubbla funktion som då det gäller kyrkobokföringen, vilken de handhar åt både kyrkan och staten.

Jag kan inte heller förstå att olägenheterna med den gällande ordningen ökat sedan frågan senast behandlades i riksdagen. Jag har den uppfattningen att utskottets uttalanden i ärendet åren 1963 och 1964, när vi också hade frågan uppe till behandling i samband med avvecklingen av magistraterna, haft en viss verkan och att man tillsatt flera borgerliga vigselförrättare och ordnat med bättre lokaler.

Att det alltjämt är så stor övervikt för de kyrkliga vigslarna kan bero på att folk av gammal tradition hellre önskar en kyrklig vigsel. Så länge det förhåller sig så, att de kyrkliga vigslarna överväger i så hög grad, fruktar jag att många skulle känna det såsom ett tvång med en obligatorisk civil vigsel och att det skulle vara ett alltför radikalt ingrepp att frantaga den kyrkliga vigseln dess rättsverkningar. Jag tror att det för många skulle bli ett extra besvär med de dubbla ceremonier som skulle vara förenade med en obligatorisk civil vigsel och en därpå följande kyrklig ceremoni.

Den enskildes intresse av valfrihet mellan olika vigselformer tycker jag bäst kan befrämjas genom att man fortsätter med de åtgärder som första lagutskottet förordade 1963 och 1964.

Jag vill också uttryckligen betona hur viktigt jag anser det vara att vi får likställighet mellan de båda vigselformerna.

Herr Göransson menar att en civil förrättare i större utsträckning än de kyrkliga förrättarna skulle informera om äktenskapets rättsverkningar. Han tycks ha någon sorts föreställning om att äktenskapen skulle bli mera hållbara på detta sätt. Det finns väl inte något som helst belägg för att ett äktenskap som är ingånget inför en civil förrättare skulle ha större hållbarhet eller bygga på någon bättre grund än de som har ingåtts inför en kyrklig myndighet.

Första lagutskottets majoritet har, som jag nyss nämnde, nu liksom förra gången ansett att det inte finns tillräckligt underlag för en så genomgripande reform som motionärerna föreslår. Dessutom måste det anses fullständigt uteslutet att man nu skulle tillsätta en särskild utredning, då man vet att frågan är under behandling i justitiedepartementet och att därutöver utredningen Kyrka och stat kommer att behandla den inom kort.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h):

Herr talman! Frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap har varit en följetong, men för ovanlighetens skull en sådan från socialdemokratiskt håll. När den har behandlats har den begärda utredningen om en övergång till ett obligatorium på detta område avvisats av riksdagsmajoriteten. De socialdemokratiska motionärerna har emellertid inte gett sig. I år kommer de tillbaka med Ingvar Carlsson som huvudmotionär.

Kammarens ledamöter känner väl till vilka argument som motionärerna trycker på när de för fram denna fråga, och därför skall jag inte gå in på des-

Obligatoriskt civiläktenskap

sa. Jag vill däremot, herr talman, understryka två av de motiveringar som utskottsmajoriteten har anfört som skäl för att avstyrka motionen.

Den första motiveringen är att den kyrkliga vigseln föredrages av en förkrossande majoritet av de svenskar som skall gifta sig och alltså bevisligen har en stark förankring bland människorna. Det andra motivet är att det nuvarande systemet ger en valfrihet, som helt skulle spolieras vid en övergång till obligatorisk borgerlig vigsel.

De nämnda skälen för utskottsmajoritetens avslagsyrkande är enligt mitt förmenande tunga argument, vilket också herr Göransson underströk. De torde vara omöjliga att vederlägga.

Att majoriteten av dem som gifter sig i vårt land föredrar kyrklig vigsel har inte ens reservanterna i första lagutskottet bestridit. Visserligen anser de — och det med rätta — att det antal, cirka 92 procent, som vigs i kyrka eller frikyrka skulle sjunka, därest en upprustning av resurserna för borgerlig vigsel skulle ske, men under alla förhållanden kan man vara absolut säker på att de kyrkliga vigslarna skulle vara i mycket stor majoritet.

Det andra argumentet som utskottsmajoriteten anför som skäl för avslag anser jag personligen vara det starkaste, nämligen att valfriheten spolieras om vi frångår det nuvarande systemet. Det är rätt förvånansvärt att motionärerna och deras meningsfränder, som säger sig vara förespråkare för valmöjligheternas samhälle, ställer sig i spetsen för en aktion som ominstgör en valmöjlighet som årligen berör hundratusentals människor. Man vill helt enkelt bomma igen kyrkdörrarna för folk som önskar bli regelrätt vigda i kyrkan. Visserligen säger både motionärerna och reservanterna att »den kyrkliga vigseln bör kvarstå som en frivillig form av kyrklig välsignelse». Det är till att vara generös! Man brukar tala om meningslös byråkrati. Här är väl

det påståendet befogat, om motionärerna får sin vilja igenom.

De som vill gifta sig i kyrka eller frikyrka bör enligt mitt förmenande få behålla denna möjlighet, och de som vill gifta sig borgerligt skall naturligtvis ha *den* möjligheten kvar. Om motionärernas förslag segrar och borgerlig vigsel blir ett obligatorium, kommer många säkert att nöja sig med enbart borgerlig vigsel fastän de skulle vilja ha enbart kyrklig vigsel.

Det bör slås fast att det är helt oomtvistat att rättsverkningarna av ett civilt och ett kyrkligt äktenskap är exakt desamma.

Jag förmodar att ett av huvudskälen till motionen är att man vill få bort folk från kyrkan. Man har inte sagt det rent ut, men detta argument är nog det som väger tyngst i sammanhanget.

Det nu rådande förhållandet ger valfrihet, vilket en övergång till borgerligt obligatorium skulle spoliera. En dirigerad av folk mot deras vilja anser jag förkastlig.

Därför yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Göransson karakteriserade dem, som kunde tänkas stödja utskottets uttalande, som sådana som ville bibehålla den kyrkliga vigseln. Han menade, att de skulle vara motståndare till civilvigsel. Detta är helt missvisande.

I denna fråga har jag reserverat mig för obligatorisk civilvigsel redan vid religionsfrihetslagens tillkomst. Jag satt i det utskott som behandlade frågan 1951, och jag deltog också i det kyrkomöte som följde. Jag har alltså ett förflutet, en mycket klar inställning i frågan. Vid den tidpunkten — det vill jag upplysa både motionärerna och herr Göransson om — fanns det en hårdare inställning till den civila vigseln än i dag. Intoleransen var större tidigare.

Frågan om obligatorisk civilvigsel

Obligatoriskt civiläktenskap

aktualiserades för några år sedan i kammaren, i pressdebatter genom att kyrkliga vigselförrättare vägrade vissa personer kyrklig vigsel, nämligen de fränskilda. Det var i denna debatt med mycket starka motsättningar som det kändes särskilt angeläget att tala för civiläktenskapet. De som ville ingå äktenskap borde inte få rätt till kyrklig vigsel efter en metafysisk bedömning. Jag blev nästan rädd när jag nu hörde herr Göransson tala för hur civila vigselförrättare också skulle blanda sig i människors förhållanden och klargöra för dem, vad de borde veta om varandra, om juridiska ting och mycket annat, för att bli lyckliga. Vi bör betrakta vigseln helt enkelt som en bekräftelse på ett avtal, som slutes mellan två parter. För min del vill jag ha så litet som möjligt av religiös och annan metafysik i samband med vigseln.

Att jag i dag kommer att rösta för utskottets hemställan beror på att vi sedan dessa frågor aktualiserades har fått en utredning angående ny familjerättslagstiftning. Utredningens förslag, som för närvarande är ute på remissbehandling, berör även frågan om obligatoriskt civiläktenskap. Men någon lösning i denna fråga kan inte ges, förrän resultaten av utredningen kyrka—stat kommit fram. Vigselakten är reglerad i både civillag och kyrkolag och vållade stor debatt då religionsfriheten lagfästes.

De praktiska möjligheterna att införa en obligatorisk civilvigsel finns i dag endast om vigselrätten sprids till andra grupper än juristerna. I ett sådant läge vore det väl fullkomligt otänkbart att inte ge även präster och predikanter vigselrätt. Om inte reformen grundligt förberedes, kommer alltså förhållandena vid obligatorisk civilvigsel att bli nästan desamma som nu. Prästerna kommer att få förrätta civila vigslar, och de kommer som hittills att kunna förrätta juridiskt bindande vigslar med kyrklig ceremoni.

För dem som vill ha valfrihet är det naturligtvis angeläget att göra den civila vigseln konkurrenskraftig. Det är den inte för närvarande. Jag har påtalat många gånger här i riksdagen, att den civila vigseln är torftig; det finns ingen utsmyckning i lokalerna, man kan inte få musik, o. s. v. Det blir inget storartat och stiltigt bröllop, när vigseln förrättas i en liten skrubbe av landsfiskalen eller vem det nu kan vara, eller när man får stå i en lång kö i rådhuset och inte har möjligheter att hålla sin egen vigsel skild från andras. Det är under sådana förhållanden svårt att skapa festivitas kring civilvigseln.

Det angelägna är att kommunerna på allt sätt försöker ordna med vackrare lokaler och öppna möjligheter till högtidliga arrangemang. Man måste se till att det finns vigselförrättare, så att det inte behöver sägas, såsom skett tidigare i denna debatt, att aldrig på en söndag kan en civil vigsel äga rum, och knappt på en lördag heller.

Den civila vigseln måste först bli konkurrenskraftig. En obligatorisk civilvigselreform blir mischmasch, om inte tillgången på vigselrum och vigselförrättare tryggas; ut utan vidare införa en obligatorisk civilvigsel hjälper inte dem som vill ha högtid utan kyrklig ceremoni.

Genom att rösta för reservationen får man inte större religionsfrihet eller chans till frihet från religion. Likvärdighet mellan de olika vigselsetten kan inte nås genom att hemställa om ytterligare en utredning. Det finns redan två utredningar som behandlar hithörande frågor — den ena av dem avslutad och föremål för remissbehandling. De materiella möjligheterna att ge valfriheten saknas däremot och det är främst en kommunal angelägenhet.

Hur bisarrt det än låter, röstar jag därför för utskottets hemställan. Utskottet för det enda förnuftiga resonemanget.

Obligatoriskt civiläktenskap

Herr WERNER (h):

Herr talman! Vill man genomföra en reform bör den rimligen ha ett klart syfte att förbättra och förenkla tillvaron för medborgarna, och den bör också vara grundad på en ansenlig opinion. Förespråkarna för obligatoriskt civiläktenskap kan inte på någon enda punkt redovisa något reellt sakskäl av detta slag.

Det har redan sagts många gånger att det f. n. föreligger valmöjlighet mellan kyrklig och borgerlig vigsel, ett system som fungerar till allmän belåtenhet. Eller vilka missnöjda grupper kan motionärerna åberopa? Man anför att fem remissinstanser som har behandlat familjerättskommitténs betänkande har uttalat sig för obligatoriskt civiläktenskap. Men man glömmar att tala om att det är fem av sammanlagt hundra remissinstanser. De övriga har alltså inte nämnt något om detta. Och det är väl ändå valfrihet vi eftersträvar i vårt samhälle och inte ett obligatorium, utom när detta är oundgängligen nödvändigt.

I detta sammanhang tycker jag att det också är värt att nämna att kyrkan inte på något sätt bekämpar den borgerliga vigseln. Vi inom kyrkan accepterar bådadera som likvärdiga, och kan så göra därför att vi inte har någon sakramental syn på kyrkvigseln. Många av oss rekommenderar borgerlig vigsel också i vissa lägen, t. ex. när det gäller förnyat omgifte. Jag är medveten om att vi har plikt att viga, men vi har också plikt att råda och vägleda människor.

För övrigt, herr talman, hyser vi uppfattningen att kyrkvigseln utöver sin rent religiösa innebörd av välsignelsehandling kan ha ett stort psykologiskt värde för kontrahenterna, ett värde som man inte skall underskatta. Högtid kring livets betydelsefulla ögonblick känns både stimulerande och förpliktande, och minnet av en sådan högtid kan vara till hjälp vid de prövningar som förr eller senare kommer i alla äktenskap. Jag tror inte att man skall underskatta män-

niskors behov av tradition och högtid. Det är värden som är svåra att registrera, men jag tror att de motsvarar ett stort behov hos många.

Med tanke på de 92,8 procent av vigslarna som förrättas i svenska kyrkans ordning anför motionärerna att den bristande balansen mellan kyrkliga och borgerliga vigslar beror på att man vid borgerlig vigsel inte har sådana lokaler och personella resurser att man kan så att säga ta upp konkurrensen med kyrka och präster. Men bör vi inte i ett sådant läge, i stället för att ogiltigförklara den vigselverksamhet som nu äger rum till allmän belåtenhet, rusta upp de borgerliga vigsellokalerna och vigselförrättarna? Jag vill helt ansluta mig till vad fru Eriksson i Stockholm sade på denna punkt, nämligen att härvidlag återstår mycket att göra. Och en upprustning av de borgerliga vigselmöjligheterna kommer man ju heller inte ifrån om motionärerna skulle vinna sitt syfte.

I motionen säges generöst att de som så önskar skulle efter borgerlig vigsel ha möjlighet att få kyrklig välsignelse. Med hänsyn till de 92,8 procent som vigs i kyrkans ordning tror jag verkligen att ganska många skulle insistera på det. Men detta är väl ändå att krångla till det hela för de människor det gäller? Kanske skulle de på skilda dagar behöva infinna sig först på rådhuset och sedan i kyrkan, och de skulle behöva anlita dubbel uppsättning av vigselförrättare och övriga funktionärer. Redan 1915 anförde lagberedningen att en sådan ordning kunde medföra ett kännbart tvång, och jag tror att man kan märka detta tvång också 50 år senare.

Reservanterna talar om tidigare redovisade olägenheter med gällande ordning. Jag tycker att detta uttryck är gripet ur luften. Vad är det för olägenheter man har redovisat? De olägenheter som reservanterna anför vidlåder förvisso inte den bestående ordningen, utan den ordning som man föreslår skall komma i stället.

Obligatoriskt civiläktenskap

Man försöker också förvilla läsare av motionen när man anför att många av de angelägenheter, som för övrigt berör vigsel och äktenskap, avgöres inför civil myndighet. Därefter räknar man upp äktenskapsbetyg, lysning, äktenskapshinder, skilsmässa o. s. v. och anför att bortsett från vigselakten har civila myndigheter avgörandet i alla dessa frågor. Det är väl inte riktigt. På pastorsexpeditionen utfärdas äktenskapsbetyg, där prövas eventuella äktenskapshinder och prästen får avgöra kontrahenternas behörighet att ingå äktenskap. Han får verkställa lysning tre söndagar å rad i kyrkan, och skulle äktenskapet till äventyrs gå sönder i framtiden, har kyrkans män fortfarande en stor uppgift i medlingssammanhang.

Jag vill också referera till utredningen kyrka—stat, som säkert har en del att komma med i detta sammanhang.

Enligt min mening borde motionärerna i stället ha motionerat om en upprustning av den borgerliga sidan när det gäller vigselmöjligheterna.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GÖRANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! De argument som fällts av herr Werner och herr Fridolfsson i Stockholm om att vi vill driva bort människorna från kyrkorna och bomma igen deras dörrar har jag inte lust att gå in på någon närmare debatt om. Dessa argument får stå för de ärade talarna själva.

Jag vill bara kort och gott säga till fru Eriksson i Stockholm att vad vi motionärer liksom även reservanterna kräver är en utredning om dessa frågor. Vi kräver inte att någonting skall genomföras redan i morgon, utan vi vill ha en utredning som tar ställning till frågorna och ger dem en allsidig belysning så att riksdagen kan fatta ett avgörande.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag kan följa fru Eriks-son i Stockholm hela vägen i hennes resonemang. Jag förstår bara inte hennes slutsats. Hon har bestämt sig för att rösta med utskottet, vars argumentering helt och hållet går emot hennes egen principiella inställning. Det hade väl i så fall varit riktigare att lägga ned sin röst.

Att jag för min del tänker rösta med reservationen sammanhänger med att jag måste betrakta hela denna fråga ur religionsfrihetens synpunkt. Jag tror att både utskottsmajoriteten och utskottets ärade ordförande har förbisett den sidan av problemet.

Stridande mot religionsfriheten är för det första varje företeelse som innebär att det allmänna ger någon av de stridande livsåskådningarna företräden, privilegier, särställning eller favörer. Som det nu är tillhandahåller staten en stor kår av ämbetsmän och dessutom vackra lokaler för den kyrkliga vigseln. Den civila vigseln är styvmoderligt behandlad både i fråga om vigselförrättare och lokaler. Det är inte så underligt, fru Gärde Widemar, om den kyrkliga vigseln under sådana förhållanden har en stark förankring bland människorna.

Stridande mot religionsfriheten är för det andra varje kyrkligt intrång på området som hör det civila till. Äktenskaps ingående är en civilrättslig angelägenhet. Endast för vissa människor är det dessutom en religiös angelägenhet. För dessa människor är kyrklig vigsel naturlig och bör få komplettera den civila vigseln.

Stridande mot religionsfriheten är slutligen för det tredje den rådande slentrianen i samband med livets högtidliga ögonblick. Att så många människor väljer kyrklig vigsel, sammanhänger inte bara med bristen på vigselförrättare och lokaler på den civila sidan och bristen på anslående former och ceremonier; det sammanhänger också med slentrianen. Ur allmän syn-

Obligatoriskt civiläktenskap

punkt liksom ur religionssynpunkt borde det vara en angelägen sak att bekämpa denna slentrian.

Uppenbarligen bör frågan utredas. Fru Gärde Widemar återopade den omständigheten att frågan är föremål för behandling i justitiedepartementet. Jag vet inte vad hon då syftade på. Hon hänvisade vidare till utredningen kyrka—stat, men borde inte denna utredning få ett direkt uppdrag att ta ställning till frågan om civil vigsel?

I reservationen finns ett intressant påpekande. Man menar att äktenskapets ingående kan knytas till lysningen. Denna sker nu i kyrkorna och är så till vida ineffektiv, som den inte kommer ut till människorna, så som skedde i gamla tider då alla gick i kyrkan. Lysningen måste få civil karaktär. Om äktenskapets ingående kan knytas till lysningen blir, som familjerättskommittén så skönt säger, »en ökad omgång onödig». Inget extra besvär tillkommer då för det stora flertalet människor.

Vad jag i denna debatt inte förstått ett ord av är talet om att en övergång till obligatoriskt civiläktenskap skulle beröva människorna valfriheten. Herr Werner menade att en sådan övergång skulle vara detsamma som att bomba igen kyrkdörrarna och verka dirigerande. Det är ett grovt missförstånd. Människorna har sin valfrihet kvar. När äktenskapet lagligen har inregistrerats kan man välja mellan kyrklig vigsel eller att gå till borgmästaren och få civil vigsel.

Den reflexion som jag gjorde inför första lagutskottets ställningstagande var att religionsfriheten får kämpa sig fram millimeter för millimeter — och detta i Sverige, i demokratiens förlovade land. Herr Fridolfsson talade om en följetong. Den följetongen kommer att tagas upp och fortsättas ända tills rättvisa och rimliga förhållanden har skapats på detta område.

I detta anförande instämde herr *Lundberg* (s).

Herr *FRIDOLFSSON* i Stockholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Arvidson ville inte gå med på mitt resonemang om att valfriheten skulle försvinna. Han hänvisade till att jag hade sagt att man bommade igen kyrkdörrarna — det var naturligtvis bildligt talat från min sida. Detta är emellertid vad motionärerna gör när de kräver att man skall övergå till borgerlig vigsel och att denna borgerliga vigsel skall vara den enda rättsligt bindande vigseln. Därmed säger man ju att den kyrkliga vigseln inte är rättsligt bindande.

Herr Arvidsons resonemang om religionsfrihetens principer kunde jag inte förstå. Det är ingen som tvingar människor till kyrkan, utan full frihet föreligger. Den som inte vill bli vigd i kyrkan slipper det. Den som inte trivs med den atmosfären kan bli borgerligt vigd. Herr Arvidsons resonemang är sålunda enligt min uppfattning fullkomligt felaktig.

Sedan kan man också ställa sig frågan: När blev ett obligatorium lika med valfrihet?

Fru *ERIKSSON* i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Arvidson sade att den kyrkliga vigseln har en favör, som ligger däri att vi har ett statskyrkosystem. Djupast sett är det naturligtvis en fråga om religionsfrihet och statens bundenhet vid kyrkan, om äktenskapets ingående helt skall kunna frigöras från den kyrkliga bundenhet det nu har. Av den anledningen finner jag det nödvändigt att den utredning om kyrka—stat som nu pågår blir avslutad innan vi tar ställning till den fråga det här gäller. Jag anser inte inskrivandet av bestämmelser om obligatoriskt civiläktenskap i familjerätten vara det viktigaste, utan jag betraktar det som väsentligast att komma till botten med frågan om kyrkans och statens förhållande till var-

Obligatoriskt civiläktenskap

andra. Ur den synpunkten var det riktigt att frågan diskuterades när religionsfrihetslagen infördes och att man nu måste vänta på att förhållandet kyrka—stat skall ordnas. En ny utredning kan inte igångsättas oberoende av den utredning som för närvarande arbetar, och en familjerättsutredning har redan gjorts. Detta är en rent praktisk synpunkt från min sida.

Vidare anser jag att man lätt kan glömma ansvaret för den civila vigseln, om saken bara hänskjutes till utredningar. Det ankommer i hög grad på de kommunala myndigheterna att verkligen genomföra valfriheten. Vad herr Fridolfsson sade om att det i dag finns valfrihet är naturligtvis inte riktigt. Vi har inte valfrihet, om man därmed menar valfrihet att få en festlig miljö för en civil vigsel. Det råder mycket torftiga förhållanden i detta avseende och samhället visar stor njugghet. Men är man nonchalant i fråga om den religiösa tron och tar det hela slentrianmässigt, så erbjuder samhället en mycket flott miljö med musik, blommor etc. Om man däremot är litet känslig på den punkten, och vill, att de ord som uttalas skall ha någon mening för den som är med om ceremonien, så struntar samhället i att göra det hela festligt.

Det finns alltså inte någon verklig valfrihet, i varje fall inte ännu. Jag vet att dessa förhållanden är beroende av kommunala beslut, och jag tycker att när första lagutskottet förra gången behandlade frågan gjorde utskottet en utmärkt skrivning, som borde vara vägledande för folk ute i kommunerna. Den andra väsentliga frågan om kyrka och stat befinner sig ju på utredningsstadiet.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Efter fru Erikssons i Stockholm senaste uttalande kan jag fatta mig mycket kort.

Jag skall först svara på herr Arvid-

sons fråga om vad jag menade med att frågan var föremål för utredning i justitiedepartementet. Familjerättskommitténs förslag bereds för närvarande i justitiedepartementet efter en mycket omfattande remissbehandling. Frågan om civil vigsel har behandlats av kommittén och har också tagits upp av flera remissinstanser i deras yttranden, och man får nu vänta och se vad det förslag som skall framläggas för riksdagen kommer att innehålla.

Vikten av att avvakta utredningen kyrka—stat har fru Eriksson redan framhållit. Givetvis har det mycket stor betydelse för hur vi skall lösa frågan om vigselformerna, om kyrkan kommer att skiljas från staten.

Jag kan inte hålla med herr Arvidson i hans uttalande att det skulle strida mot religionsfriheten, om man behåller den kyrkliga vigselrätten. Det är ju inte bara vår statskyrka som har vigselrätt, utan praktiskt taget alla kristna trosamfund har samma vigselrätt som statskyrkan. Det är visserligen sant, att vigseln är en civilrättslig angelägenhet, men till den delen fullgörs den civilrättsliga funktionen av prästerna i svenska kyrkan och av pastorerna i de fria kristna samfunden. De har alltså en vigselrätt som är delegerad från den borgerliga myndigheten. Rättsverkan av en vigsel blir densamma, oavsett inför vilken myndighet vigseln sker.

Sedan skulle jag vilja fråga herr Arvidson, om han anser att det skall finnas valfrihet i fråga om vigsel, ifall kyrkan skiljs från staten. Eller föredrar herr Arvidson i ett sådant läge den dubbla vigseln med en civil ceremoni först och en kyrklig ceremoni efteråt? Är det inte riktigtast att vi både nu och i en sådan framtida situation söker oss fram till sådana former för den civila vigseln att det kan bli fråga om verklig valfrihet? Skall vi inte inrikta oss på att få till stånd värdiga former och skaffa lämpliga vigselförrättare? Är det inte valfriheten vi bör eftersträva?

Obligatoriskt civiläktenskap

Herr WERNER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan hålla med fru Eriksson i Stockholm om det hon sade angående valfriheten för närvarande. I det läget vore det väl synnerligen oklokt att beröva oss den kyrkliga vigselverksamhet som nu fungerar till allmän belåtenhet. Då skulle det verkligen inte finnas mycket kvar.

Till herr Arvidson vill jag säga, att religionsfrihet är ett vanskligt ord. Det kan fyllas med så olika innehåll. När herr Arvidson nämnde ordet, inlägger han däri frihet från religion, medan vi andra menar att människor bör ha rätt till religion.

Herr Arvidson framhåller att det inte är korrekt att en av de stridande livs-åskådningarna får något företräde i vårt samhälle framför andra. Till detta vill jag säga, att man väl ändå måste få till stånd en praktisk lösning. All den statistik, som vi har talat om i annat sammanhang, visar, att det är en mycket stor grupp inom vårt folk som vill hålla fast vid religion och kyrka. Man må tolka sådana siffror på många sätt, men man kan med dem som grund inte få belägg för att en stor grupp är *motståndare* till kyrkan och kristendom.

Får man verkligen säga att det är rådande slentrian, som gör att människor går till kyrkan för att få vigsel? På vilka grunder faller herr Arvidson en sådan dom? Jag vet inte om herr Arvidson själv är kyrkligt vigd, ty i så fall får han tala om slentrian för egen del, men inte beträffande andra. Varför skulle man inte ha rätt att med en mycket klen tro gå till kyrkan? Det måste ändå vara en demokratisk rättighet, att man också med sin klena tro får komma till kyrkan.

Lysningen fördes också på tal som en tillräcklig vigselform. Denna sak tillhör nu inte ämnet, men vill man göra vigseln till en pappersexercis måste jag säga, att det är ett fattigdomsbevis.

Herr ARVIDSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord om

slentrianen med anledning av herr Werners senaste anförande. Om man med sin klena tro går till kyrkan för att få vigsel är det slentrian. Man går inte dit därför att man behöver en religiös akt, utan man gör det av tradition, vana och slentrian.

Jag skulle vilja uttrycka min tillfredsställelse över den allmänna uppslutningen kring kravet på att upprusta möjligheterna till en värdig civil vigsel. Om ingenting annat framkommit av denna debatt så är det dock denna enighet om att ge den civila vigseln lika stora resurser som den kyrkliga.

Sedan har vi hela problemet beträffande valfriheten, och jag måste be att få säga ytterligare några ord härom. Man kan väl inte komma ifrån att själva lysningen måste överföras till det civila området. Den kyrkliga lysningen är ineffektiv, och egentligen har väl kyrkan ingenting med denna sak att göra. Men om man nu vid ett skiljande av stat och kyrka — när nu detta kan ske — överför lysningen till det civila området, återstår för den som önskar vigsel full valfrihet mellan kyrklig och civil vigsel. Denna valfrihet tycker jag är fullt tillfredsställande. Den är självklar.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Först skall jag be att få instämma i vad herr Arvidson sagt såväl i sitt första anförande som i repliken.

Jag deltog inte i behandlingen av detta ärende i första lagutskottet. I så fall skulle jag ha anslutit mig till reservanterna.

Jag tycker att det är ganska självklart, att man bör skilja på äktenskapets rättsliga verkningar och den religiösa innebörd som man kan tillägga det, eftersom det dock är fråga om vitt skilda ting. Härvidlag vill jag knyta an till vad herr Arvidson sade, något som också framskyntar i reservationen, nämligen, att om man gjorde en reformerad lysning till det avgörande för de rättsliga

Obligatoriskt civiläktenskap

verkningarna, kunde var och en där-
efter gå antingen till kyrkan för en re-
ligiös akt eller, om man vill ha en pro-
fan högtidlighet, till borgmästare eller
vem det nu kan bli fråga om, eller inte
gå till någon alls om man så önskar.
Den som inte vill göra någonting alls
låter alltså bli. Det är väl ändå, herrar
Fridolfsson i Stockholm och Werner,
den största valfrihet man kan tänka sig!

Det finns ju människor som lever i
samvetsäktenskap utan några vigselpro-
cedurer alls, och de äktenskapen lär
såvitt jag vet fungera alldeles normalt
i alla avseenden. Vi vill alltså inte göra
det hela krångligare. Tvärtom vill vi
göra förfarandet enklare.

När man talar om religionsfrihet, blir
man ofta — som här nu — misstänkt
för att vilja stänga kyrkorna och bom-
ma till deras portar, men jag tycker
inte att den argumentationstekniken
passar sig att använda här, herr Fri-
dolfsson. Det är ett misstänkliggörande
som det saknas fog för.

Vidare är det en annan synpunkt som
inte kommit fram men som jag tycker
är väsentlig. Som det nu är måste prä-
ster i statskyrkan viga även fränskilda,
och det ger en del präster samvetsbe-
tänkligheter som jag anser att man bör
se allvarligt på. Det är ingenting att
nonchalera. Att viga fränskilda åligger
nu prästerna som en ämbetsplikt, givet-
vis därför att vigseln är förenad med
vissa juridiska rättsverkningar. Men om
man gjorde som herr Arvidson och jag
förordar, alltså låter lysningen bli det
helt avgörande, skulle prästerskapet
kunna slippa våldföra sig på sitt sam-
vete genom att viga människor som de
anser sig egentligen inte böra viga ty då
kunde vederbörande få en fullt rätts-
ligt gällande vigsel utan att anlita nå-
gon präst. Nu kan man säga att de som
skall gifta sig ju kan ordna med bor-
gerlig vigsel, men som vi hört kan man
inte få sådan vigsel överallt.

Jag tycker att detta med att låta lys-
ningen bli det avgörande skulle vara ett

uppslag som även prästerskapet borde
kunna välkomna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-
fall till reservationen.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h)
kort genmäle:

Herr talman! Jag känner inte herr
Sjöholm så särskilt väl, men jag har
ändå lärt känna honom som en person
som i praktiskt taget alla frågor argu-
menterar för vida gränser. Och hans
inlägg i denna fråga gick i stort sett ut
på att de rättsligt bindande äktenska-
pen skulle avskaffas.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är egentligen onö-
digt att bemöta en så horribel missupp-
fattning som herr Fridolfsson i Stock-
holm här gör sig skyldig till, men jag
skall upprepa vad jag sade, herr Fri-
dolfsson. Lysningen skall vara rättsligt
bindande, och sedan får var och en
göra som han vill. Då har man till-
fredsställt valfriheten i mesta möjliga
mån.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! De synpunkter som ti-
digare talare här anfört när de talat
för reservationen — och i synnerhet de
som herr Arvidson framfört i detta
ärende — kan jag helt instämma i. Jag
kanske också kunde ha nöjt mig med
det, men det är vissa uttalanden i de-
ta sammanhang som jag vill säga nå-
got om, även med risk att upprepa nå-
gra av de argument som redan fram-
förts. Vad jag då säger är inte enbart
en kritik mot utskottet utan även mot
den debatt som förts i denna fråga.

När man behandlade detta ärende i
medkammaren i fredags, yttrade exem-
pelvis en av talarna där, att han trod-
de att det var förtroendet för kyrkan
och kärleken till traditionen som band
de unga till kyrkan när de skulle ingå
äktenskap. Han sade också att en bor-
gerlig vigsel aldrig kan bli vad den

Obligatoriskt civiläktenskap

kyrkliga vigseln är samt att en kyrklig vigsel för de flesta är ett minne för livet. Detta är ju argument som man hör litet då och då, och därför vill jag här göra några reflexioner, samtidigt som jag kanske får tillfälle att ge den borgerliga vigselformen litet PR, så att vi därigenom kan få en upprustning av vigsellokalerna i våra kommuner i väntan på resultatet av en utredning i frågan. I anslutning till en fråga som fru Gärde Widemar ställde till herr Arvidson skulle jag vilja säga att det här gäller ett både-och.

Jag är inte riktigt säker på att det är enbart förtroendet för kyrkan eller kärleken till traditionen som är det avgörande i de flesta fall. Det dåliga deltagandet i kyrkliga sammankomster i andra avseenden på de flesta håll i landet tyder inte på det. Beträffande traditionen kan det väl också vara den högtidliga inramningen och det som följer därmed som lockar till en kyrklig vigsel.

Däremot kan jag helt instämma i att vigseln för de flesta blir ett vackert minne för livet. Men det kan och bör även en borgerlig vigsel bli, bara vi ser till att den borgerliga vigseln ges en likvärdig inramning. De flesta väljer kyrkvigsel därför att man inte känner något alternativ. Om det blir upplysning om att det finns ett alternativ, sker det ofta i en nedvärderande ton såsom att en borgerlig vigsel aldrig kan bli detsamma som en kyrklig vigsel.

I våra städer och större kommuner finns det måhända vigselrum för en borgerlig vigsel. Men som här sagts flera gånger är de inte utformade så, att de utgör ett värdigt alternativ för dem som inte önskar kyrkvigsel. I de flesta av våra kommuner saknas för övrigt sådana vigselrum över huvud taget.

Vill man göra sitt bröllop litet högtidligare och inte endast ta med två vittnen till vigseln, finns det ofta bara den kyrkliga vigseln. Alternativet, där det finns, är ofta sådant som fru Eriks-

son anförde. Den borgerliga kommunen har i det stycket inte fullgjort sina skyldigheter så som den kyrkliga har gjort. Så länge de yttre omständigheterna inte är jämförbara är valfriheten endast en chimär.

För något år sedan var jag själv med om att ordna en borgerlig vigsel. Det gällde att ge vigselakten en värdig inramning och att se till att alla bröllopsgästerna bereddes plats såsom kan ske vid en kyrklig vigsel. Vigselförrättern svarade för att vigseln fick ett värdigt och minnesrikt innehåll. Hela vigselakten togs upp i en bandinspelning, och jag beklagar verkligen att jag inte i dag kan låta kammarens ledamöter få höra den, ty det skulle helt säkert få många att tänka annorlunda i denna fråga.

Den dag då våra kommuner kan erbjuda likvärdiga kyrkliga och borgerliga vigselrum tror jag att de procent-siffror, som man så ofta återoppar, skulle bli mera rättvisande.

Vad jag här har sagt gäller i första hand den möjlighet till vigsel som redan tidigare finns men som utnyttjas dåligt därför att man, som jag sade, inte känner till hur man kan ordna en sådan vigsel och därför att kommunerna har ordnat dåligt för denna möjlighet. Jag har ändå uppehållit mig vid denna sak därför att man oftast använder dessa argument även mot införande av obligatoriskt civiläktenskap.

Eftersom jag har samma uppfattning som reservanterna beträffande införandet av obligatoriskt civiläktenskap, ber jag, herr talman, få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! När man diskuterar en sådan fråga som vigselformerna finns det kanske anledning att beakta hur man har löst problemet i andra delar av världen med hänsyn till religionsfriheten. Man skulle vänta sig att det i länder där religionsfriheten är erkänd

Obligatoriskt civiläktenskap

och tillämplad skulle finnas goda former och att det i länder där religionsfriheten sitter i kläm skulle vara sämre former. Men det visar sig att det är utomordentligt skiftande förhållanden även i länder där man har en mycket god religionsfrihetslagstiftning. I länderna på kontinenten har man i allmänhet obligatorisk borgerlig vigsel. I USA, ett mönster för många i vårt land i fråga om religionslagstiftning, kan man viga ungefär som här, alltså för pastor eller för civil myndighet. Och den som har följt de amerikanska ateistiska organisationernas publikationer har funnit att många anmärkningar framförts mot religionsfriheten i USA — det har gällt bl. a. beskattningssystemet, pastorerna i armén och flottan o. s. v., men mig veterligt har dessa organisationer aldrig anmärkt på att man i det amerikanska samhället kan gifta sig inför en pastor bara man har vederbörliga papper från en civil myndighet.

Man kan alltså inte utan vidare säga att dessa ting hör samman med frågan om stat och kyrka i allmänhet och principiellt. Man kan tänka sig en total skilsmässa mellan kyrka och stat, där staten kan delegera uppdraget att bestämma om vigslar och deras civilrättsliga verkningar. Detta kan ske och tvärtom. Däremot är det självklart att hela denna fråga hör till området för relationerna mellan kyrka och stat i vårt land. I det sammanhanget vill jag med några ord beröra en fråga som herr Arvidson var inne på, nämligen att själva lysningsförfarandet borde göras annorlunda — överlåtas till en civil myndighet.

Att lysningen sker på en pastorsexpedition beror ju inte på att man där ska ha möjlighet till något kyrkligt inflytande utan på att den civila bokföringen befinner sig på pastorsexpeditionerna och att man för att pröva äktenskapsbehörighet behöver ha tillgång till uppgifter i den civila bokföringen.

Det är alltså den civile registratorn, vare sig han är en kyrklig eller en borgerlig myndighet, som utfärdar de nödvändiga handlingarna. Skulle beslut fattas om att föra bort folkbokföringen från kyrkan, upphör sålunda även problemet med det kyrkliga handhavandet av lysningsfrågor att existera.

Sedan är det — precis som familjerättskommittén påvisat — så att de ålderdomliga former för lysning som vi har inte är tillfredsställande; vi kan i längden inte ha det på detta sätt.

Låt mig så gå över till frågan om äktenskaps ingående.

Jag undrar vem fru Thunvall adresserade sig till när hon talade om den obligatoriska vigselns värdiga utförande. Jag kunde inte finna någon annan adressat än fru Eriksson i Stockholm, som hade upplyst oss om hur triviala de borgerliga vigslarna var i jämförelse med de mycket festliga kyrkliga vigslarna. Men det får väl bli en uppgörelse damerna emellan, om de kyrkliga vigslarna är mycket festliga eller mycket litet festliga och hur de borgerliga vigslarna utformas.

Jag skall emellertid bidra med ett litet självvittnesbörd, eftersom jag ju har på mitt samvete några hundra vigslar. Det vittnesbördet går bara ut på att 90 procent — ett i denna debatt populärt procenttal — utförts i ett litet enkelt rum intill pastorsexpeditionen. Och jag försäkrar att den ståt och den festivitas som där kunnat utvecklas, den svällande orgelmusik som där kunnat ljuda, har fått vara något helt tänkt av ett lyckligt par och en fattad vigselför rättare; som någon påtaglig fysisk verklighet har allt detta inte existerat. Jag tror därför att de vigslar som skett i vigselrummet i Stockholms stadshus i varje fall vad rummet beträffar haft en betydligt förnämligare inramning.

Jag undrar om vi inte litet var bör ta oss en funderare på huruvida vi inte ockuperar opinioner ganska vårdslöst, när vi kommer in på sådana här äm-

Obligatoriskt civiläktenskap

nen. Herr Arvidson är så hårt tillrättasagd av andra här att inte utnämna en del människor till slentrianförare att jag inte skall tala direkt till honom. Jag tror att också vi på kyrkligt håll skall vara varsamma med dessa procenttal. Det är ett faktum att de som viger sig borgerligt övervägande är till finnandes i några få storstäder i Sverige. Det visar att där människorna har haft valfrihet, där det har funnits ett verkligt acceptabelt rum och där anordningarna i övrigt varit goda, har det blivit ett mycket större procenttal borgerliga vigslar än genomsnittligt i landet. Detta, med bättre anordningar för borgerlig vigsel, hälsar herr Arvidson och även jag med tillfredsställelse, eftersom vi vill att människorna skall ha en betydande valfrihet.

Den yttre festligheten uppstår vid sådana bröllop, som fotograferas av utsända från Idun-Vecko-Journalen, men det gäller endast ett mycket litet procenttal. Däremot hämtar faktiskt den vanliga kyrkliga vigseln, såsom någon talare antytt, sin eventuella högtidlighet av orden som uttalas, ty den finns då inte i den yttre stäten.

Så några få ord om det nya uppslag, som plötsligt i debatten tillvunnit sig en sådan entusiasm, nämligen det förslag som Förbundet för religionsfrihet framlagt i sitt remissvar över familjerättskommitténs betänkande. Man skulle enligt detta förslag inte behöva ha någon civilrättsligt bindande vigsel, allena en civilrättsligt bindande lysning eller en motsvarighet till detta lysningsförfarande. Det är verkligen en briljant idé. Då slapp vi tvisten om en obligatorisk borgerlig vigsel. Denna lysning kunde äga rum exempelvis fjorton dagar efter en anmälan och sedan ett offentliggörande i någon form skett.

Jag hoppas att jag inte gör någon av dem som tillhör Förbundet för religionsfrihet ledsn — om till äventyrs någon av medlemmarna är närvarande — när jag omtalar att såvitt jag kan

erinra mig detta förslag för första gången framfördes för femton år sedan vid ett kyrkomöte av en konservativ ledamot. Detta är alltså ingen innovation, utan på denna punkt räcker man varandra handen från skilda meningsriktningar.

Självfallet är detta förslag av intresse men däremot torde det vara svårt att rösta på det, ty det finns inte ett ord i reservationen om denna briljanta idé, som tillvunnit sig sådan uppmärksamhet. Det är dock en av de lösningar som man kan överväga.

Om jag skulle uttala en privat mening skulle jag vilja säga att man, om man vill säkerställa den kyrkliga vigselns fasta förankring hos svenska folket, naturligtvis skall gå in för denna idé. Då blir det borgerliga ingåendet av äktenskapet nämligen en oerhört trivial angelägenhet. Man skulle få en avi — med den högtidlighet detta eventuellt kan skänka — om att man har att hämta ett rekommenderat brev med meddelande från en rådstugurätt om att vederbörande blivit äkta makar.

Jag undrar dock om detta svarar mot vad förslagsställarna egentligen tänkt sig. Detta skulle troligen omedelbart komma att leda till att människorna sökte sig till en vigselförrättare. Att i så fall bara kyrkliga vigselförrättare skulle stå till buds, skulle jag finna vara orättvist och orimligt. I så fall kommer man ändå inte ifrån att de borgerliga kommunerna av oss alla skall uppmuntras att upprusta sina möjligheter att förrätta också borgerliga bekräftelser på vigseln.

Eftersom vigseln redan ägt rum, vet en kyrklig befattningshavare vad han skall göra: han skall välsigna den. Men vad skall den borgerlige bekräftaren efteråt göra?

Herr HECTOR (k):

Herr talman! Jag vill bara påminna om något som också herr Zetterberg berörde, nämligen att det finns delade

Obligatoriskt civiläktenskap

meningar också inom svenska kyrkan i denna fråga. Enstaka grupper inom kyrkan och prästerskapet skulle med mycket medvetna kyrkliga motiveringar, såsom herr Sjöholm nyss påpekade, välkomna den ordning som föreslås i reservationen.

Då jag för min del menar mig representera denna medvetna kyrkliga inställning, kommer jag också att rösta för reservationen. Jag vill bara nämna dessa mina motiv för att förekomma eventuella missförstånd.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Herr Arvidson påstod att staten tillhandahåller en stab av vigselförrättare, vackra kyrkor m. m., men det stämmer inte helt. Inom frikyrkan har vi ordnat allt detta med egna medel — både vigselförrättare, kyrkor, musik och blommor. Det är något för reservanterna och dem som talar om torftiga lokaler att tänka på.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag vill tacka herr Arvidson för hans uttalande att han vill ha valfrihet även efter det att kyrkan skulle ha skilts från staten. Men vill man ha valfrihet, är väl ett obligatoriskt civiläktenskap ganska oförenligt med denna önskan. Jag kan inte förstå annat än att herr Arvidson måste rösta med utskottet, ty reservanterna vill ju ha ett obligatoriskt civiläktenskap.

Uppslaget att knyta rättsverkningarna till lysningen är intressant i och för sig, men man bör ha klart för sig att hela lysningsförfarandet måste göras om, ifall man skall foga sådana rättsverkningar till det. Hur lysningen skall gestaltas framöver kan vi ta ståndpunkt till först då vi får familjerättskommitténs förslag på riksdagens bord.

På mig verkar det för övrigt en

aning inkonsekvent, att man å ena sidan föreslår festligare former för den civila vigseln, å andra sidan vill knyta rättsverkningarna till lysningsförfarandet. Då blir det ingen ceremoni alls utan blir fråga om en ren registrering. I så fall behöver vi inte alls diskutera formerna för den civila vigseln.

Det är väl inte heller uteslutet, att ett rent registreringsförfarande som den normala formen för vigsel skulle leda till ett mindre antal vigslar och ett ökat antal s. k. samvetsäktenskap, i det att folk helt enkelt avstår från vigsel. Jag vill inte vara med om att främja en sådan utveckling, kanske framför allt av det skälet att jag känner till ett flertal sådana samvetsäktenskap, i vilka hustrun har en ganska beklagansvärd ställning, då hon blir helt beroende av mannens godtycke bl. a. i ekonomiska frågor.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att de som är särskilt mycket intresserade av civil vigsel i dag har sagt ifrån, att de inte anser att justitieministern har någon chans att lägga fram ett sådant förslag, grundat på den utredning som har gjorts av familjerättskommittén.

Jag förstår att justitieministern kommer att känna sig verkligt befriad från att rekommendera ens den minsta ändring i dessa avseenden, ty han vet att de som är intresserade av saken menar att denna fråga bör utredas ytterligare innan man kan göra någonting åt den.

Enligt min mening är det ett mycket opraktiskt sätt att gå fram i denna fråga att redan på förhand underkänna justitieministerns förslag och det remissförfarande, som man ändå har möjlighet att hoppas en del av, för att i stället bara kasta fram tanken på en ny utredning. Jag kan inte förstå reaktionen, om man menar något allvarligt — men det gör man kanske inte.

Vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Utredningskravet kan ju utmynna i att Kungl. Maj:t bestämt säger ifrån, att utredningen Kyrka och stat skall ta hand om denna fråga. Mer avses väl inte.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Göransson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fröken Mattson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Göransson begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 145 ja och 55 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckta motio-

ner angående vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 63 i första kammaren av herr *Sörenson* samt nr 99 i andra kammaren av herr *Källstad*. I motionerna, vilka var likalydande, hemställdes att riksdagen av Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring av giftermålsbalken, att sådant trossamfund, som Konungen medgivit eller medgäve rätt att genom pastorer förrätta vigsel, måtte få rätt att förrätta sådan vigsel av varje svensk medborgare, som så önskade.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 63 och II: 99, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ernulf, Lidgard, Gustafsson* i Borås och *Fridolfsson* i Stockholm, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 63 och II: 99, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i giftermålsbalken, att inom sådant kristet trossamfund, som Konungen medgivit vigselrätt, skulle få förrättas vigsel under förutsättning att en av de trolovade tillhörde något kristet trossamfund;

2) av herr *Ferdinand Nilsson*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vill bara anföra några få ord i anslutning till den reservation som är fogad till första lagutskottets utlåtande nr 16. Utskottet har behandlat en motion som i korthet yrkar att sådant trossamfund, som Konungen medger rätt att genom pastorer förrätta vigsel, måtte få rätt att förrätta vigsel av varje svensk medborgare som så önskar.

Vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund

Utskottet avstyrker motionen med i huvudsak den motiveringen, att ett bifall till den skulle innebära att vigselrätten blir vidare för de fria trossamfundens pastorer än för prästerna i svenska kyrkan — ett slags favorisering om man så vill. För präst i svenska kyrkan kvarstår ju vigselplikten alltfört, medan för de fria samfundet gäller vigselrätt. Utskottet erinrar även om att riksdagen rätt snart får ta ställning till ärendet i samband med familjerättskommitténs förslag till ändringar i giftermålsbalken.

Jag kan instämma i det mesta av utskottets motivering. Vi har i en reservation likväl velat gå motionärerna till mötes på en punkt. Vi anser att en hel del besvär skulle kunna undvikas, om riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i giftermålsbalken att vigsel skall få förrättas inom sådant kristet trossamfund som Konungen medgivit vigselrätt under förutsättning att en av de trolovade tillhör något kristet trossamfund. Vi tycker detta är en någorlunda rimlig begäran, och vi anser att riksdagen skulle kunna sträcka sig så långt utan att på något sätt föregripa kommande förslag. Det innebär att om bara en av kontrahenterna tillhör något kristet trossamfund, någon kristen församling eller endast ungdomsorganisation, så finns möjlighet för dem att få vigsel inom kristet trossamfund.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen av herr Ernulf m. fl.

I detta anförande instämde herr *Fridolfsson* i Stockholm (h).

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Efter att ha hört anförandet av herr Gustafsson i Borås kan jag bara konstatera, att han här liksom i utskottet inte anser sig kunna tillstyrka det yrkande som återfinns i motionen. Enligt detta yrkande skulle vigselrätten för pastorerna i de fria kristna trossamfundet bli vidare än

för svenska kyrkans präster. De äger nämligen bara viga under förutsättning att en av de trolovade tillhör den svenska kyrkan.

Utskottet kan inte heller finna att det föreligger något angeläget behov av en utvidgning av vigselbehörigheten enligt reservationen till utskottsutlåtandet, dvs. att pastorerna i de fria kristna trossamfundet skulle få förrätta vigsel om en av de trolovade tillhör kristet trossamfund. Även en sådan bestämmelse skulle nämligen innebära en utvidgning som ger dem större behörighet än vad som gäller för svenska kyrkans präster. Dessutom — och det vill jag understryka — är denna fråga liksom det föregående ärendet föremål för överväganden med anledning av familjerättskommitténs förslag, och riksdagen kommer att senare få ta ställning till en sådan eventuell utvidgning av vigselrätten, som i så fall naturligtvis kommer att gälla både den svenska kyrkans präster och pastorerna inom andra kristna trossamfund.

För att ändra bestämmelserna för svenska kyrkans präster fordras dessutom kyrkomötets medgivande, varför det inte är möjligt för oss att här i riksdagen ensamma fatta ett sådant beslut som föreslås.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Ernulf m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 12 i första kammaren av herr *Ernulf m. fl.* samt nr 24 i andra kammaren av herr *Werbros m. fl.* I motionerna, vilka var likalydande, hemställdes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att en utredning måtte verkställas för utarbetande av nya bestämmelser beträffande skyldigheten för flygbolag, som trafikerade inrikes flyglinje, att hålla sina passagerare försäkrade med dels en grundförsäkring utan behovsprövning och dels en tilläggsförsäkring, som skulle vara behovsprövad.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 12 och II: 24, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Oskarson*, som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 12 och II: 24, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att en utredning måtte verkställas för utarbetande av nya bestämmelser beträffan-

de skyldigheten för flygbolag, som trafikerade inrikes flyglinje, att hålla sina passagerare försäkrade med dels en grundförsäkring utan behovsprövning och dels en tilläggsförsäkring, som skulle vara behovsprövad.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *OSKARSON* (h):

Herr talman! Frågan om försäkringsplikt till skydd för flygpassagerare har genom ängelholmsolyckan fått en kullig aktualitet. Att bristerna på detta område är mycket stora har belysts av behandlingen av frågan om skadestånd till de efterlevande. Enligt nu gällande lagstiftning kan endast tredje man komma i åtnjutande av skadestånd. Men även tredje mans rätt är starkt beskurten. Endast tredje man som enligt lag varit berättigad till underhåll av den förolyckade kan komma i fråga för ersättning. En på avtal grundad försörjningsplikt räcker alltså inte, utan det krävs en familjerättslig försörjningsplikt. Redan här framträder sålunda i gällande bestämmelser brister, som inte kan godtas i ett nutida samhälle.

Dessutom fordras för att skadestånd skall utgå, att den underhållsberättigade till följd av dödsfallet kommer att sakna försörjningsmöjligheter.

Frågan om försäkringsplikt för flygpassagerare har diskuterats många gånger tidigare, och vid samtliga dessa tillfällen tycks alla ha varit rörande ense om att frågan måste få en positiv lösning och om att en sådan lösning brådskar. Men trots detta står vi fortfarande och stampar på samma fläck.

I samband med antagandet av ny luftfartslag år 1957 yttrade lagrådet följande:

»Det föreligger sålunda icke enligt förslaget någon möjlighet att föreskriva försäkringskydd för passagerare och gods som befordras med fartyget. Inom motorfordonstrafiken gäller däremot skyldighet att teckna försäkring även

Försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik

till skydd för passagerare i det egna fordonet, och det är synnerligen angeläget att förslaget till luftfartslag kompletteras i denna riktning. Möjlighet att föreskriva försäkringsplikt bör finnas åtminstone för passagerarbefordran, som utföres mot vederlag. Lagrådet förordar på grund av det anförda att i förslaget öppnas möjlighet för Kungl. Maj:t att föreskriva försäkringsplikt beträffande skada vilken drabbar passagerare, som befordras med luftfartyg.»

Departementschefen uttalade att han ansåg, att trafikförsäkringsfrågan särskilt borde uppmärksammas i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Även departementschefen hade alltså en positiv inställning.

Första lagutskottet anförde vid samma tillfälle: »Frågan om försäkring för skada som kan tillfogas passagerare i luftfartyg är av väsentlig betydelse. Även beträffande gods som befordras med luftfartyg får försäkringsfrågan anses vara av vikt. I det ena som det andra avseendet måste det bl. a. beaktas att tillfälle icke ges åt den mindre ansvarsmedvetne att bereda sig ekonomisk förmån genom att underlåta att tillförsäkra trafikanterna skäligt skydd. Utskottet vill ansluta sig till den i propositionen anförda åsikten, att det är angeläget att en ändamålsenlig lösning åvägabringas i detta ämne.»

Men vad som är beklämande är att trots denna positiva inställning till en lösning av frågan har fortfarande ännu inte något blivit gjort. De svårigheter man stöter på när det gäller att komma till rätta med problemen har varje gång framhållits. De nordiska samordningssträvandena och internationella överenskommelser har anförts som hinder. Jag är fullt medveten om att dessa problem finns, men jag kan inte godta att man skjuter upp en så angelägen fråga som denna är efter år utan att åvägabringa ett godtagbart resultat. Det finns länder som har löst trafikförsäkringsfrågan på ett tillfredsställande sätt vid

sidan av internationella överenskommelser. Så är förhållandet t. ex. i Västtyskland. Då bör det vara möjligt även här.

Vad som anföres i motionen är att flygföretag som idkar reguljär passagerartrafik skall ha skyldighet att hålla sina trafikanter försäkrade till ett belopp som i dag enligt internationell överenskommelse uppgår till 85 000 kronor. Denna försäkring skall utbetalas utan behovsprövning. Egna försäkringar, livräntor, förmögenhet eller i vilken mån och utsträckning försörjningsplikt föreligger får inte reducera detta försäkringsbelopp. Därutöver bör behovsprövad försäkring åläggas för ytterligare berättigade ersättningsanspråk.

Den ordning som nu är rådande och som på ett så beklämande sätt illustrerats vid försök till uppgörelse med de efterlevande till de omkomna vid ängelholmsolyckan kan inte godtas. Fortfarande kvarstår uppgörelse med inte mindre än åtta av de omkomnas familjer. Orsaken härtill är krångel vid beräkning av värdet av övriga försäkringar, livräntor, förmögenhet, underhållsskyldighet m. m., allt beroende på bristfälliga och föråldrade bestämmelser.

Herr talman! Utskottets skrivning är positiv och mot denna har jag ingen erinran. Jag kan dock inte godta det dröjsmål med frågans lösning, som otvivelaktigt blir följderna om vi skall invänta den allmänna regleringen på skadeståndsrättens område. Detta blir förhållandet om vi följer utskottsmajoritetens förslag. Jag anser frågan vara av den betydelse att den bör brytas ut och lösas i särskild ordning utan några fördröjande moment. Därför har jag också reserverat mig för en lösning i den av mig här angivna riktningen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den reservation, som är fogad till första lagutskottets utlåtande nr 18.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Agnäs (h).

Försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik

Herr WERBRO (fp):

Herr talman! Såsom framgår av utskottets utlåtande har vi genom den s. k. Warszawakonventionen av år 1929 fått vissa regler för skadeståndsrätten ifall en person skadas eller dödas i samband med reguljär luftfart. Vid detta tillfälle och i samband med en senare överenskommelse i Haag av år 1955, som fick benämningen Haagprotokollet, fick vår nuvarande lagstiftning en ny tillämpning.

Egentligen bygger skadeståndsrätten här i landet på en lagstiftning ända sedan 1922, men genom Haagprotokollets tillkomst fick vi internationellt fastställt att det egna landets lagar skulle gälla när det var fråga om skadeståndsrätten.

Det stadgas i lagen klart att fraktföraren — i detta fall flygbolagen — är huvudansvarig vid personskada, men i luffartslagens 9 kap. stadgas även att det skall prövas enligt strafflagens bestämmelser, d. v. s. att man skall fastställa vållandeorsaken. Man skall också pröva om skadestånd skall utgå. Vidare stadgas i denna regel att skadestånd behöver inte utgå till högre belopp än 85 800 kronor.

Enligt den första regeln är flygbolaget ansvarigt för passagerarna och därmed skadeståndspliktigt. I den andra regeln begränsas skadeståndsskyldigheten genom strafflagens bestämmelser enligt vilka vållandet skall prövas och behovsprövningen verkställas. Den tredje regeln begränsar skadeståndsskyldigheten till ett förhållandevis lågt belopp. Då det gäller ansvarsregeln skulle det särskilt behöva understrykas att flygpassageraren är helt utlämnad åt materielens och flygplanets standard, kondition och funktionsduglighet, förarens skicklighet och kunnighet att föra sitt flygplan samt flygfäitens beskaffenhet.

Man vill göra gällande att ett ansvar på detta område skulle likställas med vad som gäller för motorfordonsförarna. För min del anser jag att det före-

ligger en avsevärd skillnad. De skador och dödsfall som uppkommer vid flyghaveri är avsevärt större respektive flera än de som uppkommer vid bilolyckor. Det visar även en statistik som en tysk dagstidning upprättat för Europa, avseende tio år. Därav framgår att det i genomsnitt dödas 52 personer per flyghaveri i samband med reguljär luftfart och 1,3 person per motorfordonsolycka. Därför anser jag att ansvarsregeln bör ta hänsyn till vad jag nu anfört och vara strängare beträffande luftfarten än när det gäller andra skadeståndsområden.

Några ord när det gäller begränsningsregeln och behovsprövningen av skadeståndsrätten. För att den efterlevande över huvud taget skall erhålla skadestånd måste det kunna bevisas att underhållsplikt föreligger. Det gäller make, maka, minderåriga barn e. d. Hänsyn tas inte till det inkomstbortfall som åsamkas en familj eller någon annan person för vilken underhållsplikt icke föreligger. Även i de fall underhållsplikt föreligger begränsas skadeståndsskyldigheten starkt genom behovsprövningen. Om de efterlevande har egna försäkringar eller genom företag tecknade livräntor och pensioner, beräknade enligt kapitaliserat värde, eller om de har eget kapital, skall det avräknas på det skadeståndsbelopp som flygbolaget eller dess försäkringsbolag har att utge. Det har visat sig i samband med ängelholmsolyckan att den begränsningsregeln som behovsprövningen utgör har inverkat så, att endast två familjer i halmstadsområdet fått hela ansvarsbeloppet 85 800 kronor. I övriga fall har de flesta efterlevande inte fått något skadestånd alls, enär deras egna livförsäkringar eller andra tillgångar överskrider ansvarssumman för skadestånd. Jag vill därför ifrågasätta om man vid bestämmandet av ansvarsregeln skall införa begränsningsregler som får sådan verkan som nu är fallet.

Beträffande skadeståndsbeloppets stor-

Försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik

lek har jag tidigare nämnt att det är 85 800 kronor. Det kan i detta sammanhang understrykas att högsta skadeståndsbeloppet vid personskada eller dödsfall som föreskrives i lagen om trafikförsäkring för motorfordon är 1 miljon kronor per person. I USA beslöt man för flera år sedan frågå den internationella överenskommelsen och fastställde skadeståndsbeloppet till 75 000 dollar eller 388 500 kronor, och man vill nu ytterligare höja denna summa.

Herr talman! Med vad jag nu har anfört har jag velat redovisa några synpunkter utöver vad utskottet har framfört.

Den som på grund av ängelholmsolyckan kommit i nära kontakt med dessa problem finner att den nuvarande lagstiftningen inte fyller de krav man har rätt att ställa på försäkringskyddet för passagerarna vid inrikesflyget. Den tragiska olyckan var tragisk inte enbart vid olyckstillfället, utan den var än mer tragisk för de efterlevande efter olyckan. Den långa utredningstiden på över ett år och förhandlingarna med försäkringsbolaget, som fortfarande pågår, har varit påfrestande för familjerna både ekonomiskt och psykiskt. För att i framtiden komma ifrån detta problem, om en liknande olycka skulle inträffa, finns bara en utväg — ett lagfäst försäkringsskydd utan behovsprövning som ett grundskydd som utbetalas omedelbart efter en olycka, utan att haverikommissionens utredning inväntas. Sedan bör det givetvis i likhet med vad som nu är fallet finnas en behovsprövad försäkring som täcker den underhållsplikt som förelåg för den omkomne. En sådan icke behovsprövad grundförsäkring skulle vara till mycket stor hjälp för de efterlevande i en svår tid.

Utskottet säger vidare att man inte vill skapa nya bestämmelser utan att detta sker i direkt överensstämmelse med de internationella överenskommel-

serna. Härtill vill jag endast påpeka att riksdagen i samband med ändring av luftfartslagen 1963 frångick överenskommelsen genom att fastställa högre skadeståndsbelopp för resgods än vad som gäller i det internationella avtalet.

Den internationella luftfartsorganisationen ICAO:s medlemmar har i år varit samlade till överläggningar i Montreal med anledning av att bl. a. USA uppsagt avtalet och utan organisationens tillstånd överskridit skadeståndsbeloppet. Någon ny överenskommelse kom inte till stånd vid detta tillfälle. Det torde också ta mycket lång tid innan sådan överenskommelse kan träffas, när det råder mycket stora meningsskiljaktigheter mellan de olika länderna speciellt beträffande ansvars- och skadeståndsfrågorna.

Såsom framgår av reservationen vid utskottsutlåtandet har Västtyskland genomfört en särregel som föreskriver att flygbolag, som bedriver yrkesmässig passagerartrafik med flygplan, skall teckna icke behovsprövade försäkringar för sina passagerare. Man har funnit att den resande allmänheten kräver sådana försäkringar för att utnyttja detta kommunikationsmedel.

Då man i dag ser på det svenska inrikesflygets framtid och på vad passagerarna kräver, finner man att det säkerligen blir nödvändigt att även här införa icke behovsprövade grundförsäkringar. Det skulle skapa förtroende för vårt inrikesflyg, så att det komme att utnyttjas av den resande allmänheten i större utsträckning än nu. Detta skulle även vara av mycket stor betydelse för att öka statens inkomster vid de statliga flygplatserna, där verksamheten nu går med stor förlust, vilket framgår av ett beslut som vi har fattat i dag.

Utskottet har, som herr Oskarson nämnde, skrivit mycket välvilligt med anledning av denna motion, men det räcker ju inte med välvilliga skrivningar för att lösa en så viktig fråga som

Försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik

denna. Sådana välvilliga skrivningar har, enligt vad jag kunnat finna, förekommit sedan 1922, och ändå har ingen förbättring skett ännu.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Som både herr Oskarson och herr Werbro har sagt ställer sig utskottet mycket välvilligt till det syfte som uppbar de motioner som behandlas i detta utlåtande nr 18 av första lagutskottet.

Utskottet inser nödvändigheten av att förbättra ställningen för de efterlevande till dem som har omkommit vid flyghaveri. Motionärernas förslag om en icke behovsprövad livförsäkring är väl ägnat att tillgodose de efterlevandes behov. Det föreslagna beloppet, 85 000 kronor, som är detsamma som för närvarande utgår som maximum för varje person som skadats vid lufttrafik, kan man inte heller säga något om. Det är klart att en regel om icke behovsprövad livförsäkring skulle eliminera de svårigheter som nu finns då det gäller att fastställa kretsen av underhållsberättigade. Därigenom skulle man också slippa den prövning som nu sker av vedebörandes egna försörjningsmöjligheter.

Men även om det är angeläget med en sådan lösning, kan man inte se den isolerad från skadeståndsrätten i övrigt. Vi anser därför inom utskottet, att man bör avvakta, tills detta problem kan få sin lösning genom nya regler på skadeståndsrättens område.

Herr Werbro efterlyste andra ansvarsregler för lufttrafiken, och såvitt jag inte missuppfattade honom menade han att för motorfordonstrafiken gällde andra regler än för lufttrafiken. Jag vill med anledning därav bara säga, att ansvarsreglerna för fraktförare inom lufttrafiken och inom motorfordonstrafiken är desamma: vederbörande är skadeståndsskyldig, om han inte kan

visa, att han är fri från vållande. Där emot är det riktigt att ersättningsbelopp som här kommer i fråga är olika. Maximum är 85 000 kronor vid flygtrafik och 1 miljon kronor vid motorfordonstrafik.

Beloppet 85 000 kronor är, som också har påpekats här, fastställt genom en internationell konvention. Det har inte bara i Sverige, utan kanske framför allt i Amerika, ansetts vara otillräckligt, och det pågår förhandlingar inom den internationella luftfartsorganisationen såväl vad beträffar frågan om beloppets storlek som i fråga om grunden för fraktförarens ansvarighet.

Herr Werbro och även herr Oskarson säger att frågan under många år har varit föremål för myndigheternas prövning utan att det har skett någon ting. Jag tycker det är alldeles för mycket sagt. Jag vill påpeka att förslaget, att man skulle ge sig på denna lösning med icke behovsprövad försäkring, inte har varit uppe vid något tillfälle tidigare och alltså inte prövats av någon ansvarig instans, utan det förslaget har framlagts för första gången genom denna motion.

Även om utskottet är angeläget om att dessa frågor skall bringas till sin lösning, kan inte utskottet anse annat än att resultaten av pågående utredningar måste avvaktas, innan ytterligare steg tas. Det är ju lika viktigt att man får tillfredsställande grundregler för att skydda de efterlevande, när det gäller den internationella flygtrafiken, som det är beträffande den inrikes flygtrafiken. Man får väl hoppas att man kan komma fram till något så när likartade belopp och bestämmelser för både inrikes och utrikes trafik.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Får jag bara säga några ord till fru Gärde Widemar. Hon sade att detta förslag aldrig tidigare varit

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

uppe till behandling. Nej, det är nog så riktigt. Men jag ville framhålla att det många gånger har sagts av lagrådet, departementschefen och första lagutskottet, att trafikförsäkringsfrågan bör lösas snabbt. Det har emellertid inte blivit någon lösning på detta område, och det är detta jag vänder mig emot. Jag anser inte att vi återigen skall nöja oss med en positiv skrivning utan någonting måste göras.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Med anledning av det senaste anförandet av herr Oskarson vill jag säga att de frågor inom skadeståndsrätten, som tidigare och i andra sammanhang tagits upp i riksdagen och behandlats av första lagutskottet, är föremål för överväganden i justitiedepartementet, där man förbereder en omarbetning av hela skadeståndsrätten. Jag påpekade i början av mitt anförande att man inte kan se denna fråga som en isolerad företeelse, utan det gäller helt nya regler som måste inpassas på rätt plats i vårt nya skadeståndssystem.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herr Oskarson; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner angående ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 62 i första kammaren av herr Möller och fröken Mattson samt nr 98 i andra kammaren av herrar Björk i Göteborg och Jo-

hansson i Trollhättan. I motionerna, vilka var likalydande, hemställdes att brottsbalkens kapitel 19 § 11 måtte underkastas omarbetning i syfte att bringas i närmare överensstämmelse med 1964 års riksdags principuttalande vid behandlingen av föreslagen ändring i tryckfrihetsförordningen.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motioner, I: 62 och II: 98, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken Mattson, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 62 och II: 98, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad reservanten anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande finns fogad en reservation av fröken Lisa Mattson, vilken an knyter till en motion som i denna kammare har väckts av herr Kaj Björk och mig.

Syftet med motionen är att skapa samma frihet för opinionsbildningen i stort som finns inom tryckfrihetsförordningens tillämpningsområde. Utgångspunkten är det beslut som riksdagen fattade 1964. Som bekant föreslog justitieministern ett tillägg till det särskilda skydd för statsöverhuvud som då fanns i tryckfrihetsförordningen. Motiveringen var att förhållandena var olika i skilda stater och att man därför inte kunde göra någon åtskillnad mellan statsöverhuvud å ena sidan och regeringsledamöter å den andra. Denna uppfattning delades av konstitutionsutskottet som dessutom gick ett steg längre och menade, att man över huvud taget inte kunde göra någon åtskillnad mellan ledande politiska personer — statskicken vore utformade så olika. Det vore inte heller lätt att i lagtext beskriva en ledande politisk person.

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

För att inte inskränka tryckfriheten föreslog ett enhälligt konstitutionsutskott, att det särskilda skyddet för statsöverhuvud och statsöverhuvuds representant i vårt land skulle utgå ur tryckfrihetsförordningen, och detta förslag bifölls som bekant av kamrarna.

Låt mig också erinra om att justitieministern i sin proposition uttalade att brottsbalken vid lämpligt tillfälle borde omarbetas på denna punkt, så att den bleve i överensstämmelse med tryckfrihetsförordningen sådan han hade föreslagit att denna skulle utformas. Mot detta gjordes inga som helst erinringar. Man menade att det skulle föreligga samstämmighet mellan tryckfrihetsförordning och brottsbalk. Efter som riksdagen fattade ett annat beslut än vad som föreslogs i propositionen och ändrade tryckfrihetsförordningen i annan riktning samt tog bort det särskilda skyddet för statsöverhuvud, borde väl konsekvensen fordra att man nu omarbetade brottsbalken i samma riktning.

Jag skall här inte fördjupa mig i frågan huruvida en grundlag som tryckfrihetsförordningen skall vara vägledande eller inte för lagstiftningen i övrigt. Däremot vill jag fästa uppmärksamheten på två mycket egendomliga skillnader som för närvarande finns i vår svenska lagstiftning. För det första skiljer brottsbalken, men inte tryckfrihetsförordningen, mellan statsöverhuvud och deras representanter i vårt land och andra personer. När man i vårt land talar om statsöverhuvuden, menar man väl ofta statsöverhuvuden i parlamentariska demokratier sådana som den svenska, och man ser bort ifrån att statsöverhuvudena i ett mycket stort antal stater är aktiva politiker som i många fall styr landet diktatoriskt. Man måste där sätta ett likhetstecken mellan dem och landets regim, och man kan inte kritisera regimen eller ordningen i landet utan att udden riktas mot statsöverhuvudet. Man kan mycket väl kritisera

förhållandena i den svenska demokratin utan att dra in statsöverhuvudet, men i många andra länder är detta omöjligt. Med den bestämmelse som brottsbalken nu har kommer man att göra skillnad mellan de fall, då diktatorn är statsöverhuvud, och sådana, där diktatorn enbart är regeringschef. Såvitt jag förstår är det en omöjlig åtskillnad.

För det andra bedömer man opinionsyttringar på olika sätt, om de förekommer i periodisk skrift eller om de framföres på annat sätt. Såvitt jag förstår delar första lagutskottet helt den uppfattningen att vi skall värna om den fria yttrande- och kritikrätten i tryckt skrift. Men vad är det för skillnad mellan en opinionsbildning genom tryckt skrift och en opinionsbildning i andra former? Vad är det för skillnad mellan å ena sidan periodiska tidskrifter och tidningar och å andra sidan radio och TV? Eller vad är det för skillnad mellan å ena sidan det tryckta ordet och å andra sidan det talade ordet?

Såvitt jag förstår kommer Kaj Björk att uppehålla sig mera vid dessa frågeställningar, men jag måste ändå ställa frågan: Vad ser utskottet för skillnader i dessa fall? För min del har jag mycket svårt att se dem. Låt mig få konkretisera med bara ett exempel!

Låt oss säga att man i en tidning kritiserar en diktaturregim och riktar udden mot diktatorn. Samma kritik framföres från en talarstol — låt oss säga av en ombudsman tillhörande det parti vars tidning har fört fram kritiken. Tidningen bedöms enligt tryckfrihetsförordningen, och där skall man ta hänsyn till syftet och andemeningen. Talaren bedöms enligt brottsbalken.

Det finns såvitt jag förstår bara två alternativ att välja emellan. Antingen får man ändra tryckfrihetsförordningen och införa en bestämmelse som skulle korrespondera mot brottsbalken, eller också måste man omarbeta brottsbalken på denna punkt, som vi har

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

föreslagit i motionen, såvida man inte kan visa att det tryckta ordets företrädare arbetar under andra villkor än andra opinionsbildare. Det har man hittills inte gjort, och nu avvaktar jag med mycket stort intresse vad utskottets ärade ordförande kommer att anföra på denna punkt. Kan man inte visa att det här finns någon väsentlig skillnad, bör behandlingen vara likvärdig. Riksdagen har för två år sedan klart markerat att man inte skulle ha ett särskilt skydd för statsöverhuvuden i tryckfrihetsförordningen. Då bör man heller inte ha det i brottsbalken.

Man har i diskussionen byggt upp två vallar kring utskottets ståndpunkt. Den ena är en hänvisning till att vi skall ha en hög politisk kultur i vårt land. Självfallet skall vi ha det. Jag kan givetvis också hålla med utskottet om att det kan förekomma, som utskottet självt uttrycker det, direkt förkastliga handlingar. Inte har vi med motionen velat öppna dörrarna för kränkningar av grövsta slag. Men man kan mycket väl ändra brottsbalkens bestämmelse så att dess andemening överensstämmer med tryckfrihetsförordningen utan att man på detta sätt öppnar dörrarna för kränkningar! Det finns nämligen ett allmänt ärekränkningsskydd, och det bör kunna räcka.

Den andra vallen som man byggt upp är förklaringen att det är onödigt att ändra brottsbalken — de nuvarande bestämmelserna medför ingen skada och inga besvär. Denna punkt kommer säkert Kaj Björk att närmare ta upp. Får jag bara för min del erinra om ett uttalande som statsrådet Lindell gjorde 1962 och som första lagutskottet återgivit i reciten till utskottsutlåtandet: »Uppfattningen om vad som skall anses som skymfande för ett land eller dess regering är i hög grad subjektiv och beroende på från vilken sida man ser saken. En saklig kritik, framförd i mycket skarpa och hårda ordalag, kan av företrädarna för det land mot vilket

kritiken riktas uppfattas som skymfande, medan den i vårt land anses som ett fullt tillåtligt uttryck för den fria yttrande- och kritikrätten.»

Även om man således själv inte tycker att man skymfar, kan uttalandet uppfattas på det sättet av en diktator. Det kan bli alldeles särskilt farligt i hårda tider, då pressen mot oss ökar och då det gäller att värja sig mot varje påtryckning utifrån. Naturligtvis kommer det alltid att förekomma sådana påtryckningar. Man kan hänvisa till den allmänna ärekränkingsbestämmelsen, men dessa påtryckningar kan få en alldeles särskild skärpa om man inte har samma andemening i tryckfrihetsförordning och brottsbalk. Jag uppfattar ett bifall till motionen som ett led i en beredskap för vår frihet under hårda tider.

Med detta anser jag mig, herr talman, ha brutit genom de vallar som utskottet har byggt upp kring sitt utlåtande, och jag ber att få yrka bifall till den av fröken Lisa Mattson avgivna reservationen.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! För den som deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende har den efterföljande debatten kommit tämligen överraskande. Man har klagat på att utlåtandet är alltför knapphändigt och inte anför tillräckliga skäl för utskottets ståndpunkt. Det är ju alltid att beklaga om ett utlåtande inte är så klart, att det kan förstås även av den oinvigde. Men om man ställer sådana krav på utlåtandet, att det skall argumentera mot alla de felaktiga tolkningar och beskyllningar som senare framkommit i bl. a. pressen, tror jag att vi aldrig kan lyckas få ett tillräckligt klargörande utlåtande.

För utskottets del var frågan inte ens tveksam, vilket kanske bäst belyses av att endast en ledamot redovisat avvikande mening. I det läge, vari frågan nu har kommit, vill jag gärna ge kamraren en utförlig motivering till ut-

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

skottets ställningstagande, och jag beklagar bara att jag vid denna sena timme kommer att ta kammarens dyrbara tid i anspråk litet längre än vad jag har för vana.

Vad handlar då detta omstridda lagrum om och under vilka förutsättningar kan det tillämpas? 19 kap. 11 § brottsbalken ger möjlighet för domstolarna att bestraffa vissa brott strängare än normalt, nämligen en del fall då gärningen innebär att främmande makt blir kränkt genom förgripelse mot den främmande maktens statsöverhuvud eller medlem av dess beskickning här. Den straffhöjningsmöjligheten gäller vissa brott mot liv och hälsa som behandlas i 3 kap. brottsbalken, brott mot frihet och frid (4 kap.) och en del av ärekränkingsbrotten (5 kap.). Slutligen gäller regeln för intrång i främmande makts beskickningslokal och skadegörelse där men även i det fallet bara för vissa brott, om den främmande makten kränks av brottet. Eftersom motionerna inte syftar till att upphäva straffhöjningsmöjligheterna beträffande andra kränkningar av främmande makt än sådana som sker genom ärekränkning av statsöverhuvud eller diplomatisk representant, skall jag i förättningen begränsa mig till ärekränkingsbrotten. Då riksdagen antog brottsbalken år 1962, behandlades straffbestämmelserna för ärekränkning tämligen utförligt, men det kanske inte skadar att jag helt kort repeterar dem här.

Det finns två olika slag av ärekränkingsbrott, nämligen förtal och förolämpning, och det ankommer på den, som blivit utsatt för förtalet eller förolämpningen, att själv åtala den skyldige. Endast vid förtal eller grovt förtal kan åklagare efter angivelse av målsägande åtala brottet, om åklagaren finner det av särskilda skäl påkallat ur allmän synpunkt.

Dessa bestämmelser skyddar alltså enskild svensk och utländsk man mot ärekränkning, och den kränkte får själv

åtala vederbörande. Även utländsk diplomat eller utländskt statsöverhuvud kan själv åtala en person som han anser sig kränkt av. Det är alltså huvudprincipen.

Då det gäller ärekränkning, som tillika är brott mot staten, har man en särskild bestämmelse, vilken avser att skydda den svenska staten mot angrepp. Brottet kallas då för missfirmelse av tjänsteman, och som sådan räknas t. ex. poliser, domare och andra ämbetsmän. Vid missfirmelse, d. v. s. förolämpning av tjänsteman, stadgas ett straffmaximum av sex månaders fängelse — straffet för förolämpning är annars i normalfallet bara böter. — I det sammanhanget vill jag nämna att den som misshandlar eller hotar en tjänsteman i tjänsteutövning kan dömas till fängelse i fyra år; maximistraffet för dessa brott är annars två års fängelse. Åtalsrätten för missfirmelse ligger inte längre hos den enskilde tjänstemannen eller hos den enskilda personen utan hos allmän åklagare. Denne är alltså skyldig att åtala i dessa fall.

Om vi sedan går vidare i brottsbalken finner vi, att även för ärekränkning av det svenska statsöverhuvudet, s. k. högmålsbrott, gäller betydligt strängare straff än eljest. På denna punkt har man höjt straffmaximum till fyra år, om på brottet eljest kan följa fängelse i sex månader, och till sex år om på brottet normalt skall följa fängelse i mer än sex månader men högst fyra år. För åtal av dessa brott fordras det dock förordnande av Konungen.

Principen om straffskärpning då brott begås mot olika kategorier finns alltså inskriven i brottsbalken, och som ett följdriktigt led i denna princip stadgas även möjlighet till straffhöjning vid kränkning av främmande makt i de fall, då förgripelse sker på främmande makts statsöverhuvud eller representant här i riket.

Först av allt vill jag betona att detta endast gäller grov brottslighet, som kan

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

förskyllda fängelse i högst sex månader. Det vanliga förtals- och förolämpningsbrottet, vilket bara bestraffas med böter, faller alltså helt utanför denna straffskärpningsregel. Man frågar sig då vad som är motivet till att dessa bestämmelser en gång har införts i strafflagen och nu överförts till brottsbalken.

Sedan århundraden tillbaka har länderna emellan gällt vissa regler, som byggt på ömsesidighet vid behandlingen av ett annat lands representant och statsöverhuvud. Det har utvecklats ett slags *courtoisie*, vilken från början byggde på personliga förbindelser mellan regenterna och sedan kom att gälla främmande makts sändebud, som alltså ansågs representera sitt land. En oförrikt mot honom ansågs begången mot den främmande staten.

Dessa privilegier och ömsesidiga garantier staterna emellan har spelat en betydande roll för att skydda ett land från att dras in i utrikespolitiska förvecklingar. Vissa av dessa regler fastslogs i fördrag redan på 1800-talet, men senast år 1961 upprättades en Wien-konvention med 63 stater som undertecknare, däribland Sverige, angående bl. a. diplomatiska privilegier. Det betonas i denna konvention att en diplomat har rätt till okränkbarhet till person och att han skall skyddas mot störningar i sin tjänsteutövning.

Enligt ett uttalande i professor Halvar Sundbergs Folkkrätt åtnjuter ett statsöverhuvud i överensstämmelse med internationella rättsprinciper särskilda ceremoniella rättigheter. Vidare skall varje kränkning av ett statsöverhuvud bestraffas strängare än motsvarande handlingar mot enskild person.

Sverige liksom andra länder måste finna det angeläget att på olika sätt skydda sitt vänskapliga förhållande till andra makter. Det är därför som vi straffar bl. a. införskaffande av vissa uppgifter om främmande makt och utlämnande av dessa till en annan främmande makt. Sådana handlingar straffas

alltså trots att de inte är direkt riktade mot vårt land. De kan dock indirekt skada Sverige genom att störa vårt förhållande till andra länder.

Av samma anledning är det belagt med straff att offentligen skymfa en främmande makts flagga. Det lagrum, 19 kap. 11 § brottsbalken, som vi nu behandlar är ett led i dessa regler för att skydda den svenska staten mot sådana utrikespolitiska förvecklingar, vilka kan uppstå genom att en främmande makt kränkes.

Det kan alltså slås fast att denna straffskärpningsregel för kränkning av främmande makt, som sker genom grov ärekränkning av dess statsöverhuvud eller representant här i riket, har tillkommit främst av hänsyn till faran för utrikespolitiska förvecklingar. Den återfinnes också under kapitlet om brott mot rikets säkerhet.

Det är emellertid inte givet att en sådan gärning under alla omständigheter innebär en fara. Ett åtal kan vara helt obehövligt från denna synpunkt. Det är t. o. m. möjligt att det långt ifrån att avlägsna en sådan fara tvärtom skulle framkalla utrikespolitiska svårigheter. Därför är också stadgandet kompletterat med en åtalsbestämmelse som säger att åtal i dessa fall får ske endast om Konungen förordnat därom. Denna åtalsregel innebär en spärr för åklagaren mot att åtala. Den kan aldrig leda till ökad mängd åtal men väl till ett mindre antal. Även om åklagaren anser ett åtal befogat, får han inte åtala, om han inte har tillstånd av Konungen, d. v. s. Kungl. Maj:t i statsrådet. På det sättet är dessa representanter för ett annat land sämre ställda än svenskar och andra utlänningar. Som jag nämnde skall förtal och grovt förtal mot vanliga människor medföra åtal av allmän åklagare, om det finns särskilda skäl och är påkallat från allmän synpunkt. Straffskärpningsregeln i 19 kap. är alltså mycket väl garderad, och jag tror inte att man behöver riskera något miss-

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

bruk. Såvitt jag vet har bestämmelsen ännu inte tillämpats någon gång.

Det har gjorts gällande, bl. a. av föregående talare, att denna paragraf i brottsbalken skulle vara farlig för den fria yttrande- och kritikrätten. Här är det emellertid inte fråga om kritikrätt utan om grov ärekränkning. Det är inte tal om att påverka opinionsbildningen. Det är fråga om en grov förgripelse mot dessa personer, alltså den främmande makts statsöverhuvud eller diplomatiska representant här i riket. Sådana grova ärekränkningar, som vi i utskottet ansett vara förkastliga, har inte alls att göra med rätten att framföra kritik utan framstår som lika osmakliga och onödiga mot vem de än riktas och är naturligtvis farliga, om de kan skada vårt land.

Vi måste komma ihåg att det här bara gäller en straffskärpningsregel som kan tillämpas under vissa förhållanden. Det är alltså inte straffbarheten av handlingen över huvud taget som frågan rör. Man får inte ärekränka någon, vare sig svensk eller utlänning, vare sig i skrift eller tal eller på annat sätt. Det är straffbart enligt både tryckfrihetsförordningen och brottsbalken. Då domstolen har konstaterat att en gärning begåtts skall den fastställa straffet och har då möjlighet att gå ned till bötesstraff även då det gäller statsöverhuvuden. Däremot finns det möjlighet att höja till upp till två års fängelse för grov förolämpning och till fyra år för grovt förtal, om brottet med hänsyn till alla föreliggande domsskäl bör bedömas så strängt.

Jag understryker: Det är inte för något av dessa brott nödvändigt att tillämpa straffhöjning. Med kännedom om våra domstolars allmänna benägenhet att utnyttja de lägre delarna av strafflatituderna anser jag att eventuella farhågor om att straffhöjningsmöjligheten kommer i flitigt bruk är helt obefogade.

Motionärernas argumentering för att bortta straffhöjningsmöjligheten för dessa ärekränkningssbrott utgår huvudsak-

ligen från den ståndpunkten att detta skulle vara en konsekvens av riksdagens ställningstagande år 1964 beträffande tryckfrihetsförordningens innehåll. Det var också detta tema som herr Johansson i Trollhättan nyss utvecklade från talarstolen.

År 1964 beslöt riksdagen som bekant i enlighet med konstitutionsutskottets utlåtande att tryckfrihetsförordningen inte längre skulle innehålla något särskilt skydd för främmande statsöverhuvud eller diplomat. Som skäl för ändringen anförde konstitutionsutskottet bl. a. att det inte kunde anses riktigt att genomgående göra skillnad mellan statsöverhuvuden och andra personer med central politisk position samt att tryckfrihetsförordningens allmänna bestämmelser om ärekränkning torde lämna tillräckligt skydd. Den ändringen av tryckfrihetsförordningen anser motionärerna bör leda till att även brottsbalken ändras. Då man hörde herr Johansson i Trollhättan kunde man tro att det fortfarande gällde en ändring av tryckfrihetsförordningen. Men den här gången är det brottsbalken det gäller, herr Johansson. Man gör sig skyldig till ett allvarligt tankefel om man bortser från att brottsbalken och tryckfrihetsförordningen har helt olika syften och har tillkommit i helt olika ordning.

Brottsbalken straffbelägger de gärningar, som av olika anledningar anses klandervärda, och innefattar samhällets reaktion mot dem. Samhällsintresset anses kräva att vi reagerar med straff mot vissa gärningar. I dessa avseenden kan tryckfrihetsförordningen inte vara vägledande för brottsbalkens konstruktion.

Brottsbalken är en mycket ny lag. Jag tror att vi alla har dess tillkomst i färskt minne. Man därför inte heller med fog säga att den är föråldrad och därför bör göras till föremål för nya omfattande överväganden. Det är ju inte heller några sådana stora förändringar som frågan i dag gäller, utan det gäller innebörden i en enda paragraf.

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

Tryckfrihetsförordningen avser att värna om den fria yttrande- och kritikrätten i tryckt skrift och medger inom vissa gränser varje svensk medborgare att i skrift yttra sina tankar och åsikter och meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst. Det är dock otillåtet med sådana yttranden som innefattar vissa straffbara handlingar, t. ex. ärekränkning. För att ett uttalande skall vara otillåtet är det alltså nödvändigt att den gärning som avses är straffbelagd i brottsbalken. Däremot står det ingenting i brottsbalken om att den skall överensstämma med tryckfrihetsförordningen.

Pressen har härvidlag en privilegierad ställning, och det är den vi alla värnar om. Om vi tog bort denna privilegierade ställning, var vår tryckfrihetsförordning inte mycket värd. Det är ju det som är den väsentliga skillnaden mellan tryckfrihetsförordningen och brottsbalkens bestämmelser.

Reservanten fröken Mattson har åberopat ett uttalande av justitieministern i samband med att han 1964 föreslog att tryckfrihetsförordningen skulle utökas med stadgandet att som otillåtet yttrande i tryckt skrift skulle anses ärekränkning av främmande makts regering. Justitieministern uttalade i den propositionen att motsvarande ändring vid tillfälle borde vidtas i brottsbalken. Och det hade varit helt riktigt att i sådant fall, d. v. s. om tillägget hade godkänts av riksdagen, inta ett motsvarande stadgande i brottsbalken. Men hur man av det yttrandet kan få fram att justitieministern, som önskade utvidga kretsen av personer i tryckfrihetsförordningen, skulle önska ta bort stadgandet i dess helhet i brottsbalken, kan jag inte förstå.

Brottsbalkens bestämmelse har fullt fog för sig även om den inte motsvaras av ett stadgande i tryckfrihetsförordningen. Den syftar nämligen inte i första hand på ärekränkning som sker genom massmedia utan kanske framför allt till

sådan ärekränkning som sker genom muntliga injurier i grova former och under försvarande omständigheter.

För min del har jag svårt att tro att någon demokratisk regering i Sverige i onödan skulle förordna om åtal för ärekränkning i sådana fall. Jag kan som exempel bara nämna det plakat som för någon tid sedan bars omkring i en vietnamdemonstration i Stockholm. På detta plakat stod: »Hur många barn har Lyndon Johnson mördat i dag?» Något förordnande om åtal har ännu inte gjorts, så detta måste i alla fall ha fått passera. Tanken att åtal skulle väckas för något uttalande om Franco är så verklighetsfrämmande, att man förvånas över att det ens nämns som exempel. Vem som helst kan nog i det här landet kalla Franco för gris och mycket värre saker utan att löpa någon som helst risk.

Innan jag slutar skall jag säga några ord med anledning av vad reservanterna anfört om radio och TV. Det är beklagligt, att radio och TV inte har samma yttrandefrihet som tillkommer tryckt skrift. Men det föreligger ett förslag om ny radioansvarighetslag, och däri föreslås att reglerna om yttrandefriheten för radio och TV så nära som möjligt skall anslutas till tryckfrihetsförordningens regler. Vi kommer alltså förmodligen att inom kort få samma rätt till yttrandefrihet i radio och TV som nu gäller för tryckt skrift, och jag skall därför inte närmare gå in på den saken.

Jag vill till slut bara tillägga att de farhågor som framfördes i debatten i första kammaren om att programmet »En sång ett vapen» i dag inte skulle få visas i TV helt saknar fog med den praxis som tillämpas. Diskussioner här om får mer betraktas som spekulationer utan någon som helst verklighetsgrund.

Herr talman! Jag hoppas att kammarens ledamöter funnit min motivering för första lagutskottets ställningstagande i denna fråga tillfredsställande och till-

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

räckligt utförlig, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru *Kristensson* (h).

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Första lagutskottets ärade ordförande har gett kammaren en synnerligen utförlig och instruktiv redogörelse för bestämmelserna i fråga om brott mot rikets säkerhet och för ärekränkingsbrotten enligt brottsbalken. Jag frågar mig bara vilket syfte större delen av denna framställning egentligen tjänade, eftersom den till mycket väsentlig del upptog frågor som är helt ovidkommande för den motion och den reservation som här skall behandlas.

Vi har ju, som utskottets ordförande i och för sig konstaterade, bara tagit upp en liten detalj i detta komplex och mycket bestämt hävdat, att den föreliggande bestämmelsen inte står i överensstämmelse med de principer som riksdagen tidigare uttalat i ett närliggande sammanhang. Det enda nya, som jag kunde finna i fru Gärde Widemars framställning utöver vad som hittills kommit fram i den offentliga debatten och i utskottets utlåtande, är hänvisningen till Wien-konventionen om diplomaters privilegier och ett allmänt uttalande av professor Halvar Sundberg om den internationella rätten. Det är litet sent på natten att köra fram det argumentet, fru Gärde Widemar. Lägg märke till att dessa folkrättsliga aspekter över huvud taget inte anfördes från något håll i samband med ändringen av tryckfrihetsförordningen. Varken justitieministern eller konstitutionsutskottet — riksdagens grundlagsvårdande utskott — fann något skäl att uppta den aspekten till behandling. Inte heller första lagutskottet har i sitt utlåtande med ett ord berört den sidan av saken. Det ställer ju hela angelägenheten i ett något egendomligt ljus. Det tyder på att folkrättsliga regler av allmänt innehåll tycks vara så pass urholkade och underminerade, att inte ens

de verkligt sakkunniga på allvar vill föra fram dem i debatten i dessa frågor.

Lägg märke till att hela detta regelsystem med särskilt skydd för statsöverhuvuden, d. v. s. i gamla tider monarker — ett system som i och för sig har gamla traditioner — naturligtvis också präglade tryckfrihetsförordningen i dess tidigare utformning. När riksdagen på förslag av ett enhälligt konstitutionsutskott tagit bort detta särskilda skydd för statsöverhuvuden ur tryckfrihetsförordningen, så har man därmed redan gjort en bräsch i dessa folkrättsliga föreställningar som fru Gärde Widemar vill bygga sin argumentation på. Men jag skall gärna spinna vidare på detta. Det är alltså så att ett regelsystem vuxit fram i en värld som bestod av ett antal monarkier vilka hade vissa regler för sitt umgänge med varandra. Monarken skulle hållas i helgd och vördnad, inte endast i det egna landet utan också i andra länder; man skulle förhindra att medborgare i något land på något sätt förgrep sig mot monarken i ett annat land. Det hörde så att säga till hela detta gamla stats- och samhällssystem.

Men detta var i en förgången värld, och den har förändrats på två sätt. För det första har demokratien brutit igenom i ett antal stater. Detta har lett till att det stått allt klarare att statsmakterna icke längre kan och icke längre bör ta ansvar för de kritiska synpunkter som enskilda medborgare anför i fråga om förhållanden i främmande stater. För det andra har hela statssystemet — vilket herr Johansson i Trollhättan redan berört — brutits sönder och förändrats till sin karaktär; man har fått regimer av en helt annan typ än som kunde förutses vid den tid då dessa regler växte fram.

Förenta Nationerna har i dag väl bortåt 120 medlemsstater. Alla dessa stater har statschefer, ofta — som herr Johansson framhållit — med en diktators befogenheter. Det vore djärvt att påstå att dessa statschefer utan undantag är

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

moraliskt högtstående. Och det måste vara ganska angeläget med tanke på våra föreställningar om verkligheten att det finns möjligheter att konkret och adekvat beskriva regimerna i alla dessa olika stater.

Fru Gärde Widemar sade att det inte är kritiken man skall skydda emot utan det grova förtalet. Jag vet inte om utskottets ärade ordförande har betänkt att det i ett icke alltför avlägset förflutet fanns statschefer som vi i dag helt nyktert och objektivt måste beteckna som massmördare. Ur deras synpunkt skulle det naturligtvis vara det grövsta förtal att framföra sådana påståenden.

Vi kan väl inte vara alldeles säkra på att de saknar motsvarigheter i dagens värld. Och om de har motsvarigheter, skall då en enskild svensk man eller kvinna vara förhindrad att hävda att vederbörande är exempelvis massmördare, ett av de grövsta uttryck som man väl kan tänka sig i detta sammanhang men som hur grovt det än kan vara har sin fulla motsvarighet i verkligheten?

Det är inte möjligt att göra den distinktion som fru Gärde Widemar har försökt sig på. Man kan inte hävda att vissa typer av angrepp är så fruktansvärda att de under alla förhållanden måste betecknas som förkastliga.

Man kan naturligtvis också fråga sig: Behövs så grova angrepp? När svenska arbetarorganisationer på 1930-talet samlades till möten och demonstrationer så hände det väl emellanåt att man använde grova och anstötliga uttryck. Men var det nu så farligt? Kan det inte rent av hända att det behövdes för att väcka människorna till insikt om de faror som hotade?

Här råder — vad fru Gärde Widemar än säger — en egendomlig situation när det gäller pressfrihet och andras frihet. Det tänkesätt som fru Gärde Widemar företräder — nämligen att pressen skall ha vissa privilegier och att om man ger andra samma privilegier blir tryck-

frihetsförordningen inte mycket värd — är ju ganska säreget, vilket man kan konstatera om man ser sig omkring i världen.

Jag fick en påminnelse om detta i förra veckan. I fredags när första kammaren behandlade den föreliggande frågan var jag i Paris för ett Europaråds-ärende. På vägen från sammanträdet råkade jag korsa Place de la Concorde, där en stor massa ungdomar samlats, som taktfast ropade ut något slags paroll. Jag försökte att tyda vad det var och kom på att det var »Johnson assassins», vilket är uttytt »Johnson mördare», onekligen ett så pass grovt förtal som man gärna kan tänka sig.

Jag har inte fördjupat mig i den franska lagstiftningen på området, men det slog mig att det i detta land med dess speciella traditioner sedan årtionden anses som helt naturligt och acceptabelt att man vid möten och demonstrationer, på plakat och i hejramsor riktar de våldsammaste och mest kränkande rop både mot den egna nationens och andra nationers ledare, medan däremot den franska pressen alltemellanåt suttit ganska trångt. Strängt taget är det ett naturligt och rimligt betraktelsesätt, i varje fall naturligare och rimligare än motsatsen. Man tar alltså allvarligare på de angrepp som förekommer i pressen än på dem som förekommer från enskilda i tal, sång eller på annat sätt. Men här hemma har vi med nuvarande motsägelse i lagstiftningen en alldeles omvänd ordning, och det är denna som motionärerna vill rätta till.

Jag behöver inte gå in på alla detaljer i fru Gärde Widemars framställning. Jag vill bara påpeka att om hon tycker sig finna svårigheter och komplikationer i motionens yrkande och i reservationen, förhåller det sig ändå så att motionen yrkar på en omarbeting i anslutning till konstitutionsutskottets och riksdagens tidigare principuttalanden. Reservationen yrkar likaså på att man skall beakta detta uttalande och lägga

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

i justitieministerns hand att vid lämpligt tillfälle framlägga förslag till erforderlig lagändring.

Kammaren har alltså inte att här i kväll ta ställning till ett utformat förslag, allra minst ett förslag om ett borttagande av hela den omdiskuterade paragrafen. Vad som begäres är en omarbetning, ett uppdrag till justitieministern att i sinom tid lägga fram ett förslag. Då får både första lagutskottet och kammaren tillfälle ägna sig åt denna fråga och dess olika aspekter med större allvar och mera grundlighet än som utskottet förefaller ha ägnat saken. Jag måste uppriktigt säga att utskottets ställningstagande att döma av vad som återfinnes i utlåtandet och senare även framkommit mindre tyder på en vilja att tränga in i frågekomplexet och mera på en ambition att så snabbt som möjligt slå ihjäl motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av fröken Mattson.

I detta anförande instämde herr *Lundberg* (s).

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte mitt fel att denna fråga behandlas så här sent på natten. Herr Björk kan inte lasta mig för detta.

Syftet med att jag redogjorde för våra skäl i utskottet var att det från flera håll efterlysts på vilka grunder vi hade avstyrkt motionen. Jag ansåg mig böra redogöra för bakgrunden till stadgandet eftersom herr Björk uppenbarligen inte förstått utskottets motivering och varför vi vill behålla stadgandet. Sannolikt har han inte satt sig in i den historiska bakgrunden och inte heller närmare funderat över skälet till att detta stadgande återfinnes i vår brottsbalk.

I ärendet angående ändring av tryckfrihetsförordningen behövde man självfallet inte studera förarbetena till brottsbalken, och det var helt andra avgöranden som låg till grund för konstitu-

tionsutskottets ställningstagande i denna fråga. Detta med avtal länderna emellan tillhör inte en förgången värld, utan det är kanske snarast alltmera nödvändigt att ha avtal länderna emellan om att utbyta vissa ömsesidiga förmåner och privilegier för ländernas representanter. Det är kanske nu mera viktigt än någonsin för att undvika krig och förvecklingar. Det är inte fråga om att bara ha sådana utbyten med länder som har samma regimer utan kanske mera med länder som har motsatta regimer.

Herr Björk talade bara om statsöverhuvuden, men det är minst lika viktigt med diplomaterna, de främmande makternas representanter. Sverige vill ha motsvarande skydd för sina diplomater i de andra länderna. Vi vill inte att folk ostraffat skall få kasta ruttna tomater på våra ambassadörer i främmande länder. Vi vill ha en garanterat fredad tillvaro för dem och vi anser att det är nödvändigt att ge även de främmande diplomaterna ett skydd för en fredad tillvaro här.

Vidare sade herr Björk att man i Paris hade kallat ett statsöverhuvud för mördare. Herr Björk kanske inte hörde att jag i mitt första anförande tog som exempel att man i en vietnamdemonstration hade burit ett plakat där man frågade: »Hur många barn har Lyndon Johnson mördat i dag?»

Herr BJÖRK i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var närmast fru Gärde Widemars hänvisning till det särskilda skyddet för diplomater som föranledde mig till ett kort genmäle. Det var återigen ett försök att glida litet vid sidan av. Det allmänna skyddet på olika områden för diplomater är vi självfallet angelägna att bevara och det berörs inte heller av motionen. När det gäller det speciella skyddet för diplomater i fråga om ärekränkning har det redan underminerats genom ändringen i tryckfrihetsförordningen. Därvidlag har man

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

alltså inte respekterat de regler som fru Gärde Widemar betraktar som så utomordentligt viktiga.

Det är också alldeles klart att det inte varit någon hjärtesak för motionärerna att försvaga det speciella skyddet för diplomaterna i fråga om ärekränkningar; det är över huvud taget ingen särskilt intressant frågeställning. Att den över huvud taget kommit med har varit av respekt för konsekvensen eftersom det i första hand var konstitutionsutskottet som yrkade på motsvarande ändring i tryckfrihetsförordningen. Om fru Gärde Widemar bekymrar sig så mycket för diplomaternas särställning kan det problemet naturligtvis beaktas vid den omarbetning som vi yrkat på.

Det faktum att denna paragraf sällan eller aldrig kommer till användning är snarast ett argument för att den bör omarbetas än för att den skall få stå kvar som den är. Att den inte kommer till användning hör naturligtvis samman med att ett försök att utnyttja den skulle verka så utomordentligt utmanande att man drar sig för det. Så länge den finns kvar skapar den en viss osäkerhet om hur långt man får gå i fråga om opinionsyttringar utanför pressen. Den har därmed samma egenskaper som andra dammbelupna paragrafer som kanske ligger bortglömda i många många år därför att man i normala tider inte vill använda dem — man finner det inte rimligt — men i en spänd situation och i ett speciellt läge dammar man av och sätter in dem.

Detta är en otillfredsställande situation. Vi bör väl ändå tänka litet på renhållningen i vår lagstiftning.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte vad herr Björk menar med att kritisera mig för att jag talade om diplomaterna. Det står uttryckligen i motionen att man vill ha bort det särskilda skyddet mot ärekränkning av främmande makts stats-

överhuvud eller representant här i riket. Det senare är väl inte det minst viktiga! Det är väl i den delen som paragrafen har den allra största betydelsen!

Naturligtvis skall pressen ha rätt att informera. Jag vill inte på något sätt ifrågasätta att pressen inte skulle ha rätt att göra detta. Den bör ha mycket fria gränser inom vilka den kan lämna uppgifter. Men det kommer ingen god insikt av att sådana grova förbrytelser tolereras som att man kastar tomater på främmande diplomater här i landet eller okvädar dem på gatorna.

Till slut vill jag även säga att jag inte förstår varför herr Björk är så rädd för missbruk av denna paragraf. Hyser herr Björk sådan missstro mot landets nuvarande regering att han inte vågar anförtro den rätten att begränsa åtalen?

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Jag skulle kunnat inskränka mig till att instämma i vad herr Johansson i Trollhättan och herr Björk har anfört men jag skulle vilja framföra ytterligare några synpunkter.

Jag tycker nog att det var anmärkningsvärt att fru Gärde Widemar gjorde gällande att den offentliga debatt som förekommit utanför detta hus skulle vara anledningen till att frågan debatterats i första kammaren och i dag i andra kammaren. Man får väl ändå utgå från att det även här föreligger ett visst intresse för dessa frågor som är centrala för yttrandefriheten och därmed sammanhängande problem.

När konstitutionsutskottet föreslog riksdagen att det särskilda skyddet i tryckfrihetsförordningen skulle tagas bort hade som tidigare nämnts justitieministern dessförinnan lagt fram en proposition om att man skulle öka skyddet från att tidigare ha avsett statsöverhuvuden till att avse även regeringsledamöter. Vi har här fått ett referat av vad som då hände. I samband med att detta förslag lades fram uttalade departementschefen att motsvarande

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

ändring vid lämpligt tillfälle borde genomföras i brottsbalken. Trots fru Gärde Widemars försäkran kan jag inte inse annat än att det är en logisk följd av den ändring som riksdagen genomförde på konstitutionsutskottets förslag att nu ta bort straffskärpnigen.

Fru Gärde Widemar har i sitt anförande mycket hårt tryckt på att det här inte rörde sig om någon vanlig kritikrätt utan att det var fråga om grov ärekränkning, att det var »grova förbrytelser» som fru Gärde Widemar sade i sitt senaste inlägg. Jag vill därför påpeka vad frågan egentligen gäller.

De bestämmelser som kan bli tillämpliga är 5 kap. 2 § och 5 kap. 3 § i brottsbalken där det talas om grovt förtal och grov förolämpning och där straffet är fängelse i högst två år i det första fallet och högst sex månader i det andra fallet. Enligt straffskärpningsregeln kan den som i det ena fallet dömdes till sex månader om yttrandet riktades mot statsöverhuvud i stället dömas till fängelse i två år och skulle han för grov förolämpning ha dömts till fängelse i två år skulle straffskärpnigen innebära ett maximum på fyra år.

Det är alltså den gradering som vi har att räkna med och jag tror inte man vinner på att man talar om dessa »förkastliga gärningar». Vi vet ju alla och det har ju också framgått av justitieminister Lindells uttalande som finns återgivet i första lagutskottets utlåtande att just sådana här uttalanden alltid kommer av den som blir kränkt att uppfattas som grova förolämpningar och som grovt förtal. Det är alltså den utgångspunkt som vi väl alltid måste ha när vi bedömer denna sak.

Men man frågar sig då: Är det nödvändigt att behålla denna regel? Skall vi behöva finna oss i den inskränkning som straffskärpningsregeln ändå utgör? Det har talats om risk för internationella förvecklingar, och det är väl möjligt att det kan finnas en sådan risk. Men man frågar sig: Är risken större

eller mindre, om man har en straffskärpningsregel? Är det inte snarare så — det har man väl upplevt under andra världskriget — att om en regel är strängare, om det t. ex. finns en straffskärpningsregel, kan det vara mera frestande för ett främmande statsöverhuvud att göra framställningar till vårt land i ämnet. Om han däremot känner till att här inte finns någon straffskärpningsregel, att de svenska myndigheterna inte har någon möjlighet att effektivt komma åt uttalandet, så kanske inte samma intresse finns för att göra en framställning. Jag har velat ställa den frågan, jag tror att det är nyttigt och viktigt att den ställs.

Man kan naturligtvis å andra sidan tänka sig så stränga regler, att ingen över huvud taget vågar uttala sig om ett främmande statsöverhuvud. Men då tror jag man har gjort ett alltför kraftigt ingrepp i den yttrandefrihet, som ändå är av så stort värde i vår demokrati.

I detta sammanhang vill jag citera de direktiv som kommittén för lagstiftning om yttrande- och tryckfrihet fick av justitieministern. Det rörde sig inte om denna fråga, men om närbesläktade frågor, bl. a. hädelseparagrafen. I direktiven framhölls bl. a. följande:

»I dagens samhälle förs den allmänna debatten otvivelaktigt med stor öppenhet och i en omfattning, som väsentligt skiljer sig från vad som tidigare skedde. Inom det område jag här behandlar har såväl lagstiftning som rättspraxis gått i riktning mot allt större generositet och tolerans, samtidigt som individens strävanden att värna sin intellektuella integritet och att över huvud vidga sin personliga frihetssfär har vunnit alltmera erkännande.»

Jag tror att dessa ord, även om de inte avser just denna situation, också kan tillämpas när vi skall bedöma frågan om straffskärpning i brottsbalken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Beträffande Lindells yttrande vill jag framhålla, att detta fälldes då denne föreslog den nuvarande lydelsen av 19 kap. 11 §, och av honom anfördes som skäl för att inte ytterligare utvidga paragrafens tillämpningsområde.

Om risken är större eller mindre med en straffskärpningsbestämmelse har vi svårt att yttra oss om, så länge straffskärpning inte tillämpats i något fall. Ingen vill väl på något sätt hindra en fri och öppen debatt, men för rätten att föra en sådan behöver man inte ha rätt att grovt förolämpa en främmande makts representanter.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Trollhättan begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fröken Mattson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 90 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 14

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att på morgondagens föredragningslista konstitutionsutskottets utlåtanden nr 26 och 27, statsutskottets utlåtanden nr 4, 38 och 39, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1 samt bankoutskottets memorial nr 22 i nu nämnd ordning måtte uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Denna hemställan bifölls.

§ 15

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 78, angående godkännande av överenskommelse mellan svenska regeringen och polska regeringen om reglering av vissa ekonomiska intressen avseende svensk fast egendom i Polen, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 16

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 825, av fru *Ekendahl m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, m. m.,

nr 826, av herr *Kristenson m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, och

nr 827, av herr förste vice talmannen *von Friesen*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 62, angående in-

rättande av ett arbetsmedicinskt institut m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 17

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad får härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 20 april—2 maj 1966 i och för deltagande i en studieresa till Sovjetunionen.

Stockholm den 29 mars 1966

Lars Henrikson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 18

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Johansson* i Skärstad till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående åtgärder för att trygga fosterbarnens ställning.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.16 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson